

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ
ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ

**КУЛЬТУРОЛОГІЯ
ТА СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ:
ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ**

CULTURAL STUDIES
AND SOCIAL COMMUNICATIONS:
INNOVATION STRATEGIES OF DEVELOPMENT

**Матеріали міжнародної наукової конференції
(22–23 листопада 2023 року)**

Proceedings of the International Scientific Conference
(November 22–23, 2023)

У 2 частинах

Частина 1

Харків, ХДАК, 2023

Друкується за рішенням ученої ради
Харківської державної академії культури
(протокол № 3 від 20.10.2023 р.)

Редакційна колегія:

Рябуха Н., д-р мистецтвозн., доц., в. о. ректора ХДАК, голова оргкомітету;
Соляник А., д-р пед. наук, проф., проректор з наукової роботи ХДАК;
Сташевська І., д-р пед. наук, проф., проректор з навчальної роботи ХДАК;
Білик О., д-р пед. наук, доц., проректор з науково-педагогічної роботи та міжнародних зв'язків;
Косачова О., канд. наук із соц. комунікацій, доц., заст. декана факультету аудіовізуального мистецтва, голова Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених ХДАК (НТСА ХДАК);
Мачулін Л., канд. філос. наук, ст. викл., зав. редакційно-видавничим відділом ХДАК;
Александрова М., канд. філософ. наук, доц. ХДАК;
Бірюва О., канд. іст. наук., доц. ХДАК;
Борисова А., канд. психол. наук, доц. ХДАК;
Воскобойнікова В., канд. мистецтвозн., ст. викл. ХДАК;
Воскобойнікова Ю., д-р мистецтвозн., проф. ХДАК;
Зайцева М., канд. економ. наук, доц. ХДАК;
Коновалова І., д-р мистецтвозн., доц., зав. каф. теорії та історії музики ХДАК;
Коржик Н., канд. наук із соц. комунікацій, доц., декан факультету культурології та соціальних комунікацій ХДАК;
Лисенкова В., д-р філос. наук, доц. ХДАК;
Любченко О., студ. ХДАК;
Мостова І., канд. мистецтвозн., доц., декан факультету хореографічного мистецтва ХДАК;
Попова-Коряк К., канд. юрид. наук, ст. викл. ХДАК;
Радько О., канд. психол. наук, доц. ХДАК;
Рибалко С., д-р мистецтвозн., проф., зав. каф. мистецтвознавства ХДАК;
Савченко В., канд. культурології, викл. ХДАК;
Фесенко І., канд. філол. наук, доц. ХДАК;
Шелестова А., канд. наук із соц. комунікацій, доц. ХДАК.

К 90 Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку :
матер. міжнар. наук. конф., 22–23 листопада 2023 р. У 2 ч. Ч. 1 / Під ред.
доц. Н. Рябухи та ін. — Харків : ХДАК, 2023. — 284 с.

УДК [008+316.77] (063)

СЕКЦІЯ:
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА МЕДІАКОМУНІКАЦІЙ

В. Шейко

**ПСИХОАНАЛІЗ ЯК СКЛАДОВА ОСНОВ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ
ЯК НАУКИ**

V. Sheiko

**PSYCHOANALYSIS AS A COMPONENT OF THE FOUNDATIONS
OF THE FORMATION OF CULTURAL STUDIES AS A SCIENCE**

Як відомо, вчення Зигмунда Фрейда вже давно вийшло за межі медицини. Сам Фрейд зазначав, що його праці психоаналітичного вчення не обмежуються медициною, а можуть використовуватися в різних науках про духовність. Фахівець використовував психоаналіз для конструювання власної філософії історії й культури. При цьому він виходив з того, що психічний розвиток окремої людини скорочено повторює процес розвитку всього людства, як етичних і моральних норм поведінки, так і суспільних зв'язків, культурних досліджень і соціальних інститутів, які свідчать про прогрес цивілізації від примітивних первісних спільнот до сучасної організації суспільства. Тобто Фрейд дійшов висновку про наявність моральних основ психічного життя людини, із яких зростають всі культурні та соціальні досягнення людства.

За своїм задумом та найближчою метою фрейдизм, орієнтований на вивчення психіки індивідів, з самого початку був пронизаний тенденцією тлумачення соціальної свідомості в її сучасному та минулому аспектах. «Заборони», такі, які, як уважав Фрейд, витісняють сексуальні потяги у сферу несвідомого і породжують невроз, були за суттю нічим іншим, як соціальними нормами моралі та права, які виникли на зорі людської історії. Фрейд назвав їх «культурними заборонами» і вважав, що дуже важливо з'ясувати як, чому та за яких умов вони виникли, утвердилися й еволюціонували. Тобто увага вченого була прикута до проблем формування й суті людської культури. Під культурою Фрейд розумів сукупність соціальних особливостей людей, їх знання та здатність до різних видів діяльності і норм поведінки, сукупність матеріальних та духовних цінностей, політичних і державних інститутів тощо. Він твердив про начебто репресивну функцію культури, яка полягає, на його думку, в тому, що соціальні норми та цінності, моральні та політичні установки поведінки людей пригнічують їх природні інстинкти й потяги і в цьому смислі позбавляють їх свободи. Більше того, у праці «Незадоволеність культурою» Фрейд, наприклад, дійшов висновку, що значну частину вини за наші нещастя несе культура. При цьому він твердив: люди були б щасливішими, якщо відмовитися б від сучасної культури та цивілізації.

Слід зауважити, що Фрейд, формулюючи свою культурологічну концепцію, концентрує увагу не на соціальній організації суспільства, а на природній схильності людини, на його думку, до агресії та руйнування. Розвиток культури, на думку Фрейда, — це вироблена людством форма приборкання людської агресивності та деконструктивності. Показово, що термін Фрейда «культура» у більшості випадків є рівнозначним поняттю «суспільство».

На думку Фрейда, людина знаходиться, так би мовити, між двох вогнів: з одного боку, культура начебто пригнічує людину, позбавляє її насолоди, а з іншого — захищає її від чинників оточуючого середовища, дозволяє опанувати всі блага природи та користуватися ними. Отже, на думку Фрейда, головним залишається питання про те, як примусити негативно настроєний назовп дотримувати культурних засад і догм. Тут вже постає питання про роль особистості в культурі.

Із культурологічно-психоаналітичної концепції Фрейда витікає, що оскільки неможливо обійтися без примусу до культурної роботи, то неможливо обійтися і без панування меншості (еліти) над масами, оскільки маси є недалекоглядними, не бажають відмовлятися від негативних потягів, не хочуть прислуховуватися до аргументів на користь такої відмови. І лише завдяки впливу вірцевих індивідів, яких вони визнають як вождів, маси дозволяють схилити себе до напруженої внутрішньої роботи самозречення, від чого і залежить розвиток культури. Тобто люди мають дві поширені особливості, які відповідають за те, що інститут культури може підтримуватися лише в певній мірі насильством, тому що, по-перше, люди не мають спонтанної любові до праці та, по-друге, аргументи розуму безсилі проти їх пристрастей.

Таким чином, ми пересвідчилися, що формування основ культурології як науки неможливе без вивчення та використання історико-культурологічної парадигми Зигмунда Фрейда, яка мала і має значний вплив на розвиток наук про духовність в цілому і культуру суспільства зокрема. Тобто психоаналіз є однією зі складових основ формування культурології як науки.

E. Sardarov

MODERN PROBLEMS OF CULTURAL STUDIES AND MEDIA COMMUNICATION ON THE EXAMPLE OF AZERBAIJAN

E. Салдаров

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА МЕДІАКОМУНІКАЦІЇ НА ПРИКЛАДІ АЗЕРБАЙДЖАНУ

Every year on May 21, World Day for Cultural Diversity for Dialogue and Development is celebrated. This day was established by the UN General Assembly in December 2002. The World Day for Cultural Diversity for Dialogue and Development was celebrated for the first time on May 21, 2003. Member States of UNESCO, by joining the Declaration of this organization, have committed themselves to recognizing the values associated with cultural diversity, their protection and active promotion at the local, national and international levels.

Unity in diversity does not mean the elimination of ethnic, national or religious differences. In the field of promoting the values of preserving ethnocultural diversity, a culture of peace and humanity, countering violence, aggression and xenophobia, the media and social platforms play a large role. The thematic settings of media editors and the professionalism of specialized journalists largely determine what kind of public opinion they will form in their countries and what ideology — a humanistic, cultural, multicultural platform or the opposite — an aggressive — nationalist ideology, ideas of immorality, contrary to the historical and cultural heritage of mankind, they will promote in society.

Currently, along with Azerbaijani Turks, representatives of dozens of national minorities live in Azerbaijan: Lezgins, Russians, Talysh, Avars, Turks, Tatars, Ukrainians, Jews, Tats, Kurds, Russians, Talysh, Ukrainians, Kurds, Belarusians, Talysh, Jews, Turks, Tsakhurs, Georgians, Kurds, Tats, Jews, Udins and others. They use their languages, carefully preserve the objects of their material and spiritual culture, create national and cultural associations, associations and unions. Examples of such organizations include the Lezgin Cultural Center (Samur), the Center for the Study of Lezgin Mythology, the Tsakhur Cultural Center, the Avar Society named after Sheikh Shamil, the Orayin Udi Cultural Center, the Budug Cultural Center, the Talysh Cultural Center, the Kurdish Cultural Center (Ronai), Tat Cultural Center "Azeri", Society "Veten" of Meskhetian Turks, Cultural Center of Azerbaijani Slavs, Society of the Russian Community, Khinalig Cultural Center, Community of Azerbaijani Tats, Society of Azerbaijani Georgians, Society of Azerbaijani Ukrainians, Azerbaijani Community of European Jews, National Cultural Society of Germans, Society of Azerbaijani Jews, International Society of Judaica. Newspapers of national cultural centers are published, cultural ethnic festivals are held, and television programs are organized about the traditions and customs of the peoples of Azerbaijan.

At the state level, meetings are held with national-cultural societies; during such meetings, specific problems related to national minorities are quickly resolved. In addition, scientific and practical conferences are regularly held [1]. The model of multiculturalism to which the country is committed is an example for many countries, the peaceful and friendly coexistence of different cultures, the development and modernization of the country, subject to the preservation of national characteristics, traditions and customs. In the short period of newly gained independence, the country was able to achieve a lot, and most importantly, it achieved stability and peace in the country and established stable relations with countries near and far abroad.

With the Victory of Azerbaijan in the Patriotic War and the liberation of the territories of Azerbaijan occupied by Armenia for more than 20 years, wide opportunities for sustainable development and cooperation open up for the country and the Caucasus region. Multiculturalism is a state policy in Azerbaijan.

Representatives of all ethnic groups and religions live in Azerbaijan in a world of harmony. 2016 in Azerbaijan was declared the "Year of Multiculturalism", and 2017 — the "Year of Islamic Solidarity"[2]. The country has announced a course towards modernization. This course manifests itself in many ways. And in improving the work of political institutions of power, carrying out institutional reforms, strengthening the human resources of employees of state and public organizations and introducing the country to international forums, scientific symposiums, exhibitions, competitions and games. Thus, Azerbaijan has hosted numerous international events aimed at developing interreligious dialogue. Among them are the 7th Global Forum of the UN Alliance of Civilizations, the Forum of World Religious Leaders, forums on intercultural dialogue held four times, the Baku International Humanitarian Forum, which was held five times, and other important events. Azerbaijan, as a member of the Organization of Islamic Cooperation and the Council of Europe, launched the UN-supported Baku Process in 2008. The main goal of the Baku Process is to strengthen dialogue, partnership and cooperation between the Muslim world and Europe [3].

I would like to note that the international humanitarian forums and meetings of the Islamic Conference countries held in Baku played a positive role in the development of

scientific and public relations between scientists and politicians of Azerbaijan with their colleagues from different countries of the world, the publication of new scientific articles on the topic of peace and development in international publications, strengthening the image of Azerbaijan as a peace-loving, tolerant and developed country. In 2015, Azerbaijan hosted the first European Games. 6,000 athletes from 50 countries took part in the games. In 2017, Azerbaijan hosted the fourth Islamic Solidarity Games with approximately 3,000 athletes representing 54 countries. Within two years, the European and Islamic Games were held in our capital, Baku. This at the same time made a great contribution to the promotion of the ideas of multiculturalism.

According to the President of Azerbaijan Ilham Aliyev, expressed at opening of the 77th session of the UN General Assembly: “Our country resolved a 30-year conflict through military-political means, restoring not only its territorial integrity, but also historical justice. The Nagorno-Karabakh conflict is a thing of the past”. “Azerbaijan will continue consistent efforts to promote peace and cooperation in the region,” the President of Azerbaijan emphasized.” [4].

At previous UN sessions, the President of the country noted that “the main goal of Azerbaijan’s policy is to further improve the well-being of citizens” and that “the greatest happiness of the Azerbaijani people is that we live in an independent country pursuing an independent policy based on the national interests of our people”; [4] According to the order of the President of the country dated November 17, 2017, in accordance with Article 32 of Article 109 of the Constitution of the Republic of Azerbaijan, in order to ensure the holding of the 10th anniversary of the “Baku Process”, the Ministry of Culture of the Azerbaijan Republic together with relevant government agencies and taking into account proposals partner international organizations were asked to prepare and implement an action plan. Among the instructions were the holding of the World Forum on Intercultural Dialogue and the Baku International Humanitarian Forum in two years.

I would like to note that over the past ten years, numerous international events and projects have been implemented in the country within the framework of the “Baku Process”, also in the direction of the goals of this initiative. World forums on intercultural dialogue, held in partnership with UNESCO, the United Nations Alliance of Civilizations (UN), the World Tourism Organization, the Food and Agriculture Organization of the United Nations, the Council of Europe and ISESCO, have won the status of a global platform of the UN and its structures in the field of establishing and developing intercultural dialogue, combating racial discrimination and intolerance.

In September 2017, at the 72nd session of the UN General Assembly, the Secretary-General of the United Nations, in a report entitled “Promoting a culture of peace, interreligious and intercultural dialogue, mutual understanding and cooperation for the benefit of peace,” especially emphasized the “Baku Process”, successfully implemented since 2008, which should be regarded as international recognition of the contribution that Azerbaijan, which has played the role of a bridge between civilizations since ancient times, is making at the present stage in intercultural dialogue. Under the Ministry of Culture there is a State Service for the Protection, Development, and Restoration of Cultural Heritage, online acceptance of investment projects in culture, etc. [5].

At the international scientific conference on the topic “Architectural heritage of Karabakh and Eastern Zangezur. Restoration, preservation and problems of it was noted that in the liberated territories there are more than 2,600 historical architectural and

cultural monuments, 760 of which are in state registration, including the Shusha fortress, Khudafarin bridges, Ganjasar, Khudaveng monastery, Gutlu Musa tomb, Azykh a cave dating back 1.5 million years, as well as examples of world-class heritage in Karabakh and Eastern Zangezur. The monument to Uzeyir Hajibeyli, the bust and mausoleum of Molla Panah Vagif, the house-museum of Bulbul have already been restored, work continues on the restoration of the mosques of Ashaghi and Yukhari Gevkhara Agha, Saatli. Work on the restoration of the Juma and Giyasli mosques in Agdam will begin in the near future [6].

All countries of the world need to unite efforts and media support in the fight against terrorism and separatism for sustainable peace between Azerbaijan and Armenia, just peace on Ukraine land, peace between Israel and Palestine, peace in Syria, preservation of humanity and ethnocultural diversity.

Bibliography:

- 1) Azerbaijani multiculturalism https://multiculturalism.preslib.az/ru_a5.html
- 2) Ilham Aliyev takes part in the IV World Forum on intercultural dialogue. URL: <https://ru.president.az/articles/23532/print>
- 3) Baku Humanitarian Forum. URL: <http://bakuforum.az/ru/sotsialnaya-zhurnalistika-i-vysokie-tehnologii/?fid=2257>
- 4) Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi — 2006-2016 (Onillik fəaliyyəti) URL: <http://mct.gov.az/az/nazirlik-2006-2016>
- 5) Ministry of Culture and Tourism — 2006-2016 (Decade of activity) URL: <http://mct.gov.az/az/nazirlik-2006-2016>
- 6) Алжирский портал: В Агдаме будут восстановлены две мечети. URL: https://azertag.az/ru/xeber/Alzhirskii_portal_V_Agdame_budut_vosstanovleny_dve_mecheti-2105945

М. Шарпило

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС ГОЛОКОСТУ В СОЦІАЛЬНІЙ МЕРЕЖІ «ТІКТОК»

M. Sharpylo

CULTUROLOGICAL DISCOURSE OF THE HOLOCAUST IN THE TIKTOK SOCIAL NETWORK

Соціальні мережі покликані демонструвати динаміку сучасної культури. Використовуючи цифрові технології, вони впливають на створення світових трендів та мають змогу адаптувати історичні наративи для широкого кола користувачів. Як зазначає медіазнавець Е. Ск'яппа, засоби комунікації існують для миттєвого «ефекту популярності», який поширюється серед аудиторії. Медіапродукт не завжди використовує алгоритми осмислення та правдивості. Тому перенесення явища Голокосту в площину ТікТок викликає суперечки. З одного боку, подія за допомогою цієї платформи стає елементом масового споживання, що розширює можливості для впливу на частину суспільства, яка користується Інтернетом. З іншого — у ТікТок відкрито культивуються заклики заперечувати Голокост та повертатися до нацистської ідеології (особливо посилилось це у 2022–2023 рр. у зв'язку з воєнними діями на території України та Ізраїлю).

З культурологічної точки зору, спосіб презентації трагедії в соціальній мережі чітко зображує специфіку того, як користувачі сприймають євреїв, їхню культуру та пам'ять. Соціолог П. Бурдье уважав, що подібні процеси актуалізації минулого відбуваються в контексті культурної репродукції. Саме тому, поряд з традиційними

комеморативними практиками Голокосту, ТікТок конструює новий ціннісний образ події.

Популярний відеохостинг формує спільноту, де люди різних поколінь транслюють незліченну кількість змістів. Крім того, ТікТок спеціалізується на створенні авторських відео із завуальованими політичними, релігійними вподобання користувача. За допомогою музичного супроводу, розважальної форми дописувачі докорінно змінюють уявлення про ту чи іншу подію/особу. Дослідниця соціальних медіа А. Бен-Давід наголошує на тому, що будь-які мережеві тенденції перетворюються на вебархіви, які уособлюють віртуальні програми пам'яті. На нашу думку, їх можна прив'язати до матеріальних об'єктів.

За допомогою ТікТок ми починаємо сприймати Голокост не лише як частину світової історії. Т. Еббрехт-Хартманн, який вивчає медійність трагедії, стверджує, що в зазначеній соціальній мережі єврейське минуле перетворюється на «індустрію», де немає етичних заборон. Підтвердженням цієї тези є те, що в ТікТок Голокост стає об'єктом маніпуляції. Дописувачі займаються створенням медіапродукту, який провокує суперечки та міжетнічні конфлікти. Цензурувати подібне практично неможливо.

Тому, здійснивши культурологічний аналіз характерних взірців репрезентації Голокосту в просторі ТікТок, можемо класифікувати провідні напрямки щодо висвітлення події:

1. Комеморативний вектор. Він представлений відео, що направлені на роботу з пам'яттю. Для прикладу варто виділити профілі свідків трагедії (@lilyebert, @tovafriedman, @thetrueadventures), які наголошують на необхідності зберігати згадку про Голокост із метою порозуміння між поколіннями.
2. Деструктивний вектор. Характеризується наявністю контенту для створення резонансу. Автор виносить на загал дискусійну тему, що провокує миттєві суперечки. Частіше це некомпетентні «історики», ревізіоністи Голокосту та дописувачі, які називають себе «рабинами». Зауважимо, що використовуючи функцію «прямих ефірів», користувачі мають змогу транслювати екстремістські події в реальному часі.

Таким чином, можна стверджувати, що ТікТок створює можливість для розуміння Голокосту за допомогою його неформальної медіапрезентації. Уважаємо, що соціальна мережа може перетворитися на простір пам'яті трагедії з якісним та просвітницьким матеріалом. Однак антисемітизм, пропаганда радянських стереотипів та теорій змови щодо євреїв не дозволяють події вийти на високий рівень зацікавленості в громадськості. Тому проблема щодо доречності використання ТікТок для адаптації змістів Голокосту та трансформації комеморативних практик через призму віртуальності потребує подальшого дослідження.

Н. Максимовська

ПОДІЄВІСТЬ У КУЛЬТУРОТВОРЧОМУ ПРОЦЕСІ

N. Maksymovska

EVENT IN THE CULTURAL CREATIVE PROCESS

Війна відбувається не тільки за території. Загарбання і знищення сенсів спільного буття, культури, традицій є не менш значущою ціллю тих, хто руйнує

не знаючи можливостей творення. Поняття «подія» було концептуалізоване як спільне буття з іншими (буття-у-світі), важливий момент причетності індивіда до власного буття. Воно не обмежене локальною фіксацією сенсу, а претендує на палітру значень. Це явище, яке відбулося, факт життя, сукупність взаємопов'язаних дій тощо. Традиційною є думка, що саме в межах філософії бере початок поняття «подія», яка може бути названа як «випадок» або «пригода». Подія ніби передує буттю, тривалості, у якій буття стає тим, чим воно є. Саме ця позиція створює базис для подальшого розвитку концепції культуротворення шляхом організації спеціальних подій.

Подія — універсалія культури (типові аспекти життя, що проявляються в усіх відомих суспільствах), загальні явища, притаманні всім людським культурам (але в кожній моделі культури свої універсалії, трансформовані, в інформаційному суспільстві власні універсалії). На нашу думку, якщо впливати на побудову та сенс універсалій, то можна певним чином спрямовувати розвиток культури. Водночас на тлі буття з іншими подія має індивідуальний сенс, це дія, яка відбувається одного разу, стає складовою буття індивіда.

Спеціальна подія — дія, цілеспрямовано організована для трансляції ідеї, цінності, повідомлення, що відображають досягнення світоглядних, аксіологічних цінностей спільноти. Вона будується як символічне дійство, у якому використовуються історичні традиції організації церемоній, ритуалів, свят. Створення спеціальної події нині спрямоване на творення міфології, але має стратегічне завдання — формування символічного капіталу.

Створення та організація спеціальної події є способом породження та інтеграції сенсу в публічний культурний простір. Подія є точкою біфуркації за динамічною ознакою, подія як сплеск сенсу — за змістовою характеристикою. Подієвість є низкою подій, що утворюють певний сенс та цінність, яка впливає на суспільну свідомість, інтегрує суб'єктів соціуму, залучає до спільної взаємодії у сфері культури.

Словосполучення культуротворення (культура і творення) не є механічним поєднанням двох термінів, які надають спеціальні ознаки особливому процесу, передбачають наявність суб'єктів дії, взаємодію між ними, простір реалізації, умови та механізми здійснення. Також має забезпечуватися стратегічний пріоритет такої інтерактивності. Для реалізації культуротворення мають бути досліджені й запроваджені механізми, які можуть бути організаційно регульованими та спрямованими. Оскільки культуротворення є динамічним процесом, то увагу привертає провідна його ознака — подієвість у культурі.

Загалом подієвість — поняття, уведене філософією постмодернізму в контексті відмови від лінійної версії та розгляду історичної темпоральності зважаючи на причинно-наслідкові події ряди, що розгортаються з минулого через теперішнє до майбутнього. Ніби відмова від лінійної концепції часу, подія виступає одиницею виміру буття і складається в подієвість. Важливий не час сам по собі, а те, чим він наповнений, а саме подіями певного змістового значення.

На відміну від звичайного перебігу, подія є виходом поза рутинне та звичне. Порушення лінійного ходу дій викликає реакцію й залишає по собі післядію. Культуротворення — це процес з усіма його системними ознаками (мета, завдання ціннісної усвідомленої взаємодії суб'єктів у просторі культури, засоби для створення можливостей їх участі в просуванні і реалізації новітніх моделей (віртуальних,

інтерактивних, транскультурних тощо)) організації діяльності у сфері виробництва культурних послуг.

Діяльність із творення в культурі відбувалася і відбуватиметься стільки, скільки існує людство. Це беззупинний процес, який є водночас самоплинним та керованим. Подієвість забезпечує динаміку соціального існування засобами культури. Підвищення рівня соціальної суб'єктності в процесі спеціально організованої взаємодії в соціокультурній сфері сприятиме запровадженню креативних ідей, оскільки для події характерні особливості: активна участь, залученість, переключення від стану монотонної роботи, здивування, позитивне сприйняття, емоційність, символіка, задоволеність. Таке одухотворення може стати підґрунтям для вироблення ідей і рішень, які є дійсно новітніми чи можуть стати основою динаміки культури.

На нашу думку, до умов ефективності буття в культурі та культуротворчого процесу через запровадження подієвих практик можна віднести: розвиток здатності суб'єктів соціокультурного процесу до креативності, створення спільноти-команди однодумців для продукування та втілення креативних ідей, доцільна технологізація креативної діяльності, розбудова простору реалізації новітніх креативних практик та вдосконалення традиційних. Кожна з умов передбачає виконання певних завдань, зокрема застосування інтерактивних технологій стимулювання креативного мислення фахівців та учасників соціокультурної діяльності; реалізація принципів функціонування креативного осередку, який генерує та обирає ідеї для втілення культурного продукту; здійснення функціонування оригінального простору для постійної комунікації й підтримання креативної атмосфери.

Отже, подієвість є виміром культуротворення, а подія — чинником здійснення цього процесу, одиницею в поступі динаміки культури від минулого через сьогодні до майбутнього, враховуючи надбання попередніх поколінь та маючи на меті подальший розвиток продуктивних моделей реалізації розмаїття культури повоєнної доби.

V. Markova

**НЕЙМІНГ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 061 ЖУРНАЛІСТИКА
ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВР У ЗВО УКРАЇНИ:
МІЖ УНІВЕРСАЛІЗМОМ І СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ**

V. Markova

**NAMING OF EDUCATIONAL PROGRAMS IN THE SPECIALTY 061 JOURNALISM
OF THE BACHELOR'S DEGREE IN THE HEIS OF UKRAINE:
BETWEEN UNIVERSALISM AND SPECIALIZATION**

Неймінг у сучасній українській мові використовується як у значенні процесу, так і в значенні результату генерування назви для певної пропозиції (продукту, послуги). Нині ЗВО України конкурують на ринку освітніх послуг, пропонуючи потенційним абітур'єнтам свої освітні програми. Тому такий стан актуалізує процес неймінгу.

На думку фахівців, неймінг виконує кілька функцій: асоціативну, номінативну, естетичну, диференційну, впливову, рекомендаційну, приваблюючу тощо. Він повинен відповідати таким критеріям: маркетингологічному (має бути релевантним та

відображати сутність пропозиції), фоностилістичному (повинен бути милозвучним і запам'ятовуватись після кількох повторень), лінгвокультурному (найменування має викликати позитивні асоціації, що відповідають ідентичності пропозиції) та правовому (має бути узгоджене з нормативно-законодавчою базою), а також критерію унікальності (у конкурентному середовищі не повинно бути схожих найменувань). Усе це майже цілком стосується і неймінгу освітніх програм.

Слід звернути увагу на той факт, що серед ЗВО, які пропонують освітні програми за спеціальністю Журналістика на першому (бакалаврському) рівні освіти, спостерігається гостра конкурентна боротьба. За даними ЄДБО у 2023 р. абітур'єнтам, які хотіли б навчатися за спеціальністю Журналістика, було запропоновано 318 освітніх пропозицій 75 ЗВО, з яких 16 були приватними, інші — державними. Аналіз засвідчив, що ЗВО надавали від однієї й до тринадцяти освітніх пропозицій, але здебільшого їх відмінність полягала не в різноманітті змісту, а в різноманітті форм (бюджетна, контрактна, денна, заочна, додатковий набір тощо). Серед освітніх пропозицій 91 була запропонована 24 класичними університетами, усі інші — ЗВО різноманітних профілей: педагогічних, торговельних, економічних, технічних, сільськогосподарських, юридичних тощо.

Здавалось би, що таке врізноманітнення ЗВО, які започаткували підготовку за цією спеціальністю, повинно було б привести до врізноманітнення назв освітніх програм, у яких би відображалася їх унікальна спеціалізація, але на практиці це не відбувається. Переважна більшість освітніх програм, що були запропоновані українськими вишами, мали назву «Журналістика». Також в пропозиціях були представлені й інші напрямки, які з недавніх часів стали відноситися до цієї спеціальності. Це стосується, насамперед, реклами, зв'язків з громадськістю, видавничої справи та редагування.

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р., було затверджено галузь знань 06 Журналістика з єдиною спеціальністю 061 Журналістика та кодом її найменуванням відповідної деталізованої галузі за Міжнародною стандартною класифікацією освіти — 0321 Journalism and reporting. У попередні роки всі перелічені спеціальності були окремими і стосувались освітньої галузі 0303 Журналістика та інформація. Таке об'єднання досить різних напрямків діяльності сфери масової комунікації в одній спеціальності викликало цілком справедливий критику фахівців. До речі, новий проект переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, запропонований на громадське обговорення в серпні 2023 р., передбачає дещо інший погляд. Проектом запропонована галузь знань С Соціальні науки, журналістика та інформація, яка містить такі спеціальності: С 1 Економіка, С 2 Політологія, С 3 Міжнародні відносини, С4 Психологія, С 5 Соціологія, С 6 Культурологія, С 7 Журналістика, С 8 Бібліотечна, музейна та архівна справа. Очевидно, що така пропозиція теж не вирішує питання, оскільки вона продовжує традицію збирання різних видів діяльності під однією вивіскою, і відрізняється від попереднього переліку лише тим, що галузь знань стала більш комплексною.

Тому спеціалізація в межах спеціальності 061 Журналістика відбувалася, насамперед, за напрямками діяльності сфери масової комунікації: журналістика, реклама, зв'язки з громадськістю, видавничо справа та редагування. У назвах деяких освітніх програм використовувалося поняття «медіакомунікації» у різних

комбінаціях, як-то «Медіакомунікації та Паблік Рілейшнз» (Луцький національний технічний університет), «Журналістика та медіакомунікації» (Університет Григорія Сковороди в Переяславі), «Медіакомунікації» (Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця), «Медіакомунікації та зв'язки з громадськістю» (Харківський національний університет імені Василя Каразіна. У деяких вишів спеціалізація за напрямком діяльності мала дійсну унікальність. Так, наприклад, Черкаський національний університет запропонував освітню програму «Видавничий бізнес, редагування та медіадизайн», Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича — «Журналістика та кросмедійність», Запорізький національний університет — «Редакторсько-видавнича діяльність і медіамоделювання», Київський національний університет імені Тараса Шевченка — «Медіапродюсування». Низка вишив розширювала назву спеціальності до ширшої. Так, освітні програми таких ЗВО, як Класичний приватний університет, Маріупольський державний університет, Одеський національний морський університет, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, мають назву «Журналістика та соціальні комунікації», а Волинського національного університету імені Лесі Українки — «Журналістика і міжкультурна комунікація»

І лише поодинокими є випадки, коли в назві відбита галузева спеціалізація: «Реклама у бізнесі» (Львівський торговельно-економічний університет), «Міжнародна журналістика» (Ужгородський національний університет), «Правова журналістика» (Західноукраїнський національний університет), «Економічна журналістика» (Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана), «Соціальна та культурна журналістика» (Харківська державна академія культури).

Водночас, якщо звернутися до аналізу самих освітніх програм, то ми помітимо, що обґрунтування їх унікальності, самі освітні компоненти мають чітко виражену галузеву спеціалізацію, що повністю корелюється з напрямком вишу, факультету або кафедри, на якій вона започаткована. Виникає запитання: а чим саме зумовлена відсутність чіткої відповідності між назвою освітньої програми і її змістовним наповненням? Адже кращі практики зарубіжних ЗВО таки демонструють різноманіття назв, які узгоджені зі змістовною складовою. Можна припустити, що таким чином українські ЗВО намагаються залучити більшу кількість потенційних абітур'єнтів, хибно вважаючи, що звуження в назві призведе до звуження цільової аудиторії. Насправді ж відбувається те, що цільова аудиторія опиняється в розгубленості, не розуміючи, чим освітня програма з назвою «Журналістика» одного ЗВО відрізняється від іншого. Для з'ясування цього питання потрібно ознайомитися зі змістом освітньої програми, а це роблять далеко не всі. Тому вибір здійснюється на основі інших чинників: чи є бюджетна пропозиція, яка ціна контракту, який імідж ЗВО тощо. Зрештою така невідповідність назви і змісту призводить до розчарувань у здобувачів вищої освіти, оскільки вони отримують «в навантаження» ті освітні компоненти, про які вони навіть не здогадувалися вступаючи на спеціальність і сподіваючись на універсальний підхід в межах освітньої програми «Журналістика».

Тому аналіз ЄДБО та змісту освітніх програм, що пропонують ЗВО України за спеціальністю 061 Журналістика за першим (бакалаврським) освітнім рівнем, засвідчив очевидний перекис у неймінгу освітніх програм до універсалізму, що не відповідає змістовній складовій. Таким чином, більшість назв освітніх програм не відповідають основним критеріям неймінгу і не виконують багато своїх функцій.

Т. Булах

ДО ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ ПОДКАСТІВ

T. Bulakh

TO THE PROBLEM OF CLASSIFICATION OF PODCASTS

З позицій науки подкастинг — порівняно молоде явище: не минуло й 20 років з моменту першого застосування терміна американцем Беном Хаммерслі. При цьому його наукове осмислення як явища розпочалося ще пізніше: з розвитком інформаційних технологій кількість подкастів у світі почала стрімко зростати, що й зумовило інтерес науковців до них. Нині подкастинг вивчають як комунікативну та маркетингову технологію, інструмент з полегшення вивчення іноземних мов тощо. Одним із питань, що постійно привертає увагу як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, залишається типологія подкастів, і це цілком закономірно та виправдано, адже розподілення подкастів за групами полегшує їх вивчення, дозволяє виокремити ознаки, притаманні кожній групі та сформулювати рекомендації щодо створення та популяризації подкастів кожної із них.

Проте, незважаючи на спроби науковців упорядкувати подкасти, питання залишається актуальним і понині, оскільки дослідники, намагаючись їх згрупувати, часто забувають виокремити ознаки, за якими здійснюється розподіл (І. Мудра та Ю. Майхровська, А. Досенко), або об'єднують у межах однієї ознаки такі подкасти, котрі доречно характеризувати за різними (О. Дмитровський). Так, О. Дмитровський виокремлює як жанри подкастингу аудіоблоги; музика; техніка; комеді-подкаст; аудіокниги; освітні подкасти; інтерв'ю; новини; політика; радіовистави й радіошоу; кіно та деякі інші. Наскільки доречним є таке поєднання, якщо зокрема аудіокниги — вид документа; політика, музика, кіно — сфери людської діяльності. Можливо, доречно послуговуватися усталеною журналістською термінологією і виокремлювати за жанровою ознакою інформаційні, аналітичні подкасти, але художньо-публіцистичні, як варіант, — замінити на розважальні, котрі об'єднуюватимуть комеді-подкасти, ігри, радіовистави. Виникає також запитання до формувань: чому «музика», «техніка», «спорт», а не «музичні», «технічні», «спортивні», адже поруч зазначено «освітні подкасти»? На наш погляд, ці види подкастів доречно об'єднати ознакою «сфера діяльності» або хоча б «тематика».

Не зовсім коректним вважаємо і поділ подкастів на традиційні та короткі, доцільніше позначати їх як «тривалі», «середні» та «нетривалі»

І. Мудра та Ю. Майхровська виокремлюють подкаст-інтерв'ю, подкаст-монолог, подкаст-бесіду, подкаст-випуск радіопередачі, подкаст-круглий стіл, подкаст-огляд, але не називають ознаку класифікації. На наш погляд, такою може бути «спосіб створення/запису». При цьому огляд варто сприймати як різновид розповіді. Так само як ігри, комедійні подкасти (за Дмитровським) — як різновид розважальних подкастів.

А. К. Досенко пропонує виокремлювати: — подкаст журналіста професіонала, що висвітлює суспільно важливі теми та проблеми; — подкаст як аматорське медіа, яке веде пересічний користувач мережі; — подкаст журналіста-любителя, тобто такий, що не пов'язаний з висвітленням суспільно важливих тем, а демонструє особисті вподобання та смаки журналіста, показує його з позиції принципово

суб'єктивних поглядів. Але при цьому автор теж не називає ознаку, за якою варто виокремлювати перелічені види подкастів.

Уважаємо, що професіональні та аматорські подкасти доречно виділяти за ознакою «рівень професіоналізму», а «за формою власності» — подкасти організацій і приватні.

Узагальнюючи інформацію про сучасні види подкастів, пропонуємо послуговуватися такими ознаками: жанр; сфера діяльності/тематика; форма мовлення; форма спілкування; спосіб створення; рівень професіоналізму; форма власності; технічна платформа; кількість авторів, тривалість. Види подкастів за цими ознаками та їх характеристика наведені в табл. 1.

Таблиця 1.

Класифікація подкастів

Ознака класифікації	Вид	Сутність
За жанром	Інформаційні	Їх завдання — повідомити про події чи явища
	Аналітичні	Пропонують узагальнення, оцінювання, коментування явищ, про які йдеться
	Розважальні	Мають сприяти організації дозвілля слухачів
За сферою діяльності/тематикою	Спортивні	Подкасти, в яких висвітлюється спортивна проблематика
	Мистецькі (літературні, музичні театральні)	Порушуються теми, пов'язані з різними видами мистецької діяльності
	Політичний	Подкасти на політичні теми
	Професійні	Подкасти, присвячені специфіці певних професій
	Релігійні	Охоплюють питання, пов'язані з релігійним дискурсом
	Освітні	Тематика стосується здобуття знань
За формою мовлення	Подорожні (тревел-подкасти)	Подкасти про подорожі
	Монологічні	Постійно говорить один ведучий, котрий є експертом у певній галузі
	Діалогічні	У дискусії беруть участь дві особи
	Полілогічні	У дискусії беруть участь більше двох осіб
	Монологічні	Постійно говорить один ведучий, котрий є експертом у певній галузі
Діалогічні	У дискусії беруть участь дві особи	

За формою спілкування	Інтерв'ю	Один або двоє ведучих розмовляють із запрошеним гостем/гостями. Гість надає унікальний досвід чи ідеї на задану тему або в конкретній галузі
	Розповідь	Один або декілька ведучих використовують кожен епізод подкасту, щоб розповісти історію
	Бесіда	Двоє чи більше учасників дискутують на задану тему
	Круглий стіл	Мають постійну або змінну групу ведучих, котрі обговорюють певні теми
	Гібридні	Поєднання попередніх видів (наприклад, монолог + інтерв'ю)
За способом створення/запису	Аудіоподкаст	Аудіофайл, який являє собою запис за допомогою звичайного мікрофона ідей, думок, лекцій, новин, презентацій, які становлять інтерес і користь для цільової аудиторії
	Відеоподкаст	Відеофайл із виступом на певну тему, знятий за допомогою цифрової відеокамери
	Скрінкаст	За допомогою спеціальної програми на екрані комп'ютера записуються дії разом із аудіокоментарям
	Скайпкаст	Голосова розмова, записана за допомогою програми Скайп
За рівнем професіоналізму	Професійні	Створено журналістами професіоналами
	Аматорські	Створено пересічними користувачами мережі
За формою власності	Подкасти організацій	Подкасти, створені редакціями ЗМІ, видавництвами тощо
	Приватні	Створено окремими індивідами
За технічною платформою	Автономні	(подкаст як окремий аудіофайл, створений на спеціальному сайті або за допомогою автономної програми)
	Інтегровані	(створені на спеціалізованому сайті подкастів або на сайті-сховищі даних файлів);
За кількістю авторів	Індивідуальний	Автором подкасту є одна людина
	Колективний	Подкаст створено групою людей
За тривалістю	Тривалі	Тривають більше години
	Середні	Тривають 20-40 хв
	Нетривалі	Тривають до 10 хв

Запропонований поділ не є усталеним, він потребує деталізації, що становить перспективу подальших досліджень.

О. Демчук, А. Фурдичко

**КУЛЬТУРНИЙ ВПЛИВ РЕПЕРТУАРУ КОБЗАРІВ
НА ЛІВОБЕРЕЖЖІ УКРАЇНИ XVII СТОЛІТТЯ**

О. Demchuk, A. Furdychko

**CULTURAL INFLUENCE OF KOBZARS' REPERTOIRE
ON THE LEFT BANK OF UKRAINE IN THE XVII CENTURY**

У XVII–XIX століттях, в умовах соціально-політичних трансформацій, кобзарство розквітло як невід'ємна складова української культури. У цей період сформувалися регіональні кобзарські школи, що відрізнялися своїми особливостями стилю виконання, репертуаром та музичними традиціями.

Традиційне кобзарство є невід'ємною складовою української народної культури. Воно відроджує давні зразки народних інструментів і пропагує старовинний традиційний сопілковий репертуар. Традиційні кобзарі виконують музику, що має корені в історичних джерелах, і зберігають унікальні техніки гри та стилістику, передаючи їх наступним поколінням.

Під час вивчення репертуару кобзарів стає очевидним, що світогляд, суспільно-політичні погляди та естетичні уподобання співака вплинули на відбір творів, їх ідейне спрямування. Тому в одному варіанті помічаємо досить чіткий акцент на соціальні конфлікти, суспільні розбіжності, про які йдеться в думах і піснях, в інших — на їх згладжуванні. Те саме спостерігаємо з релігійно-моралістичними відгінками, особливо в псалмах, які входили до репертуару кожного кобзаря.

Носіями традиції бандурного мистецтва стали виконавці, яких зазвичай називають сліпими кобзарі: А. Шут, І. Крюковський, Ф. Холодний, А. Никоненко, М. Кравченко, О. Вересай, Н. Гончаренко та ін. Крім того, кобзарські цехи відіграли важливу роль у збереженні репертуару та культивуванні виконавських традицій. Вони стали центрами, де виконавці збиралися, обмінювалися досвідом та вивчали різноманітні музичні твори. Кобзарські цехи також сприяли розвитку і поширенню особливостей бандурного виконавства, які були притаманні певним регіонам. Наприклад, харківська, чернігівська й полтавська школи мали свої унікальні стилі, техніки гри на бандурі. Ці сліпі кобзарі та кобзарські цехи здійснювали великий внесок у розвиток української музичної культури. Вони не тільки піклувалися про збереження традиційного репертуару, але й втілювали в собі дух національної ідентичності та розповідали історії про подвиги героїв минулих часів. Їхні виступи створювали особливу атмосферу й надавали вагомому внеску в українську культурну спадщину.

Під час вивчення репертуару можна відзначити його міцну християнську основу. Оспівувалася козацька відвага, медитації звеличували християнську благодать, а жартівливі пісні висміювали владу та соціальні негаразди. Цей репертуар став дуже популярним переважно серед сільського населення. Проникнення традиційної української музики в повсякденне життя відбувалося не лише на сільському та місцевому рівнях, а й у колі українських гетьманів.

У процесі вивчення репертуару кобзарів стає очевидним, що світогляд, суспільно-політичні погляди та естетичні вподобання кобзарів впливали на вибір пісенних творів та їхнє ідейне спрямування. Тому в одному з варіантів

помічаємо досить яскраво виражений акцент на соціальних конфліктах та соціальних протиріччях, які описані в думах і піснях, а в інших варіантах — їхнє згладжування. Те саме спостерігаємо і у випадку з релігійними та моральними нюансами, особливо у псалмах, які були частиною репертуару. Кобзарі виступали як своєрідні соціальні коментатори, використовуючи свою музику для вираження гніву, протесту, співчуття до тих, хто потерпав від несправедливості. У інших варіантах репертуару спостерігається згладжування соціальних протиріччях. Кобзарі вдалися до виконання пісень, які сприяли згуртуванню суспільства, поширенню позитивних цінностей та моральних норм. Вони створювали музику, яка спонукала до єднання, примирення й спільної дії.

Релігійні й моральні нюанси також були важливою складовою репертуару кобзарів. Кобзарі виконували псалми та релігійні пісні, які виражали духовність, моральні цінності та віру у вищу силу. Ці пісні мали певну релігійну та моральну інструкцію, надавали настанови щодо правильної поведінки й відносин між людьми. Репертуар кобзарів відображав багатогранність українського суспільства і культури, віддзеркалюючи соціальні, політичні, релігійні та моральні аспекти того часу. Він слугував як інструмент комунікації, розважання, але також мав потужний ідейний потенціал, впливаючи на свідомість і сприйняття громади, проте не залишався постійним, а змінювався відповідно до конкретних обставин та аудиторії. Пісні, які не були популярними в певний час, музики переставали грати і співати, що призводило до того, що такі твори забувалися. Так сталося, наприклад, з думами, які, за свідченнями фольклористів, у другій половині XIX століття не користувалися особливою популярністю серед слухачів.

Концертний напрямок кобзарства був представлений виконавцями, які мають музичну освіту та володіють професійними навичками гри на бандурі. Вони активно виступали на концертах і виконували різноманітні музичні композиції, включаючи як класичний репертуар, так і авторські твори. Концертні виконавці прагнули до вдосконалення своєї майстерності та розвитку інструментарію, впроваджуючи нові техніки й інноваційні підходи до гри на бандурі.

Протягом усіх періодів розвитку кобзарський рух в Україні переживає як певне відродження, так і занепад. І лише поступово, завдяки передачі традицій і знань кобзарських братчиків, збереженню неповторного репертуару давніх кобзарів, майстерності народної бандури, яку зберіг і доніс до сьогодення Г. К. Ткаченко, його починають з'являтися учні — подвизники у вивченні та продовженні давньої кобзарської традиції, з часом вони об'єднуються в кобзарські цехи.

Отже, кобзарство Лівобережжя в парадигмі автентично-народного виконавства є однією з найважливіших та неповторних складових української культурної спадщини. Воно втілює духовність та самобутність українського народу через виконання народних пісень і розповідання давніх легенд й оповідей.

Г. Панков

**СПОВІДАЛЬНИЙ ДИСКУРС У СЕМІОТИЧНОМУ ГОРИЗОНТІ
КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ**

G. Pankov

**CONFESSIONAL DISCOURSE IN THE SEMIOTIC HORIZON
OF A CULTURAL STUDY**

Дослідження дискурсивних практик у культурі складає парадигму постнекласичної культурології. Автором пропонується вийти за межі банального погляду на сповідь як на явище культури в обрій визнання цього артефакту як специфічну дискурсивну практику, що конструює як простір релігійної культури, так і духовну культуру особистості. Сенс сповіді полягає в практиці духовного піднесення людини через гостроту критичної самосвідомості та самооцінки. Тому її доцільно сприймати як специфічну духовну практику, яка орієнтує людину усвідомити і внутрішньо пережити аномалію звичного способу життя і стати на шлях його радикальної зміни.

Включення сповіді до загального культурологічного горизонту дозволить усвідомити в її архітектоніці три ключові аспекти, властиві культурі загалом — аксіологічний, семіотичний та творчий виміри. Тому актуальність культурологічного вивчення дискурсивної практики сповіді виходить за межі аналізованого культурного топосу в широкій простір осмислення аксіології, семіотики та творчості в їхній здатності конструювати різноманітні регіони життєвого світу, включаючи персоналістичну культуру сповіді, об'єктом та агентом якої виступає особистість. Цим самим порушується питання про методологічний потенціал культурології. Тому у цьому дослідженні проблематизується як значення сповідального дискурсу в просторі культури, так і культурологічна методологія в націленості до пропонованого об'єкта вивчення.

Головна увага в поданій публікації зосереджується навколо семіотичного змісту Великого покаянного канону Андрія Критського, авторитет якого широко поширений та міцно утвердився у світовому православному середовищі. У його змісті виділяються дві взаємозалежні теми — самозасудження та духовне піднесення особистості. Відповідно до них розподіляються знаки, що утворюють ці два семіотичні поля.

Поле самозасудження вважається необхідною процедурою сповідального жанру, у якому здійснюється критична рефлексія. Душа грішника називає себе блудницею і окаянною. Обидва ці значення є знаками-індексами, що спеціально призначені для вказівки (у разі вони вказують на дискредитацію людиною цінності особистості). Метафора розпусти використовується для вказівки на відпадання людини від Бога як духовної зради, яка спочатку була здійснена біблійною Євою. Не задовольняючись метафорою розпусти, автор Канону загострює ситуацію осквернення тим, що приводить до свідомості грішника самозвинувачення у вбивстві через аналогію зі злочином біблійного Каїна. Тому його душа визнається окаянною душею, що свідчить про її граничне падіння. Уподібнення біблійним персонажам через названі семіотичні конструкції характеризує значення розпусти та окаянного стану душі як іконічного знаку.

У тексті вказується на трансформацію краси людського образу в стан його духовного спотворення. Для висловлювання цієї ідеї використовується метафора переодягання у «соромну ризу», під якою мається на увазі нагота. Нагота є черговий знак-індекс, що вказує на духовну ганьбу, так само, як і метафора блудниці, які подані в тексті в одному ціннісному ряду. Виникає питання: навіщо автору знадобилося використовувати метафору прокаженої душі, коли достатньо висловити ідею духовної трагедії через метафору окаяної душі? Для того, щоб через метафоричне насичення аналогічними значеннями висловити загальний зміст ганьби грішника в антропологічному, етичному та естетичному аспектах. Їхня сукупність становить ситуацію буття-у-темряві. У її просторі буття грішника визначається станом глибокої імли, в якій протікає «життя у темряві» (тобто в численних пороках). Якість його життя характеризується значенням осквернення, що вказує на ухилення від божественного порядку. У цілому «онтологія ганьби» відзначена ємним виразом — «нині нагий на гноїщі та в струпях».

Усі наведені знаки-індекси одночасно виглядають символічними знаками, оскільки їхнє смислове значення розширює і поглиблює властиві їм денотати тим, що вони в сукупності утворюють трагічний сенс безпросвітної ганьби людини, котра погрязла в пороках.

Поле духовного піднесення являє собою акт трансцендування в напрямку ідеалу. Основоположною його умовою висувається цінність каяття, що передбачає наступні два акти — жагу до радикального розриву з вадами та жагу до піднесення над грішним станом у напрямку святості. Перше розкривається через значення втечі від порочного життя, а також очищення від пороків. Ситуація втечі передбачає визначення притулку, здатного створити надійну огорожу для душі, забезпечивши їй життєву стабільність. Такого штибу притулок грішник, що кається, знаходить винятково в постаті Бога, котрого розглядають як «Покровителя на спасіння», що створює потужний дах над життєвим простором людини.

Необхідною формою трансцендування в Покаянному каноні позиціюється слізна молитва. В аскетичі сльози називаються умивальницею душі, що очищає її від скверни і підносить до Бога в стані чистоти. Сльози уявляються очисною і умилостивленою жертвою, а молитва — жертвним актом, адресованим Богу. У відповідь на піднесену жертву жертводавець пристрасно очікує від Бога милостивого прийняття на себе тяжкого тягара вад, очищення від них, порятунку і відновлення грішника. Цим самим «окаянна блудниця» стає трансцендентною особистістю, що скидає з себе «сороміцькі ризи» і звільняється від «strupів ганьби».

Значення падіння / піднесення являють собою бінарну опозицію, що становить структурний базис асиметрії розглянутого тексту. Їхньою сполучною ланкою (гернарієм) доречно визнати значення прагнення звільнитися від стану ганьби та віднайти духовне обличчя. Назване прагнення доцільно визначити центральною ланкою архітектоніки сповідувального тексту і разом із цим його основною темою. Ця ланка поступово виявляється в процесі динаміки сюжету в полі демонстрації необхідності духовного здійснення, яке утворюється завдяки значенням втечі й очищення від ганьби. І тільки на цьому тлі стає зрозумілим, що значення прагнення до персоналістичного піднесення актуалізується вже в ситуації демонстрації духовної ганьби.

Суттєвим спонукальним чинником зазначеного процесу являє собою міфологема долі в есхатологічній перспективі, яка вбачається у вигляді альтернативи небесного раю або вогняної гієни, що виражаються бінарною опозицією відторгнення / прийняття душі, які здійснюються Богом. При цьому більше уваги приділяється упередженню та загрозі фінального відкидання як неминучого осуду грішника. Значення осуду як справедливої кари слід розцінювати як суттєвий чинник управління свідомістю людини, регулятором її способу життя у релігійній традиції.

Отже, аналіз тексту сповіді в семіотичному обрії культурології надає змогу виробити на неї погляд як на складний продукт релігійної творчості, змістом якого виступають найактуальніші питання людського життя. У цій творчості тісно взаємодіють аксіологічний та семіотичний виміри культури в регіоні сповідувального топосу: притаманна їй змісту аксіосфера семіотизується, а семіосфера наділена ціннісним змістом. Аксіологізація і семіотизація являють собою два суттєві механізми конструювання сповідальної культури.

Розглянутий у тексті знаковий ряд презентує гострий ціннісний конфлікт. Його гострота забезпечується організацією знаків у поетичний різновид мови, у якому чільне місце посідають метафори, які навмисно покликані викликати огиду щодо порочного способу життя людини разом з усвідомленням загрози її фінальної долі. Означування екзистенціальної відрази та загрози одночасно виконує функцію звернення екзистенції до духовного порядку. Їхнє означування наділене певними семіотичними ефектами, що привели до ситуації сильної гостроти й напруження в процесі духовної боротьби за особистість у її честі та гідності.

У виконаному аналізі пропонується один із продуктивних варіантів культурологічного вивчення релігійної культури, у якому істотне значення відводиться семіотиці. Її методологічний ефект помітно зростає за умови її опертя на аксіологічний та інші можливі підходи в дослідженні різнопланової культури.

I. Гурова

ФАНДОМ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ FAN STUDIES

I. Hurova

FANDOM IN THE SCIENTIFIC DISCOURSE OF FAN STUDIES

Зростання кількості шанувальників продуктів масової культури у світі (фанів) і їхніх самодіяльних спільнот (фандомів), різноманітних фан-активностей, а внаслідок цього і появи фан-культури, зумовили дослідницький інтерес до цих культурних явищ у світі і появу багатьох робіт, які започаткували Fan Studies. Це напрям сучасних наукових досліджень, зосереджений на вивченні медіафанатів та фанатських культур. Він є міждисциплінарним полем, що знаходиться на перетині гуманітарних і соціальних наук, бере початок у 1990-х рр. і має своїм підґрунтям переважно культурні студії (Cultural Studies). В Україні в науковій соціологічній, політологічній та релігієзнавчій літературі феномен фанатів розглядався нерідко з точки зору фанатизму, тобто руйнівної прихильності до певного предмета, або ж брала гору інша крайність — відсутність дослідницького інтересу через начебто їхню маргінальність. Тому культурологічні розвідки, присвячені дослідженню культури фанатів, перебувають на початковій стадії, їх розгляд у зарубіжній науковій літературі є актуальним дослідницьким завданням.

Fan Studies виникли як окрема, специфічна сфера, основана на попередніх роботах про медіааудиторію та субкультури. Так, їхнє коріння можна простежити з раних праць бірмінгемської культурологічної традиції, відомої як Cultural Studies, щодо медіааудиторії (роботи Стюарта Голла, Джона Фіске та інших), концепцію субкультури як символічного опору мейнстріму (Дік Гебдідж). Їхні праці засвідчили перехід від часто пасивного споживання медіатекстів до активного використання. Так, праця Голла (Hall, Stuart. "Encoding/Decoding." In *Culture, Media, Language*. Edited by Stuart Hall, Dorothy Hobson, Andrew Lowe and Paul Willis, 128–138. London: Routledge, 1980) вплинула на те, що в медіадослідженнях роль аудиторії почали розглядати не як просто пасивне споживання медіатекстів, а як інтерактивний процес, і тим самим проклала шлях для розвитку досліджень аудиторії та фан-студій.

Fan Studies почалися як дослідження самих шанувальників, їхньої поведінки та сприйняття суспільства, але згодом все більше зосереджувались навколо аналізу форм культурного виробництва фанатів, особливо тому, що нові форми цифрової культури зробили культурні практики фанатів більш помітними.

Своїми теоретичними коріннями Fan Studies завдячують дослідженням медіа, літератури та культури, оскільки ці дисципліни починають брати до уваги читацькі звички та мотивацію читачів, як писала Дженіс Редвей (*Reading the Romance: Women, Patriarchy, and Popular Literature*. Published by: University of North Carolina Press, 1991).

У раних роботах у Fan Studies (Bacon-Smith C. *Enterprising Women: Television Fandom and the Creation of Popular Myth*. Front Cover. University of Pennsylvania Press, 1992 та Jenkins H. *Textual Poachers: Television Fans & Participatory Culture*. New York: Routledge, 1992) автори намагалися описати повний обсяг і спектр культурного виробництва фанатів. Завдяки розвідкам Г. Дженкінса, сучасного американського дослідника медіакультури, фокус дослідницької уваги було спрямовано від поведінки та іміджу на розгляд фанатської творчості, особливо в цифрову добу. Йому належать дослідження про фанатську культуру, процеси виробництва та споживання медіаконтенту в культурі співучасті, колективного інтелекту й мережевої комунікації.

Г. Дженкінс чи не одним із перших розглянув творчість фанатської телевізійної спільноти і засвідчив, що вона створювалась із використання змісту, запропонованого в офіційних медіа, коли фанати видозмінювали контент так, як самі бажали: утворювали фан-арт, вигадували аматорські костюми улюблених телегероїв, колекціонували та обмінювались відповідними обгортками (фантиками). Завдяки цьому фанати ставали активними співучасниками (пере)виробництва культурних продуктів.

Фандоми утворюються як самодіяльні спільноти навколо творів популярної культури, таких як книги, фільми, серіали, мультфільми, комікси, аніме, манга, відеоігри тощо. Інші фандоми виникають навколо відомих особистостей, таких як актори, співаки, спортсмени, політики тощо. Фандоми можуть також формуватись довкола певних художніх стилів, жанрів, напрямків або хобі.

Історію фандому можна вести від аматорських журналів (фензинів), які поширювалися серед фанатів наукової фантастики у 1930–40-х роках. Одним з перших і найбільших фандомів був фандом серіалу «Зоряний шлях», який

започаткував багато традицій та понять фанфікшену. З розвитком Інтернету фандом став більш доступним, розмаїтим і глобальним. Сьогодні фандом охоплює майже всі сфери культури і мистецтва.

Г. Дженкінс послуговувався також терміном «медіафандом», яке він застосовував для опису нових форм культурного виробництва та обміну медіаматеріалами, що з'являються в епоху Інтернету. Члени медіафандому творять нову культурну продукцію, тематично пов'язану з певним сюжетом популярного продукту масової культури: продовжують сюжети улюблених книг і кінофільмів, вигадують біографічні деталі життя героїв, пишуть картини на відповідні теми, створюють власну відеопродукцію. Одним із найвідоміших різновидів медіатворчості є фанфік (фанфікшн), термін, що походить з англійської мови (Fan fiction — фанатська творчість). Початкове значення цього терміну — прозове відтворення сюжетів і персонажів, запозичених з мас-медіа. Фанфік являє собою аматорський твір за мотивами популярних оригінальних літературних творів, творів кіномистецтва (кінофільмів, телесеріалів, аніме та ін.), коміксів, а також відеоігор, написаний фанатами для фанатів у межах певної фан-спільноти. Він оснований на певному оригінальному творі, де використовуються будь-які його ідея, сюжет або персонажі.

Фандом у напрацюваннях Fan Studies отримав кілька визначень і тлумачень: як культурне виробництво фанатів у нових медіа (Г. Дженкінс), субкультура, яка об'єднує фанатів певного твору культури (М. Хіллс); як спільнота, учасники якої зберігають пристрасний зв'язок із популярними медіа, утверджують свою ідентичність через взаємодію з їхнім вмістом (П. Бут), а також відчують соціальну належність через спільні смаки та вподобання (Л. Янг, Й. Парк).

Є. Ворожейкін

ФЛАНЕРСТВО ЯК ВІЗУАЛЬНА ПРАТИКА: СУТНІСТЬ ТА ВАРІАЦІЇ

Ye. Vorozheikin

FLÂNERIE AS A VISUAL PRACTICE: ESSENCE AND VARIATIONS

Візуальна культура складається з практик, сутнісним аспектом яких є візуальний досвід. Фланерство, яке виникло в XIX столітті, є однією з них. Метою роботи є визначення сутності та варіацій цієї культурної практики й того, як різні історичні контексти впливають на неї. Мета роботи досягається на основі концепції топос-дослідження Ерккі Хухтамо, яке він використовує в медіаархеології. Топоси є повторюваними процесами, які знову і знову виникають в різні історичні моменти. Іншими словами, вони не переходять один в одного в лінійному процесі розвитку, а значить, повинні визначатися горизонтально як аспекти певних дискурсів.

Фланерство часто описують як «прогулянку без мети» по місту та пов'язують з денді, особою, яка значним чином акцентує на своєму зовнішньому вигляді через унікальну моду та модель поведінки. Повільність рухів, байдужість поглядів і вишуканість стилю без значної яскравості повинні були показати чи імітувати образ аристократа. Така особа не поспішає, тому що є незалежною. Також вона є особливою не тому що намагається такою бути, а оскільки володіє унікальним смаком. Ключовим моментом є те, що ця практика реалізується через погляд Іншого. Денді стає таким лише в суспільстві, він повинен бути побаченим та оціненим.

Тому прогулянка містом стає важливою практикою, оскільки надає можливість показати себе більшій кількості людей.

Інший аспект фланерства пов'язаний з тим, що воно народжено новим типом візуального простору. Історично фланерство співпадає з Османською реконструкцією Парижа, яка сформувала структуру більшості сучасних міст з широкими проспектами та бульварами. Людина в такому просторі існує на відкритій панорамі, що робить її видимою для більшості поглядів, але також у її погляд потрапляє більше інформації. Фланер османського Парижа є також спостерігачем урбанізованого міста, яка наповнене великою кількістю візуальної інформації. Він заповнює внутрішню порожнечу не тільки через показ себе, але також через споглядання швидкоплинних вражень. Як людина незалежна від тяжкої праці фланер також подібний до громадянина грецького полісу, споглядання якого є процесом філософського розмірковування. Тому фланерством займалися відомі письменники, щоб отримати матеріал для своїх творів. Отже, специфікою фланерства є візуальність як соціальний аспект видимості та споглядання як метод пізнання чи розваги.

Зігмунд Бауман знаходив топос фланерства в епоху посмодерну не на вулиці, а у торгових центрах (Молах). Тобто воно було сформованим візуальним простором, у якому споглядання є частиною іншого процесу, а саме консюмеризму. Цей фланер споживає не тільки візуальні образи, а самі товари та через їх накопичення формує власну ідентичність. У цей культурний період статусність вже не має такого чіткого зв'язку з аристократичним походженням, а визначається через показове накопичення. Сутність цього фланерства теж пов'язано з видимістю та спогляданням, але вони визначаються іншим дискурсом.

У цифрову епоху, коли більшість повсякденного життя проходить онлайн, топос фланерства знаходить себе не на вулицях чи в магазинах, а в екрані комп'ютера та мобільних пристроїв. Статусність у цей період визначається інформаційним впливом, тому ключовими особами є інфлуенсери. Тут також наявний аспект видимості, але вже у фактичних показниках кількості переглядів. Різниця порівняно з «класичним фланером» полягає в тому, що немає вимог певної моди чи моделі поведінки, а навпаки — цінується різноманітність. Також тут має місце споглядання як безкінечний рух між різними стрічками постів чи історіями в соціальних мережах та месенджерах. Воно тепер не прив'язане до певного фізичного простору, а може виникати будь-де та в будь-який момент, де є доступ до Інтернету. Тому можна зазначити, що фланерство є ключовою культурною практикою в цифрову епоху.

Х. Плецан

ФЕНОМЕН ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СЕРЕДОВИЩІ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ

Kh. Pletsan

THE PHENOMENON OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE ENVIRONMENT OF CREATIVE INDUSTRIES: CULTURAL CHALLENGES

Креативні індустрії в Україні модернізуються і змінюються попри виклики й кризові стани сьогодення. Створюються інноваційні проекти, відбуваються постановки вистав, реалізуються концертні програми, перформанси, проводяться

виставки, знімаються і транслюються фільми тощо. Нині стратегії розвитку креативних індустрій передбачають реалізацію і використання в секторах різновиди технологічних інновацій. Як зазначають міжнародні експерти, функціонуванням Культури 4.0. є соціальні та технологічні інновації, що розвиваються на основі трансформаційних змін креативного виробництва. Цікавим досвідом є впровадження в діяльність секторів креативних індустрій феномену штучного інтелекту (ШІ) як інструменту реалізації новаторських ідей, створення унікальних культурно-креативних продуктів, сприяння інноваціям і творчому розвитку. Оскільки ШІ впливає на культурно-креативні процеси, комунікативну взаємодію та людські ресурси, тому використання технології в креативних індустріях актуалізує немало культурологічних питань і викликів.

Варто відзначити, що впровадження ШІ в середовище креативних індустрій прокує і можливості, і загрози. Ідеться про оригінальність культурно-креативних продуктів, збереження людських ресурсів та креативність загалом. Попри ґрунтовні дослідження експертів і обґрунтування загроз впливу ШІ для секторів креативних індустрій, доречно розглянути і можливості, які відкриває цей феномен для розвитку галузі, її модернізації, раціоналізації, автоматизації та цифровізації.

У культурологічному аспекті вплив ШІ на креативні індустрії крізь призму загроз і можливостей аналізуємо з таких векторів, як:

- створення комп'ютерної графіки і візуальних ефектів. Зокрема, генеративні мережі можуть автоматично створювати унікальні дизайни та малюнки, що сприяє креативності і зменшує час на рутинні завдання. Алгоритми машинного навчання можуть бути використані для автоматизації творчого процесу й створення інтерфейсів;
- формування і розвиток нових форм художньої виражальності та жанрів мистецтва, таких як цифрове, медіа- й відеомистецтво;
- створення музики та генерація нових звукових ефектів для використання у відеоіграх, кіно й музичних композиціях. Водночас технологія надає допомогу в аналізі аудіофайлів для виявлення схожих мелодій та жанрів;
- автоматизація процесів створення відео та анімації, що удоступнює процес для авторів з різними навичками. Відповідно, технологія сприяє генеруванню анімаційних персонажів та допомагає у відтворенні реалістичних сцен;
- генерація текстів, статей, поезій та літературних творів. Це допомагає письменникам і журналістам у пошуку ідей і натхнення, спрощує процес написання. Водночас технологія загрожує унікальності, креативності й інтелектуальному потенціалу;
- персоналізація рекламних кампаній, аналіз даних, прогнозування популярних трендів і створення ефективних рекламних стратегій;
- створення нових видів культурно-креативних продуктів, а саме відеоігор, фільмів, музики та мистецтва. Водночас технологія забезпечує інноваційний розвиток у галузі розваг і дозвілля;
- зумовлення модернізаційних змін у процесах навчання, а також оптимізація освітніх процесів під час надання інтерактивних навчальних послуг.

На основі аналізу наукових та практичних джерел виокремимо основні креативні інструменти ШІ й можливості використання в секторах креативних індустрій. Зокрема, генеративні мережі (надають можливість створювати нові

візуальні та анімаційні елементи для використання в спецефектах кіно, графічному дизайні, відеоіграх), музичні генератори (створення музики, генерування нових звуків, гармонії та ритмів для використання у відеоіграх, фільмах тощо), генерація тексту (для використання у всіх секторах креативних індустрій, зокрема ЗМІ), аналіз даних (для персоналізації та прогнозування у всіх секторах), машинне навчання (для класифікації зображень, розпізнавання мови, передбачення тренів), нейронні мережі (розпізнавання образів та голосу), автономні системи (під час відео- та фотозйомки), систематизація та оцифрування культурної спадщини тощо.

Зазначимо, що разом з перевагами ІІІ важливо аналізувати й виклики, такі як етичні питання, збереження авторських прав, культурна автентичність, соціальна взаємодія й емоції, правові питання, культурна споживча поведінка та вплив на зайнятість у креативних індустріях.

Як резюме підкреслимо, що вплив ІІІ на креативні індустрії України є значущим і має потенціал для подальшого розвитку інновацій та створення унікальних культурно-креативних продуктів на основі високоякісних і надійних даних. Зокрема йдеться про формування нових уявлень про творчість, мистецтво і креатив; створення інноваційних культурно-креативних практик; реалізацію нових способів збуту креативних продуктів; створення застосунків, бізнес-моделей, послуг і пропозицій; появу новаторського бачення комунікаційної взаємодії та оцифрування культурної спадщини. Саме в цьому контексті креаторам і митцям потрібно вміти гнучко використовувати інструменти ІІІ як драйвери оригінальності, спрямовуючи розвиток унікальності креативних індустрій в Україні. Як результат — унікальні інноваційні рішення для генерування креативних проєктів та популяризація української культури на міжнародному рівні.

Л. Пономаренко, С. Супрун

ОСОБЛИВОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ СІЛЬСЬКИХ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ І ДОЗВІЛЛЯ

L. Ponomarenko, S. Suprun

FEATURES OF THE MANAGEMENT OF RURAL CULTURAL AND LEISURE INSTITUTIONS

Функціонування сучасного соціокультурного простору безпосередньо залежить від ефективної діяльності його складових, зокрема закладів культури і дозвілля. У час військових дій функції цих закладів трансформуються. Якщо раніше це були традиційні установи з визначеним функціональним навантаженням, то зараз вони стають певними соціальними хабами, де здійснюється волонтерська діяльність, запроваджуються інноваційні проєкти, розбудовуються креативні мистецькі простори. Це також стосується закладів культури в сільському соціумі, особливості управління якими мають досліджуватися з метою забезпечення їх повоєнної культурної місії.

Діяльність сільських установ культури досліджували В. Віткалов, М. Коваль, О. Прилуцька, О. Солдатенко, А. Слободяник та ін. Засоби менеджменту культури визначають Л. Абрамов, Т. Азарова, Н. Кочубей, М. Шкільняк та ін. До проблем, які супроводжували діяльність цих установ (низький рівень фінансування, кадровий голод, застарілість інфраструктури та ін.), додалися нові, що спричинені

військовими діями (фізичне руйнування й знищення, простої, дистанційна робота, необхідність виживання за будь-яких несприятливих обставин тощо). За таких умов страждають сільські заклади культури, менеджмент яких має забезпечувати їх ефективне функціонування та просування на шляху подолання перешкод в сучасних соціокультурних умовах. Вони беруть на себе відповідальну роль і стають культурними провідниками у повоєнне майбутнє.

Сільські будинки культури безпосередньо пов'язані із потребами громади, територіально наближені до мешканців, можуть оперативні реагувати на культурні запити односельців. В умовах воєнної кризи та економічних негараздів, що з цим пов'язані, заклади культури на селі розширюють свої функції.

Ефективний менеджмент закладів культури в селі може позитивно вплинути не тільки на виживання цих установ, але й на подальше відродження для соціальної інтеграції в умовах повоєнного відновлення країни. Нині актуальною є пропозиція створення Центрів місцевої активності на базі будинків культури. Своєю діяльністю будинки культури можуть нівелювати занепад духовності в суспільстві, посилити рівень самосвідомості громадян, вдосконалити процес надання культурних послуг. До цього можна додати перспективні цілі, пов'язані із повоєнним майбутнім: об'єднання спільнот, вшанування пам'яті героїв, передання наступним поколінням історії цієї війни для збереження цінності життя і миру.

Сучасні тенденції в менеджменті загалом та в менеджменті соціокультурної діяльності цілком транспонуються в систему управління сільським закладом культури і дозвілля. Зокрема актуалізація, разом зі стратегічним, ситуативного менеджменту під час планування діяльності, ефективний розподіл водночас всіх ресурсів, які є в громаді та в самому закладі; використання новітніх інформаційних засобів для запровадження новацій тощо.

Розвиток сучасного менеджменту культури ґрунтується на відмові від жорсткої ієрархії й чіткого підпорядкування, перехід до партнерства в керуванні установою; застосування інноваційної діяльності й творчого підходу до професійної взаємодії; прагнення до досягнення масштабного соціального ефекту окрім критеріїв традиційної ефективності. Тобто у випадку менеджменту сільського закладу культури і дозвілля саме соціокультурне середовище, в якому знаходиться будинок культури, має стати простором розвитку соціальних та культурних цінностей мешканців громади. Запорукою цього є налагодження соціального партнерства, водночас з активізацією творчої функції закладу культури села.

У сучасних умовах військової агресії визначальним чинником повоєнного розвитку є підготовка кадрового потенціалу для сільських будинків культури і дозвілля. Сучасний менеджер соціокультурної діяльності проводить дослідження потреб громади села, вивчає історію, демографічні показники, традиції. Поряд з тим, ініціює нововведення і знаходить необхідні ресурси для їх провадження, розробляє і втілює соціокультурні проекти.

Таким чином, розглянувши особливості менеджменту сучасних сільських закладів культури і дозвілля, встановлено, що вони відіграють значну роль під час війни та в повоєнному майбутньому. Нині ці установи сприяють розвитку громади, інтегрують місцеве населення та вимушено переміщених осіб, реалізують профілактику соціального відчуження, надаючи культурні послуги. Перспективою їх розвитку та управління стає перетворення закладу культури на селі у соціальний

хаб, де здійснюють фахову діяльність компетентні менеджери. Саме вони здатні розробляти і втілювати нові культурні проекти повоєнної розбудови нашої країни.

М. Александрова

ТРАВМАТИЧНИЙ ДОСВІД УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В МЕДІЙНИХ РЕПРЕЗЕНТАЦІЯХ: ГЕОПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

М. Aleksandrova

TRAUMATIC EXPERIENCE OF UKRANIAN CULTURE IN MEDIA REPRESENTATIONS: GEOPOLITICAL ASPECT

Воєнні реалії підкреслюють роль та значення української культури в боротьбі за прогресивні цінності цивілізованого світу. Донині українська культура розглядалася як регіональний (національний та народний) кластер. Сучасні події вимагають від науковців нового тлумачення позиціонування української культури — уже в геополітичному вимірі. Події, що відбуваються в сучасному соціальному, політичному і культурному просторі України, надзвичайно актуалізують концепт травми.

Історично склалося так, що періоди становлення національних культур вкрай рідко проходять безболісно. Як правило, становлення культурної ідентичності супроводжується соціокультурними потрясіннями, які переживає нація в боротьбі за своє існування. Війни, революції, соціально-економічні перетурбації — усе це далеко неповний перелік факторів, які постають на шляху культурної ідентифікації держави. Доречною стає теза Е. Ренана про те, що нація — це велика солідарність, що встановлюється почуттям жертв, які вже зроблені і які можуть бути зроблені в майбутньому. За умови успішного проходження шляху становлення, національна культура трансформує аксіологічні досягнення в екзистенційні виміри. Водночас, національна культура набуває геополітичного статусу і посідає своє місце в системі культурно-історичного розвитку світової цивілізації.

У цьому контексті актуалізується потенціал культурної дипломатії України. Ідеологічне протистояння культур у сучасному світі має мати належний інформаційно-комунікативний супровід. Сьогодні суспільна думка (навіть глобально-світова) формується в інформаційному медійному просторі. Український культурний фронт має спрямувати всі зусилля (творчі, організаційні, духовні) задля рішучого та аргументованого засудження агресивних антигуманних дій РФ. Демонстрація злочинності й недолугості російського агресора є довгостроковою метою роботи українських культурних діячів у геополітичному масштабі навіть після завершення активної фази бойових дій. Українське суспільство має пройти ще довгий шлях, який Дж. Александер називає «процесом становлення травми» («trauma process»), протягом якого травма набуває ознак культурного процесу, що постає і підтримується за допомогою різних форм репрезентації. Ідеться про дискурс, у якому медійні репрезентації відіграють вирішальну роль. Специфіка існування цього дискурсу в медіапросторі нині така, що він стає основою і, водночас, необхідною умовою функціонування громадянського суспільства в Україні. Саме завдяки медіа солідарність суспільства стала очевидною, а його громадянські структури — настільки дієвими. Саме в медіапросторі відбувається пошук мови, здатної передати травматичний досвід.

Крім того, ще має відбутися ідентифікація «природи жертв і відносин відповідальності». Травматичний досвід може бути головним об'єднуючим елементом нації, якщо вона має одного й того самого травмуючого об'єкта — агресора. У цьому аспекті актуалізується і робота з травматичними наслідками подій. Для того щоб травматичні спогади стали наявними, необхідно забезпечити позитивний соціальний клімат визнання, адже згадувати про травму надто складно без зовнішньої терапевтичної допомоги. Створення цього позитивного соціального клімату за десятиліття незалежності так і не відбулося і зараз ми повинні працювати над його становленням. Можемо стверджувати, що культурно-історичні настанови українського суспільства відіграють активну, практично-орієнтовану роль у формуванні дієвої та ефективної світоглядної парадигми української нації й культури. Відбувається процес національного погодження розвитку суспільства та культури.

О. Куликова

ЗАСОБИ КОМП'ЮТЕРНОЇ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ У ВИКЛАДАННІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ВСТУП ДО ФАХУ»

О. Kulykova

COMPUTER VISUALIZATION TOOLS IN TEACHING THE COURSE “INTRODUCTION TO THE PROFESSION”

Використання можливостей сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) є провідним завданням організації навчального процесу закладу вищої освіти (ЗВО) та вагомою конкурентною перевагою в налагодженні ефективної дистанційної освіти. У цих умовах пошук і впровадження дієвих засобів комп'ютерної візуалізації навчального матеріалу є актуальним і має як теоретичне, так і практичне значення.

Вивченню питань візуалізації навчального матеріалу приділяють увагу такі вчені, як: І. Андрощук, Д. Безуглий, Л. Біденко, Л. Білоусова та Н. Житеньова, О. Семеніхіна та О. Бабич, Ю. Красюк та Г. Супрунюк та ін.

Лекція залишається основою навчання у ЗВО. І в цьому напрямку відбувається постійне вдосконалення процесу викладання, пошук нових інструментів подачі й способів побудови лекцій. Розглянемо варіанти використання засобів комп'ютерної візуалізації при викладанні дисципліни «Вступ до фаху» для студентів, які навчаються за освітньою програмою «Соціальна та культурна журналістика».

Популярним засобом візуалізації навчального матеріалу лекції є підготовка презентацій. Наразі для комп'ютерної візуалізації навчального матеріалу за допомогою презентацій можна використовувати чимало програм й інструментів. Це може бути традиційна і вже перевірена часом програма Power Point. Водночас для створення презентацій та візуалізації інформації активно використовуються переваги таких онлайн-сервісів, як: Canva, Prezi, Slide Share, VisualBee, Slidrocket та багато інших і навіть штучний інтелект.

Сервіси для створення презентацій пропонують багато інструментів візуалізації інформації; допомагають зробити гарний дизайн, додати інтерактив, зображення, інфографіку, анімацію, аудіо та відео; доносити інформацію розширено або вказуючи лише ключові ідеї тощо.

У межах курсу «Вступ до фаху» з метою візуалізації матеріалів лекцій нині найчастіше використовуємо сервіс Canva. Серед переваг цього інструменту: зручний та зрозумілий інтерфейс, наявність безкоштовної адаптованої українською версії, можливість створення інтерактивних матеріалів.

Ще одним корисним засобом візуалізації навчальної інформації є віртуальні дошки. Такі сервіси є гарними мережевими ресурсам для створення та редагування документів і зображень. Ці інструменти дозволяють поєднати текст, зображення, аудіо- та відеоматеріал на одному майданчику.

Зрозуміла й проста у використанні віртуальна дошка AWW Online Whiteboard (Digital Design). За допомогою цього сервісу можна: малювати на дошці мишкою; вставляти свої зображення; додавати стікери; малювати стрілки, фігури тощо. Студенти можуть як спостерігати, так і брати участь у процесі.

Достатньо проста у функціоналі онлайн-дошка WhiteboardFox. Цей сервіс дозволяє робити нотатки, малювати, креслити, вставляти зображення. Є функція поділитися посилання, що надає студентам можливість брати участь у редагуванні дошки.

Для оперативного наочного роз'яснення матеріалу можна скористатися онлайн-додатком для малювання okso.app, який дозволяє швидко створити необхідну для роз'яснення навчального матеріалу схему, таблицю, візуально структурувати усну інформацію тощо і взагалі є гарним заміном дошки з маркером.

У рамках курсу «Вступ до фаху» онлайн-додаток для малювання okso.app допомагає в процесі викладення лекційного матеріалу схематично подати його студентам у згорнутому вигляді. Зокрема в межах лекції «Факт в журналістських жанрах» за допомогою цього інструменту схематично роз'яснюємо роль факту в різних групах журналістських жанрів. Після лекції студенти отримують скрін з дошки. Для остаточного закріплення знань студентам пропонується самостійно створити власний візуальний конспект з використанням доступних їм інструментів.

Також засоби комп'ютерної візуалізації використовуємо для поточного контролю знань студентів і оцінювання результатів самостійної роботи. Зокрема пропонується створити візуальний конспект до тем «Факт в журналістських жанрах», «Інформаційні жанри», «Аналітичні жанри», «Художньо-публіцистичні жанри» тощо. У результаті студенти демонструють творчий підхід до вибору інструментів візуалізації. Серед традиційних засобів часто використовують схеми, таблиці, малюнки тощо. Щодо комп'ютерних засобів візуалізації та ресурсів для підготовки доповідей у супроводі презентацій, то більшість студентів надають перевагу онлайн-інструменту Canva.

Аналіз теоретичного й практичного досвіду з теми та використання різних засобів комп'ютерної візуалізації в процесі викладання курсу «Вступ до фаху» дозволили дійти наступних висновків:

- при виборі засобів комп'ютерної візуалізації важливо застосовувати індивідуальний підхід до організації пізнавальної діяльності студентів, враховувати їхні потреби, мотиви та можливості, а також органічно поєднувати як різноманітні комп'ютерні, так і традиційні засоби візуалізації навчального матеріалу;

- візуалізація лекцій передбачає використання прийомів «стиснення» та «згортання» вербального навчального матеріалу, забезпечивши при цьому системність його викладення та глибину розуміння навчальної теми;
- використання різноманітних форм комп'ютерної візуалізації у викладанні допомагає активізувати навчальну й пізнавальну діяльність студентів, формує навички критичного та образного мислення, надає можливість за необхідності самостійно ознайомитися з матеріалами, представленими у вигляді презентації в класрумі, що особливо актуально в умовах дистанційного навчання;
- візуалізація навчального матеріалу сприяє формуванню у студентів професійного мислення, зокрема навичок систематизації отриманої інформації та створення її у візуальну форму;
- від якості викладеного в презентаціях лекційного матеріалу залежить продуктивність засвоєння студентами нового матеріалу, формування пізнавального інтересу та мотивації до навчання. Тому викладачі мають знаходити оптимальну кількість слайдів презентації, враховувати співвідношення візуального та текстового наповнення, рівень насичення інформацією окремого слайду, уникати типових помилок під час візуалізації навчального матеріалу в презентаціях тощо.

М. Жигайло

РОЛЬ СИМВОЛЬНОЇ МОВИ У ФОРМУВАННІ КОНТЕНТУ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

M. Zhyhailo

ROLE OF SYMBOLIC LANGUAGE IN FORMATION OF CONTENT IN SOCIAL NETWORKS

В епоху глобалізації та тотального проникнення інформаційно-комунікаційних технологій в економічну, політичну, соціальну та культурну сфери життя суспільства, значну роль у формуванні контенту соціальних мереж відіграє символічна мова. Зображальна мова онлайн-середовища транслює ключові ідеї та цінності масової культури у відповідь на запити «кліпового суспільства».

Вітчизняний дослідник К. М. Коган виокремлює три категорії соціальних мереж: а) на загальну тематику (наприклад, Facebook, Instagram), спеціалізовані (Geni, Last.Fm та ін.), ділові (LinkedIn, Plaxo та ін.). Кожній категорії соціальних мереж відповідає свій тип спілкування, а також специфіка використання символічної мови.

У соціальних мережах Facebook, Instagram символічна мова репрезентована як у міжособистісному, так і особистісно-груповому та міжгруповому спілкуванні. Спеціалізовані соціальні мережі використовують символічну мову не тільки для обміну інформацією, інтересами, потребами, а як засіб ідентифікації з групою. Мотиви комунікації зумовлюють активність використання символів для посилення впливу на адресата повідомлення.

Ділові соціальні мережі значно менше толерують використання символів під час спілкування, оскільки в основі взаємодії є матеріальне, когнітивне, діяльнісне спілкування. Вони не передбачають апелювання до емоційного контексту повідомлення.

Соціальні мережі на загальну тематику поєднують різні види спілкування. Це формує новий вид мережевого етикету, де символічною мовою (емотикони, емоджі, гіфи) послугуються навіть у формальному спілкуванні.

Поступово соціальні мережі із віртуального середовища спілкування, перетворились на стяг культури споживання як у популяризації її ідейних доміант, так і у реалізації її механізмів. Соціальні мережі стали платформою для просування товарів та послуг, а символічна мова — інструментом забезпечення успішної реалізації маркетингових стратегій шляхом поєднання різних типів спілкування — ділового, мотиваційного, маніпулятивного тощо. У рекламних повідомленнях майорять різноманітні емоджі, які мають привернути увагу покупця та підвищувати попит.

Поширеною причиною використання символічної мови в соціальних мережах є бажання привернути увагу та/або посилити вплив на аудиторію. Навіть для провідних світових політиків соціальні мережі стали «онлайн-трибуною», на якій вони транслюють не тільки власне ставлення до тих чи інших подій та явищ, а й виступають як міжнародні актори. До своїх дописів політики активно долучають емоджі з національною символікою, кольорами-ідентифікаторами політичних партій тощо. «Дописи-ребуси», у яких символи домінують над текстом або взагалі заміняють його, викликають жваве обговорення-розгадування серед читачів, вербальних чи невербальних — дозволяє досягти комунікаційного успіху шляхом встановлення соціальної близькості з онлайн-аудиторією.

У добу масової культури та «свайпового дозвілля» форми комунікації зазнали суттєвих змін. У формуванні контенту соціальних мереж значну роль відіграє символічна мова, основною функцією якої є поширення та засвоєння інформації шляхом асоціативних реакцій, швидкої ідентифікації й рефлексії користувачів. Спрощення чи навіть примітивізація повідомлень, збільшення домінування візуального контенту над вербальним формують мережеві канони, які мають наслідувати користувачі. Отже, символічна мова стає інструментом нормативно-регулюючого механізму віртуального культурного простору.

М. Демиденко

ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ІГРОВОГО КІНЕМАТОГРАФУ УКРАЇНИ

М. Demydenko

GENERAL PROBLEMS OF MODERN UKRAINIAN FICTION CINEMATOGRAPHY

Генезис кінематографу України в другій половині ХХ — початку ХХІ століття відбувався в контексті соціокультурних трансформацій, пов'язаних з розпадом СРСР та зміною культурно-історичної парадигми. Основні форми розвитку вітчизняного кінематографу (України) в цей період актуалізуються навколо кількох паралельних напрямків, де видозміни набувають особливої гостроти.

Після відновлення незалежності Україна здобула можливість розвивати свій власний кінематограф. З'явилися нові студії та кінокомпанії, які займалися виробництвом українських фільмів, що актуалізувало питання про національну художню мову кіно. Український кінематограф почав активно відображати культурну різноманітність на екрані, що призвело до експериментування із жанрами

та художніми напрямками. Так, українські режисери почали експериментувати з жанрами й створювати оригінальні кінострічки, що виходили за межі традиційних жанрових меж. З'явилися фільми, які поєднують у собі елементи драми, комедії, фентезі та інших жанрів. Надзвичайної гостроти й актуальності набуло звернення до історичних тематик, що стимулювало увагу суспільства до подій з української історії.

Сучасний ігровий кінематограф зачіпає різні аспекти соціокультурних трансформацій, які відбуваються в українському суспільстві. Серед них вважаємо за необхідне виділити декілька головних, що безпосередньо впливають на типологічні характеристики кінематографу.

По-перше, визначається актуальніша проблема національної ідентичності, усвідомленню якої сприяє українське кіно. Фільми, що розповідають про українську історію, культуру, мову та традиції, підкреслюють унікальність українського народу і спонукають глядачів до гордості за свою країну.

У другій половині ХХ — початку ХХІ століття українське кіно стало важливим чинником формування національної ідентичності. У цей період українські режисери та сценаристи активно відображали на екрані вітчизняну історію разом із притаманною їй культурною традицією. Основні аспекти формування національної ідентичності в українському кіно простежуються через параметри повернення до націотворчих сюжетів, що, у першу чергу, помітно у зверненні до української історії та фольклору, створенні стрічок, які віддзеркалюють національну спадщину.

Важливе значення має і актуалізація соціальних проблем, яка практично завжди має історичні аналогії або посилається на певні сторінки минулого. У 1990-х — 2000-х роках українські фільми стали активно відображати соціальні проблеми, з якими стикається українське суспільство. Вони містять теми корупції, війни, національної самосвідомості тощо. Загалом це сприяло формуванню національної ідентичності через відображення реальності країни.

Гендерна рівність є не менш значущим аспектом у рамках соціокультурних трансформацій. У зазначений період українське кіно вперше звернуло серйозну увагу на питання соціальної стратиграфії як у минулому, так і в сучасності. Фільми, що розповідають про життя жінок, їхні права та проблеми, спонукають до обговорення гендерних стереотипів і нерівності в суспільстві.

На погляд автора, тема гендерної рівності в українському кіно в другій половині ХХ — початку ХХІ століття поступово стала актуальною і відображається в різних аспектах. Передусім це проблематика порушення стереотипів, де жіночі персонажі виходять за межі традиційного соціального репертуару. До зазначеного аспекту також варто додати формування в національному кінематографі своєрідного жіночого погляду на світ: українські режисерки стали активно створювати фільми, які відображають багатоаспектність соціального профілю суспільства, звертаючи увагу на теми, які стосуються жіночої ідентичності, материнства, сімейного життя та інших аспектів жіночого досвіду.

Насамкінець важливою ланкою соціальних трансформацій у кінематографічній культурі України став мультикультуралізм. Українське кіно в зазначений період часу відображає різноманітність культур та етнічних груп у країні. Фільми, створені режисерами різних національностей, розповідають про їхні традиції, проблеми та спільність з українським суспільством.

Виявлення різноманітності культур й етнічних груп в Україні українським кінематографом має декілька аспектів, що безпосередньо впливають на систему виражальних засобів та екранну септику. Зокрема це простежується в тематичному репертуарі, у мовній репрезентації, акторському складі картин, географічних локаціях тощо.

Досліджений період розвитку українського кінематографа, починаючи з другої половини ХХ століття і до початку ХХІ століття, свідчить про важливі та складні соціокультурні трансформації, які вплинули на формування сучасного ігрового кіно України. У цей період кінематограф став інструментом для відображення національної ідентичності, соціальних проблем та гендерної рівності, а також сприяв розвитку мультикультуралізму в країні.

Таким чином, дослідження вітчизняного кіно дозволяє виокремити три найбільш актуальних проблем — національної ідентичності, гендерної (не)рівності та мультикультуралізму. Загалом сучасний ігровий кінематограф України виявився багатограним та різнобарвним відображенням суспільних змін і трансформацій у країні, і це сприяє розширенню культурного спадку та поглибленню національної самосвідомості.

П. Голотенко

МІФОЛОГІЧНА СВІДОМІСТЬ ПРАУКРАЇНЦІВ ЯК ПІДҐРУНТЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

P. Holotenko

MYTHOLOGICAL CONSCIOUSNESS OF ANCIENT UKRAINIANS AS A BASIS OF UKRAINIAN SCIENTIFIC CULTUROLOGY

Генезис наукової гуманітаристики в Україні не міг відбутись сам по собі або на порожньому місці. Ментальним підґрунтям наук про людину та її культурну життєдіяльність постає міфологічна свідомість, що, на перший погляд, може здаватись дивним. Це є першим історичним типом суспільної свідомості та найпершою формою раціонального, символічно-фантазійного сприйняття й інтерпретації навколишнього світу. Міфосвідомість була притаманна первісній людині сучасного еволюційного типу, який сформувався приблизно 35 тис. років до н. е. Дуже примітно, що саме на підставі достатньо розвинених розумово-пізнавальних здібностей цей еволюційний тип в науці іменується як «людина розумна» (*homo sapiens*).

Первісна міфологічна свідомість праукраїнців (кроманьйонців, трипільців та ін.) постала ідейно-генетичним джерелом всіх трьох основних видів раціонального знання — науки, філософії та богослов'я. Так виходить, що, з одного боку, вони заперечують нелогічність й абсурдність міфу. Проте в той же час вони є його продовженням, оскільки виникають з міфу та інтегрують в собі його деякі культурні архетипи людського буття в цілому. До речі, один із засновників сучасної культурології Едвард Тейлор уважав, що міфологія — це філософія доби первісного суспільства. Постає запитання: що історично споріднює міфологічний та науковий засоби раціонального осягнення світу?

Виокремлення в рафінованому вигляді раціонально-логічного компоненту міфологічного мислення, а також конкретизація міфологічних архетипів, які увійшли

в основу науково-культурологічного мислення, становить важливе завдання. Його вирішення буде найбільш ефективним, якщо відштовхуватись від ключових ознак первісної міфологічної свідомості праукраїнців. До них належать: перевага емпірично-чуттєвого та психоемоційного засобу пізнання світу; архетип взаємодії природи та людства; архетип зобов'язання практичної реалізації накопичених знань, оснований на чуттєво-образному та раціональному осмисленні; всеохоплююча колективна (масова) свідомість; архетип синкретично-цілісного світосприйняття; низький рівень достовірності міфотеоретичних концепцій, але в той же час завдяки своїй фантазійності вони є надзвичайно стійкими та привабливими; складність та інколи неможливість спростування цих напівлегендарних концепцій тощо.

Нині міфосвідомість в усіх гуманітарних науках виявляє себе в тій чи іншій мірі. Це безпосередньо стосується і культурології. Наприклад, якщо змістовне ядро міфу складає поняття про взаємодію людини і природи, то для культурологічних досліджень ця проблема так само постає як визначальна парадигма.

Нерідко в процесі науково-культурологічного аналізу фактично виявляє себе людський психоемоційний фактор, хоча згідно з традиційно-формальними нормативами науковості подібні прояви підлягають максимальній нейтралізації.

Міфологічний архетип щодо застосування знань у реальному житті в сучасній гуманітаристиці виявляється у форматі вимоги до емпіричного втілення наявних знань, до перевірки результатів теоретичних досліджень на практиці або принаймні до обґрунтування практичної значимості науково-теоретичних праць. Нині для української культурології дотримання означеної вимоги має актуальне екзистенційне значення: тоді як наукова дисципліна не буде спроможна довести своє практичне значення, то це становить загрозу для її подальшого існування.

Далі слід зробити акцент на тому, що первісні люди міфічного світосприйняття були схильними до антропоморфізації природного оточення. Іншими словами їм здавалось, що природні об'єкти та явища є олюдненими, людиноподібними, яким властиві аналогічні психічні стани, подібні фізіологічні особливості, здатність мислити та розуміти, залежно від чого природа виявляє себе в певних діях. Таке ілюзорне сприйняття, у свою чергу, зумовлювало певні засоби підкорення людиною природи, а також засоби її обробки та перетворення. Це те, що в сучасній науці позначається терміном «окультурення» та являє собою різновид взаємодії людини з природою. Власне для культурології дослідження феноменів олюднення природи на рівні свідомості та, особливо, її практично-фактичного окультурення є одним із найбільш актуальних завдань.

Слід також вказати на притаманне для первісної міфосвідомості цілісне синтезоване сприйняття навколишнього об'єктивного світу, який складається із багатьох різноманітних явищ, що перебувають між собою в нерозривному взаємозв'язку. Людина при цьому не протиставляла себе природно-соціальному середовищу та вважала себе його органічною частиною. У цьому аспекті так само простежується подібність культурологічної науки до міфу: культурологія налаштована саме на цілісне сприйняття і дослідження — якщо не повністю реального світу, то всього культурного світу, створеного людиною, де простежуються взаємозв'язки різних видів культурних практик та об'єктів.

У зв'язку з цим примітно те, що серед сучасних українських фахівців побутує думка про доцільність вивчення людської культури не просто в її цілісності. Цей феномен слід розглядати як складову системи реального життя на всій Землі, і нібито саме такі дослідження будуть мати найбільш вагоме наукове значення. Таким чином, архетип всезагального синкретичного сприйняття в культурології виявляється дуже яскраво та в модернізованій формі постає одним із базових концептуальних положень.

Крім того, що для міфологічної свідомості земна реальність постає у своїй інтегрованій повноті, вона водночас є впорядкованою та унормованою. Це допомагало якомога краще орієнтуватись у навколишньому природному та соціальному середовищі, що, у свою чергу, знаходило своє безпосереднє вираження в теоретичних поясненнях, в образно-символічних відтвореннях, в практичних вчинках та діях. Саме цей аспект є ознакою раціонально-логічного мислення міфологічної свідомості.

У такому контексті покажемо прикладом є уявлення праукраїнців про тридольну структуру Всесвіту. Зокрема це втілювалось у символічній моделі «світового дерева», де чітко виокремлюється верхня частина (гілля), середня (стовбур) та нижня (коріння). Кожній з цих частин відповідав певний вид живих істот, надприродних божественних істот і т. д. Також існувало географічно-достовірне уявлення про тридольну модель світобудови: верхній — небесний рівень, середній — між небом та землею, нижній — земний та підземний рівень. У свою чергу така умоглядна модель упорядкування Всесвіту вплинула на соціальну організацію праукраїнців, де виокремлювалось три основні шаблі: духовенство, військова армія та общинники.

У подальшому принцип раціонального впорядкування постав одним із головних та визначальних критеріїв науковості як особливого типу мислення. У культурології цей принцип яскраво виявляє себе в типології та систематизації всіх накопичених знань про культуру, що водночас сприяє впорядкуванню безпосередньо самої культурної системи.

Під час аналізу раціонального мислення міфосвідомості праукраїнців дослідники також багато уваги приділяють продуктам художньої творчості із кісток тварин, глини, дерева, каменю. Сюди, зокрема, відноситься: пластика із відтворенням зовнішності тварин і людей; різьблені малюнки тварин на камені (петрогліфи); амулети, статуетки, предмети посуду в антропоморфному вигляді; стели із композиційним зображенням людей, тварин тощо. Досить багато в таких виробках втілюються візерунки певного типу — зображення рослинних мотивів, геометричних фігур, ліній, меандрових контурів і т. д. Спроможність створювати подібні артефакти є свідченням достатньо високого рівня розвитку раціонального-логічного мислення праукраїнців.

Таким чином, наукова парадигма української культурології містить деякі особливості міфологічної ментальності, які виявляють себе в певних засобах та в предметному полі культурологічних досліджень. Такими особливостями є здатність до різного типу раціональних розрахунків, а також певна сукупність архетипів, зокрема це: взаємодія людини і природи, припис до практичного застосування теоретичних знань, антропоморфізм та пов'язане з ним окультурення, синкретично-цілісне сприйняття реальності.

Н. Ігнат'єва

**ПЛАСТИЧНА КУЛЬТУРА АКТОРА:
АНТРОПОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ВИМІРИ**

N. Ihnatieva

**PLASTIC CULTURE OF AN ACTOR:
ANTHROPOLOGICAL AND SOCIAL DIMENSIONS**

Для розуміння сутності такого явища, як пластична культура в театрі, необхідно з'ясувати значення окремих термінів.

Відповідно до «Великого тлумачного словника» сучасної української мови, театр — це вид мистецтва, що відображає життя в сценічній дії, яку виконують актори перед глядачами. Відображати життя на сцені означає відтворювати через гру певні події, явища, уявляти з себе когось іншого. Незважаючи на театральний напрямок та жанр вистави, для відображення життя в театрі використовують образи як спосіб і форму передачі дійсності. Форма ж виступає не тільки певною системою художніх засобів для вираження змісту твору, а й способом організації зовнішнього вияву певного явища і пов'язана з його сутністю. Тобто внутрішня і зовнішня складові в театральному мистецтві тісно пов'язані між собою, взаємодіють та доповнюють одна одну, а, отже, і в акторській професії ці складові теж наявні. Без них акторові складно було б зіграти свого персонажа, а за відсутності або неякісного розвитку одного з компонентів взагалі неможливо.

Для актора такою формою зовнішнього вияву стає пластика власного тіла. У контексті акторської професії вона постає як загальна узгодженість рухів, тобто мистецтво ритмічних та гармонійних рухів тіла. Проте це не тільки ритмічні рухи. Взагалі, що таке рух? З усіх значень, що має це слово, для акторської професії підходить два: перше — зміна положення тіла або його частин, та друге — зміна в душевному стані, викликана певним почуттям, переживанням тощо. Розвиток процесу мислення людини та його почуттів певним чином впливає на його тіло, на те, як воно рухається, виконує ті чи інші жести, обирає пози тощо. Якщо в житті зовнішні прояви відбуваються самі собою залежно від внутрішнього самовідчуття людини, на сцені ж здійснюється створення пластики нової, для актора, особи. Такий підбір рухів потребує кропіткої роботи, оскільки акторові потрібно охопити всі сфери життя персонажа — історичну епоху, соціальний статус, побутові та професійні навички, стан здоров'я, емоційні переживання і навіть політичні події. Як стверджує Н. В. Чумак у своєму дослідженні «Пластичне самовираження людини як культурно-антропологічний феномен», на пластичне самовираження людини впливають соціальні і культурні процеси суспільства, ідеології та світоглядні установки, що домінують у певний історичний період. Отже, акторові потрібно віднайти ті рухи, що будуть найточніше відображати життя конкретного персонажа, а значить, і сукупність матеріальних та духовних цінностей, тобто його культуру.

Культура ж досить багатогранне поняття, що містить усі різновиди людської діяльності (духовну, художню, матеріальну), а також продукти цієї діяльності та вияв її в самій людині через зовнішні особисті та супутні ознаки. Саме ці ознаки акторові потрібно наново віднайти, створюючи свого персонажа. До особистих відносять загальнофізичні (стать, вік, зріст, статура, вага тощо), анатомічні (будова

тіла людини та його елементів), антропологічні (національність, раса, етнічна група) й функціональні властивості організму (постава, хода, жестикуляція, міміка, голос, артикуляція, мова тощо). З усіх ознак до пластичної культури актора можна віднести поставу, жести, ходу і міміку.

Тіло актора виступає своєрідним «пластичним матеріалом» («пластиліном чи глиною»), за допомогою якого актор створює, так би мовити, «ліпить» відповідний художній образ. У цьому контексті мистецтво актора в чомусь подібне до пластичних мистецтв. Але, на відміну від витворів пластичних мистецтв, у яких фіксуються результати художньої творчості митця, акторська гра — це жива, активна, пластично-культурна діяльність. Адже актор виступає і як креатор, котрий створює новий культурний продукт, і як репрезентант певної традиційної культури, і як суб'єкт театрального дійства, оскільки активно втілює певний художній образ, що віддзеркалює ту чи іншу культурно-історичну дійсність. Отже, пластична культура актора репрезентує широкий культурологічний контекст, має певні історичні та соціально-антропологічні виміри.

О. Козоріз

МАСОВІ БАГАТООСІБНІ ОНЛАЙНОВІ РОЛЬОВІ ІГРИ ЯК ПРОЯВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ОЗНАК СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

О. Козоріз

MASS MULTIPLAYER ONLINE ROLE-PLAYING GAMES AS A MANIFESTATION OF GLOBALIZATION FEATURES OF MODERN CULTURE

Глобалізація сучасної культури — це процес поширення й інтеграції культурних елементів, цінностей, символів і практик на міжнародному рівні через технологічний прогрес, масові комунікації, економічні зв'язки й торгівлю, міграцію й асиміляцію людей. Процеси розвитку інформаційного суспільства і цифровізації та віртуалізації культури сприяють виникненню й активному розвитку таких явищ, як онлайн-ігри, геймерська культура, гейміфікація, а також формуванню метавесіву.

З цієї точки зору саме визначення масових багатоосібних онлайн-ігор, або MMORPG, відображає їхню сутність як глобального явища в сучасному цифровому світі. Термін MMORPG був введений розробником гри "Ultima Online" Річардом Герріотом у 1997 році. MMORPG (англ. massively multiplayer online role-playing game), або «масова багатоосібна онлайн-рольова гра», — це спеціальна гра онлайн, яка дозволяє тисячам і мільйонам географічно розподілених гравців одночасно грати в Інтернеті та взаємодіяти за допомогою своїх аватарів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що ігри жанру MMORPG нині мало досліджені саме в культурологічному аспекті, як феномен сучасної культури. Варто виявити та дослідити їхній вплив на креативність, соціальний капітал і процеси культуротворення, виникнення нових культурних форм, зокрема у віртуальному просторі, проаналізувати їх як прояв глобалізації сучасної культури. Особлива увага приділяється впливу MMORPG на українське суспільство і культуру.

У XXI ст. масові багатоосібні онлайн-рольові ігри набувають все більшої популярності порівняно з іншими жанрами комерційних ігор. Звичайні онлайн-ігри згуртовують людей за допомогою мобільних телефонів, комп'ютерів та консолей, у

той час як MMORPG об'єднують людей у сталому віртуальному світі, у якому гравці розвивають персонажів і взаємодіють у довготривалих соціальних групах.

Прояв глобалізації можна помітити також у тому, що ігри часто включають елементи з різних культур, сприяють їх взаємному пізнанню і толерантності. Незважаючи на мовні й культурні розбіжності, гравці MMORPG знаходять комунікаційні можливості для взаємодії. Водночас ігри поліпшують вивчення і засвоєння іноземної мови — головним чином, англійської як мови міжнародного спілкування.

Створення дружби і альянсів у межах ігор перетинає національні та культурні кордони, відкриває шлях до транскультурного спілкування. MMORPG об'єднують людей різних соціальних станів, етносу, віросповідання в спільноти, де вони мають змогу вільно спілкуватися й розкривати різні грані своєї особистості, що сприяє самовираженню і підвищує креативні здібності. Також вирішується питання ідентичності: вибір персонажа та його ролі в MMORPG може відображати традиційні уявлення про стать, расу і культурну належність.

Доречно зазначити, що нині MMORPG значним чином впливають на популярну культуру: фільми, літературу та інші форми мистецтва. Віртуальні ігрові персонажі, створені гравцями, надають основу для певного стилю одягу, висловів, мемів, косплеїв, пісень. Виникають специфічні сленгові вирази, які виходять за межі ігрових спільнот і проникають у повсякденне життя.

Прояви глобалізації MMORPG можна простежити і в економічних аспектах: такі ігри є місцем взаємодії глобальних економік, включаючи ігрові валюти, які мають реальну вартість.

Водночас виникають питання етики та відповідальності гравців і розробників онлайн-ігор. Варто враховувати виклики, пов'язані з поведінкою в іграх, часто агресивною, та їхній вплив на реальне життя. Також слід зазначити, що процеси глобалізації культури сприяють створенню спільних стандартів, звичаїв і стилів життя, але водночас можуть викликати опір через страх перед втратою національної ідентичності або культурної автентичності. Проте, як уважає доктор культурології В. М. Шейко, ядро кожної культури має високий імунітет та опирається на проникненню і впливу інших культур. Тому маємо надію, що ми не тільки не втратимо свою національну і культурну ідентичність, а зможемо більше виразити й розкрити її людству завдяки сучасним інформаційним технологіям — зокрема віртуальним іграм.

Таким чином, розглядаючи майбутнє MMORPG в глобалізованому світі, можна зробити певні прогнози щодо розвитку жанру та його ролі в глобальному культурному ландшафті. Ігрові форми сучасної культури, зокрема MMORPG, можуть широко застосовуватись у навчально-виховному процесі для покращення засвоєння матеріалу та заохочувати до вивчення іноземних мов, особливо англійської. Також є перспективи відновити у віртуальному ігровому просторі MMORPG культурну спадщину України і відтворити втрачені шедеври у тривимірному форматі, що сприятиме популяризації національної культури.

О. Мухін

**СЕМІОТИЧНИЙ РЯД У ВІЗУАЛЬНИХ РІШЕННЯХ ФІЛЬМУ Р. СКОТТА
«МАРСІАНИН» (2015)**

О. Mukhin

**SEMIOTIC RANGE IN THE VISUAL ASPECTS OF RIDDLEY SCOTT'S
"THE MARTIAN" (2015)**

Семіотика для аудіовізуального мистецтва є важливою складовою. Оскільки вона дозволяє митцям посилити сюжетну канву стрічок, а також створювати додаткові глибинні сенси, які виражені в моральному виборі, вчинках, особистісному портреті персонажів. Фахівці кінематографу застосовують семіотичний інструментарій як з метою реалізації сюжетної складової — на режисерському, сценарному рівні, так і в плані візуалізації стрічки — на рівні операторського фаху.

Особливо цікавим у цьому дискурсі є питання — як ключові елементи семіотики — знаки — втілюються у візуальній складовій фільмів — у світлових та кольорових рішеннях, і як це впливає на донесення ключових сенсів стрічок і на розкриття особистості персонажів.

Далі розглянемо, як саме семіотика втілюється у візуальному аспекті кінематографу — на рівні світлових рішень фільму, на прикладі сучасної стрічки жанру космічної фантастики «Марсіанин» (2015, реж. Рідлі Скотт). У цьому дослідженні ми проаналізуємо декілька схем освітлення, які використовувалися в «Марсіанині», і з'ясуємо, як семіотична складова вплинула на візуалізацію емоційного стану й вчинків персонажів стрічки та на втілення головних сенсів фільму.

Першою та найбільш широко залученою світловою схемою в «Марсіанині» є схема бокового освітлення моделі, коли одна половина обличчя є гарно освітленою, а друга — перебуває в тіні. Це рішення є дуже важливим у стрічці, адже воно використовується в усіх драматичних епізодах. Розглянемо її семіотичний контекст. Так, вже у зав'язці стрічки, коли астронавт Марк Уотні потрапив в бурю на Марсі і дуже поранився, через що мав зробити собі операцію — в цій знаковій ситуації схема бокового освітлення виступає як знак-індекс, що вказує на стан шоку Марка, його внутрішню нестабільність. Тут цей знак підкреслює травматичний стан космонавта, його внутрішню слабкість внаслідок катастрофи. Далі ми знову бачимо цю схему всередині стрічки, коли команда Марка дізнається про його виживання і вирішує повернутись за ним на Марс, усупереч заборони з НАСА. У цій знаковій ситуації ця схема виступає як знак-символ, який вказує на внутрішнє неприйняття цієї ситуації, бажання виправити свою помилку та вольовий ривок, який спонукав команду будь за що повернутися за своїм другом. Тут ця схема підсилює цей поворотний момент у фільмі, що призвів до перелому свідомості колег Марка і збільшив його шанси на повернення додому. Також ми можемо побачити цю схему в кульмінації — у сцені евакуації Марка з Марсу його колегами, у відкритому космосі. У цій важливій знаковій ситуації ця схема проявляється як знак-індекс, виражаючи надмірне напруження Марка і його друзів, під час цієї операції. І водночас ця схема виступає і як знак-символ, вказуючи на великий ризик означеної операції, засвідчуючи, що іншого шансу на порятунок у Марка вже не буде, символізуючи високий рівень

відповідальності друзів головного героя — що вони заради його порятунку ризикнули і власним комфортом, і життям. У цілому знаки, які виражаються в цій світловій схемі, виводять нас на дві універсальні цінності: цінність сильної волі, як можливість знайти правильне рішення у важких умовах, та самовідданість — як гарантія міцності дружніх відносин.

Не менш важливою в «Марсіанині» є схема направлено-малюючого світла, яка дуже рельєфно і яскраво освітлює обличчя моделі. Передусім важливими з цією схемою є сцени, де Марк збирає ґрунт для вирощування картоплі, та вирушає на пошуки комунікатора, щоб зв'язатися з НАСА з Марсу. У цих знакових ситуаціях ця схема є іконічним знаком, що вказує на підвищення мотивації головного героя, його бажання вкладатися більше, щоб протриматись у небезпеці, дочекатись евакуації. І в контексті передачі морального стану Марка, цей знак вдало підкреслює динаміку його устремлінь, настрою, волі, доповнюючи акторську гру Метта Деймона, що зіграв головного героя. Далі ми бачимо цю схему в епізодах, коли Уотні зміг вийти на зв'язок з НАСА, став вести з ними переписку, надсилати фото. У цій знаковій ситуації ця схема фігурує, передусім, як знак-індекс, що вказує на підвищення натхнення та активізацію творчих сил Марка, внаслідок появи шансу на розроблення плану порятунку разом з НАСА. Більше того, ця схема проявляється і як знак-символ, який виражає усвідомлення космонавтом власної значимості серед свого соціального кола та здобуття ним внутрішньої стабільності, впевненості щодо своєї долі, що, звісно, вплинуло на його бажання активніше допомагати НАСА розробляти план евакуації. А оскільки ці два знаки взаємодоповнюють один одного, розвиваються в динаміці напротязі стрічки, то в підсумку вони виражають дві соціальні цінності: цінність стресостійкості, яка дозволяє зберігати мотивацію та внутрішню стабільність в умовах небезпеки, та цінність наполегливої праці, яка в підсумку має вивести індивіда із небезпечних умов, а також із життєвих, побутових складнощів.

Тут ми підходимо до ще однієї світлової схеми, яка має важливе значення для фільму — це схема м'якого, заповнюючого світла, із рівним освітленням моделі. Ця світлосхема є примітною тому, що в ній закладено декілька знаків, які в певній мірі виражають протилежні явища. Так, наприклад, ми можемо побачити цю схему в епізодах, коли нам показують виснажений, занедбаний стан Марка внаслідок тривалого перебування на Марсі, та коли він їде на марсоході до місця евакуації і засинає прямо на дорозі від втоми. У цих знакових ситуаціях ця схема виступає як іконічний знак, що виражає високу ступінь життєвого спустошення та вигорання Уотні внаслідок тяжкої праці та зусиль, які він доклав заради свого виживання. У той же час ми можемо побачити цю світлосхему в ряді позитивних сцен — коли Марк спостерігає за власно вирощеним врожаєм, коли він приводить себе в порядок перед зустріччю з колегами, коли він був успішно спійманий своєю командою у відкритому космосі та доставлений на корабель, і врешті, коли вже перебуваючи на Землі, він з ніжністю спостерігає за підростаючою рослиною, згадуючи успішно вирощену ним картоплю на станції. В усіх цих знакових ситуаціях означена схема фігурує і як знак-індекс, що виражає внутрішнє задоволення та заспокоєння Уотні після успішного порятунку, і як знак-символ, що вказує на вищий рівень його самозадоволення як результат досягнення усіх важливих цілей, на усвідомлення ним власної самодостатності та компетенції, які в значній мірі врятували йому

життя. І так як ці знаки в цій світлосхемі також взаєморозвивають один одного у фільмі, то ми можемо побачити, що вони в підсумку виводять нас на такі соціальні цінності: цінність упевненості в своїх здібностях — як сила, що дозволяє досягти успіху в складних життєвих умовах, та цінність надії на краще до останнього — як фактор, що тримає індивіда в тонусі і мотивує його йти до цілі далі, незважаючи на можливі перепони та невдачі на шляху.

Отже, у цьому дослідженні було з'ясовано, що світлові рішення в кінематографі є важливим елементом семіотичної складової будь-якого фільму, і вони в значній мірі підкреслюють і посилюють основні сенси в сюжеті стрічки, розкривають мотивацію та особистість персонажів. Головним є те, що в семіотичному горизонті візуальні рішення взаємодіють з іншими знаками, символами — які закладені в сценарії стрічки, режисурі, монтажі, звуковому ряді — і разом з ними формують ціннісний ряд фільму, його цілісність як тексту.

О. Прокурякова

ГРИМ ЯК СКЛАДОВА КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА УКРАЇНСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ: САКРАЛЬНЕ КОРИННЯ Й АКСІОЛОГІЧНА ФУНКЦІЯ

О. Proskuriakova

MAKE-UP AS A COMPONENT OF UKRAINIAN CULTURAL AND ARTISTIC TRADITION: SACRAL ROOTS AND AXIOLOGICAL FUNCTION

Гримувальні практики слід вважати важливим елементом культури та мистецтва. Особливо яскраво вони представлені в релігійних обрядах і в театральному мистецтві. Нанесення фарб на обличчя має сакральні коріння, але з часом ця практика, яка значною мірою вийшла за межі релігійного мистецтва, набула секулярного вираження. Проявлення гримувальних практик здійснюється через функції, завдяки яким вони виконують різноманітні ролі у соціокультурному середовищі. У цьому контексті особливого значення набуває аксіологічна функція, завдяки якій здійснюється формування у свідомості окремих індивідів та в суспільстві певної ціннісної шкали та ідеалів. Осмислення сакрального коріння нанесення фарб на обличчя й аксіологічної функції процесу гримування в культурно-суспільних вимірах синхронії та діахронії постає важливим завданням досліджень культурологів і мистецтвознавців.

Грим, що має корені в давній обрядовості та магічних ритуалах, передбачає певну сакральність, яка співвідносить його з надприродними силами та міфологічними образами. По суті, він створює аксіологічний простір містичного світу, у якому люди сподіваються на можливість взаємодії з потойбічною реальністю. Цей аспект мистецтва гриму відігравав ключову роль у давньослов'янській та українській традиціях. Він постає важливим елементом фольклору, впливаючи на міфологічний світогляд слов'ян та формування їх культури.

У формуванні та розвитку гриму і масок важливу роль відіграли архаїчні обряди. Візуальні компоненти в обрядовій діяльності слугували для ритуального відтворення міфів різних видів, а саме — етіологічних, космогонічних, космологічних, тотемних, антропологічних, календарних та героїчних. Сакральність гримувального мистецтва давніх слов'ян виконувала символічну функцію взаємодії

з надприродними силами та слугувала медіатором для комунікації з ними під час ритуалів. Люди вірили, що магичні ритуали з використанням гриму сприятимуть доброустрою повсякденного життя.

Грим та маски у своєму просторі втілювали ціннісний зміст давньослов'янських та українських свят, вони використовувалися для відтворення персонажів з народних повір'їв та міфів. Давньослов'янська традиція обрядового гриму стала основою для розвитку цінностей української культури гримувального мистецтва. Наприклад, сучасні українські вертепи, різдвяні вистави є яскравим прикладом їх втілення. За допомогою мистецтва гриму вже багато століть учасники дійства символічним способом перевтілюються в образи, що відтворюють українські народні традиції.

сюжети, що збережені в народних іграх, часто акцентували на розмежуванні добра і зла, підкреслюючи моральну складову вчинків людини. Грим в цьому контексті виступає інструментом для підкреслення візуального протистояння. Це яскраво відображається у вертепних образах — янголів і демонів. Таким чином, гримоване обличчя відіграє важливу роль у формуванні ціннісних орієнтацій суспільства, норм та естетичних ідеалів, а також впливає на етичні й моральні погляди соціуму.

Яскравим прикладом збереження сакральної традиції в українській культурі є свято Івана Купала. Під час дійства, за традицією, молодь збирається в лісі, співає пісні, грає в ігри, запалює вогнище, а також використовує елементи гриму, щоб створити міфічні образи та символіку. Важливими типовими образами на святі Івана Купала вважаються «Купала» та «Мавка» — персонажі української міфології, що відображають дух живої природи та родючості. У цьому контексті грим має сакральне значення, оскільки він допомагає з'єднати людину з природою, міфами й архаїчними віруваннями. У сучасному світі такі образи відображають цінності української культури з її міфологією, а також сприяють підтримці сакральних цінностей, пов'язаних із родючістю та життям. Отже, грим в українській традиції відображає водночас сакральне коріння та аксіологічну функцію, що вбачається у вираженні міфологічних та культурних цінностей через участь у народних обрядах і святах. У цьому випадку можна стверджувати, що мистецтво гриму виступає інструментом збереження та передачі цінностей вітчизняної культурної спадщини.

Відповідно до вищезазначеного доречно стверджувати, що гримування є важливою складовою культури, що відображає сакральне коріння та виконує аксіологічну функцію, пов'язану з формуванням ціннісних орієнтирів. Означені контексти розширюють потенціал для подальших досліджень в аспектах, що стосуються його впливів на культурні та моральні чинники, а також ролі гриму у збереженні національної культурної спадщини. Ці напрями в перспективі можуть сприяти поглибленню наукового розуміння формування візуальних образів. Крім того, можливими напрямками аналізу вважається вивчення використання гриму в різних культурних регіонах та визначення ролі національних традицій гримувальних практик у формуванні ціннісних стереотипів і сприйняття особистості в аксіологічній шкалі суспільства.

М. Столяр

**SWOT-АНАЛІЗ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ
СОЦІОКУЛЬТУРНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

М. Stoliar

**SWOT ANALYSIS AND RECOMMENDATIONS FOR THE IMPROVEMENT
OF SOCIO-CULTURAL MANAGEMENT IN RIVNE REGION**

Рівненська область, розташована в північно-західній частині України, може похвалитися багатим гобеленом культурної спадщини і природної краси. Завдяки унікальним традиціям, історичним місцям та мальовничим ландшафтам, регіон має значний потенціал для соціально-культурного менеджменту та розвитку культури та туризму. Цей аналіз заглиблюється в комплексну оцінку SWOT (сильні, слабкі сторони, можливості, загрози), щоб надати розуміння та рекомендації щодо покращення соціокультурного менеджменту Рівненської області. Досліджуючи сильні та слабкі сторони, вивчаючи потенційні можливості й визнаючи потенційні загрози, можемо окреслити шлях до реалізації повного культурного та туристичного потенціалу регіону.

Сильні сторони. Культурна спадщина: обсяг культурної спадщини Рівненщини, включаючи історичні місця, музеї та унікальні культурні традиції, забезпечує фундамент для залучення туристів й жителів до культурних заходів. Ці надбання можуть слугувати значною привабливістю для відвідувачів, які шукають автентичний культурний досвід. Природні ресурси: природні багатства регіону, такі як пишні ліси, численні озера та мальовничі ландшафти, пропонують величезний потенціал для екологічного туризму й активного відпочинку. Ці активи не лише підвищують туристичну привабливість регіону, але й сприяють добробуту та якості життя місцевих жителів. Транспортне сполучення: завдяки добре розвиненій мережі доріг загального користування та міжнародних контрольно-пропускних пунктів, регіон виграє від транспортної доступності. Ця інфраструктура полегшує пересування туристів, заохочує поїздки до регіону і всередині нього. Заклади культури: наявність театрів, бібліотек, музеїв та культурних центрів у регіоні забезпечує необхідну інфраструктуру для культурних заходів і заходів. Це зміцнює загальний культурний ландшафт, пропонуючи мешканцям та відвідувачам можливість займатися мистецтвом, досліджувати культурну спадщину. Культурна підтримка: активна підтримка творчих особистостей та художників за допомогою нагород, стипендій і культурних заходів сприяє розвитку місцевих талантів та культурній жвавості району. Ця система підтримки допомагає плекати мистецьку і творчу спільноту області.

Слабкості. Розвиток інфраструктури: нерозвинена інфраструктура, включаючи житло, транспорт та туристичні об'єкти, створює проблему для регіону. Відсутність належних умов може відштовхнути потенційних відвідувачів і обмежити загальний туристичний та культурний досвід. Обмежений маркетинг: слабою стороною є недостатні маркетингові зусилля з просування культурного та туристичного надбання Рівненщини. Без ефективного маркетингу регіону буде важко донести свої унікальні пропозиції до широкої аудиторії як на внутрішньому, так і міжнародному рівнях. Державна підтримка: хоча існує певна підтримка митців та культурних

заходів, необхідна додаткова державна підтримка для стимулювання зростання івент-індустрії та культурних ініціатив. Збільшення підтримки органів державної влади й місцевого самоврядування може мати значний позитивний вплив на соціокультурний розвиток регіону. Слаборозвинений екотуризм: незважаючи на потенціал, екотуризм залишається в регіоні в значній мірі слаборозвиненим. Це являє собою втрачену можливість отримати вигоду з природоорієнтованого туризму, який є зростаючою тенденцією в усьому світі.

Можливості. Культурний туризм: регіон може скористатися своєю багатою культурною спадщиною для залучення туристів. Просування історичних місць, традиційних подій та культурних фестивалів може стимулювати туризм і місцеву економіку. Культурний туризм може призвести до збільшення кількості відвідувачів і більш тривалого перебування. Розвиток екологічного туризму: природна краса регіону, включаючи ліси, озера та річки, надає можливість розвивати екотуризм. Такі заходи, як піші прогулянки, кемпінг та риболовля, можуть сподобатися любителям природи, що шукають захоплюючих вражень. Інвестиція: залучення інвестицій, як з приватного, так і державного секторів, може призвести до розвитку інфраструктури та підтримки культурних і туристичних ініціатив. Інвестиції можуть стимулювати економічне зростання в регіоні, створюючи робочі місця та покращуючи благоустрій. Міжнародне співробітництво: співпраця з міжнародними партнерами може підвищити видимість фестивалів та культурних подій регіону. Беручи участь у програмах культурного обміну, регіон може залучити ширшу аудиторію, включаючи міжнародних туристів.

Загрози, конкуренція: регіон стикається з конкуренцією з іншими регіонами України та сусідніх країн, що пропонують подібний культурний й екологічний досвід туризму. Ця конкуренція може ускладнити виділення та захоплення частки ринку. Економічні виклики: економічна криза, особливо після повномасштабного вторгнення росії може негативно вплинути на туризм і культурну діяльність. Невизначені економічні умови можуть призвести до скорочення бюджету культурної галузі, що вплине на прибутки регіону. Недостатня поінформованість: обмежені маркетингові зусилля можуть призвести до низької обізнаності про культурні та туристичні пропозиції регіону. Це може перешкоджати зусиллям із залучення відвідувачів, особливо з-за меж регіону. Вплив на навколишнє середовище: погано керований екотуризм може мати негативні наслідки, включаючи шкоду ресурсам та екосистемам. Стійкі практики мають важливе значення для мінімізації цих впливів.

Таким чином, Рівненщина має значний потенціал для розвитку соціально-культурного менеджменту та активізації туризму. Її сильні сторони полягають у багатій культурній спадщині, природній красі, транспортній інфраструктурі, культурних установах та підтримці митців. Щоб скористатися цими сильними сторонами й усунути слабкі сторони, регіон повинен зосередитися на розвитку інфраструктури, маркетингу, державній підтримці та екологічному туризмі. Використання таких можливостей, як культурний туризм, екотуризм, залучення інвестицій та міжнародне співробітництво, може привести до зростання та розвитку галузі. Регіон також повинен залишатися пильним до таких загроз, як конкуренція, економічні проблеми, низька обізнаність та вплив на навколишнє середовище.

ОБРАЗИ ОТАКУ В ЯПОНСЬКІЙ ВІЗУАЛЬНІЙ КУЛЬТУРІ 1990-Х – 2020-Х РР.

ОТАКУ IMAGES IN JAPANESE VISUAL CULTURE OF THE 1990s – 2020s

Тривалий час поняття «отаку» вживалося як звертання, покликане підкреслити повагу до людини. Зусиллями есеїста Акію Накаморі на початку 1980-х рр., його почали застосовувати для ідентифікації затятих прихильників манги та аніме. На цьому етапі це поняття ще не мало яскраво вираженого емоційного забарвлення, а представники даної субкультури не привертали увагу ЗМІ. Ситуація почала змінюватися на початку 1990-х рр.

23 липня 1989 японська поліція заарештувала серійного вбивцю Міядзакі Цутому. Розслідування численних злочинів підсудного дозволило встановити факт його належності до субкультури отаку. У зв'язку з цим, в японському медійному дискурсі, злочинець досить часто фігурував як «отаку-вбивця». Постійне акцентування уваги на способі життя та захопленнях Міядзакі Цутому в інформаційному просторі 1990-х рр. зумовило отождолення образу «отаку-вбивці» — асоціального, відлюдькуватого, потенційно небезпечного елемента, здатного завдати серйозної шкоди суспільству, з образом отаку в цілому.

Процес укорінення негативістських установок стосовно отаку в японському та світовому інформаційному просторі середини 1990-х рр. пов'язаний з діяльністю неорелігійної терористичної секти Аум Сінрікьо. 20 березня 1995 року послідовники організації здійснили заринову атаку в токійському метро, внаслідок якої постраждало понад 5000 осіб. Японські медіа описували членів Аум Сінрікьо як «нездатних розрізнити реальний світ та вигадані світи з манги або аніме», в той час як лідера секти Сьоко Асахару характеризували як «отакуподібного».

Гегемонія негативістських установок стосовно отаку була перервана на початку 2000-х рр., коли японська індустрія розваг почала висвітлювати історію «Людини-поїзда» («Densha Otoko») — анонімного отаку, який врятував молоду дівчину від сексуальних домагань п'яного чоловіка в поїзді та зміг успішно вибудувати з нею романтичні стосунки. Першоджерелом історії була однойменна книга Накано Хіторі, створена шляхом компіляції повідомлень з популярного японського інтернет-форуму 2channel. З 2004 по 2006 рр., за мотивами цього твору було створено 4 сейнен-манги, телесеріал (дорама) та повнометражний фільм. У подальшому ця історія використовувалася в багатьох аніме, зокрема в сьоненах «Гінтама» та «Моя історія».

Сконструйований образ «сором'язливого отаку-рятівника» в масовій свідомості японців став своєрідним антиподом образу «отаку-вбивці». Протиставлення названих персонажів відображає не лише суспільні уявлення про отаку, а і уявлення адептів субкультури про самих себе. «Отаку-вбивця» — окремий індивід, водночас «людина-поїзд», фактично, є персоніфікованим втіленням отаку як соціальної групи, члени якої в повній мірі усвідомлюють свою спільність. Псевдонім автора (авторів) твору читається як «нака-но хіторі», що в перекладі з японської означає «один із таких людей». Особистість головного героя «Людини-поїзда», так само, як і правдивість історії як такої, у цьому випадку не мають значення, оскільки об'єктом героїзації виступає сам образ отаку.

Образи «отаку-вбивці» та «отаку-героя» співіснують у просторі японської візуальної культури. Ця дихотомія в повній мірі проявляється в аніме та манзі 2000-х, 2010-х та 2020-х рр. У першу чергу це стосується творів, де отаку відводиться роль головних героїв і які висвітлюють різні сторони їхнього повсякденного життя. В аніме на зразок «Як зробити з нудної дівчини героїню», «Цей світ відомий тільки Богу» та «Бакуман» персонажі-отаку демонструють здатність знаходити друзів та приваблювати протилежну стать, не докладаючи при цьому особливих зусиль і не змінюючи свій спосіб життя. Також автори подібних творів підкреслюють активну залученість отаку до процесу культуротворення, що свідчить про еволюцію образу «отаку-героя». Прикладом використання образу «отаку-вбивці» є Уцумі — персонаж пригодницької сьонен-манги та аніме «Печатка вітру». В цілому, образ отаку героя у творах японської анімації та манги трапляється значно частіше.

Таким чином, образи отаку-вбивці та отаку-героя є наочним підтвердженням здатності японської візуальної культури конструювати образи ворога та героя.

А. Авершина

ВІЗУАЛЬНИЙ ОБРАЗ УКРАЇНИ В МИСТЕЦЬКИХ ПРАКТИКАХ 2000-Х РОКІВ

А. Avershyna

VISUAL IMAGE OF UKRAINE IN ARTISTIC PRACTICES OF THE 2000s

У 1990-х рр. Т. Мітчел, один із засновників візуальних студій, вивів ідею візуального повороту в культурі як всеприсутність образу. На думку дослідника, образ зростає в культурній ієрархії, де довгий час головне місце займало слово. Безпосередньо це пов'язано з розвитком технологій, де вирішальну роль надано зображенню, надалі воно стає медійним, що свідчить про його економічну чи політичну значимість. Зміни, які відбуваються в історико-культурному контексті, впливають на формування візуальних образів, що транслюються в медійному просторі.

Початок 2000-х рр. в історії сучасної України позначився складними змінами у суспільній свідомості та соціальних практиках. Публічні дискусії щодо спрямованості політичних процесів стимулювали ідентифікацію населення країни. Політичні процеси прямо й опосередковано вплинули на мистецькі практики, визначаючи нові вимоги щодо змісту та форми творчості. Пошук найвідповідніших соціальним зрушенням в країні виражальних засобів та тем живить сучасний мистецький процес в Україні. Предметом цього дослідження є аналіз домінантного художнього образу країни, сформованого в українському мистецтві на межі 2000-х р. Найпоширенішим є, на нашу думку, отожднення України з жінкою. Його варіації визначають не лише своєрідність авторського погляду та стилю, але й виявляють детермінованість мистецтва соціокультурними зрушеннями. Різні аспекти взаємозалежності художніх та політичних практик знайшли відображення в розвідках з візуальних студій О. Брюховецької, А. Ложкіна, О. Мартинюк, В. Соломатової, Г. Чміль.

Однією зі поширеніших та водночас суперечливих мистецьких рецепцій України через постать жінки є образ «Берегині», який, з одного боку, є до певної міри очікуваним, оскільки апелює до витоків української етнічної традиції. З іншого — опиняється в центрі суспільних дискусій, оскільки викликає широкий асоціативний ряд та припускає чимало інтерпретацій в процесі формування

громадянської ідентичності. Джерелом для цього аналізу є твори О. Ком'яхова, А. Логова, М. Маценка, В. Ралко.

У першу чергу, Березина постає як втілення уявлень про національну державу та її становлення, що асоціюється з молодістю і красою. Так, у роботі «Майдан» Миколи Маценко репрезентовано монумент Незалежності України, де на вершині зображено дівчину-Березину в національному костюмі, що транслює ідею та цінність молодій державі України.

Події Революції Гідності були переломним моментом у політичному та культурному дискурсі, а також зумовили зміни в глумаченні образу України. Прикладом слугують ілюстрації до коміксу «Тато» Олександра Ком'яхова, де жінка зображена з елементом українського вінка, обличчя жінки має демонологічні риси, що транслюють лють та водночас силу. За допомогою образу, що сповнений демонологічними елементами, передано силу українського народу, який виборює демократичні права та свободи. У художніх образах Влади Ралко із серії «Київський щоденник» 2013–2015 рр., жінки змальовані в образах матерів, що уособлюють страждання і горе війни, але в страхотливій та відвертій естетиці, що обертає Березину на сильну та грізну жінку, котра може зазнати насильства. У роботі «Сади толерантності: війна на Донбасі очима українських художниць» Олена Мартинюк зазначила, що в роботах Ралко радянські символічні фігури батьківщини замінюються образами матерів.

Від початку повномасштабного вторгнення 2022 р. художники демонструють Україну в образі Березини як матері-захисниці, що наповнений мілітарною семантикою. Зокрема, на ілюстрації Антона Логова «Свята Україна» зображено постать жінки в синьо-жовтому вбранні з дитиною на фоні військової техніки та вибухів, котра є уособленням жінки-матері України, що захищає власну дитину як символ всього народу.

Отже, візуальний образ конструється в контексті історичних подій та відображає ці зміни. У художньому моделюванні України початку 2000-х рр. характерними були образи Березини, що є уособленням ідей молодій державі, які протиставлялись пострадянським цінностям, котрі були притаманні для тогочасного суспільства. Упродовж подій Революції Гідності Україну репрезентовано в постаті Березини як жінки-матері, що оберігає свою дитину, відтак, має демонологічні ознаки. З початком повномасштабного вторгнення образ Березини наповнився мілітарною семантикою, що транслює силу та лють проти ворога, а наміру захисту властива проєкція на всю Україну.

А. Біленька

ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛЬНОГО МАЛЮНКУ АРХЕТИПУ «ЖІНКА» В УКРАЇНСЬКОМУ ТЕАТРИ

А. Біленька

THE FEATURES OF THE VERBAL PICTURE OF THE “WOMAN” ARCHETYPE IN THE UKRAINIAN THEATER

Менталітет є однією з базових духовних, соціально-психологічних рис людської особистості та однією з найглибших властивостей індивідуальної і колективної свідомості народу, причому несвідомою і залежною від зовнішніх чинників. Ця

властивість впливає і на інтонаційну складову сценічних образів українських акторів, як у театрі, так і у сфері кінематографу.

Варто зазначити, що визначальними ознаками менталітету українців, які визначають устрій їх життя й поведінки та втілюються у фольклорі та літературі, етнографії, філософії, театрі, є: розвинене особистісне начало, яке виражається через почуття власної гідності і незалежності; домінування почуття над розумом; боголюбивість/релігійність; культ «хати»; орієнтація на індивідуалістський культурний цикл; самозаглиблення, інтровертність, проте з сильним бажанням повалення будь-яких обмежень і перегород. Остання особливість ще сильніше поглибилася внаслідок століть поневолення українців іншими народами. Усі ці якості властиві зокрема архетипу «жінки» в контексті української культури, що можна простежити завдяки численним акторським роботам у театрі та кіно, зокрема інтонаційним виразам. Серед жіночих образів, які репрезентують тип інтровертивної жінки, можна згадати Анну з «Украденого щастя» у Харківському державному академічному драматичному театрі ім. Шевченка у виконанні С. Февральової і Регіну з «Перехресних стежок» І. Франка у однойменній виставі Національного академічного драматичного театру ім. Франка у виконанні Т. Міхіної. Їх легкий повітряний глухий звук голосу лише підкреслював їх вразливість, проте окремі фрази, подані сильним грудним звуком, вказували на прагнення подолати обмеження, в яких герої прожили роки. Найбільш прогресивною, сміливою і відчайдушною серед таких художніх образів можна вважати Інну з «Закоу» В. Винниченка в Харківському театру ім. Шевченка у виконанні М. Струннікової, що чутно через широку голосову палітру і переважання впевненого грудного звуку.

Батько-годувальник загалом виконував дисциплінарну функцію в українській сім'ї і підсвідомо асоціювався в дитини з владою й обмеженнями. Тому також надважливу роль у формуванні національної психіки відіграє жінка, зокрема жінка-матір. Не поодинокі випадки, коли українська жінка активна в громадському житті, а також часто поводить себе більш мужньо, на рівні з чоловіками. В українському фольклорі можна відзначити поширені випадки, коли жінка домінує над чоловіком не лише морально, а і фізично, тобто іноді ще й побиває його за лінь. Часто саме жінка-матір є джерелом глибокої любові і щирої поваги її дітей протягом усього їхнього життя. У багатьох творах української літератури можна спостерігати такий образ сильної незалежної жінки, яскравий приклад — Кайдашиха з «Кайдашевої сім'ї» І. Нечуй-Левицького у виконанні Н. Сумської в театрі ім. Франка, інтонаційному образу якої властиве «старече» звучання з назальністю, що надавало голосу надмірної дзвінкості, повчальна інтонація, часто саркастична, але достатньо одноманітна, щоб надалі підсвідомо викликати в глядача роздратування. Також серед схожих образів можна згадати франківську Наталку з мюзиклу «Наталка Полтавка», яка проявляє свій сильний та норавливий характер ще змолоду. Її діалогові репліки достатньо категоричні, лаконічні, проте її голос доволі високий і дзвінкий, що свідчить про її вік.

Тому визначено, що архетип «жінка» в українській культурі, на який вплинули зокрема соціальні і політичні обставини, характеризується прагненням до свободи, інтровертністю, та домінуванням почуттів над раціональним мисленням, що набуло своє втілення через інтонаційний вираз акторських робіт.

ОСНОВНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЧЕРКАЩИНИ

P. Khliebnikov

THE MAIN METHODS OF RESEARCHING THE MUSICAL CULTURE OF CHERKASY REGION

Реалізуючи культурологічний підхід для характеристики музичної культури Черкащини, що є своєрідною та має унікальність, застосовуємо відповідну соціальну наукову методологію, а саме два культурологічні методи: метод соціокультурної детермінації й метод соціокультурної каузальності.

Використання методу соціокультурної детермінації надає розуміння того, що особливості музичної культури Черкащини пов'язані з особливостями Черкаського регіону. Музична культура Черкащини і її особливості спричинені тим культурним середовищем, в якому вона перебуває, особливостями соціоекономічного, соціокультурного розвитку Черкаського регіону.

Черкащина є регіоном, що динамічно розвивається, де постійно проводяться економічні та культурні заходи, які сприяють зміцненню соціального та економічного потенціалу області. Поєднання фольклорних елементів і сучасних жанрів у творчості місцевих музикантів додає унікальності музичній культурі Черкащини.

Застосування методу соціокультурної каузальності дозволяє розглядати музичну культуру Черкащини як таку, що побутовує в рамках культури незалежної України і на неї впливає. Так найвідоміші композитори, сучасні гурти Черкащини розвивають класичну музику, фольк-музику, поп-музику чи іншу музику. Їх досягнення пов'язані з формуванням загального бренду їхньої творчості, з явищем патріотичної пісні. Їх музична творчість популяризує, підтримує, зміцнює українську ідентичність у світлі політичних і економічних підстав для зміцнення цієї ідентичності України загалом. Ці процеси являють собою адаптацію до сучасних умов.

Вивчення музичної культури Черкащини як культурологічного феномену базується також на системному підході, у рамках якого застосовувався структурно-системний метод дослідження. Сутність цього методу полягає в комплексному дослідженні великих і складних об'єктів (систем), вивченні їх як єдиного цілого з узгодженим функціонуванням усіх елементів і частин. Музичну культуру Черкащини можна характеризувати, беручи до уваги відповідні методологічні принципи, які забезпечують системну спрямованість наукового дослідження і практичного пізнання об'єкта (цілісності, примату цілого над складовими, ієрархічності, структурності, самоорганізації взаємозв'язку із зовнішнім середовищем). При цьому здійснюємо пошук якомога більшого числа елементів музичної культури та групуємо їх у необхідне і достатнє число підструктур із встановленням різних зв'язків і відносин між елементами, підструктурами і цілим. Так, розглядаючи музичні навчальні заклади слід відмітити, що вони можуть бути як загальноосвітні, тобто поєднувати загальну освіту та музичну, так і спеціалізовані, які дають виключно музичну освіту. До музичних навчальних закладів можна віднести і державні музичні школи, і авторські, і курси, і гуртки при державних закладах культури, оскільки в них є стандартизовані програми та управління. Водночас музичні навчальні заклади виступають як елементом виховання, так і елементом

інфраструктури. Розглядаючи підструктуру «музика», при всьому її різноманітті, зупиняємося передусім на класичному її стилі, який на сьогодні у своїй творчості не обходить жоден композитор.

Отже, основними методами вивчення музичної культури Черкащини як культурологічного феномену і як об'єкта культурологічного дослідження є методи соціокультурної детермінації, соціокультурної каузальності та структурно-системний метод. Результатом їх застосування стало визначення ряду її елементів, що відносяться до музичної культури України, а саме: у підструктурі «Виховання» — Черкаський музичний фаховий коледж ім. С. С. Гулака-Артемівського; у підструктурі «Музична інфраструктура» — Черкаська обласна філармонія, Черкаський академічний український обласний музично-драматичний театр ім. Т. Г. Шевченка; у підструктурі «Музична діяльність» — композитори: Є. Марчук, І. Тараненко, В. Николаєв та гурт «Слів братів»; у підструктурі «Музика» — різноманіття напрямків класичного стилю. Їх досягнення пов'язані з явищем патріотичної пісні, яка підтримує, зміцнює українську ідентичність, і пов'язана із притаманним саме музичній культурі Черкащини поєднанням фольклорних та сучасних музичних елементів.

Г. Боришполь

ФЕНОМЕН СУСПІЛЬНОГО ІДЕАЛУ В ХРОНОТОПІ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ ХХІ СТОЛІТТЯ

Н. Boryshpol

THE PHENOMENON OF THE PUBLIC IDEAL IN THE UKRAINE'S CULTURAL CHRONOTOPE OF THE FIRST QUARTER OF THE XXI CENTURY

Пізнання оточуючого світу здійснюється реальною людиною. Знання людини ери цифрових технологій про довкілля існують в об'єктивованій формі і співвідносяться з пізнавальною діяльністю. Отже, її знання про світ визначаються як database, організований набір структурованої інформації, що контролюється системою керування базами даних (DBMS). Проте навіть безмежний обсяг database — це лише фактичне інформація. Неістинне Знання тому, що «озеро знань темніше ночі» (афр. прик.), а справжній діалог людини зі Світом, як і пізнання його, відбувається на екзистенційному ціннісному ґрунті як дещо «невисловлене» (за Л. Вітгенштейном). Тому це щось (за М. Еліаде) існує. Тому існує і необхідність узгодження людиною та суспільством романтичної й прагматичної інтенцій — легітимізації людиною і суспільством світоглядного парадоксу в його цілісності та повноті.

Як нами осмислюється феномен суспільного ідеалу хронотопу культури першої чверті ХХІ століття? Давні стойкі мислили, а Г. Сковорода їм вторив: складне не потрібне, потрібне не складне. Ідея того, що реальність — це лише видиме навколишнє середовище і керується механістичними законами, — «гра» обмежуючого розуму людини. Саме вільне людське мислення — брама в істинну, абсолютну, сакральну реальність. Звільнення від редуруючих упереджень, пов'язаних із зустріччю з Іншими кодами та смисловими полями Я, Чужого, Світу, перемикає людину на аспект спільного блага, реалізуючи її надприродну енергію, живить успішність та процвітання суспільного простору. Межа вільного правозастосування свободи визначається людиною через цінності та смисли її аксіосфери, оптику бачення

спільного блага. Відтак, ключовий момент в осмисленні феномену суспільного ідеалу полягає в тому, як у соціокультурному хронотопі співвіднесені просторові межі індивідуального (колективного) волевиявлення, уявлення та усвідомлення суспільством цінності спільного блага.

Метафізичне (філософське) осмислення оточуючої дійсності започаткував Аристотель, який пов'язав життя з ентелехією (з гр. *ἐντελέχεια*, від *ἐντέλης*, «повний, довершений» та *ἔχω*, «мати, володіти»), — активним началом, яке є внутрішньою метою, формувальним початком дії, закладеним у прихованому вигляді в житті. За таких передумов відбувається доцільне та спрямоване втілення уявного та можливого в дійсність. П. Гольбах, матеріаліст за своїми філософськими поглядами, уважав, що життя є сукупністю рухів, притаманних організованому істотам. Отже, метафізика природи феномену суспільного ідеалу існує та проявляється на межі просторів свободи та ціннісної дії. Бути носієм такої волі для приватної за своєю природою людини, насправді, — безцінний дар. А сучасна реальність — не «кінець історії» людства з «останньою людиною», а ситуація, у якій жоден народ, жодна людина не може здійснити своє життя в інший спосіб, аніж суспільно-ціннісна взаємодія в смисловому горизонті «планетарного людства» (за С. Пролеєвим).

« — Ми що, не віримо вже у спокуту? — Просто це ніколи не було так близько, ніколи не стосувалось нашого дому. — Але наші переконання випробовуються тоді, коли щось стається у нас в домі, чи не так?» (з фільму “Unforgiven”, Велика Британія, 2009) У 2021 р. кінематографісти США створюють фільм “The Unforgivable” за тими ж реальними подіями, що і попередній. Слоган фільму “The Unforgivable” — «Ніхто не може звільнитись від свого минулого», слоган фільму “Unforgiven” — «Бажаю, чекаю, спостерігаю». Дві культури — дві культурні транскрипції однієї життєвої ситуації у 2009 та 2021 рр. А в лютому 2023 р. розпочалася війна за утвердження екзистенційних універсальних цінностей в Україні та світі, у центрі території простору існування суспільств з глибоким культурним корінням та духовною традицією.

Саме культурологічний підхід в осмисленні феномену суспільного ідеалу хронотопу культури першої чверті ХХІ століття на прикладі України створює і сприяє осягненню важливості подій, глибині їх вторгнення в життя людства. У хронотопі культури, коли переважна більшість суспільства включається в демократичні культурні практики, не усвідомлюючи природи своєї місії, постає проблема суті громадянського виховання, «привичаювання до свободи» (за О. Хомою), яке як процес втілення переродженої в спільну ідею «особистісного буття» потребує метафізичних і концептуальних персонажів. Метафізичними персонажами мають бути філософи, які визначають систему понять, на основі яких має здійснюватися розбудова особистісного суспільства, а психолог, освітянин і митець є концептуальними персонажами, які формують особистісне начало людини та суспільства» (за В. Сабадухом). Саме моральні настанови, а не інструктивні приписи, гальмують антропологічну і, отже, соціальну ентропію, тобто сходження до особистого чи суспільного безладу, хаосу. Основна перепона людській ентропії — вчинення Добра. У пізнавальному тлумаченні, Добро — це істина, в аксіологічному — Благо.

Розгляд феномену суспільного ідеалу хронотопу культури першої чверті ХХІ століття України в культурологічному аспекті є інноваційним підходом до аналізу і висвітлення соціокультурної проблематики. Стає очевидним, що соціокультурний досвід, простір «практичної мудрості» (за Аристотелем) суспільства набувається внаслідок практичних дій за певними етичними принципами і є інтегральним результатом життя людини. Тому всі метафізичні філософствування набувають свого часткового втілення в практиці буття людини і створюють джерело для іншого цілепокладання та пошуку шляху до іншого спільного блага — суспільного ідеалу простору буття.

С. Гончар, О. Гончар

ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕДІАКОМУНІКАЦІЙ НА СТОРІНКАХ ГАЛИЦЬКОЇ ПРОФСПІЛКОВОЇ ПРЕСИ ХІХ СТОЛІТТЯ

S. Honchar, O. Honchar

GENERAL PROBLEMS OF MEDIA COMMUNICATIONS ON THE PAGES OF THE GALICIAN TRADE UNION PRESS OF THE XIX CENTURY

Історія профспілкової преси в Галичині почалася 17 серпня 1848 року, коли в Львові був випущений перший номер часопису “Urządnik Prywatny” («Приватний службовець»). Редактором цього часопису був Євстахій Журавлевич. Нині цей часопис вважається рідкісним виданням, і в українських архівно-бібліотечних закладах він не зберігається. Оригінальні примірники видання 1848 року були виявлені у Відні в Австрійській національній бібліотеці.

Профспілкова преса галицьких друкарів також бере свій початок з Львова. 15 грудня 1871 року був виданий пробний номер газети “Czcionka” («Буква») з редактором І. Беднарським. Перший регулярний номер газети вийшов на початку 1872 року. Заголовок “Czcionka” залишився незмінним, але підзаголовок змінився з «Журнал, присвячений друкарським справам» на «Тижневик, присвячений друкарським справам». У першій половині року газета виходила раз на два тижні, а пізніше — щотижня. Кожен номер складався з чотирьох сторінок двошпальтового друку. За п'ять років (1872–1876) було видано п'ять щорічників (207 номерів) загалом на 832 сторінки. Важлива роль «Букви» полягала в її новаторському стилі та змісті, які відзначались високими журналістськими стандартами і підтримкою профспілкових питань.

15 січня 1889 року з'явився ще один профспілковий часопис друкарів в Львові під назвою “Przewodnik dla Spraw Drukarsko-Litograficznych” («Провідник для друкарсько-літографічних справ»). Газета мала стабільнішу періодичність, виходячи двічі на місяць. Її номери складалися з восьми сторінок одношпальтового друку і часто були прикрашені лінійними обрамленнями і орнаментами. Останній номер «Провідника» було випущено 1 грудня 1892 року.

До інших профспілкових часописів і видань, які відіграли важливу роль в історії галицьких профспілок, належать “Prywatny urządnik”, “Ognisko”, “Rękodzielnik”, “Kolejarz”, “Nowy Kolejarz”, “Robotnik krawiecki”, “Górnik”, “Szkoła”, “Muzeum”, та «Учительське Слово». Ці видання розміщували інформацію щодо різних професійних і профспілкових питань, а також виражали погляди редакторів та підтримували інтереси робітників, профспілок.

Узагальнюючи, профспілкова преса в Галичині відзначалася своїм новаторським стилем та високими журналістськими стандартами, публікувала актуальну інформацію й підтримувала питання, що стосувалися професійних та профспілкових справ робітників і службовців.

СЕКЦІЯ:
ФІЛОСОФСЬКІ, СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ, ПРАВОВІ ТА УПРАВЛІНСЬКІ
АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ

В. Лисенкова

ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ СПОСОБУ ЖИТТЯ ОСОБИСТОСТІ

V. Lysenkova

IDENTITY AS A FACTOR IN THE FORMATION OF A PERSON'S LIFESTYLE

Проблема ідентичності в історії суспільства завжди відігравала значну роль. Саме у теперішній час вона набуває своєї надзвичайної актуальності і гостроти. Ідентичність як явище має велику кількість вимірів. Вона є системою уявлень людини про себе, про своє місце в реальності. Представлена відносно стійкими станами психіки і дозволяє підтримувати самоідентичність, ототожнювати себе чи навпаки протиставляти іншим людям і групам у соціумі. У такому контексті вона передбачає систему відбору особи необхідного для себе, конструювання комфортного середовища.

Ідентичність може бути представлена багатьма видами. Зокрема, говорять про культурну, національну, етнічну, расову, гендерну, політичну, громадянську, мовну, релігійну, професійну, особисту, родинну, віртуальну та інші. Усі види поступово формуються і змінюються в ході соціалізації особистості, надають змогу людині визначати свою систему соціальних координат у певний період життя.

Для нашого розгляду важливим є означення комплексності світоглядних, психологічних компонентів в загальній характеристиці проявів ідентичності. Поступове усвідомлення людиною себе призводить до розуміння свого місця у житті і формування найбільш комфортного для себе способу життя. Панівні світоглядні елементи ідентичності дозволяють утворювати структуру ядра (основної частини) способу життя. А другорядні — сприяють розвитку периферії способу життя (додаткової частини). Таким чином, людина протягом існування будує низку способів життя, які відповідають її внутрішньому саморозумінню і комфортності існування. Причому, якщо для однієї людини певні характеристики можуть бути основними, то для іншої — другорядними.

Відповідно, найважливішим для особистості ідентифікаційним параметром вона формує для себе особисті, родинні, професійні, громадянські елементи способу життя. Унікальність способу життя певної людини відображає відношення до себе, інших людей і оточуючої реальності.

Протягом своєї біографічної траєкторії особа може суттєво змінювати спосіб життя. Іноді ці трансформації є докорінними і радикальними. Такі зміни неодмінно пов'язані з ідентифікаційними переходами від однієї позиції до іншої. Наприклад,

певна відносна стабілізація сенсожиттєвих уявлень призводить до фіксації найбільш припадних рис способу життя. Останні надають змогу людині досягати певних актуальних цілей і відчувати задоволення від цього, підсилюючи свою ідентичність.

Також можуть змінювати важливість певного виду ідентичності соціальні, культурні, політичні і геополітичні події. Наприклад, сьогодні в Україні громадянська ідентичність може стати для людини панівною і призвести до кардинальної зміни способу життя. Військові події для багатьох змінили, перш за все, спосіб життя. Звісно, на спосіб життя впливає не тільки сама особа, а й зовнішні фактори. Але коли ці фактори змінюються, то людина за певних обставин знов може повернутися до звичного способу життя. У цьому випадку вирішальними для неї буде саме внутрішнє відчуття і розуміння найліпшого для себе.

У періоди кризи ідентичності може змінитись і спосіб життя. Наприклад, коли йдеться про недовіру до себе, людина може «бігти від себе». Це впливатиме на спосіб життя і індивід буде відтворювати умови існування, котрі стануть комфортними для інших, але не для нього. Таке положення підсилить внутрішній конфлікт і додасть переживань, складностей, протиріч перш за все йому самому.

Усі ці прояви ідентичності в способі життя втілюються у стилі життя особистості. Саме стиль життя найбільш конкретно проявляє її індивідуальність і багато в чому саме характеристики ідентичності. Таким чином, важливо розглядати ідентичність у зв'язку з проблемами способу життя людини.

К. Горбачов, М. Замета

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ

К. Horbachov, M. Zameta

PHILOSOPHICAL ASPECTS OF MODERN DEVELOPMENT

У сучасному глобалізованому інформаційному світі гуманітарне знання виконує багато загальних та специфічних функцій, які можуть допомогти людині у вирішенні багатьох проблем. Деякі люди схильні вважати гуманітарні науки несуттєвими, але такі царини знання, як філософія, мають значний вплив на світ. Здавна філософи намагаються не тільки пояснити цей світ, а й створити теорії, які допоможуть змінити його на краще. На думку багатьох вчених, сучасна цивілізація вступає у «суспільство знання», у якому наука відіграє зовсім нову роль. Вона створює нову інформаційну технологію, що трансформує життєвий світ і наші уявлення про нього. Для сучасної пересічної людини філософія повинна ставати усе більш цікавою, а не тільки для професійних філософів.

Вважається, що значення практичної філософії, яка не стільки пояснює наявний світ, скільки ставить завдання його перетворення, збільшилося ще в посткантівську епоху. У цьому полягає сенс відомої тези Маркса: «Філософи лише різним чином пояснювали світ, але справа полягає в тому, щоб змінити його». Чи мав він на увазі, що філософія може змінити світ, чи що філософам слід звернутися до вищого пріоритету — зміни світу? Будь-яке бачення цієї тези підготовку слухача на одну спільну думку — філософія є важливим фундаментом у творенні людського світу. Це може бути наука, політика чи культура, але саме філософія завжди буде присутня у кожній соціальній сфері. Такий інтроспективний погляд на філософію

навчив людство кількох речей. Специфіка цього твердження не залишилася поза увагою і самих філософів.

Зрештою, філософія вивчає універсальні та фундаментальні проблеми: буття, знання, причини, цінності, мову та розум. Чому б їм не вивчати саму ідею існування філософії?

Можна навести незліченну кількість філософських теорій, які зрештою змінили наш погляд на світ. У свою чергу, це безпосередньо змінило спосіб функціонування людства. Наприклад, філософія Платона стверджувала, що всі люди прагнуть процвітати і що існує безпосередній зв'язок між фізіологічною здатністю до успіху та щастя. Це, у свою чергу, вплинуло на розвиток цілої низки релігійних й етичних вчень.

Коли Галілео Галілей висунув теорію, що не Сонце обертається навколо Землі, а навпаки — Земля обертається навколо Сонця — це змінило уявлення людства не тільки про зорі та сонячну систему, а й усі уявлення людини про процес творіння та філософські погляди на сутність людського життя.

Теорія всесвітнього тяжіння Ньютона стала революційним кроком у створенні механістичної картини світу. І саме її філософська сутність сприяла її глобальному поширенню та актуальності. До теорій, що кардинально змінили наше ставлення до сутності світу взагалі, можна віднести і теорію відносності Ейнштейна. Теорія Ейнштейна могла здаватися дещо незрозумілою в той час коли автор її створив, але зараз вона перебуває в основі багатьох винаходів та досліджень. Вона безпосередньо вплинула на наше розуміння електрики, магнетизму та багато іншого. Крім того, саме це розуміння допомогло людству створити нові науково-технічні винаходи. Наприклад, супутниковий зв'язок був би неможливим без урахування теорії відносності.

В історії людства існує багато прикладів того, як філософські ідеї суттєво вплинули на розвиток наукових, технічних, соціальних, політичних та інших теорій та концепцій. Це відбувається тому, що філософія — це знання про відносини і взаємодії людини і світу. Але є ще багато питань і проблем, які чекають свого вирішення і філософського осмислення. Наприклад, проблема і можливість створення вічного двигуна. Узагалі існування вічних двигунів суперечить Закону збереження енергії, який на сьогодні не спростований жодним із відомих фізичних експериментів. Це не теорія, це результат безлічі експериментів, які розпочалися в момент заснування фізики як науки і тривають досі. Сучасна наука стверджує, що не можна створити вічний двигун, який черпатиме енергію «з нізвідки», але, можливо, людство просто ще не знайшло це «нізвідки».

З кожним роком людство стає дедалі ближчим до вирішення медичних проблем, лікування хвороб, які раніше вважалися непереможними. Навіть старіння переходить у статус хвороби: на думку футурологів, ще через кілька років і воно перестане бути природною частиною життєвого циклу.

Міркуючи про життєвий цикл, необхідно звернути увагу на дослідження, що можуть стати рушійною силою людської еволюції. Як відомо, у багатьох соціальних тварин учені спостерігають складні структури суспільства, у яких є ієрархія, і особливі ритуали, пов'язані зі шлюбною поведінкою, полюванням, міграцією. Але чи можливе ще більше ускладнення, аж до створення власних інструментів,

технологій, культури, що простягаються далі інстинктів хоча і соціальних, але усе-таки тварин?

Однією з найважливіших філософських проблем є питання про сприйняття та розуміння реальності. Сприйняття світу в кожній людині індивідуальне: від здатності розрізняти кольори й тактильні відчуття до наділення об'єктів свідомістю та сенсом. Іноді навіть дослідники зазначають про те, що кожний із нас живе в особливій «своїй» реальності. Уже багато століть ця проблема хвилює філософів і вони досить різними шляхами намагаються її вирішити.

А от відповідь на запитання, чи є життя після смерті, розподіляється на дві сторони: релігійну та наукову. Щодо релігійного бачення, яке здебільшого дотримує думки про нагородження або покарання людини після земного життя залежно від поведінки, не може повністю пояснити всі аспекти цього процесу. Хоча б з тієї причини, що жодній людині ще не вдалося про це розповісти. Наука, у свою чергу, вважає, що після смерті на нас чекає наукове «невідоме».

Отже, сучасний філософ не може займати позицію спостерігача, котрий рефлексує з приводу будь-якої діяльності. Філософська рефлексія входить до різних типів діяльності, змінює їх та змінюється сама. Філософія постійно розвивається разом із постійним оновленням людської культури. Жодна філософська концепція не може остаточно вирішити філософські проблеми, і це означає, що потреба у філософському обґрунтуванні різних форм культурної діяльності стає ще більшою, ніж раніше.

В. Васенкова, Т. Ярмач

ПРОБЛЕМА ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СТАНУ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

V. Vasenkova, T. Yarmak

THE PROBLEM OF THE SPIRITUAL AND MORAL BEHAVIOR OF A MODERN PERSON

Духовно-моральна сфера суспільства становить фундаментальну основу соціального буття. Моральна і духовна атмосфера суспільного життя не лише суттєво впливає на соціально — економічні та політичні процеси, але й робить осмисленим існування людини в тому чи іншому суспільстві, зумовлюючи життєздатність, історичну перспективу розвитку всього соціуму. Суспільство, в якому зруйнована система основних духовно-моральних норм і цінностей, не має необхідного потенціалу розвитку, приречене на деградацію.

Можна констатувати зростання ролі різних видів техніки на сучасне життя. Але наслідком науково-технічного прогресу є реальна загроза фізичного знищення людства і його етичного зубожіння. На це звертають увагу не тільки теоретики філософської, і зокрема етичної думки, але й усі небайдужі люди: політична, громадська спільноти, представники різних кіл інтелігенції.

На початку ХХІ ст., коли наша держава починала розвиватися по-новому і закладалися сучасні типи розвитку, проблеми духовності нації стали загострюватися. Необхідною умовою стало вдосконалення культури та підвищення духовного рівня суспільства. Усе це й нині є необхідним для формування гармонічної особистості, зміцнення духовних і матеріальних основ сучасного життя. Також це

допомагає подолати занепад соціальних і моральних цінностей, сприяє подоланню бездуховності, корупції, злочинності та скептицизму.

Необхідно підкреслити, що відсутність духовної складової в соціалізації людини призводить до її агресивності, повернення до тваринного існування і поступового самознищення. Якщо людина не відповідає сучасним умовам духовного зростання, вона сприяє поступовій руйнації соціуму. Деградація духовності в суспільстві провокує деградацію людини у цьому середовищі. Змалку дітей вчать батьки і більшість з них вчать дітей бути самостійними, але ж дітей треба також вчити бути дружніми і прислухатися до інших, оскільки велика сила у тих, хто не один. Фундаментом освіти вважаються системи навчання і виховання.

Діяльність навчальних, культурно-просвітницьких закладів повинна бути зосереджена на вихованні патріотизму, забезпеченні духовно-морального розвитку населення, вивченні історії, для утвердження у свідомості людей спадкових моральних цінностей, запобіганні інформації, яка може негативно впливати на дії людей. Тут вкрай важливо наголосити, що треба розвивати і підтримувати систему національних українських традицій. Зокрема, потребують зміцнення духовні засади української родини, дбайливе зрощування національної гідності, плекання любові до Вітчизни і рідної землі.

У межах культурно-мистецької сфери важливо брати все найліпше від минулого і в той же час стимулювати процеси важливого оновлення. Можна помітити розбіжності в системах традиційних національних моральних цінностей і сучасного глобалізованого інформаційного суспільства. Національні пріоритети — духовна близькість до Батьківщини, рідного краю, не повинні втрачатись.

Духовні цінності людини (істина, добро, краса) формують підстави для проживання людиною істинного буття, сповненого високою духовністю. У цьому контексті передбачається життя за істиною, а не тільки здобування і прагматичне використання її. Вищий аксіологічний статус повинні набути саме цінності духу. У філософському ракурсі істина обіймає не тільки конкретні знання, а й світоглядні настанови, що безпосередньо пов'язані з відповіддю на головні філософські запитання: «Як взаємодіють людина і світ? Де місце людини у світі?»

Загострення глобальних протирічч — це ознака сучасності. Майбутнє людства залежить від вибору нової стратегії розвитку, яка здатна максимально розкрити моральний і духовний потенціал людини, її свідомої спрямованості на реалізацію найкращих внутрішніх якостей особистості в гармонії з усіма формами життя. Вирішення проблем, пов'язаних із формуванням духовного здоров'я, сприятиме не лише виживанню цивілізації, але й персональному існуванню особистості в соціумі. Адже духовне здоров'я — це здоров'я свідомості та мислення людини.

О. Сук, А. Глухов

ДІАЛОГ КУЛЬТУР ЯК ЗАСІБ ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ ТА ПІЗНАННЯ СВІТУ

О. Сук, А. Глухов

DIALOGUE OF CULTURES AS A MEANS OF MUTUAL UNDERSTANDING AND COGNITION OF THE WORLD

Сучасні проблеми глобалізації та пов'язані з ними кризові явища стають точкою біфуркації нового світового порядку, що потребує ефективної взаємодії культур.

У період складної інтеграції України в європейський і світовий простір, зародження нових динамічних систем міжкультурної комунікації формується модель, основана на пріоритеті загальнолюдських цінностей, на потребі у взаємодії, взаємодопомозі, взаємозбагаченні — на діалозі культур.

Найважливішою частиною нашого життя є діалог, він виступає можливістю прояву комунікативних зв'язків. Сутність принципів діалогу в міжкультурних відносинах залишається незмінною з часів становлення людської спільноти, оскільки саме шляхом діалогу можливе створення універсальних культурних взаємостосунків, які можуть сприяти глобальному об'єднанню людей.

Розгляд діалогу як принципу культурного розвитку дозволяє органічно запозичувати найкраще зі світової спадщини, викликаючи в людині необхідність висловитися, зробити особистісне переосмислення іншої культури.

Важливу роль у міжкультурному діалозі відіграє знання мови, володіння якою розширює можливості спілкування на міжкультурному рівні, і, безумовно, викликає повагу в партнера з комунікації. Сьогодні у світі використовується близько дев'яти тисяч мов, але найбільшою популярністю користуються не більше п'ятдесяті. Необхідно зауважити, що мова будь-якої нації — дуже цінна для світової культури та науки і втрата жодної з них може мати трагічні наслідки для світової цивілізації. Тому питання про мову міжкультурного діалогу — найнагальніше соціально-політичне питання, і враховуючи, що в не такій далекій історичній перспективі найпоширенішою міжнародною мовою була латина, далі французька, тепер англійська, то ми можемо припустити, що і вона може поступитись місцем іншій мові.

Народи різних країн, послідовники різних культур та традицій знаходять спільну мову та розуміння. Сьогодні міжкультурні контакти, як ніколи, глобалізовані і масові, чому сприяють: міжнародні політичні дискусії, стажування науковців та міжнародні конференції, виставки, гастролі, туристичні поїздки, обмін студентами, транснаціональні культурні заходи, спільні підприємства тощо.

Коли наші сучасники стають суб'єктами будь-якого виду міжкультурних контактів, вони взаємодіють із представниками інших народів, які нерідко суттєво відрізняються один від одного мовою, нормами суспільної поведінки, традиціями, національними кухнями, це означає, що комунікативні партнери не просто інші, а в них різний світогляд і світосприйняття, сформоване в несхожих географічних, політичних та економічних умовах, в інших суспільствах, із властивою їм системою цінностей, яка визначає мислення та поведінку людей у такому суспільстві. Усвідомлення цього факту та відповідне коригування поведінки допоможе уникнути нерозуміння та розчарування, образ, взаємних претензій і створить передумову для успішного спілкування та співробітництва на міжнародному рівні.

Але головною проблемою діалогу є сприйняття людьми інших культур через призму своєї культури, через труднощі розуміння значення слів, вчинків, дій, які не є характерними для них. Таким чином, можна висувати, що продуктивна міжкультурна комунікація не виникне сама собою, і їй необхідно цілеспрямовано вчитися. Труднощі, викликані різницею у віці та соціальному становищі, в інтересах, економічних та політичних уподобаннях виникають навіть у спілкуванні з представниками власної культури. Впоратися зі складною нестандартною ситуацією і зрозуміти один одного представникам своєї культури, які говорять однією мовою,

набагато легше, ніж партнерам, які виросли і виховані в різних культурах і до того ж використовують для комунікації мову, що є, як правило, нерідною для одного або декількох комунікаторів.

Необхідність у міжкультурному спілкуванні є глибокою важливою потребою кожної культури, оскільки діалог культур дозволяє формувати комфортне середовище для всіх індивідів у межах унікальної культури, відкритої для світу. Застосовуючи діалог культур, можливо актуалізувати та вирішувати, як в теоретичному, так і в практичному планах, проблеми формування нового комплексу методів об'єднання загальнолюдських цінностей з національними. Тому діалог культур є незмінним чинником прогресивного розвитку всієї людської історії.

I. Ушино

ЛЕГЕНДА ПРО ІКАРА ТА ДЕДАЛА: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ

I. Ushno

THE LEGEND ABOUT ICARUS AND DAEDALUS: SOCIAL AND PHILOSOPHICAL COMPREHENSION

Легенда про Ікара та Дедала, яка має своє коріння в грецькій міфології, розкриває глибокі соціальні та філософські аспекти, що залишаються актуальними і сьогодні, допомагаючи нам розуміти сутність людського досвіду і відносин у суспільстві. Ця історія про батька та сина, які намагалися підкорити небо, стає відправною точкою для вирішення багатьох сучасних проблем.

По-перше, проблема самовпевненості та перевищення межі. Дедал — винахідник та майстер ремесел, створив крила для себе й свого сина Ікара, використовуючи пір'я та віск. Він дав своєму сину попередження: летіти не дуже низько, щоб морська вода не промочила пір'я, і не дуже високо, бо віск розтане від сонця. Ця інструкція була обмеженням, щоб уникнути трагедії. Ікар відчув бажання вільного польоту, але він також повинен був пам'ятати про домовленості зі своїм батьком. Це можна розглядати як алегорію до того, як індивіди часто стикаються з внутрішніми конфліктами між своїми бажаннями та обов'язками.

По-друге, важливість батьківських порад та досвіду. Дедал намагався передати свої знання та досвід синові, і це приклад про важливість спільноти та передачі знань у суспільстві. У той час як Ікар відчував бажання бути незалежним та самостійним, його батько намагався підтримати його безпеку. Це певне обговорення того, як батьки та діти взаємодіють у сучасному суспільстві. Часом молодше покоління бажає пробивати нові шляхи та перевищувати межі, тоді як старше покоління намагається передати свій досвід і оберігати від небезпеки. Історія нагадує нам про важливість слухати поради досвідчених, але також надихає на дослідження та перевищення обмежень.

По-третє, філософське питання про відношення між індивідуальним та суспільним. Ікар бажав вільного польоту та незалежності, а Дедал намагався захистити свого сина від небезпеки. Ця дихотомія відображає сучасні обговорення про те, як балансувати індивідуальні права та бажання зі спільними обов'язками та відповідальністю перед суспільством. Поняття польоту в легенді може слугувати символічним образом амбіцій та прагнень людини. Ікар, як і кожен із нас, має свої

амбіції та мрії, які спонукають його до вільного польоту. Легенда нагадує нам про важливість балансу між амбіціями та обмеженнями, а також про відповідальність за результати наших дій, підкреслює, що наші амбіції та прагнення можуть мати серйозні наслідки. Ікар, вільний у польоті, вирішив ризикувати і піднявся занадто високо, порушуючи батькові попередження. Ця рішучість призвела до трагедії, коли віск розтанув, і він впав у відкрите море. Ця частина нагадує нам, що наші власні рішення і вчинки несуть відповідальність та наслідки, які можуть бути необоротними.

По-четверте, актуалізація питання про баланс між індивідуальним та загальним добром. Ікар бажав індивідуальної свободи та вольового польоту, але це призвело до його смерті. Дедал був обережним й оберігав загальне добро, але можливо забув про індивідуальні бажання свого сина. Баланс між цими двома аспектами є ключовим для гармонійного розвитку суспільства. Сьогодні це питання залишається актуальним, особливо в контексті розвитку технологій та глобалізації. Індивіди мають бажання просувати власні інтереси, але одночасно ми також є частиною спільноти, і наші дії можуть мати вплив на інших.

Легенда про Ікара та Дедала є джерелом навчання та рефлексії для нашого сучасного світу. Вона допоможе нам краще розуміти наші власні амбіції, відповідальність, вільність та моральність. Ця історія висвітлює глибокі філософські і соціальні аспекти, які залишаються актуальними і в сучасному світі, і надає нам можливість продовжувати дискусії та навчання з покоління в покоління.

В. Мірошніченко

LA LANGUE MATERNELLE: ВИБІР, ДИСКРИМІНАЦІЯ

V. Miroshnychenko

LA LANGUE MATERNELLE: CHOICE, DISCRIMINATION

«... ми всі живемо в світі, де люди як такі припинили своє існування досить давно...» (Ганна Арендт. «Ми біженці»). Мовиться про дискримінацію, тобто про *розрізнення* (лат. *discriminatio*). Дискримінація є тим, що відбувається двічі: два рази поспіль або два рази водночас — виходячи з лат. префіксу *dis-* (розділення, роз'єднання) і лат. слова *cernere* (розрізняти, розбирати): розділення, яке розрізне, і/або роз'єднання, яке розбирає. Розділити, розрізнувши, і роз'єднати, розібравши. Чи не є біженець тим, хто зачинений у цьому лабіринті?

Розрізнити, розібрати, розділити в стані розхитування. Можна зазначити, що питання полягає в меті, а мета дискримінацій — виштовхнути за межі (кордони, границі). Розділити в буквальному сенсі, розділити немов розщепити, розкласти на частини. Біженець — не просто той/та, кого дискримінують, а той/та, хто дискримінується і, водночас, дискримінує (як варіант: захисна реакція, дискурсивна операція, яка з'являється разом з відповідною графемою). Чи може бути захист без нападу, яку би форму/сенса він би не приймав?

Зворотний бік дискримінації: робити видимим. Дискримінуючи щось або когось, це щось або хтось стають оприявленими. Що спільного між деконструкцією і дискримінацією? Маємо прослідкувати історію дискримінації: приписування значень, послідовність подій та явищ. Кого називають дискримінованими і чому їх називають саме дискримінованими?

Слово «дискримінація» може мати суто технічне значення: розділити щось між кимось. Коли щось розділено, розрізнено, то неминуче виникає ситуація вибору (фр. *choix*), хтось мусить здійснити вибір (фр. *choisir*). Що таке вибір-здійснення вибору? Етимологічно *choisir* походить від готського *kausjan* — куштувати, пробувати. Обирати, себто, пробувати різні варіанти або жодного (куштувати, щоб відчутти смак).

Концентраційний табір. В'язень. Чи має в'язень вибір, якщо він сам собі не належить? Чи має вибір той, хто не належить собі? І чи має вибір той, хто вважає, що йому щось належить? У повсякденному житті вибір часто асоціюється зі свободою. Свободою обирати, наприклад, товар. Теодор Адорно писав про людину як про екземпляр у культурній індустрії. То чи здатний екземпляр щось обирати, опинитися в події/ситуації вибору?

Вибір не має потребувати довгого розмірковування. Вибір є поривом, можливо, перверсія чи афазія, якщо вимагається його артикуляція (якщо щось вимагається, то чи доречно вживати слово «вибір»?). Або вибір — проста швидка дія, рух. Зустріч дискримінації і вибору. Вибір передбачає розділення, розрізнення; розрізнення-розділення приховує в собі вибір. Ймовірно, вибір не завжди потребує певного «між». Парадоксальним чином вибір як такий вільний від «між» і оточений межами. Вибір як те, що властиве тому, хто включений до екземплярності, хто перетворився на екземпляр. Він виконує ситуацію вибору, оскільки він вже в ньому, вже в очевидному, що сприймається як природне (завдяки спільності дискримінації і вибору).

Траекторія вибору або траекторія наслідків вибору — чи є вона очевидною, прорахованою? Коли парадоксальність вибору «між» пропонується тому, кого вже дискриміновано, хто вже в межах. Тут не йдеться про вибір «за» когось чи вибір «для» когось, а лише про ситуацію, коли вибір пов'язаний з дискримінацією еліптичного (еліптичність вибору і дискримінації). Втім, еліпс має містити розриви.

Чи не є вибір — вибором мови, мовним вибором, вибором того, що в мові, із мови і завдяки мові? Навіть якщо сам вибір не артикулюється, навіть якщо лишається в затінку просодія і нібито на перший план проривається дія, послідовність кроків.

[і ось приклад: «Вибір Софі» реж. Алан Пакула, 1982] *La langue maternelle*. В умовах концтабору, в умовах помежів'я між потягом і табором, у зоні розподілу, сегрегації, відбору, зрештою, дискримінації. Концтабір і лінія сегрегації, лінія, яка не є метафорою, риторичним прийомом, а є пасткою, коли / де мова мусить здійснити вибір, вказати, кого залишити, а кого — забрати. Хто в такій ситуації є екземпляром, а хто — зберігає людяність, якщо взагалі ми можемо говорити про когось поза екземплярністю (фр. *exemplarité*), поза прикладом (фр. *exemple*)?

La langue maternelle (фр. материнська мова)? *La voix maternelle* (фр. материнський голос)? Софі не робить жодного вибору. Інший обирає, мова Іншого обирає, материнська мова Іншого обирає; материнська мова матері, якою управляє Інший, адже цю мову розуміють, нею говорять як своєю (мова не є власністю, *мова не належить*). Ситуація межі, у якій відбувається розходження, якщо промовчати, то втрата, якщо артикулювати вибір, то тотальна втрата. Мова, якою здійснюється вибір (німецька), не є чужою, не є ворожою і не є в повному сенсі материнською, оскільки далі ми чуємо третю мову (англійську), вивчення якої не є складним, але

не є і простим, вона говорить, але говорить з помилками, такою мовою не можна зробити вибір, точніше, не можна опинитися на межі.

Якщо ми говоримо про те, що називається *la langue maternelle*, то чи не припускаємо ми наявність *la langue étrangère* (фр. чужа мова)? Мова як така приховує в собі щось чуже, нав'язане і те, що нав'язує, прив'язує до певних структур? *Maternelle* є одночасно *étrangère*. Вибір виконується материнською-чужою-мовою. Йдеться не про відповідальність або етику, а про Іншого. Не я говорю і тим самим роблю вибір, а Інший — мовою материнською-чужою. Ситуація *exemple*, тобто того, хто опинився в ній, це ситуація подвійності: *exemplaire-exemple* є тим, кого видалили, витягли з чогось буденного і, водночас, — це той, хто чогось набуває, щось здобуває за посередництва мови. Вибір виконується *la langue étrangère*, однак, по суті, на подію не впливає навіть використання *la langue maternelle* — вони збігаються в мові як такі. Софі — типовий *exemple* — її витягли з повсякдення, і потім вона витягує/надає нових значень донці. Вона підштовхує, урухомлює дію після мови, але складається враження, що дія урухомилась, запустилась до її артикуляції Софією. Вимовляння імені походить на перформатив — слова, які не потребують відповіді, це певне «так» без того, аби сказати, вимовити «так», ім'я (доньки) — це вже «так», сказане матір'ю не материнською мовою, а мовою *étrangère*. Якщо мати говорить мовою *étrangère* і донька її розуміє, то чи є така мова мовою *étrangère*? Що робить ту чи іншу мову мовою *étrangère*? Якщо Софі говорить мовою *étrangère*, то чи не говорить вона насправді і мовою *maternelle*?

До кого адресовано артикуляцію вибору Софі, артикульований вибір, який вона не здійснює, а озвучує, робить видимим? Вибір за відсутності вибору, артикуляція, яку ніхто не сприймає, яка є лише озвученим «так» — немов погодження з тим, що не є вибором, що пропонується виконати. Пропозиція як наказ. З чим погоджується Софі? Вона погоджується з тим, що наказ є наказом, ніби «так» означає «я почула» наказ, «так» наказу не є «так» його виконання. «Так» наказу звучить як сигнал уприсутнення себе, як певний підпис «так, я почула» наказ. Вона не підписується під іменем, яке промовляє, оскільки ім'я їй не належить, наступні дії їй не належать. Вона перебуває на межі в буквальному сенсі. Певний трюк (фр. *truc* — виверт, хитрість), який уможливився, експлікувався межею. Трюк не з метою уникнення вибору або відповідальності, а як жест, який розхитує вибір з середини, показує його слабкі місця. Є «так» вибору як наказу, «так» як погодження з цим наказом і відсутне «так» із змістом наказу, що приховується трюком (звичайно, несвідомо). До чого/кого спрямовано «так» наказу? «Так» наказу адресовано до самого наказу.

С. Криворутченко

КОНСЕРВАТИЗМ VERSUS НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІ В МОДІ: СУТНІСТЬ ТА НАСЛІДКИ ПРОТИСТОЯННЯ

S. Kryvorutchenko

CONSERVATISM VERSUS THE LATEST FASHION TRENDS: ESSENCE AND CONSEQUENCES OF CONFRONTATION

Бажання існувати у звичному, зрозумілому та комфортному соціокультурному середовищі відоме людству з давнини, має значну кількість послідовників та не втрачає актуальності і потенціалу до реалізації донині. Воно є постійним супутником

та опонентом загального соціокультурного прогресу, руху від звичного, усталеного до нового, незвичного та невідомого. Тому природно торкається і еволюції моди, що, по суті, є окремим зрізом загального процесу.

Напрямок еволюції моди та зміст її окремих практик завжди має як своїх послідовників та поціновувачів, так і консервативних опонентів. Нерідкісним явищем є палкі дискусії між представниками обох підходів, що містять неабиякий інтерес та потенціал для досліджень.

Суто позитивний підхід до сприйняття нових модних реалій більш властивий гнучкому молодому поколінню, звичному до сучасної мінливості. Стремління до пізнання нового, осмислене знаходження «на піку» усе нових модних тенденцій і навіть їх творення вже стали зрозумілими й цілком природними цілями та цінностями в епоху швидкісної деактуалізації інформації та усе більш стрімкої трансформації дійсності, пришвидшення темпу життя. Готовність до змін, гнучкість та динамічність є важливими якостями для сучасної людини незалежно від віку, що за умови постійної самоактуалізації можуть добре слугувати для досягнення особистого і професійного успіху, а отже, і забезпечення комфортного життя. Поширена в середовищі модних спеціалістів та тематичних блогерів теза про завершення актуальності модних тенденцій і практик на початку їх масового ужитку може слугувати підтвердженням цьому та потенційно з деякими корективами екстраполюватися на всі сфери суспільного життя. Тому орієнтування серед значного масиву усе нового модного продукту та вміле використання його у власних цілях стає черговою сильною стороною послідовника, вмінням бути «на часі». Конструктивний інтерес, динамічний підхід, дослідження та критичне послідовництво модним тенденціям та практикам цілком здатні стати однією зі складових успіху особи в сьогоденні.

У свою чергу, на противагу динамічному існує і консервативний підхід до сприйняття нових модних тенденцій та практик. Більшою мірою він властивий старшому поколінню, звичному до стабільного темпу життя, цінностей та візуальних форм, також може бути «успадкованим» через відповідне виховання від старших. У рамках консервативного підходу певним чином усталений як доречний зручний та безпечний для конкретного носія, відповідний особистим чи колективним аксіологічним уявленням та настановам спосіб модної саморепрезентації фіксується як єдино правильний і допустимий. Він стає персональним еталоном для оцінки стану усе нової модної дійсності. Залежно від ступеня радикальності модного консерватизму, відбувається часткове чи повне неприйняття інноваційних модних практик та тенденцій як припустимих для використання як собою, так і оточенням. Кожна усе нова невідповідність модних тенденцій та практик «еталонному зразку» прямо пропорційно її новизні, оригінальності та радикальності поступово усе більш сприймається як деструктивний виклик, загроза усталеним нормам, цінностям, моралі та порядку, що потребує оцінки, відповіді і подекуди, на думку радикальних носіїв подібного світогляду, навіть може чи має бути нейтралізована (яскравим свідченням може слугувати досвід «стиляг» у радянську епоху). Однією з характерних ознак консервативного підходу є стигматизація новітніх модних практик як таких, що не заслуговують довіри, та відповідна екстраполяція максимально деструктивних соціальних якостей на поціновувачів і носіїв новітніх модних практик та тенденцій.

Таким чином, побутування та поширення консервативного підходу несе у собі окремі деструктивні ефекти й наслідки як особистісного, так і суспільного характеру. Зокрема, він фіксує особу-послідовника в середовищі самообмеження та самоцензури, деактуалізованих способів саморепрезентації, тенденцій та практик; застарілих естетичних канонів, тим самим демонструючи її незалученість, невміння чи навіть небажання бути залученою в актуальну дійсність. Демонструє ворожу позицію щодо естетичного і модного (а разом з тим, по суті, і загальнокультурного) прогресу. В умовах мінливого сьогодення це цілком може негативно впливати на особисті й професійні успіхи особи та потенційно зруйнувати її в минулому стабільний, безпечний та зрозумілий спосіб життя.

У підсумку можна зазначити, що радикалізація суперечностей між послідовниками обох підходів як онлайн, так і у фізичному світі потенційно здатна формувати усе нові конфлікти у суспільстві, загострювати світоглядні розбіжності та руйнувати конструктивний діалог між поколіннями. Масова доступність соціальних мереж та відносна анонімність здатні ще більше загострювати наявні розбіжності, провокувати до нетерпимості й насильства.

Н. Цигановська, Даріуш В. Скальські

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ДОПІНГУ

N. Tsyhanovska, Dariusz V. Skalski

SOCIAL AND LEGAL ASPECTS OF THE DOPING PROBLEM

Використання допінгу в спорті досить поширене. Його використовують як професійні спортсмени, так і любителі: перші — для підтримки гарної форми на престижних змаганнях або встановлення рекордів, недосяжних без прийому заборонених речовин; другі — для того, щоб «піднятися на вершину», досягаючи якомога кращих результатів. У багатьох із них, особливо аматорів, вживання допінгу викривають, що може призвести до дискваліфікації зі змагань, а інколи навіть до довічної заборони брати участь у подібних змаганнях. Не весь допінг незаконний, є і дозволені речовини. Незаконний допінг стає все популярнішим явищем серед плавців. Багато професійних плавців використовують допінг для покращення результатів на довгих та коротких дистанціях на національних, європейських і світових чемпіонатах. Під час підготовки до чемпіонату таких гравців найчастіше викривають і дискваліфікують. Ефективний допінг — це явище, у результаті якого фізична та розумова працездатність людини штучно підвищується з метою досягнення кращих спортивних результатів. Такі методи вважали шкідливими, несправедливими, вони були офіційно заборонені. Зловживання або неправильне використання допінгу може призвести до шкоди здоров'ю, інвалідності та може сприяти розвитку багатьох захворювань, які навіть призводять до смерті спортсмена. Наслідки вживання допінгу часто стають помітними лише через роки або після завершення кар'єри спортсмена, тому багато тих, хто вживає допінг, не виявляють проблем або виявляють їх через деякий час. Використання недозволених методів допінгу в професійному й аматорському спорті карається періодичною або довічною дискваліфікацією, вилученням завойованих кубків і медалей, а також заборобою брати участь у будь-яких спортивних змаганнях на певний термін або довічно.

Документи, які регулюють боротьбу з допінгом у спорті: Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 р. № 3808-XII, Закон України «Про антидопінгову діяльність у спорті» від 26.01.2022 р. № 2011-IX, Антидопінгова конвенція Ради Європи (ETS № 135) від 16.11.1989 р., яку ратифіковано Законом № 2295-III (2295-14) від 15.03.2001 р., Додатковий протокол до Антидопінгової Конвенції Ради Європи від 12.09.2002 р., який ратифіковано Законом № 1963-IV (1963-15) від 01.07.2004 р., Міжнародна конвенція ЮНЕСКО про боротьбу з допінгом у спорті від 18.11.2005 р., яку ратифіковано Законом № 68-V (68-16) від 03.08.2006 р.

Мета дослідження — представлення та опис проблеми використання допінгу в спорті, зокрема у плаванні, аналіз висловлених в опитуванні думок щодо допінгу, наслідків та покарання за його вживання.

Для опитування використано анкету, яка містила 35 питань. Дослідження проводилось онлайн, одноразово й анонімно в період квітень-травень 2022 року.

Результати дослідження. Плавці, як і інші спортсмени, використовують різноманітні допінги для покращення результатів у змаганнях. Є чимало випадків вживання заборонених речовин на найпрестижніших змаганнях, включно з Олімпійськими іграми. Допінги, що використовуються в плаванні, змінювалися із розвитком медицини та фармакологічної промисловості. Поступальний розвиток знань про будову і функціонування організму людини дозволяє приносити відповідні корективи та здійснювати нові заходи для підвищення працездатності. Деякі допінги залишаються дуже складними для виявлення, найчастіше симптоми виникають лише після завершення кар'єри. Більшість речовин, які вживають плавці, є у списку заборонених WADA, а технологія антидопінгового контролю, що постійно розвивається, дозволяє дискваліфікувати учасників, які вживають ці речовини.

На запитання, чи знають опитувані, що таке допінг, майже кожен респондент відповів ствердно (97,2%). Це свідчить, наскільки поширений допінг і як легко знайти інформацію про допінгові речовини. Зважаючи на те, що більшість респондентів — молоді люди, їх обізнаність у цій темі викликає надію. Більшість респондентів (71,1%) вважають, що допінг шкідливий для здоров'я, але велика група людей (22,9%) не має таких знань. Значна меншість (6%) стверджує, що допінг нешкідливий для здоров'я людини. Відповідаючи на питання про залежність від допінгу, переважна більшість респондентів вважають, що ці речовини мають властивості звикання (73,9% — «Так», «Однозначно так»). На жаль, 17,9% опитаних не знають, чи викликає допінг залежність, 8,2% респондентів вважають, що ці речовини не викликають залежності. Кількість людей, які виступають проти використання допінгу, — різна, залежно від того, професійний це спорт, аматорський чи рекреаційний. Найбільше емоцій викликає професійний спорт, адже аж 74,3% респондентів вважають, що допінг потрібно заборонити, але лише 34,9% вважають те саме щодо рекреаційного спорту. Водночас стільки ж людей (34,9%) не вбачають проблеми в означених речовин у цьому виді спорту. В аматорському спорті, як і в професійному, переважна більшість респондентів (67,9%) підтримують заборону використання допінгу. Результат обнадійливий: 92,7% людей ніколи не вживали допінгу. Подібні значення (97,2%) щодо того, хто не був спійманий на допінгу. Викликає занепокоєння різниця між кількістю тих, хто вживає допінг (7,3%), і тих, у кого виявили допінг (2,8%). Отже, є певна група людей, які вживають допінг,

котрих ніхто не викрив. Більше половини респондентів вважають, що допінги покращують результати плавання. 19,3% відзначили відповідь «Однозначно так», це означає, що вони знають про вплив допінгу на організм плавця. Майже 40% людей не знають, як допінг впливає на плавання. Кожен допінг-скандал набуває значного розголосу, тому не дивно, що 78% респондентів відповіли на це питання ствердно. Водночас велика підтримка покарання споживачів допінгу — 86,7% респондентів. Однак 13,3% не вбачають необхідності карати в таких ситуаціях. Найпопулярнішим джерелом інформації про допінг є Інтернет (79,8%), ймовірно, завдяки доступності та значній кількості інформації. Деякі (30,3%) отримують знання від тренерів чи вчителів, окрім Інтернету. Трохи менший відсоток людей отримує інформацію від друзів (28%). Література однозначно найменш популярна (9,2%).

Згідно з дослідженнями, більшість людей займаються спортом регулярно. Зважаючи на те, що основну групу респондентів становлять молоді люди 15–17 років, це викликає надію. Знання про допінгові речовини поширені як серед молоді, так і серед людей старшого віку. Майже всі респонденти підтвердили свої знання про допінг. Вони не тільки обізнані в типах допінгу, але також знають, як вони діють і які наслідки їх використання. Респонденти усвідомлюють, що вони шкідливі для здоров'я і можуть викликати звикання. Дуже цікавими є різні думки щодо вживання допінгу, залежно від того йдеться про професійний, аматорський чи рекреаційний спорт. Існує суспільна згода на використання допінгу в рекреаційних видах спорту, але це абсолютно неприйнятно в професійному й аматорському спорті. Більшість респондентів ніколи не вживали допінгових речовин і тому ніколи не були викриті. Лише невеликий відсоток респондентів зізналися в цьому. Переважна більшість не зважилася б приймати допінг, щоб покращити свою результативність. Незважаючи на те, що респонденти не знають антидопінгових інституцій і не цікавляться кількістю антидопінгових перевірок у спорті, особливо в плаванні, вони підтримують покарання у вигляді дискваліфікації зі змагань за використання допінгу. Аналізуючи питання про плавання, слід відзначити, що невелика кількість респондентів займається плаванням, особливо професійним. Коли йдеться про вплив допінгу на плавання, багато людей знають, що його використання покращить результати. Опитування свідчить, що є кілька джерел інформації про допінг. Багато людей користується Інтернетом, а також досвідом тренерів і друзів. Представлений аналіз узгоджується з припущеннями авторів щодо знань про тему допінгу в спорті, зокрема плаванні.

К. Попова-Коряк

ВПЛИВ РЕЛІГІЇ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ФЕНОМЕНУ НА СУЧАСНЕ ПРАВО

К. Popova-Koriak

THE INFLUENCE OF RELIGION AS A SOCIO-CULTURAL PHENOMENON ON MODERN LAW

Релігія завжди відігравала вагомую роль у формуванні правової культури народів, національних правових систем та розвитку міждержавних відносин.

У нинішні нестабільні часи, на тлі міждержавних і конфесійних конфліктів, що спалахують та призводять до утисків і порушення прав людини, вивчення

позитивного досвіду впливу церкви, релігійних переконань і віросповідань на суспільство, систему правових відносин та державну політику має безперечне науково-практичне значення.

У цивілізованому суспільстві людина має спиратися на систему загальнолюдських цінностей, які нерозривно пов'язані з моральними ідеалами та переконаннями. У свою чергу більшість з таких ідеалів сягають своїм корінням в релігійні погляди. Наприклад, любов до ближнього, шанування батьків, працьовитість, взаємодопомога та ін. — є традиційними та стійкими елементами у системі загальнолюдських цінностей. Історія демонструє, що суспільство, яке має систему традиційних та стійких цінностей, є життєздатним, міцним і зможе успішно розвиватися. У традиційно сформованих суспільствах ядро цінностей формувала релігія, яка була джерелом уявлень про добро і зло, про влаштування світу і сенс людського буття.

У сучасному споживчому суспільстві спостерігається ігнорування загальнолюдських цінностей та основ моралі. Адже саме ці базові, спільні для усього людства цінності визначають розвиток правової та соціально-орієнтованої держави. Під такими цінностями ми розуміємо справедливість, гідність, честь, не заподіяння шкоди, сімейні цінності та інші. Подібні цінності зароджувалися в системі релігійних поглядів. Отже, можна дійти висновку про те, що саме релігійні цінності безпосередньо впливають на розвиток особистості, суспільства, держави та системи права.

Аналізуючи основні функції релігії (світоглядна, комунікативна, інтегруюча, психотерапевтична та аксіологічна) можна відзначити, що релігія формує стійкі ціннісні орієнтири для людини та її правової культури, істотно впливає на суспільство та правову систему відносин загалом.

Релігія формує певні знання, норми, цінності, принципи, правила поведінки у суспільстві, створює систему координат, орієнтирів, які сприяють виникненню умов для правомірної поведінки у суспільстві та державі.

Одним із завдань релігійних цінностей є відмежування добра від зла, істини від обману. Взаємозв'язок теологічних доктрин та правових процесів є діалектичним. Релігійні цінності й право мають зберегти та підтримувати пріоритет загальнолюдських (соціально-ціннісних) інститутів, які містять моделі правомірної поведінки та здатні підтримувати у стійкості правову систему. Можна з упевненістю констатувати, що релігійні цінності позначаються й на правотворчості через перетворення релігійних норм у позитивне право.

Якщо ми візьмемо за основу визначення релігійних цінностей як сукупності ідей, правил поведінки та дій, за допомогою яких відбувається задоволення духовних потреб людини, то дійдемо висновку, що цінності, які були вироблені світовими релігіями протягом їхнього тисячолітнього розвитку, становлять основу загальнолюдської моралі. Наприклад, основні заповіді і християнина, і мусульманина, і іудея (не вбий, не кради, не говори неправду, поважай своїх батьків, дбай про своїх дітей та інші) були і залишаються актуальними завжди. Вони набувають особливої значущості у періоди соціальних проблем та потрясінь, які переживає сьогодні і наше суспільство.

**ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
В БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ УКРАЇНИ**

Z. Ostropolska

**PROBLEMS OF IMPLEMENTATION
OF SOCIAL RESPONSIBILITY INTO UKRAINIAN BUSINESS SPHERE**

Сьогодні все більше актуалізується проблема впровадження соціальної відповідальності в бізнесі. Це зумовлено тим, що використовуючи такий підхід у своєму розвитку, бізнес позиціонує себе як відповідальний не тільки за свою діяльність в цілому або продукти та послуги, які він виробляє, а й виходячи за рамки своєї основної діяльності, беручи на себе додаткову відповідальність щодо вирішення нагальних проблем суспільства, він таким чином покращує те середовище, в якому він діє та створює перспективи свого розвитку в подальшому. Соціальна відповідальність — це нематеріальний актив, який додає зисків бізнесу щодо отримання результатів від діяльності та стратегічно впливає на успіх в подальшому.

Звісно, усвідомлення того, що соціальна відповідальність — це один з ключових активів організації, до бізнесу прийшло не одразу. Враховуючи, історичний, культурний, політичний та економічний аспекти, що притаманні соціально-економічному середовищу України, процеси впровадження соціальної відповідальності в бізнесі відбуваються не такими швидкими темпами, як хотілося. Але саме сьогодні ми бачимо активізацію бізнесу щодо цих процесів. Це зумовлено тим скрутним становищем, в якому знаходиться зараз Україна у зв'язку з воєнною агресією. Тому саме сьогодні дуже важливо, щоб бізнес включився у вирішення тих нагальних питань і проблем, які існують в суспільстві.

Соціальна відповідальність бізнесу — це добровільний внесок у розвиток соціально-економічних відносин щодо вирішення проблем, які існують у суспільстві, це вихід за межі своєї основної діяльності й добровільний внесок у розвиток суспільства в культурній, соціальній, екологічній та інших його складових. Багато компаній по всьому світу, упроваджуючи соціальну відповідальність, використовують концепції соціальної відповідальності та розглядають їх у рамках загальної стратегії свого розвитку. Останнім часом такі тенденції простежуються і в Україні. Відомі компанії долучаються до вирішення нагальних проблем суспільства, використовуючи при цьому ті можливості щодо ресурсів, які є в наявності, та обираючи ті напрямки, де можна проявити себе як соціально відповідальна компанія.

Треба зазначити, що існує багато інструментів, які дозволяють позиціювати бізнес як соціально відповідальний. Одне з ключових місць в цій системі належить саме соціально-відповідальному маркетингу. Ця концепція маркетингу сформувалася не так давно. Маркетинг як діяльність у сфері обміну, що направлена на отримання прибутку, у своєму розвитку пройшов певні трансформації і сьогодні набуває дедалі більше етичних складових. Все більше бізнесова діяльність оцінюється з точки зору етики, моралі, культури. Навіть у систему експертних оцінок щодо будь-якого бізнесу включені параметри щодо репутації, іміджу, соціальної відповідальності. Соціальна відповідальність дозволяє сформувати

позитивне ставлення до організації з боку споживачів її продукції, партнерів, інвесторів, органів державної влади. Саме тому проблеми впровадження соціальної відповідальності важливі з точки зору виживання бізнесу, а краще його розвитку.

З практичної точки зору соціальна відповідальність — це система певних дій, яка впроваджується на постійній основі та є структурованою. Крупні компанії закладають цю систему до своїх базових стратегій розвитку на довгостроковій основі. Малі форми підприємницьких структур діють у цьому напрямку, покладаючись на свої можливості та ресурси на локальних ринках і в більшості своїй не мають системного підходу щодо цих питань, але ж це не означає, що для малого бізнесу це не є важливим.

У зв'язку з цим, потрібно визначити, що входить в систему дій щодо впровадження соціальної відповідальності в діяльності організації. Тут можна використати загальний підхід, який у більшій чи меншій мірі може бути використаний залежно від можливостей організації, забезпечення ресурсами, масштабу її діяльності, той сфери або галузі, у якій вона працює, і т. ін.

По-перше, це формування місії організації. Місія — це головна мета існування організації, це філософія бізнесу, його бачення. Місія повинна бути зрозумілою для всіх: як для зовнішньої, так і для внутрішньої аудиторії. Саме в місії слід закласти концепцію соціальної відповідальності та визначення того, що ми можемо зробити для покращення добробуту населення.

По-друге, визначення стратегії розвитку організації, яка в себе включає і концепцію соціальної відповідальності. Це дозволить розглядати та планувати всі дії щодо впровадження соціальної відповідальності в контексті загальної стратегії, визначитись з певними напрямками цього впровадження та витратами на їх реалізацію.

По-третє, ключову роль у процесі впровадження соціальної відповідальності відіграють комунікації. Формування активної комунікативної політики дозволить налагодити партнерські відкриті прозорі відносини як зі споживачами, так і з іншими учасниками процесів на ринку, які певним чином впливають на діяльність організації. За допомогою PR-діяльності та соціальної реклами, налагодження відносин зі ЗМІ, участі в різноманітних акціях та заходах культурного та соціального спрямування, організація позиціонує себе як соціально відповідальна й формує позитивне сприйняття своєї діяльності в суспільстві.

По-четверте, формування організаційної культури, де в основу закладена соціально відповідальна поведінка щодо персоналу, визначення цінності ключового ресурсу організації, а саме людського, впровадження такої кадрової політики, де персонал відчуває свою значимість, може проявити себе, розвиватись, мати можливість навчання, підвищення кваліфікації. Таким чином формується відчуття того, що від внеску кожного залежить успіх організації в цілому, формується мотивація та бажання чогось досягти, з'являється усвідомлення того, що кожен робітник є носієм тої культури, яка існує в цій організації, він її транслює за її межі, у тому числі беручи безпосередню участь у реалізації соціально значущих проєктів чи заходів.

По-п'яте, впровадження у своїй діяльності соціального донорства, а саме через благодійність, патронаж, спонсорство та інші заходи, які направлені на допомогу певним категоріям населення або іншим структурам, що потребують підтримки.

Таким чином бізнес позиціює себе як соціально відповідальний завдяки реальним діям, долучається до вирішення проблем сьогодення.

Таким чином, можна стверджувати, що впроваджувати соціальну відповідальність в організації можна завдяки різним інструментам залежно від певних факторів впливу на ці процеси. Але ж усвідомлення того, що це є необхідним, особливо зараз, коли існує багато суспільних проблем, що потребують вирішення, спонукає бізнес все більш активно долучатися до вирішення актуальних питань сучасного українського суспільства.

В. Мацука

МЕНЕДЖМЕНТ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ

V. Matsuka

MANAGEMENT OF CORPORATE CULTURE

Будь-яка організація є складною структурою, і основою її життєвого потенціалу є корпоративна культура, що об'єднує людей, які стають членами того чи іншого колективу, як вони встановлюють стосунки один з одним і які стабільні норми і принципи життя та діяльності вони поділяють. Усі ці елементи не тільки допомагають відрізнити одну організацію від іншої, але й визначають успіх довгострокової діяльності та виживання організації.

Носіями корпоративної культури є люди. Проте в колективах зі сформованими традиціями вона стає атрибутом організації, її частиною, поєднуючи позитивні впливи на членів організації, змінюючи їх поведінку відповідно до норм і цінностей, що становлять її основу.

У сучасній управлінській літературі існують різні визначення поняття корпоративної культури. Однак єдиного правильного пояснення тут немає. Хоча більшість авторів сходяться на думці, що корпоративна культура — це сукупність ціннісних орієнтацій і традицій, вироблених компанією як всередині організації, так і поза нею, що об'єднує представників певних професійних груп. Питання наскільки корпоративна культура впливає на успіх компанії, залишається відкритим. Проте зрозуміло, що взаємозв'язок між культурою та ефективністю організації суттєво залежить від змісту тих цінностей, які утверджує певна культура в організації. Тому компанія, яка ігнорує окремих людей — будь то інвестори, співробітники чи споживачі — швидше за все, не досягне успіху.

Корпоративна культура має певну структуру, яка являє собою систему цінностей, традицій, вірувань і норм, що допомагає команді справлятися з проблемами. На формування та розвиток корпоративної культури істотно впливають два фактори. По-перше, це зовнішня відповідність: що організація повинна робити і як вона повинна це робити. Другий — внутрішня інтеграція: як співробітники організації вирішують повсякденні проблеми, пов'язані з роботою та життям в організації.

Підтримка корпоративної культури передбачає більше, ніж просто наймання правильних людей і звільнення неправильних. До основних груп методів відносяться:

- 1) Об'єкти і суб'єкти, на які керівники звертають увагу, оцінюють і контролюють. Це один з найефективніших способів підтримки корпоративної культури.

- 2) Реакція керівництва на критичні ситуації та організаційні кризи. Глибина і масштаби кризи можуть потребувати від організації зміцнення наявної культури або впровадження нових цінностей і норм, які певною мірою її змінюються.
- 3) Тренування та навчання. Різні аспекти корпоративної культури засвоюються через те, як підлеглі виконують свої обов'язки. Менеджери можуть свідомо включати важливі культурні ознаки в програми навчання та щоденну допомогу на роботі.
- 4) Визначити стандарти компенсації та статус. Культуру в організації можна вивчати через системи винагород.
- 5) Критерії відбору, просування й звільнення. Це також один з основних способів підтримки корпоративної культури. Критерії для кадрових рішень можуть сприяти або перешкоджати зміцненню наявної культури в організації.
- 6) Організаційна символіка та ритуали. Багато переконань і цінностей, що перебувають в основі культури організації, виражаються не лише через історії, анекдоти та гру слів, які стали частиною фольклору організації, але також через різні ритуали та традиції. Традиції й ритуали можуть підвищити цінність культури організації. Право працівників організації на самовизначення.

Отже, культура організації складається з трьох рівнів: символів; норми, цінності та переконання; і основні припущення. Питання полягає в тому, як управляти культурою через зміни на всіх рівнях. Як свідчить досвід, існує два підходи до управління культурою. Перший — реалізація основних припущень, висунутих менеджером-лідером, які передбачають наявність його особистої прихильності до ідеалів, у які він вірить. Застосування другого підходу починається з аналізу деталей реального життя організації. Менеджери повинні розуміти, що таке традиції, норми і цінності організації і що відбувається сьогодні, намагаючись поступово управляти культурою організації. Слід пам'ятати, що управління культурою — це довготривалий процес. Основні припущення та високі абстрактні ідеали не можуть бути реалізовані за короткий час. Наступні поради можуть допомогти керівникам підвищити ефективність менеджменту корпоративної культури:

- 1) зосередьтеся на нематеріальних і зовні непомітних аспектах організаційного середовища; вивчайте глибоко вкорінені норми, цінності та переконання кожної професійної та національної групи в організації;
- 2) спробуйте зрозуміти значення важливих організаційних символів (назви компанії, логотипу, гасла тощо);
- 3) вивчіть історію організації та проаналізуйте дії її героїв та їхню роль у корпоративній культурі;
- 4) не поспішайте якомога швидше змінювати корпоративну культуру;
- 5) поступово вводьте нові організаційні ритуали, доносячи з їх допомогою основні рекомендації та ідеали для зміцнення культури;
- 6) пам'ятайте, що керівник вирішує, яких ідеалів він або вона має досягти протягом життєвого циклу організації та як передавати ці ідеали зверху вниз.

Таким чином, нові виклики і загрози бізнесу мають спонукати менеджерів знайти достойне місце проблематиці корпоративної культури в перспективних планах розвитку організації.

І. Ахновська, В. Кирик

КУЛЬТУРА ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ЕКОНОМІКИ ЗНАТЬ

I. Akhnovska, V. Kyryk

CULTURE OF ENTREPRENEURSHIP IN THE CONDITIONS OF THE KNOWLEDGE ECONOMY

Підприємництво і бізнес суттєво впливають на економіку як будь-якої країни, так і світу загалом. Вивчення цих двох категорій відбувається протягом століть. Суспільство спостерігає зміни в зовнішньому середовищі, з'являються нові технології, а економіка знань диктує свої умови. Аналіз наукової літератури свідчить про ототожнення понять «підприємництво» і «бізнес». Крім того, існують такі точки зору: по-перше, підприємництво є ширшим, ніж бізнес; по-друге, бізнес є ширшим за підприємництво; по-третє, поняття «бізнес» і «підприємництво» є тотожними. Прихильники першої точки зору вважають, що бізнес, на відміну від підприємництва, не обов'язково пов'язаний з інноваціями та ризиком. На думку прихильників другої точки зору, бізнес охоплює відносини, які виникають між усіма учасниками ринкової економіки, і торкається не лише підприємців, а й споживачів, найманих працівників, державних структур. Прихильники третьої точки зору вважають підприємництвом самостійну, ініціативну, систематичну господарську діяльність, що здійснюється суб'єктом господарювання на власний ризик з метою отримання прибутку та/або соціального ефекту. Слід зазначити, що в сучасній науковій літературі немає однозначного тлумачення сутності цих категорій, відповідно, немає єдиної точки зору щодо терміну «культура підприємництва». Елементом наукової новизни дослідження є розмежування понять «підприємництво» і «бізнес», визначення поняття «культура підприємництва» та розгляд ролі культури підприємництва в умовах економіки знань.

Теоретичні засади розвитку підприємництва і бізнесу розкрито в наукових працях Р. Кантільона, А. Сміта, Д. Рікардо, А. Маршалла, Дж. М. Кейнса, Р. Хізріча. Окремі аспекти культури підприємництва розглядали В. Деркач, І. Зінькова, М. Лапуста та інші вчені.

Нині підприємництво розглядається як: активний, динамічний елемент бізнесу, що являє собою ініціативу; самостійна діяльність на власний страх і ризик підприємця або об'єднань підприємців під майнову відповідальність з метою виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг та отримання в результаті прибутку; особлива здатність до організації економічної діяльності; відкритий процес пошуку нових способів виробництва; відхід від будь-яких обмежень, прагнення до перспектив розвитку бізнесу; всеосяжне соціально-економічне явище, що охоплює три складові: сектор ринкової економіки, вид економічної діяльності, процес створення нового; діалектична єдність специфічної соціальної форми та загальноекономічного змісту. Отже, варто виокремити такі рівні трактування сутності підприємництва (див. рисунок 1).

Іменник «підприємець» помічений у літературних джерелах XVI сторіччя, тоді він означав «капітан успіху», оскільки така людина в ті часи займалася вербуванням вояків на платну службу до великих феодалів. Підприємець постійно шукає нові комбінації ресурсів з метою реалізації нових ідей, випуску нової продукції,

отримання прибутку, нових можливостей. Лише за два століття це слово почали використовувати на позначення суб'єктів господарювання, які уклали контракти на здійснення громадських робіт чи йшли на ризик, вкладаючи капітал у розвиток промисловості. Таким чином, можемо виснувати, що підприємець: по-перше, купує за певну ціну засоби виробництва з метою виробництва продукції та отримання прибутку на цій основі; по-друге, витрачає на господарювання увесь необхідний час і сили, приймає на себе фінансовий, психологічний та соціальний ризик, отримуючи як винагороду прибуток і задоволення від успіхів; по-третє, є посередником між ринками, що використовує нові сприятливі можливості.

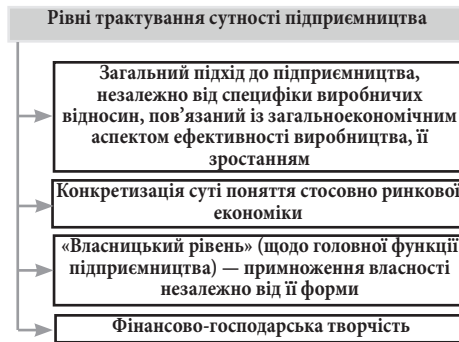

Рис. 1. Рівні трактування сутності підприємництва

Джерело: систематизовано авторами

Етимологія слова «бізнес» свідчить, що воно походить від давньоанглійського «заклопотаний», «старанний», «той, хто сумлінно працює». Лише починаючи з XVII сторіччя слово «бізнес» набуває додаткового сенсу і тлумачиться як «власна справа», «підприємство».

Таким чином, теоретичні основи підприємництва і бізнесу характеризуються як еволюційний процес, що відбувається цілеспрямовано та поступово. Аналіз наукової літератури демонструє, що нині загальноприйнята теорія підприємництва та бізнесу не існує через неоднозначність і динамізм цих явищ, різноманітність методології та інструментарію, нечіткість розподілу функцій між підприємцем, власником, менеджерами, директорами, а також відсутність соціальних характеристик прошарку підприємців. Уважаємо, що поняття «підприємство» і «бізнес» є дуже схожими, проте не є абсолютно синонімічними. Так, бізнес — це діяльність у системі економічних відносин, спрямована на виробництво і реалізацію продукту (товару, робіт, послуг) з метою одержання прибутку, підприємство — тип господарської діяльності, що базується на специфічному відношенні до навколишнього світу, а отже — персоналізована здатність до інноваційних рішень та ідей. На нашу думку, більш широким і містким поняттям серед цих двох є саме «бізнес». Малий бізнес, тобто такий, що здійснюється в невеликих масштабах на малих підприємствах, є реалізацією малого підприємства, що має на меті задоволення потреб споживачів. Саме малий і середній бізнес є фундаментом національної економіки, адже він забезпечує стає економічне зростання,

основане на знаннях та інноваціях, є гнучким, більш цифровим та інтегрованим у громадянське суспільство. Малий і середній бізнес історично відігравав роль необхідної передумови створення ринкового середовища, був первинною вихідною формою ринкового господарювання у вигляді дрібнотоварного виробництва. Нині в структурі сучасної економіки знань органічно співіснують малий, середній та великий бізнес, проте саме малий бізнес є найбільш численним і динамічним сектором економіки.

Для кращого розуміння законів функціонування бізнесу потрібен відповідний рівень економічних знань, зокрема основ підприємництва. Саме культура підприємництва значною мірою визначає рівень бізнесактивності в країні та темпи зростання підприємництва. Під культурою підприємництва ми розуміємо результат духовно-матеріальної творчості, реалізацію інтересів індивідуума, сукупність матеріально-духовних надбань людства та соціальну цінність, що характеризується комплексом засвоєних бізнесових знань, розвиненістю підприємницького мислення і практичних навичок та ступенем включення в підприємницьку діяльність, через яку проявляється ділові якості (ініціативність, підприємливість, законслухняність, повага до чужої власності тощо). Основними функціями культури підприємництва є: соціальна, ціннісно-орієнтаційна, трансляційна, стимулююча, селекційна, адаптаційна, інноваційна, світоглядна, інтеграційна та пізнавальна.

Таким чином, разом з культурою управління, праці, споживання та комунікацій підприємницька культура є сегментом економічної культури. Культура підприємництва є не лише фундаментом існування бізнесу, вона є підґрунтям формування організаційної структури управління підприємством і включає бачення, місію та стратегію бізнесу; цінності, які розділяють працівники (засновники); традиції, норми і правила поведінки, а також моральні та естетичні принципи, на яких вони ґрунтуються. Однією з умов підвищення культури підприємництва є залучення молоді до підприємницької діяльності. Зокрема значну увагу потрібно приділяти молодіжному та шкільному (соціальному) підприємництву.

СЕКЦІЯ:
ДОСЛІДНИЦЬКІ ПАРАДИГМИ МУЗЕЄЗНАВСТВА
ТА ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВА

А. Щербань

**ЖОРНО З НАДМОГИЛЬНОГО КАМЕНЯ (С. ДИКАНЬКА)
ЯК СВІДЧЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ ТРАВМИ**

A. Shcherban

**MILLSTONE FROM A TOMBSTONE (DIKANKA VILLAGE)
AS AN EVIDENCE OF CULTURAL TRAUMA**

Диканський історико-краєзнавчий музей імені Д. М. Гармаша зберігає значну кількість рідкісних і кілька унікальних предметів. Серед останніх виокремлюється жорно, виготовлене з надмогильного каменю, інформація про яке досі не публікувалася в наукових виданнях. На перший погляд, його появу можна вважати лише актом вандалізму. Однак реконструкція подій (зокрема, внаслідок

використання етнографічних матеріалів), пов'язаних з історією перетворення елемента облаштування могили на частину пристрою для перемелювання збіжжя, дозволяє стверджувати, що це — одне з небагатьох збережених до сьогодні свідчень про глибоку культурну травму, яку отримали мешканці Полтавщини за часів упровадження більшовицької ідеології.

З інформації, зібраної музейними співробітниками під час надходження предмета до колекції, відомо, що камінь знайдено у 1960–70-х рр. мешканцем Диканьки неподалік від місцевої Троїцької церкви. Відтоді й до передання в музей на початку XXI ст., він лежав у приватному гаражі.

Предмет виготовлено з мармуру, що свідчить про належність надгробка заможній людині. Відповідно, його могли виготовити для когось з найближчого оточення диканської гілки роду Кочубеїв або самих князів. Відзначу, що мармур був досить широко використовуваний у їхньому маєтку з XIX ст. Зокрема, з каменю, подібного до матеріалу надгробка, вирізано найдавніші саркофаги у фамільному склепі Кочубеїв, який донині міститься під Миколаївською церквою Диканьки. До речі, їх також прикрашено майстерним різьбленням.

Збереглася частина верху надгробка. В уламка прослідковується хрестоподібність — збережене бічне рамено хреста шириною близько 22 см виступає за межі основи знизу лише на 2 см, вгорі — на 10 см. Верхнє рамено має ширину близько 31 см. Ширина плити нижче бічних рамен хреста — 50 см. На верхній площині помітні рештки вертикально просвердленого отвору діаметром 1,5 см. У центрі перехрестя в округлій рамці містяться рештки рельєфного зображення Ісуса Христа (Спаситель світу, або *Salvator Mundi*). Над ним — фігурна рамка, яка опускається донизу. Обабіч — вертикальні «плетінки». За стилістичними ознаками надгробок можна попередньо датувати другою половиною XIX ст. Можливо, він синхронний першим саркофагам під Миколаївською церквою.

Щоб наблизити форму каменю до округлої, під час перетворення на жорно рамена хреста і прилеглу до них частину основи було грубо оббито, а на лиці Ісуса просвердлено отвір. Зворотній бік каменю покрито традиційною для жорен насічкою, що радіально розходить від центру. Сучасні розміри предмета — близько 53х45 см. Товщина — близько 26 см. Діаметр отвору — близько 6 см. Частина надгробку певний період працювала в якості нижнього каменя жорен. Про це свідчать сліди іржі на місці закріплення його у пристрої, а також значна потертість робочої поверхні. Зауважу, що в робочому положенні лик Ісуса був перевернутим донизу і, розмелюючи збіжжя, люди не бачили, на чому працюють.

Час створення жорна логічно обмежити 1920–40-ми роками. Раніше ніхто з місцевих не наважився б перетворити на нього надгробок. Пізніше такі пристрої вже не були потрібними. До того ж, оскільки мармур досить м'який, швидко стирається, використання його для жорен недоцільне. Отже, є підстави для висновку, що надгробок було перероблено у кризові часи, коли потрібно було молоти збіжжя примітивним способом, а іншого каменю неможливо було дістати. Такими періодами в житті диканців були голодомори 1932–33 та 1947 років. Впродовж другого з них використання кам'яних жорен у домашніх господарствах каралося штрафами (свідчення Леоніда Івановича Скорика, 1936 р.н), тому місцеві мешканці намагалися робити ці пристрої з металу та проволочи. Інформатор розповідав, що молоти зібрані на полі колоски його родина ходила до сусідів. Але «штрахували, що

жорна були. Та робили таке — труба, провіолока, шостигранник робили у кузні. Бо пресікали за жорна» (записано 15 червня 2022 р.). Досить імовірно, що створення досліджуваного експоната відбулося в 1932–33 роках. До речі, мною зафіксовано факт тогочасної переробки надгробків (щоправда, єврейських) на жорна в неподалік розташованій від Диканьки Опішні.

Звичайно, що за часів нормального життя, українці б не руйнували надгробків, адже традиційна культура нашого народу передбачає шанобливе ставлення до могил і кладовищ. До речі, з них не можна було нічого приносити додому. Хіба що з магічною метою. У радянські часи, особливо в другій половині 1920-х — на початку 1930-х років, на державному рівні провадилася активна антирелігійна кампанія, у селах нагніталася атмосфера ненависті до заможних людей. У Диканьці в цей час були пограбовані могили Кочубеїв і потривожено їхній прах. Відповідно, невідомий нині місцевий мешканець був морально готовим до створення жорна з могильного каменя «багача». А кризові умови часів голодомору, які поставили місцевих селян на межу виживання, підштовхнули його до усвідомленого морального злочину. Тому, коли загроз за смерті від голоду минула, камінь було повернуто до місця церковного цвинтаря.

С. Гаврилюк

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВІДНОВЛЕННЯ ПАМ'ЯТОК АРХІТЕКТУРИ В МІЖВОЄННІЙ ПОЛЬЦІ

S. Havryliuk

THEORETICAL ASPECTS OF THE RESTORATION OF ARCHITECTURAL MONUMENTS IN INTERWAR POLAND

У першій чверті ХХІ ст. серед істориків, архітекторів, мистецтвознавців посилилась увага до питань, пов'язаних із вивченням, збереженням та використанням об'єктів нерухомої культурної спадщини. Серед них вагоме місце посідають пам'ятки архітектури — окремі будівлі, споруди, які повністю або частково збереглися в автентичному стані й характеризуються відзнаками певної культури, епохи, певних стилів, традицій, будівельних технологій або є творами відомих авторів. Пам'ятки архітектури — згідно із сучасним розумінням — мають особливі якості завдяки унікальності форм, інженерної конструкції, обробки будівельних матеріалів, їх комбінації чи використання, декору (мозаїка, рельєф, фреска, ліпнина тощо). Тому очевидна потреба в дослідженні та узагальненні досвіду, набутого, зокрема, у сфері відновлення історичних будівель у міжвоєнній Польщі (1921–1939 рр.). Актуальність теми посилюється й тим, що в період між двома світовими війнами до складу Другої Речі Посполитої входили такі етнічні українські землі, як Південне Підляшшя, Берестейщина, Пинщина, Західна Волинь, Холмщина, Надсяння (Посяння), Східна Галичина, Лемківщина. Тому висвітлення окремих аспектів збереження пам'яток на означених теренах дасть змогу заповнити ще одну маловивчену сторінку історії українських земель.

На зазначених територіях, як і в міжвоєнній Польщі загалом, проводилося чимало пам'яткоохоронних заходів, зокрема й щодо збереження пам'яток архітектури. Ці заходи базувалися на відповідній правовій базі, серед якої особливе місце посідав Декрет про опіку над пам'ятками мистецтва і культури від 31 жовтня 1918 р. Не меншу роль відігравали теоретичні розробки польських архітекторів,

які стосувалися відновлення історичних світських та культових споруд. У цьому випадку окреслилися три проблеми. Головна серед них — проблема визначення межі, до якої можливо було проводити втручання в будівельний матеріал і форму архітектурної споруди. Не менш вагоме значення мали також дискусії щодо розуміння змісту дефініції «архітектурна пам'ятка». Нарешті, питання щодо обсягів застосування при відновленні пам'яток нових архітектурних форм і композицій, які відомі були в означений період.

Щодо першої проблеми, то з початку ХХ ст. серед польських архітекторів домінувала концепція «консервувати, а не реставрувати». Її дотримувалися архітектори Ю. Піотровський, Т. Шидловський, Г. Ковальський. Вони вважали, що навіть найдосконаліша реконструкція не відтворить назавжди втрачений «дух» зруйнованого історичного об'єкта й висловлювалися проти втручання у первісну форму і матеріал будівлі.

Проте відновлення у 1918 р. Польської держави, пов'язані з процесом її розбудови нові завдання національно-політичного і культурного характеру зумовили зміну пріоритетів у середовищі польських митців й архітекторів. Акценти зміщуються в бік необхідності проведення різних за обсягом відновлювальних робіт (ремонтів, реконструкцій, реставрацій). Цей підхід мав за мету відбудувати давні споруди, зруйновані або пошкоджені в роки Першої світової війни, повернути первісне «обличчя» будівлям, спотвореним перебудовами в період польської бездержавності. Увага при цьому зверталася на важливість довести «польскість» приєднаних до Другої Речі Посполитої нових територій (зокрема західних етнічних українських земель). Виразниками означеної концепції, яка набула популярності і згодом стала офіційною лінією державної політики у сфері охорони пам'яток, стали Я. Войцеховський, А. Лаутербах, Є. Ремер та ін.

Водночас серед польських архітекторів у 1921–1939 рр. велися активні дискусії й щодо інших підходів до справи збереження й забезпечення охорони нерухомих пам'яток. Різні судження висловлювалися під час роботи загальнопольських з'їздів Ради консерваторів (так називалися керівники окружних пам'ятоохоронних служб у Другій Речі Посполитій). Відбулося 22 таких з'їзди впродовж 1919–1937 рр.

Наступна проблема стосувалася змістового наповнення категорії «пам'ятка». На думку переважної більшості архітекторів міжвоєнної Польщі, які були активними учасниками пам'ятоохоронної діяльності, це поняття має охоплювати не лише окремі споруди, а й цілі райони давніх населених пунктів, навіть навколишні території, які іменувалися довкіллям. При цьому не всі фахівці підтримували ідею відновлення пошкоджених історичних будівель.

Нарешті, як вирішувалася при відновленні пам'яток проблема співвідношення здобутків давньої архітектури та нових архітектурних форм. Фахівці-архітектори дійшли згоди, що новітні мистецькі напрацювання можуть бути застосовані лише там, де не спотворюють цілісної форми давнього об'єкта, не порушують його автентичного змісту, гармонійно з ним поєднуються. Водночас в окремих випадках (це стосувалося в основному замкових і культових пам'яток) митці погоджувалися на переважання форм сучасного мистецтва над давньою архітектурою. Вони обґрунтовували це тим, що такий інтер'єр має відповідати вимогам суспільно-культурного життя першої третини ХХ ст. та функціям споруд як представницьким будівлям Речі Посполитої.

Отже, у міжвоєнній Польщі теоретичні питання відновлення архітектурних пам'яток широко обговорювалися фахівцями у виступах на загальнопольських з'їздах Ради консерваторів, у тогочасній пресі, ставали предметом спеціальних наукових досліджень. При цьому особлива увага зверталася на зміст дефініції «пам'ятка архітектури», важливість гармонійного поєднання давнього архітектурного об'єкта з навколишнім середовищем, максимального збереження автентичного вигляду пам'ятки. Завдяки таким теоретичним напрацюванням у 1921–1939 рр. здійснювалися певні відновлювальні роботи давніх архітектурних об'єктів і напрацьований досвід такої роботи потребує ґрунтовного дослідження.

М. Тортіка

**ОСОБЛИВОСТІ КОМПЛЕКТУВАННЯ ТА ЕКСПОНУВАННЯ ПРОТОБОЛГАРСЬКИХ
КОЛЕКЦІЙ У МУЗЕЯХ ІСТОРИЧНОГО ПРОФІЛЮ
(НА ПРИКЛАДІ ХАРКІВСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ В ХАРКОВІ
І НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ В СОФІЇ)**

М. Tortika

**PECULIARITIES OF ACQUISITION AND EXHIBITION OF PROTO-BULGARIAN
COLLECTIONS IN HISTORICAL MUSEUMS (ON THE EXAMPLE OF THE KHARKIV
HISTORICAL MUSEUM AND THE SOFIA NATIONAL HISTORICAL MUSEUM)**

Аналіз і комплектування пам'яток салтівської культури стало брендом для археологічних і музеологічних досліджень Харківщини. Традиція подібних досліджень налічує понад сотню років і пов'язана з проведенням XII археологічного з'їзду в Харкові в 1902 р. Підсумком з'їзду став каталог однойменної історико-археологічної та етнографічної виставки, також уперше опублікований у 1902 р. У контексті цього дослідження особливий інтерес становить факт фіксації в цьому каталозі середньовічних артефактів, уперше виявлених у катакомбних похованнях, розташованих неподалік від с. Верхній Салтів. За місцем виявлення ця археологічна культура отримала назву «салтівської». Її першовідкривачем став молодий і тоді ще практично нікому невідомий учитель і краєзнавець В. Бабенко, якого зі свого боку підтримав директор музею старожитностей при Харківському університеті проф. Є. Редін.

Таким чином, понад столітня історія вивчення салтівських старожитностей в Україні призвела до створення фундаментальної колекції однойменних пам'яток у фондах Харківського історичного музею. Історію походження подібних артефактів більшість дослідників пов'язує з характерним взаємопроникненням матеріальної культури різних етнічних груп Хозарського каганату, що хронологічно відповідає VIII–X ст. н. е. Географічно ареал проживання цих етнічних груп можна визначити як регіони Сходу і Південного Сходу України, з подальшим поширенням цієї культурної традиції на територію Румунії, а також (у контексті формування культурної традиції Першого Болгарського царства) Болгарії. Як наслідок, матеріальною спадщиною Каганату стали унікальні пам'ятки, виявлені в могильниках катакомбного та ямного типів, а також в похованнях за обрядом трупоспалення. Усі ці варіанти салтівських пам'яток широко й різнопланово представлені в середньовічній колекції Харківського історичного музею (ХІМ).

Слід зазначити, що на сьогодні, у плані комплектування, колекція хозарських пам'яток є превалуючою для фондів ХІМ. Вона істотно перевершує за значенням і кількістю артефактів не лише середньовічне зібрання Харківського історичного музею, а й є домінантою всієї археологічної колекції музею загалом.

Зокрема, у фондах ХІМ колекція артефактів хозарського часу широко представлена прикрасами і предметами побуту, комплексами озброєння, фрагментами кінської упряжі, столовим та кухонним посудом салтівського типу. Амфорна тара представлена дещо гірше, хоча також є одним із самостійних напрямів музейного комплектування.

Водночас, попри деякий перебік у питаннях комплектування, в експозиційному плані теми й підтеми археологічного показу ХІМ (як частини оновленої експозиції «Слобожани») виглядають досить співрозмірними. Візуально стаціонарна експозиція не дає змоги припустити, що пам'ятки хозарського часу в реальності становлять близько шістдесят відсотків від усього археологічного зібрання музею. Експозиція побудована на основі ансамблевого методу із залученням фрагментів практики експонування, яку умовно можна позначити як музейну легенду. При цьому в експозиції широко застосовується просторово-хронологічна методика, яка на певному етапі включає в себе ще й цивілізаційно-емоційну інтерпретацію артефактів.

Як це не дивно, методика показу протоболгарської колекції в середньовічній експозиції Національного історичного музею в Софії має дещо інший, більш комплексний і еkleктичний характер. Слід зазначити, що Національний історичний музей (НІМ), попри наявність величезних й унікальних фондів (близько 650 тис. одиниць зберігання), остаточно сформувався порівняно недавно. Фактично він презентував свою першу експозицію тільки у 1984 р. Слід зазначити, що вона від самого початку розглядалася авторами як ювілейна, тобто як музеологічна реконструкція, присвячена 1300-річній історії болгарської державності.

Таким чином, історично склалося так, що в основу будівництва стаціонарної експозиції НІМ було покладено не стільки тематичність, скільки ретроспективність загальноісторичного показу. Як наслідок, середньовічна експозиція отримала назву «Болгарська держава в добу середньовіччя VII–XIV ст.». І хоча третя зала стаціонарної експозиції музею відкривалася кількома пам'ятками з Перещепинського скарбу, основне завдання болгарських музейників полягало не в показі матеріальної культури протоболгарського періоду, а в візуалізації подальшого історичного розвитку аж до масштабів артефактів Першого Болгарського царства — могутньої середньовічної держави, що бачила основу свого існування: в духовному розумінні — у непорушності й величі християнства, а в геополітичному аспекті — у соціально-політичному й економічному протистоянні Візантійській імперії.

Комплектування протоболгарської колекції НІМ так само здійснювалося диференційовано, тобто, за близькими до ХІМ напрямками (кераміка, прикраси, предмети побуту і військове озброєння). Однак при цьому в завдання музейного комплектування було привнесено соціальну складову, що, з одного боку, передбачало вивчення пам'яток як частини культурної традиції та побуту еліти, а з іншого, в колекції було представлено пам'ятки, необхідні для показу культури й побуту більш демократичного прошарку середньовічного болгарського суспільства.

Таким чином, два культурно значущих музеї національного рівня в Болгарії та Україні вирішували близькі за характером комплектування, але певною мірою різні в галузі експозиційного будівництва завдання. Для ХІМ салтівська колекція стала центральною, зберігаючи своє домінуюче значення й сьогодні. При цьому деякі з протоболгарських пам'яток ХІМ можуть розглядатися як пам'ятки рівня культурної спадщини ЮНЕСКО. Водночас як для НІМ ті самі пам'ятки, маючи не менше культурне значення, стали насамперед національним символом, першим кроком на шляху до усвідомлення величі понад тисячолітньої історії болгарської державності.

В. Надольська

**ЕКОНОМУЗЕЙ:
НОВІТНІ ПРАКТИКИ В МУЗЕЙНИЦТВІ УКРАЇНИ**

V. Nadolska

**ECONOMUSEUM:
THE LATEST PRACTICES IN THE MUSEUM INDUSTRY OF UKRAINE**

Доба незалежності України стала новим етапом у розвитку вітчизняної музейної справи. Відмовившись від радянської пропагандистсько-ідеологічної моделі музею як установи, українські музеї почали активно впроваджувати новітні практики взаємодії з різновіковою аудиторією. Істотних змін зазнала й музейна мережа, у структурі якої з'явилися установи приватної форми власності, середовищні музеї, установи музейного типу тощо.

Новітньою формою збереження та актуалізації об'єктів матеріальної і нематеріальної культурної спадщини в Україні стали й економuzeї. Теорія економuzeю, як і саме поняття, були розроблені канадським музеологом С. Сімаром. У сучасній зарубіжній музеології економuzeї належать до групи установ музейного типу. Особливістю їхнього функціонування є поєднання музейних практик і діяльності невеликих майстерень традиційних ремесел, що дозволяє зберігати та популяризувати останні як об'єкти нематеріальної культурної спадщини. Термін «економuzeї» утворений поєднанням двох слів, перше з яких засвідчує економічну спрямованість такої взаємодії. Традиційне ремесло в економuzeях є найважливішим об'єктом актуалізації та популяризації. Саме воно привертає увагу різновікової музейної аудиторії, що забезпечує збереження народних традицій, майстерності та середовища їх створення й функціонування. Зазвичай вироби ремісників продаються в магазинах, які є невіддільною частиною економuzeїв. Важливою складовою зацікавлення відвідувача-покупця є демонстрація виготовлення продукту за безпосередньої участі самих відвідувачів у цьому процесі.

Відповідно до класифікації музеїв за характером спадщини, яка в ньому зберігається, економuzeї належать до середовищних музеїв, які відрізняються від традиційних колекційного та ансамблевого. Середовищні музеї створюються на основі музеєфікації об'єктів культурної спадщини, а також історичного й природного ландшафту, у якому вони перебувають, з усіма рухомими, нерухомими й нематеріальними пам'ятками, а також людьми, які населяють територію та здійснюють на ній різні види діяльності.

В останнє десятиріччя такі музеї з'явилися і в Україні. Серед них Музей ткацтва у с. Буша на Вінниччині, де відбувається відтворення повного процесу виготовлення

ткацького виробу. Відкриттю музею у 2019 р. передувало навчання місцевих жителів різних технік ткацтва за участю провідних майстринь з різних регіонів України. Нині усі охочі можуть навчитися тут ткацькому ремеслу.

У відомому центрі народних промыслів і ремесел Закарпатської області с. Іза функціонує Музей ремесел. Тут зберігають традиції лозоплетіння, народного ткацтва й сироваріння.

У мережі економусеїв України важливе місце посідає заснований у 2013 р. Музей вівчарства (с. Космач, Івано-Франківська обл.). Його утворено у приватній садибі «Космацька писанка». Об'єктом експонування музею є традиційне господарство гуцулів — вівчарство. У музеї вивчають і популяризують працю гуцульських вівчарів та їх традиційні ремесла. Його відвідувачі можуть долучитися до процесів збирання молока, виготовлення з нього традиційних продуктів — сиру, вурди, бринзи. Економусеї популяризує народну методику лікування з використанням продуктів вівчарства — овітерапію. Тут проводяться різноманітні майстер-класи, пов'язані з вівчарством, зокрема охочі можуть долучитися до усіх складових переробки вовни.

Музей-майстерню ліжникарства та старожитностей у Яворові (Івано-Франківська обл.) створила у власному будинку родина Наталії та Ярослава Кищуків. Музей знайомить відвідувачів із процесом виготовлення вовняних гуцульських ліжників (ковдр), які є традиційним ремеслом мешканців Яворова. Також господарі виготовляють гуні (гуцульський верхній одяг), вовняні шапки, безрукавки, взуття, різноманітні килими. У музеї можна побачити старовинний ткацький верстат, раритетну прядку, предмети побуту горян. Відвідувачам пропонують майстер-класи з ткання ліжників, фотосесії у гуцульському одязі, знайомство з побутом гуцулів.

Відомим музеєм Косова і Гуцульщини є приватний музей родини Стринаджуків Творча майстерня «Кока». Родина різьбярів виготовляє орнаментальні ікони, тарілки, картини, копії гуцульських ручних хрестів, традиційні зґарди, прикраси. Живе спілкування з майстрами, знайомство з традиційним гуцульським різьбленням по дереву привертають увагу відвідувачів з різних країн світу.

Низку ремесел — гончарство, соломоплетіння, ткацтво — зберігає й популяризує музей — міні-майстерня Олександра Линника у Мельниках на Черкащині. Кожен відвідувач може виготовити тут зразки народних ремесел власноруч. У планах проводити поблизу музею ярмарки, всеукраїнські та міжнародні мистецькі фестивалі.

У 2019 р. за ініціативою Центру дослідження і відродження Волині в м. Радивилів Рівненської області відкрито Етнопарк «Ладомирія», який об'єднав у своїй структурі музей під відкритим небом, проект «Майстерня Етнобрендів», ткацьку майстерню «Серпанок» і музей одягу Великої Волині «Ладомирія». Майстерню «Серпанок» можна розглядати як економусеї у складі артпростору. Тут відтворено більше десяти ткацьких верстатів різного призначення та специфіки, усі відвідувачі на практиці знайомляться з процесами ткання одягу, пробують себе в ролі ткаль. В етнопарку можна придбати виготовлену продукцію.

Над відкриттям інтерактивного музею-майстерні у с. Дибинці — колишньому центрі гончарства Правобережної України, працює майстриня з гончарства та Петриківського розпису Тетяна Тарасенко разом з громадською організацією «Дибинецький спадок». Ініціатори відкриття музею розглядають установу як важливий інструмент активізації в населеному пункті зеленого й культурного туризму.

Усі названі вітчизняні економuzeї виготовляють продукцію, яку можуть придбати відвідувачі, за традиційними технологіями і рецептами. Останні також за бажанням долучаються до виготовлення продукції ремісників.

Нова форма музею робить його привабливим для різновікової аудиторії, актуалізує традиційну народну культуру та формує бажання долучитися до її вивчення, сприяє економічному розвитку регіонів. Розширення мережі економuzeїв в Україні є позитивною тенденцією упровадження у вітчизняну музейну справу новітніх музейних практик.

А. Сошніков

ЦИФРОВІЗАЦІЯ МУЗЕЇВ І НЕОБХІДНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МУЗЕЙНИКІВ

A. Soshnikov

DIGITALIZATION OF MUSEUMS AND THE NEED FOR THE FORMATION OF THE INFORMATION CULTURE OF MUSEOLOGISTS

Сучасне суспільство живе і розвивається в епоху інформаційної цивілізації, заснованої на інформаційних технологіях, без яких воно перестане не тільки розвиватися, а й існувати в основних сферах людської діяльності. Процес інформатизації нині створює нові форми взаємодії в суспільстві, сприяючи інтеграції та якісній зміні різних соціокультурних інститутів.

Музей як соціокультурний інститут, спрямований на документування, вивчення і трансляцію історико-культурної спадщини, є однією з констант інформаційної цивілізації, оскільки спрямований на відкритість свого інформаційного середовища та свободу доступу до інформації. Він почав активно використовувати можливості інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для вдосконалення основного напрямку своєї діяльності на етапі інформатизації: завдяки використанню баз даних, оцифруванню музейних публікацій на CD-ROM, матеріали виставок, експозицій, колекції фондів стають доступними широкій аудиторії. Оцифровка музею знайшла своє втілення у всьому комплексі таких технологій, як технологія оцифрування, сканування, мультимедіа, VR-технологія, AR-технологія, 3D-технології, а також технології мапінгу, айтрекінгу та ін. Найбільші музеї світу оцифрували значну частину своїх колекцій, в середньому — близько 80 тисяч експонатів. Зокрема, експерти першого й найбільшого у світі музею в галузі декоративно-ужиткового мистецтва та дизайну — Музей Вікторії та Альберта (V&A) (м. Лондон, Велика Британія) виклали в мережу «Інтернет» описи 1,2 млн своїх експонатів. Галеристи Метрополітен-музею (The Metropolitan Museum of Art) (м. Нью-Йорк, США) збагатили свій офіційний сайт цифровими зображеннями понад 400 тисяч експонатів. Представники Рейксмузеуму (Rijksmuseum) (м. Амстердам, Нідерланди) оцифрували практично всі свої колекції, і завантажили фотографії понад 600 тисяч експонатів.

Основними функціями цифрового музею є:

- зберігання та демонстрація колекцій, окремих експонатів, культурних та історичних цінностей (традиційний напрям музейної діяльності в цифровому вигляді);

- надання музейних послуг, адаптованих до сучасного ринку, та забезпечення комунікації «емоційних» та «інтелектуальних» споживачів цих послуг;
- модернізація та цифрова обробка музейних колекцій, створення та реалізація відповідних альтернативних проєктів;
- альтернативне виробництво знань у цифровому середовищі об'єднує професійних музеологів, любителів та очевидців як на офіційних музейних цифрових платформах, так і у цифровому просторі, який офіційно не пов'язаний з музеєм, де музейні експонати й історичні факти інтегруються в нові актуальні історичні та культурні контексти.

Цифровізація відкриває широкий спектр можливостей для залучення відвідувачів до музею та формування постійного інтересу публіки, дозволяючи значно збагатити експозиційно-виставкову та культурно-освітню діяльність музею завдяки новим технологіям. На наш погляд, найважливішими перевагами оцифрування музею є:

- доступність: забезпечує мобільний доступ з будь-якої точки світу до культурної спадщини, представленої музеєм;
- комфорт: можливість віддаленого доступу музейних колекцій без безпосереднього відвідування музею;
- збереження: можливість представляти музейні колекції онлайн відвідувачам без ризику пошкодження, знищення або крадіжки експонатів;
- інтерактивність: залучення відвідувачів музею до музейних виставок;
- комплементарність: можливість для відвідувачів музею отримувати додаткову інформацію про музейні предмети та колекції;
- масовість: розширення музейної аудиторії завдяки розміщенню музейних колекцій в онлайн-середовищі;
- комунікативність: можливість спілкування в інтернет-спільноті за інтересами, просування музею через соціальні мережі.

Водночас експерти з тривогою пишуть про загрози та ризики, які оцифровка представляє для музеїв. Найчастіше зазначаються такі ризики:

- ризик технократизації музею: це загроза перетворення музею на цифровий парк, у якому основна увага відвідувачів приділяється не музейним предметам, а технологіям;
- ризик примітивізації музею: загроза перетворення музею на розважальний центр;
- розмивання основних функцій музею, переважання розважальної діяльності, а не освітньої, формування етичного та естетичного потенціалу суспільства;
- ризик зниження ймовірності отримання інформації в музеї як інституті пам'яті: втрата наукової та академічної точності у викладі фактів, формулюваннях, історичних посиланнях тощо;
- знецінення музею як храму науки, освіти та культури: необґрунтоване присвоєння статусу музею організаціями, які такими не є.

Використання цифрових технологій в музеях, безумовно, вимагає від сучасних музейних фахівців наявності відповідних технічних можливостей, готовності здійснювати основну діяльність музею в цифровому середовищі, здатності надати широкий спектр послуг віддаленим користувачам. Водночас музейні працівники повинні чітко розуміти небезпеку перетворення оцифровки музеїв на лише

технічний процес, який ніяк не впливає на розвиток духовно-моральних якостей людини. Усвідомлюється ризик того, що музей буде перетворений на цифровий атракціон й освітня функція музею буде втрачена.

Слід наголосити, що всі основні напрями сучасної музейної діяльності (музеефікація, науково-фондова, експозиційно-виставкова та культурно-освітня діяльність) не можливі без використання ІКТ, від оцифрування до імерсійних технологій (VR-технологія, AR-технологія). Нові комп'ютерні технології та методи дозволяють відтворювати історію культури на якісно іншому рівні, забезпечуючи реалізацію індивідуальних прав на доступ до світової культурної спадщини.

Отже, музейні інформаційні технології призначені для збору, зберігання, обробки, оптимізації та зменшення складності використання інформаційних ресурсів. Розвиток інформаційних, цифрових і комунікаційних технологій має виключно інтегративний характер і створює сприятливі умови для інформаційної взаємодії. Нині музеї стають не лише привабливішими і доступнішими для відвідувачів, а й розширюють межі музейного світу, активно використовують сучасні технології у документальній та трансляційній діяльності.

F. Anderton

AUSTRALIAN MUSEUMS, CULTURAL COMMUNITIES AND NATIONAL PARKS THAT REFLECT THE HISTORY OF A UNIQUE CONTINENT

Ф. Ендертон

АВСТРАЛІЙСЬКІ МУЗЕЇ, КУЛЬТУРНІ ОБ'ЄДНАННЯ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПАРКИ, ЯКІ ВІДОБРАЖАЮТЬ ІСТОРІЮ УНІКАЛЬНОГО КОНТИНЕНТУ

The geology, plants and animals of Australia are unique. They reflect the fact that Australia has been isolated from other continents for 50–80 million years. Australian human society is also unique. The oldest continuing culture on Earth is that of the First Australians the so-called “Australian Aboriginal” people. Genetic studies suggest that their ancestors arrived at the continent 50,000–60,000 years ago. Conversely, European arrivals have been relatively recent. Between 1606 and 1688, Dutch, Spanish, British navigators briefly explored the Northern and North-Western shores, close to Papua New Guinea and Indonesia.

British colonization of Australia began with Lieutenant James Cook's 1770 exploration of the entire East Coast where the soil, rainfall and climate were seen to be much better than the more barren North-West Coast. Great Britain originally transported convicts to the United States of America. When the USA separated from the British Empire, the East Coast of Australia was chosen as the site of a new British penal colony, a place to which convicted criminals could be transported. The “first fleet” of eleven ships arrived in Sydney Harbour in 1788. Without asking the Indigenous people, they established a new British Colony “New South Wales” consisting of the entire Eastern half of the continent. The city of Sydney is located at this site. The name “Sydney” was taken from the then-recent Home of the Secretary of Great Britain, Lord Sydney. Between 1788 and 1900 this colony was broken up into several smaller colonies. The Federation of all colonies into the sovereign State of the Commonwealth of Australia was established in 1900.

Evidence of this complex natural and social history is to be found in many National Parks, and the numerous Museums of Australia. The oldest Museum is the Australian Museum in Sydney, New South Wales, on the lands of the Gadigal Aboriginal people. It was established in 1827, 73 years before the Federation of States to form the Commonwealth of Australia. It contains a huge collection of items from Australia and the Pacific communities, the result of field work from 1880 to the present time. These include geological specimens, skeletons, models of extinct giant marsupials (Diprotodon, Marsupial Lion) and cultural displays drawn from the Indigenous First Nations communities. The museum also supports very active research and educational programs.

Every State of Australia has at least one Museum reflecting the features of its local people, geology, flora and animals, both recent and extinct. There are two special museums, the War Memorial in Canberra, the National Capital, and the Australian National Maritime Museum at Darling Harbour, in Sydney. The War Memorial was established after the First World War and is said to be the largest of its kind in the World. It is a memorial to all the armed forces who have given their lives in the defense of Britain and Australia during both Colonial (1788–1889) and post-Colonial (1900–present) eras. It contains displays and images from both World Wars, and examples of aircraft and combat vehicles from these events. The largest item is an entire Lancaster bomber, “G for George”, which survived many flights from England over Europe in the Second World War. There are also smaller displays devoted to the Vietnam and Middle East conflicts. There is a Memorial Hall in which an “unknown soldier” is buried who gave his life in France in World War I. Every day a small ceremony is held to honour one of the more than 103,000 deceased defense force members whose names are displayed on the bronze Honour Roll which lines one of the external galleries. The Australian National Maritime Museum has many artifacts related to the European discovery of Australia, and migration to it. It contains four replica ships including a replica of HM Bark Endeavour, the ship that James Cook commanded when he first mapped the East coast of Australia.

Finally, there is a National Museum of Australia, built and established as a part of the 1988 Bicentennial celebrations. This has a large collection of objects mostly related to the human and social history of Australia, especially that of the original inhabitants, the First Australians. Themes of exhibitions include:

1. The Art and deep culture (dreamtime) of the First Australians.
 2. How migration has shaped the social history of Australia.
 3. Technology, including railways and various industrial innovations.
 4. Colonial convicts and robbery by criminal bushrangers.
- All of these museums are popular among historians and visiting tourists.

The human social history of Australia began 40–60,000 years ago with the arrival of the ancestors of present First Australians. Initially, Australian non-indigenous people were nearly all descendants of the English, Irish and Scottish migrants. When the Federal Commonwealth of Australia was established, the local sentiment was to only allow British people to migrate to Australia. Indeed, legislation was passed (Immigration Restriction Act, 1901), commonly called the “White Australia Policy”, which made it impossible for non-Europeans to migrate to Australia, and somewhat difficult for Europeans. This was altered by the desperate outcomes of the World War II, where many European communities were displaced from their traditional homes by the outcome of war. These include the Ukrainian

people who fled Nazi occupation and did not want to return to the Stalinist USSR. Such Ukrainian “displaced persons” were formally recognized by the International Refugee Organization. Negotiation with Australia resulted in assisted passage (part or full fare paid) to allow about 15,000 Ukrainian people to migrate to Australia from their temporary residences in countries such as Poland and Yugoslavia. According to a 2011 census, there are now about 38,000 people in Australia with Ukrainian heritage.

A pleasing aspect of the past 40 years of Australia has been its ability to dispense with past biases, and welcome people from many different cultural backgrounds. These include descendants of refugees from Vietnamese, Greek, Italian and other European cultures, Chinese and Middle Eastern cultures. As a result, a visitor from any of these countries will find close communities in Australia which preserve their language and culture which are enjoyed by all Australians. In the case of Ukraine, the Australian Federation of Ukrainian Organizations represents the Ukrainian Community Organizations (hromadas) in each State. In the case of Sydney, New South Wales, the Ukrainian Association of Sydney is well-established. It features a large Hall for community gathering, singing and traditional dance. It also supports the Ukrainian Central School where children are taught their traditional language and culture. Classes include Preparatory Ukrainian, Intermediate Ukrainian and Advanced Ukrainian, Music and Painting. In this way, the children retain their Ukrainian heritage while immersed in the standard primary and secondary school education in Sydney. There are a number of Museums in Australia associated with, or devoted to, local Ukrainian communities. In Melbourne, the Ukrainian Museum of Australia retains a collection of folk art, documents books and artefacts available to anyone researching Ukrainian migration to Australia. In Canberra, the Ukrainian Orthodox Center has a museum housed within two Church rooms. Outside there is a Memorial to those ones who died during the Holodomor. Two rooms house traditional religious artefacts, hand-written religious books from post-World War II period, Ukrainian priests, crafts, costumes and musical instruments, all brought to Australia by new Ukrainian immigrants.

In summary, while Australia may be a unique, ancient continent with the World’s oldest continuing community, it has recently grown from multicultural immigration which has provided respite for numerous persons displaced due to the conflict. There are many museums devoted to Australia, and there are many new and interesting exhibitions in museums and cultural centers managed by each immigrant community. Australia is, in many ways, a “lucky country”.

О. Дацюк

ДО ПИТАННЯ ВИПУСКУ ЛИСТІВОК З ВИДАМИ КИЄВА

О. Datsiuk

ON THE ISSUE OF THE RELEASE OF POSTCARDS WITH THE VIEWS OF KYIV

Наприкінці XIX — на початку XX століття одним із популярних засобів зв’язку стає такий вид поштового відправлення, як листівка (поштова картка). До появи цього виду поштового відправлення твори мистецтва були мало доступними, тому поява цих мініатюрних творів мистецтва, доступних широкому загалу, одразу набули популярності. Найбільше листівки випускалися у великих європейських містах — Париж, Мюнхен, Стокгольм, Краків та ін. Листівки з видами Києва

до початку ХХ ст. випускалися на замовлення в інших країнах, одне з них — Акціонерне Товариство Гранберг (Granberg) — шведська поліграфічна фірма, що випускала листівки та альбоми на замовлення. За роки діяльності випущено близько 8000 видань. Переважна більшість виданих листівок — репродукції з картин художників-передвижників, і навіть пейзажні краєвиди українських міст. Декілька таких фото листівок з видами Києва зберігаються у фондовій колекції Національного історико-архітектурного музею «Київська фортеця». Ці листівки призначалися для поштового зв'язку, на них є місце для поштової марки та адресата. На обох сторонах листівки вказана назва надрукованого зображення двома мовами, зображення нанесено на всю площину картки, також на кожній вказана серія, номер та назва видавництва. Фотограф Чернуха. «Вид на Труханів острів», номер запису в інвентарній книзі фондів музею — КВ 4097, По 579; «Миколаївський ланцюговий міст» — КВ 4098, По 580; «Вид на Дніпро» — КВ 4099. На адресній стороні листівки поля призначалися лише для адреси. Період видання з 1878 з 1925 рр. Розмір 9 × 14 см. Листівки в обігу не були.

Випуск поштових листівок, літографій тощо в Києві розпочався значно пізніше через брак необхідних спеціалістів у місті. Випуск листівок належав до типографської справи, і для їх виготовлення типографські робітники повинні були мати гарну загальну освіту та добру технічну й художню підготовку. Власники київських типографій не могли дозволити підготовку кваліфікованих кадрів власними силами, тому була організована комісія під головуванням О. О. Нікольського та членів В. С. Кульженко, І. І. Чоколова, К. Н. Мілевського. Ознайомитися з постановкою друкарської справи за кордоном було доручено В. Кульженко, за результатами зібраної інформації та загального обговорення комісією був розроблений та затверджений проект положення про школу. Залишалось питання грошей, необхідних для відкриття, що було швидко вирішено, тому що значну допомогу надав М. О. Терещенко, також на відкриття школи друкарської справи виділили кошти О. Я. Антонович, Д. І. Піхно, С. В. Кульженко, І. І. Чоколов, Г. Л. Фронцкевич, Г. Л. Фронцкевич, К. Н. Мілевський, Н. Т. Корчак-Новицький, Товариство Кушнеров та К^о. Таким чином в 1903 р. у Києві по вул. Хрещатик, 22, була відкрита типографська школа. Це був відкритий спеціальний навчальний заклад, переважно для учнів типографій та літографій міста Києва. Після відкриття цього навчального закладу кількість типографій у місті стрімко збільшилася. Однак ще до цього часу однією з перших та найвідоміших була друкарня С. В. Кульженка, яка діяла з 1864 по 1918 рік, це був цілий видавничий комплекс, що об'єднував друкарні, дві словолітні, літографії, стереотипію, фототипії та майстерню гальванопластики. У фондовій колекції НІАМ «Київська фортеця» зберігається альбом «Види Києва» з чудовими зразками фототипії друкарні Стефана Кульженка:

- «Римо-католицький костел», КВ № 2670/1; По № 622/1;
- «Хрещатик», КВ № 2670/2; По № 622/2;
- «Андріївська церква», КВ № 2670/3; По № 622/3;
- «Імператорський палац», КВ № 2670/4; По № 622/4;
- «Вид на Поділ»; КВ № 2670/5; По № 622/5;
- «Софійський собор», КВ № 2670/6; По № 622/6;
- «Пам'ятник графу Бобринському», КВ № 2670/7; По № 622/7;
- «Десятинна церква», КВ № 2670/8, По № 622/8;

- «Олександрійський узвіз», КВ № 2670/9; По № 622/9;
- «Дніпро та Києво-Печерський монастир», КВ № 2670/10; По № 622/10;
- «Золоті ворота», КВ № 2670/11; По № 622/11;
- «Печерська лавра», КВ № 2670/12; По № 622/12;
- «Ланцюговий міст», КВ № 2670/13; По № 622/13;
- «Аскольдова могила», КВ № 2670/15; По № 622/15;
- «Пам'ятник св. Володимиру», КВ № 2670/16; По № 622/16;
- «Нижній пам'ятник св. Володимиру на св. місці 1802 р.», КВ № 2670/17; По № 622/17;
- «Собор св. Володимира», КВ № 2670/18; По № 622/18;
- «Загальний вигляд Подолу», КВ № 2670/19; По № 622/19;
- «Михайлівський Золотоверхий монастир», КВ № 2670/20; По № 622/20.

Розмір кожної фототипії з альбому 23×15,6 см, виготовлено методом світлодруку на цупкому папері (картоні) жовтуватого кольору, з часом жовтизна посилилася, набула майже коричневого кольору.

Л. Висоцька

З ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ ПЕРШОЇ НА ЧЕРКАЩИНІ СТАЦІОНАРНОЇ МУЗЕЙНОЇ ЕКСПОЗИЦІЇ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ХОЛОДНОЯРСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ (1918–1922 РР.)

L. Vysotska

FROM THE HISTORY OF THE CREATION OF THE FIRST STATIONARY MUSEUM EXHIBITION ON THE ACTIVITIES OF THE KHOLODNYI YAR REBELLION ORGANIZATION IN CHERKASHCHYNA (1918–1922)

У буремний час 1917–1922 років потужним осередком селянсько-повстанського руху проти загарбників (кайзерівських військ, денікінців, більшовиків) став Холодний Яр — урочище, розташоване у межах Чигиринського та Кам'янського районів на Черкащині. У 20-х рр. XX ст. тут існувала Холодноярська повстанська організація, яка під українським національним жовто-блакитним прапором УНР та чорним прапором Холодного Яру, на якому було написано «Воля України — або смерть!», вела запеклу збройну боротьбу за Українську державу. Цей період нашої історії був особливо замовчуваний радянською владою. Мета цих тез — привернути увагу до історії створення експозиції залу Визвольної боротьби 1917–1922 рр. та діяльності Холодноярської повстанської організації як складової Української революції в історичному музеї Кам'янського державного історико-культурного заповідника (далі — КДІКЗ). Актуальність дослідження полягає в тому, що оприлюднення та об'єктивне висвітлення через музейну експозицію правдивої інформації про боротьбу українців за свою незалежність у 20-х рр. XX ст. на території нашого краю допомагає сформувати цілісне уявлення про революційні події 1917–1922 рр. в Україні. Це дослідження є своєрідним підсумком двадцятирічної наукової, пошукової, збиральницької роботи музейного закладу.

Перша експозиція на Черкащині, відкрита у 1997 р. в історичному музеї КДІКЗ, мала на меті музейними засобами розкрити історичну правду, оприлюднити раніше невідомі факти про епоху Визвольної боротьби 1917–1922 рр. на теренах краю, діяльність Холодноярської повстанської організації та участь земляків у доленосних

подіях для України. Слід зазначити, що створенню музейної експозиції передувала значна пошукова робота. Втілити задум вдалося у 1996 р., коли на посаду завідувача історичного музею було призначено Ю. Ляшка, який ще на початку 90-х рр. почав збирати матеріали про діяльність на теренах Черкащини Холодноярської повстанської організації.

Поява першої експозиції в історичному музеї КДКЗ відбулася завдяки ентузіазмові по-справжньому відданих справі людей. Фінансової підтримки для її створення не було. Монтувалася вона на стендах, де розміщувалися копії документів, ксерокопії світлин, прикріплювалися експонати тощо. Створена експозиція, яку відвідувачі називали просто «Холодний Яр», викликала значний резонанс у суспільстві. У 2007 р. розпочався новий етап у створенні експозиції залу Визвольної боротьби 1917–1922 рр. та діяльності Холодноярської повстанської організації. Для експозиції залу було придбано шість сучасних стаціонарних скляних вітрин. З появою нового обладнання було розроблено нову наукову концепцію та тематико-експозиційний план музейної кімнати. Сучасна експозиція відрізняється від попередньої передусім досконалим художнім оформленням та насичена новими матеріалами та експонатами, які вражають різноплановістю та цікавими історіями. Заходячи до залу, ми бачимо велику світлину 1920 р. козаків-повстанців села Івангород Чигиринського повіту. Її передав до музею любитель старовини В. Нагірний. Центральне місце експозиції займає карта повстанської території, обрамлена прапорами Холодноярської організації. Привертає увагу відвідувачів інсталяція, де стоять поряд, ніби переплетені, кулемет «Максим» і селянський плуг. Ця композиція розкриває всю сутність боротьби повстанців Холодного Яру: за землю і волю. Особливу групу експонатів нинішньої експозиції становлять матеріали про наших земляків, доля яких пов'язана з подіями Української революції. Серед них світлина Федора Швеця, яку віднайшла і передала до музею позаштатний кореспондент газети «Голос України» Лідія Титаренко. Цей знімок дуже важливий для експозиції в розділі державотворчих процесів в Україні і в нашому краї зокрема. Адже Ф. Швець — член Директорії УНР, талановитий вчений і громадсько-політичний діяч — народився в колишньому сотенному містечку Жаботин (нині с. Жаботин Черкаського району Черкаської області). Саме йому 22 січня 1919 р. випала честь виголосити на Софійській площі Києва важливий історичний документ — Акт Злуки Української Народної Республіки і Західноукраїнської Народної Республіки. Свого часу президент історичного клубу «Холодний Яр» Роман Коваль передав до музею «Списки козаків Вільного козацтва». Завдяки пошуковій та дослідницькій роботі завідувача історичного музею Ю. Ю. Ляшка ми дізналися про долі багатьох із них, а в експозиції з'явилися унікальні світлини наших земляків — оборонців незалежності України. Окрема група експонатів, представлених в експозиції, — це знахідки, привезені з пошукових експедицій. У 2014 р. експедиція, яку організували учасники громадського об'єднання «Вільне козацтво Холодного Яру», віднайшла табір холодноярців-«залишенців». Повстанці-«залишенці» — це ті, хто залишився воювати в лісах Холодного Яру, вірні своїм поглядам та переконанням. Вони не піддалися на брехливі обіцянки більшовиків про «амністію», продовжили боротьбу навіть тоді, коли в Україні утвердилася диктатура чужинців і не було вже надії на визволення. Не виборовши перемоги для своєї власної держави, вони все ж

не здавалися і стояли за волю України до останнього. Табір «залишенців» являє собою унікальну систему оборонних укріплень зі схронів і траншей, що розташовані між глибоких ярів на високому пагорбі. Пошуковці встановили, що загін повстанців складався приблизно з 50–70 бійців. У 20-х рр. XX ст. за триста метрів від табору був великий бій. Учасники експедиції знайшли дуже багато гільз від зброї російського, австрійського, німецького, італійського, французького, японського виробництва. Серед знайденого також є уламки посуду й деякі особисті речі повстанців. Саме ці знахідки з табору холодноярців-«залишенців» знайшли місце в експозиції історичного музею.

Експозиція залу Визвольної боротьби 1917–1922 рр. в історичному музеї КДІКЗ на сьогодні не є сталою. Вона постійно поповнюється цікавими матеріалами, новими експонатами, адже дослідження теми продовжується. Підсумовуючи, слід зазначити, що експозиція залу Визвольної боротьби 1917–1922 рр. та діяльності Холодноярської повстанської організації в історичному музеї КДІКЗ поєднала в собі майстерно виконане оформлення із цікавими матеріалами, речовими експонатами. З її появою відкрились нові перспективи для вивчення, пізнання, аналізу, переосмислення минувшини нашого краю. Завдяки експозиції створено образ бурхливих, але доленосних подій 1917–1922 рр. та віддано належне учасникам Національно-визвольного руху 20-х рр. XX ст. на території нашого краю. Також експозиція залу Визвольної боротьби 1917–1922 рр. в історичному музеї КДІКЗ стала осередком патріотичного виховання молодого покоління, особливо в період сучасної російсько-української війни.

О. Бірвова

VR У МУЗЕЙНОМУ ПРОСТОРИ

О. Бірова

VR IN THE MUSEUM SPACE

Музейництво сьогодні — це унікальне поєднання розважального, емоційного, наукового, педагогічного напрямів. Музеї зберігають артефакти старовини та транслюють через них культуру та історію певного регіону або країни. Сучасне музейне середовище є частиною цифрової культури, що спонукає традиційні заклади переходити до віртуального світу.

Одна із сучасних новітніх технологій — це VR (віртуальна реальність), яка вирізняється від AR (доповненої реальності) тим, що створює для відвідувача штучний, ілюзорний світ, створений за допомогою програмного забезпечення, у який можна потрапити за допомогою спеціального обладнання: шолому віртуальної реальності або окулярів віртуальної реальності.

VR, залежно від мети, для якої вона створюється, може мати декілька різновидів. Перший вид — це віртуальна реальність без повного занурення у віртуальний всесвіт, коли користувач може потрапити до вигаданої реальності через екран свого гаджету. Прикладом такої VR є комп'ютерні ігри або дизайн інтер'єру.

Другий вид віртуальної реальності, коли відбувається часткове занурення користувача з використанням екрану, шолому або окулярів. Такий вид VR дає змогу сконцентруватися саме на 3D аспекті і не намагається повністю змінити навколишнє середовище. Прикладом такого виду VR є навчальні тренажери для пілотів.

Третій вид віртуальної реальності — повне занурення у віртуальний, вигаданий світ. Для цього, окрім шоломів, можуть бути використані ручні сенсори, які надають змогу торкнутися віртуального об'єкту, додавання звуків, запахів, що посилять ефект та відчуття реальності.

Всі ці три види віртуальної реальності мають атрактивну функцію і спонукають відвідувача до отримання нових емоцій та вражень.

Приклади використання віртуальної реальності в музеях України: “Tustan-VR”, на основі давньої української фортеці Тустань. Експозиція музею історії Дніпра, в якому також використані технології VR.

Серед європейських музеїв — це експозиція London's V&A opened Curious Alice, експозиція представлена в 2021 р. за мотивами оповідання Льюїса Керрола. У 2019 р. Паризький Лувр представив картину «Мона Ліза» з використанням VR технологій. За допомогою інтерактивного дизайну та використання додаткових елементів: анімованого зображення картини та звуків, розповідається п'ятьма мовами про процес написання картини.

Отже, технології VR мають декілька напрямів та можуть бути використані в музейній сфері в багатьох варіаціях. Нині це нові виставки для світових та українських музеїв, які активно використовують новітні технології в сучасній експозиційній діяльності.

Д. Білавич

ДО ПИТАННЯ СТВОРЕННЯ ЛІТОПISУ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ СОЛОМІЇ КРУШЕЛЬНИЦЬКОЇ

D. Bilavych

ON THE QUESTION OF CREATING A CHRONICLE OF THE LIFE AND CREATIVITY OF SOLOMIIA KRUSHELNYTSKA

Соломія Крушельницька (1872–1952) — одна з найвизначніших оперних співачок кін. XIX — поч. XX ст. Вона виступала на найвідоміших оперних сценах на чотирьох континентах, її професійні досягнення увійшли в скарбницю світової музичної культури.

Проте дотепер не опубліковано Літопису життя і творчості, або хоча б детальної біографії С. Крушельницької. Ця проблема залишається актуальною вже тривалий час і цьому є пояснення.

Дослідження біографії співачки має свою специфіку, пов'язану передусім з неpubлічністю С. Крушельницької. Вона не вела щоденника, не залишила спогадів і дуже неохоче давала інтерв'ю приватного характеру. Крім того, її артистичне життя було пов'язане з великою кількістю країн (16!), у яких вона виступала на оперних і концертних сценах. Співачка стала свідком двох світових воєн, пережила багато суспільно-політичних колізій, а в останні роки знаходилася під тиском сталінського тоталітарного режиму. Не дивно, що значна частина її особистого архіву втрачена. Дотепер залишається ще багато нез'ясованих подій і фактів з життя артистки.

Робота над дослідженням біографії та збереженням матеріалів, пов'язаних з творчістю Крушельницької, розпочалася ще за її життя. Її племінниця Одарка Бандрівська, також співачка і педагог Львівської консерваторії, збрала великий архів документальних матеріалів, який згодом став важливим джерелом інформації для дослідників творчості славетної співачки. Цей архів нині зберігається у фондах Музично-меморіального музею Соломії Крушельницької у Львові.

Після смерті Крушельницької побачило світ перше наукове видання про артистку: «Славетна співачка: Спогади і статті про Соломію Крушельницьку» (упорядкув. і вступ. ст. І. Деркача; Львів, 1965). У 1978–1979 рр. був опублікований двотомник «Соломія Крушельницька: Спогади. Матеріали. Листування. У 2 ч.» (вступ. ст., упорядкув. і прим. М. Головащенко. — К.: Муз. Україна, 1978–1979 рр.). І. Деркач та М. Головащенко також зібрали цінні архіви, які передали до музею.

З 1989 р. системні дослідження діяльності артистки проводяться на базі Музично-меморіального музею Соломії Крушельницької у Львові. Науковими співробітниками музею були опубліковані такі видання, як: «Безсмертна слава Соломії: Бібліографічний довідник» (Муз.-мемор. Музей С. Крушельницької у Львові; упоряд.: М. Зубеляк, Р. Мисько-Пасічник; вступ. ст. І. Криворучки. — Львів: Гердан, 2007); «Соломія Крушельницька. Міста і слава» (автори-упоряд.: Г. Тихобаєва, І. Криворучка. — Львів: Априорі, 2009); «Оперний світ Соломії Крушельницької: путівник по операх з репертуару співачки» (Муз.-мемор. музей С. Крушельницької у Львові; упоряд. М. Зубеляк. Передм. О. Козаренка. — Львів: Априорі, 2018).

Проте жодне з названих вище видань не ставило перед собою мету розкрити послідовну й цілісну картину життя і творчості Соломії Крушельницької. У 1998 р. наукові співробітники музею системно підійшли до питання опрацювання життєпису С. Крушельницької і започаткували традицію щорічного детального дослідження одного року з життя артистки. Відтоді доповідь з відповідною назвою зачитувалася під час урочистих заходів з відзначення Дня народження співачки.

Таким чином, упродовж 20 років був опрацьований цілісний етап життя артистки — період виступів Соломії Крушельницької на оперній сцені (1891–1920 рр.), що дало підставу опублікувати цей матеріал окремою книгою: «Соломія Крушельницька. Хроніка 1893–1920 рр.» (Муз.-мемор. музей С. Крушельницької у Львові; автор-упоряд. Д. Білавич. — Львів: Растр-7, 2019). Це видання можна вважати першим етапом створення літопису життя С. Крушельницької.

В основу дослідження увійшли різноманітні джерела, які висвітлюють діяльність співачки. Звичайно, не всі опрацьовані матеріали є рівноцінними за шкалою достовірності. Джерела, з яких ми черпаємо факти про Крушельницьку, можна поділити на декілька груп.

Перша група — це розділ джерелознавчої бази, який безпосередньо пов'язаний із С. Крушельницькою. Він обмежується її листами, і то переважно раннього періоду (кін. XIX ст.), адже згодом в епістолярії майже не зустрічаємо інформації про життя співачки. До цієї групи матеріалів належать також і листи до С. Крушельницької, з яких довідемося про певні події.

Наступна група артефактів — це фотоджерела і друквані матеріали: архівні фотографії, афіші, хроніка, рецензії і статті про С. Крушельницьку у прижиттєвих виданнях, які стосуються виступів артистки в найвідоміших оперних театрах світу та в Галичині. Згадані архівні матеріали надзвичайно важливі для нас, адже є найдостовірнішими. Особливо слід відмітити рецензії на виступи артистки у пресі кін. XIX — 1930-х рр. XX ст., які демонструють високий культурний і професійний рівень тогочасної музичної критики.

Третя група матеріалів за рівнем достовірності — це наукові статті з посиланням на джерела. Це, зокрема, праці дослідників життя й діяльності С. Крушельницької — М. Головащенко, І. Деркача, І. Герети, П. Медведика, а також

С. Максимюка (США), Р. Крамара (Польща), С. Костюка, Л. Яроевич, Л. Николаєвої, Н. Зюбровської, О. Смоляка, М. Процев'ят, Г. Карась і, звичайно, співробітників музею С. Крушельницької у Львові.

Ще однією важливою групою писемних джерел є наративи — спогади сучасників про артистку, написані в перші десятиліття після її смерті. Тут особлива заслуга належить Одарці Бандрівській, яка не лише написала власні спогади про неї, але й спонукала до цього представників своєї родини. Частина мемуарів про артистку зібрані й опублікували у своїх книгах, присвячених С. Крушельницькій, І. Деркач та М. Головащенко. Слід зазначити, що ці джерела є досить суб'єктивними, не завжди достовірними і можуть містити хронологічні та фактичні неточності й помилки, адже писалися значно пізніше від згадуваних подій.

Що стосується матеріалів про Соломію Крушельницьку, які з'являються в сучасному інформаційному просторі, то тут бачимо як позитивні, так і негативні тенденції. Позитивним є те, що багато музеїв, бібліотек та архівів як в Україні, так і за кордоном оцифровують свої колекції, виставляючи їх в мережу «Інтернет», створюють цифрові каталоги і вони стають доступними для дослідників. Це цінні ресурси для дослідження життя і творчості Крушельницької.

Негативна тенденція полягає в тому, що часто журналісти у своїх публікаціях про Соломію Крушельницьку допускають помилки, а часом і свідоме перекручування фактів. Це пояснюється різними чинниками — неуважністю авторів, пошуком сенсацій і скандальних фактів у біографії артистки сучасними представниками мас-медіа, використання неперевіраних фактів з інтернет-ресурсів. Згодом ці помилки тиражуються в інтернеті і спростувати їх буває нелегко.

Нині Музично-меморіальний музей Соломії Крушельницької впритул підійшов до підготовки до друку Літопису життя і творчості Соломії Крушельницької. Ця робота передбачає систематизацію усіх джерел, максимальне уточнення фактів з біографії артистки, пошук нової інформації, зокрема і в медіа-ресурсах, розширення історичного контексту, переклад з іноземних мов друкованих матеріалів, які нещодавно надійшли до музею (в основному це прижиттєві статті і рецензії на виступи С. Крушельницької італійською та іспанською мовами). Сподіваємося, що системний науковий підхід, доступність викладу в поєднанні з великою кількістю ілюстративного матеріалу з фондів музею зробить це видання корисним і цікавим не лише музикознавцям, а й широкому загалу читачів.

I. Medvedev

**СТВОРЕННЯ МУЗЕЙНО-ІСТОРИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА
НА РІВНІ ГРОМАДИ:
ДОСВІД МІСТА ТРОСТЯНЕЦЬ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

I. Medvediev

**CREATION OF A MUSEUM AND HISTORICAL ENVIRONMENT
AT THE COMMUNITY LEVEL:
THE EXPERIENCE OF TROSTIANETS, SUMY REGION**

Постановка проблеми у загальному вигляді. Останні роки принесли в Україну нову складну багатоаспектну проблему, війну з російським агресором. Територіальні громади мають свої специфічні ознаки, змістовні характеристики, та

інші параметри того, що з позиції публічного управління важливо усвідомлювати, що війна масштабно та суттєво впливає на функціонування музейно-історичного середовища. Зміст, спрямованість та реалізація розвитку музейної справи на рівні територіальної громади суттєво змінюються, і повинні сьогодні відображати реальні події війни, окупації та протидії громадян України агресору. Ці ознаки можна назвати змістовними характеристиками.

За 2022 та 2023 роки музейні працівники усвідомили пріоритет формування нового образу (візії) музеїв в Україні, що збереження матеріальної та нематеріальної культурної спадщини важливе для безпеки України. Працівники галузі музейної справи, краєзнавці, історики, люди, чия діяльність пов'язана із гуманітарною сферою, усвідомили, що проблеми, з якими доводиться стикатися під час військових дій, мають глобальний та довготривалий характер.

Аналіз новітніх проблем дослідження та публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. У сучасній українській науці над проблемою перетворення музейного та історичного середовища з позиції системного аналізу в галузі культури та інформаційної політики займалися такі вчені, як С. О. Автуховська, В. С. Бугрій, О. В. Вовк, В. М. Жмака, В. О. Оліцький, Ю. В. Подрез, В. В. Турков, Н. В. Ярош та інші. Наукові думки, визначені принципи та закономірності, за якими реалізується створення музейно-історичного середовища у мирний час, не стосувалися проблем, з якими стикаються громадяни України у військовий час. Деякі аспекти використання музейних матеріалів при формуванні територіального середовища й інформаційної політики в наукових працях розглядали В. Михтуненко, С. Поляруш, С. Пятаченко.

Виділення раніше не вирішених завдань загальної проблеми. Разом з тим, в українській музейній справі залишаються невирішеними питання розробки змістовних характеристик та суттєвих особливостей інформації, що слугувала протидії негативному впливу війни на галузь культури. З позиції інформаційної політики в українській науці малодослідженими залишаються питання негативного впливу на галузі культури гібридної війни. Війна ця на всіх її фазах не була війною громадянською, а із самого початку її (з 2014 року) була війною загарбницькою.

Водночас більшість представників науки усвідомлювали, що війна з боку російського агресора триває декілька десятиліть. Унікальний досвід розробки організаційного механізму управління галуззю освіти та культури на територіальному рівні розроблено в м. Тростянець Охтирського району Сумської області. Майданчиком для впровадження та реалізацією цього механізму стала вся територія Тростянецької ОТГ. Місто Тростянець Сумської області було окуповане російським агресором 24.02.2022 року. З перших днів окупації керівники галузі культури та відповідальні особи почали працювати над питаннями зберігання та евакуації культурних цінностей, забезпечення людей хлібом та гуманітарною допомогою. Частина працівників у перші дні окупації працювала дистанційно. Це стосується апарату Тростянецької міської ради, наукових співробітників, екскурсоводів та ін. Працівники дитячих садків, шкіл на базі навчальних закладів пекли для земляків хліб. Технічні працівники, які були відповідальними за підтримання опалення, теж були вимушені відвідувати свої робочі місця, для забезпечення підтримання безпеки в закладах. Такий режим підтримувався в

м. Тростянець Сумської області до 08.03.2023 року, доти, поки здійснювати будь-який контроль закладами комунальними закладами стало неможливо, й потрібно було, або ж за допомогою гуманітарних коридорів покидати місто, або ж виходити на контрольовані ЗСУ території, або ж здійснювати свою діяльність у підпіллі.

Разом з тим, працівники Комунального закладу Тростянецької міської ради «Музейно-виставковий центр «Тростянецький»» та навчальних закладів у м. Тростянець намагалися підтримувати зв'язок не тільки одне з одним, а й з представниками органів місцевого самоврядування, командирами територіальної оборони, органами публічної влади на рівні області та столиці. Робота була зосереджена на спостереженні за станом об'єктів культурної спадщини, закладами освіти, їх станом. Також працівники старостинських округів та комунальних закладів Тростянецької ОТГ передавали інформацію про переміщення ворожої техніки по території Тростянецьчини, з метою її знищення.

Місто Тростянець Сумської області було звільнене від російських окупантів 25.03.2023 року. Відразу ж ті працівники апарату Тростянецької міської ради та комунальних закладів, які мали змогу прибути на робочі місця, стали до роботи.

В результаті первинного обстеження було виявлено, що окупантами в Тростянецькій громаді було викрадено майже всю наявну комп'ютерну техніку, пошкоджено унікальні шоколадні скульптури з експозиції «Музей шоколаду та кави» («Шоколадна корона», «Лебідь з молочного шоколаду»). Постраждали від мінометних обстрілів будівлі та деякі унікальні експонати Музейно-виставкового центру «Тростянецький». Так, у кімнаті-музеї Леопольда Єгоровича Кеніга була від вибуху пошкоджена унікальна антикварна шафа другої половини XVIII ст. та стілець того ж часу. Від артобстрілів постраждала й сама будівля Садиби Леопольда Єгоровича Кеніга.

Кразназвча експозиція Музейно-виставкового центру «Тростянецький» на момент повномасштабного російського вторгнення була демонтована та перенесена у сховище та безпечні місця зберігання. Однак, на жаль, втрачені назавжди унікальні антикварні двері північно-східного флігеля Садиби Леопольда Єгоровича Кеніга та вікна в тій же частині музею. Вікна було відновлено влітку 2022 р.

Колектив Музейно-виставкового центру «Тростянецький» у 2022–2023 рр. здійснив кілька організаційних та ресурсних заходів щодо забезпечення власної діяльності.

Під час окупації (лютий–березень 2022 р.) на території Музейно-виставкового центру «Тростянецький» (будівля Круглого двору) російські окупанти розмістили десятки одиниць військової техніки. В опалювальному приміщенні Музейно-виставкового центру «Тростянецький» розмістилися снайпери. Завданням загарбників було контролювати центр міста Тростянець. Вони у цьому місці відчували себе у відносній безпеці, тому що були переконані, що ЗСУ не будуть відкривати вогонь по пам'ятці матеріальної культури національного значення.

Звичайно, відновлення комунальних закладів та культури неможливе без підтримки як громадян України, так і закордонних партнерів. Повстало питання про організацію заходів щодо цілеспрямованих позитивних впливів на життєздатність організації. Для Тростянецької ОТГ культура, музейна справа діяльність є пріоритетним напрямками роботи. Однією з перших урядових делегацій,

що відвідали м. Тростянець після окупації, була команда під керівництвом міністра культури та інформаційної політики України. Візиту міністра передувала ресурсна робота з матеріальної та інформаційної підтримки Музейно-виставкового центру «Тростянецький».

Заклад отримав від благодійних організацій України інструменти, матеріали, пакувальне спорядження, оргтехніку, що дало змогу почати відновлювальні роботи в закладі ще у травні 2022 року. Тростянецька міська рада, яку вже понад 15 років очолює Юрій Анатолійович Бова, активно позитивно впливала на процес організації відповідних робіт не тільки в Музейно-виставковому центрі «Тростянецький», а й на території музейно-меморіального комплексу в селі Боголюбове. До цієї роботи були залучені комунальні заклади Тростянецької ОТГ, та громадськість м. Тростянець.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, з позиції управління галузю культури в умовах війни потрібно вийти на усвідомлення системного підходу до цієї проблеми. Наукова новизна полягає в тому, що нами доведено: на територіальному рівні потрібно розробити дорожню карту збереження та відновлення об'єктів культури, які мають для держави виключно важливе значення.

I. Spodenets

**ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ФОТОДЖЕРЕЛ У МУЗЕЙНІЙ СФЕРІ
(НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ ВІДОМЧОГО
НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО МУЗЕЮ ННЦ ХФТІ)**

I. Spodenets

**PHOTO SOURCES INTERPRETATION IN THE MUSEUM SPHERE
(ON THE EXAMPLE OF THE ACTIVITIES OF THE SCIENTIFIC AND TECHNICAL
MUSEUM OF THE NATIONAL SCIENTIFIC CENTER OF KHARKIV INSTITUTE
FOR PHYSICS AND TECHNOLOGY)**

Фотоматеріали посідають особливе місце серед інших типів і видів джерел у музейній сфері. В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій актуалізується проблема впровадження сучасних музейних практик інтерпретації інформації, що зберігається на фотонасіях, зокрема у процесі візуалізації «історії повсякденності». Однак у вітчизняній науковій літературі бракує праць, присвячених теоретичному осмисленню реалізованих інноваційних проєктів та ознайомленню з особливостями сучасних підходів і прийомів використання фотоджерел у виставковій практиці. Наукова новизна дослідження визначається інноваційністю методики інтерпретації фотоджерел у музейній сфері.

Мета — на основі практичного досвіду діяльності відомчого науково-технічного музею Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» (далі — ННЦ ХФТІ) ознайомити з особливостями організації документальної фотовиставки «УФТІ у ретроспективі».

Однією зі складових практичної діяльності відомчого науково-технічного музею «Музейно-культурний комплекс Український фізико-технічний інститут» (далі — МКК УФТІ) є виставкова. Виставка — це публічна демонстрація спеціально підібраних носіїв інформації. Короткострокова фотовиставка «УФТІ у ретроспективі» присвячена 95-річчю заснування УФТІ. Слід зазначити, що це не перший відкритий проєкт відомчого музею, створений разом з представниками

культурно-креативних індустрій міста, й не традиційна виставка-фоторепортаж. Експериментування, виробництво нових ідей, бажання ефективно подати відвідувачам історико-культурну інформацію у творчій інтерпретації — важливий аспект діяльності Музейного сектору ННЦ ХФТІ в межах загальної концепції розвитку МКК УФТІ.

Загальновідомо — невіддільною складовою успішної презентації історико-культурної спадщини є зворотний зв'язок з відвідувачами. Оригінальний проект фотовиставки «УФТІ у ретроспективі» розроблявся з певною метою — як своєрідний фідбек на запити цільової аудиторії МКК УФТІ. Відвідувачам завжди було цікаво порівнювати старі світлини будівель УФТІ, їх зовнішнє та внутрішнє оздоблення із сучасним виглядом, знаходити відмінності або уявно добудовувати образи минулого на сучасні тощо. До того ж аудиторія виявляла неабиякий інтерес до певного періоду функціонування УФТІ, його легендарних співробітників. Пошук референтних образних мов, сучасних музейно-мистецьких технологій інтерпретації документальних фотоджерел, творчий підхід розробників проекту згенерували ідею застосування техніки колажу, різновидом якої є фотомонтаж. Фотомонтаж являє собою з'єднання декількох різночасових зафіксованих фрагментів дійсності, відображених в окремих знімках і характеризується відкритою формою просторової віддаленості. Водночас науковці наполягають на документальності фотомонтажу.

Отже, саме фотомонтаж дозволяє вийти за межі стандартного використання інформативності фоторесурсів, зблизити у площині кадру об'єкти, зафіксовані з майже столітньою різницею, об'єднати в одну візуальну сюжетну лінію минуле і сучасне. В основі документальної фотовиставки «УФТІ у ретроспективі» — унікальні світлини фотоархіву ННЦ ХФТІ та сучасні фото, зроблені співробітником ННЦ ХФТІ, який безпосередньо втілював цю ідею в життя ще з 2021 р. Смилова домінанта виставки — створення пасіонарної мініісторії посвядження першого потужного фізичного науково-дослідного центру в Україні, яка б надала наочного уявлення щодо його трансформацій під впливом часу, підкреслила спроможність збереження високої планки, заданої УФТІ та його легендарними вченими, спровокувала відвідувачів на своєрідний діалог минулого із сучасністю.

Пересувна фотовиставка, що буде презентована широкому загалу у приміщенні Обласного організаційно-методичного центру м. Харкова, є візуальною тематичною лінією найбільш репрезентативних, інформаційно насичених робіт. Кожна окрема робота — це синтез фотозображень, що фіксує певну подію, знакову автентичну локацію тощо, дозволяє зробити порівняльний аналіз (було-стало), розкриває моменти дійсності, а разом — створює образно-емоційну атмосферу посвядженної історії ННЦ ХФТІ, його людське й архітектурне обличчя на мікрорівні. Колірним вирішенням складових фотомонтажу підкреслюється контраст минуле — сучасне. Так, виразні чорно-білі світлини середини 1930-х рр., на яких зафіксовано відомих фізиків — П. Капицю, К. Синельникова, Л. Шубнікова та ін. на чолі з героєм сьогоденніших мас-медіа Л. Ландау на сходах будівлі Головного корпусу УФТІ, або груповий фотознімок І. Померанчука, О. Ахієзера, Ласло Тисса та ін. біля Головного корпусу УФТІ гармонійно введено у сюжетну лінію сьогодення шляхом нашарування на сучасну кольорову світлину цієї ж будівлі. Фотомонтаж автентичних будівель УФТІ (корпус «Ван Граафа», «Теорбудинок» та ін.), унікального обладнання, співробітників у процесі роботи (ремонт воднієвого компресора, розмінування

високовольтного корпусу та ін.) створює тло, крізь призму якого відчувається атмосфера середовища всесвітньо вагомих наукових відкриттів й експериментів у сфері фізичної науки. Не менш важливою є й очікувана емоційна складова. Це, насамперед, власні рефлексії відвідувача на фотомонтаж, й, звісно, отримані враження від колекції.

Слід наголосити, що на основі вищезгаданої колекції у межах проекту «Резервна копія для майбутніх поколінь» науковими співробітниками МКК УФТІ створено NFT-колекцію «УФТІ. Харків».

Таким чином, інноваційна стратегія розвитку відомчого науково-технічного музею, що відповідає запитам особистості й суспільства, експериментаторський підхід наукових співробітників МКК УФТІ й застосування новітніх музейно-мистецьких технологій створили умови для максимально ефективного використання виразності потенціалу й ресурсів фотоархіву у процесі створення візуальної мініісторії ННЦ ХФТІ. Виставка-фотомонтаж — одна з перспективних музейно-мистецьких форм інтерпретації та популяризації спадщини, яка візуалізує повсякденну історію крізь призму минулого, формує реальне уявлення про об'єкт презентації, дозволяє відійти від умовного опису фотоджерел. Трансляція інформації у публічному просторі уможливорює вийти за межі профільної аудиторії відомчого науково-технічного музею, приверне увагу як до самого ННЦ ХФТІ, так і його історико-культурної спадщини.

Перспективи подальшого дослідження є достатньо актуальними, оскільки визначаються необхідністю вивчення специфіки надання історико-культурної та науково-технічної інформації фотоджерелами й впровадженням нових підходів, прийомів і технологій їх презентації.

М. Міщенко

ОБЛІК ВТРАТ У СИСТЕМІ ОХОРОНИ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ПЕРІОДУ ВОЄННОГО СТАНУ

М. Mishchenko

ACCOUNTING FOR LOSSES IN THE SYSTEM OF PROTECTION OF OBJECTS OF CULTURAL HERITAGE DURING THE MARTIAL LAW PERIOD

В умовах воєнного стану наша держава та український народ день у день зазнають нових втрат. З їх числа найбільш болючими та невідворотними, без зайвого перебільшення, є загибель цивільного населення та військових-захисників рідної землі. Однак слід звернути увагу й на іншу шкоду, яку в більшості випадків навіть важко оцінити не лише в духовному, але й матеріальному плані — знищення та пошкодження пам'яток як об'єктів національної культурної спадщини.

Безумовно, жодним чином не прагнучи порівняти, чи іншим чином співвіднести, цінність людського життя та означених матеріальних об'єктів, необхідно усвідомити, що культурна спадщина — важлива складова національної культури, саме вона є основою та запорукою як для формування, так і подальшого збереження української ідентичності. А в контексті одного з можливих перспективних напрямів реформування чинного пам'яток охоронного законодавства відповідно до внесеного до Верховної Ради України законопроекту «Про внесення змін до Закону України «Про національну безпеку України» щодо збереження культурної спадщини України

та національної пам'яті», є висока ймовірність надання їй статусу одного з елементів національної безпеки нашої держави.

На другому році війни не лише для українців, але й переважної більшості представників світової спільноти стало очевидним прагнення росії повною мірою реалізувати тактику стирання всіх можливих матеріальних свідчень самобутності нашої нації, включно з об'єктами культурної спадщини.

Так, згідно з інформацією, яку періодично оприлюднюють та поновлюють на офіційному сайті Міністерства культури та інформаційної політики України (*далі — Міністерство*), за період з 24 лютого 2022 року по 25 вересня 2023 року загалом зазнали різного ступеня ушкоджень 835 об'єктів культурної спадщини.

З тексту чинного Закону України «Про охорону культурної спадщини» висновується, що при визначенні поняття «охорона культурної спадщини», під обліком у системі заходів з охорони культурної спадщини, зокрема, розуміють виявлення, наукове вивчення, класифікацію, реєстрацію об'єктів культурної спадщини відповідно до категорії пам'ятки (національне, місцеве значення або щойно виявлений об'єкт культурної спадщини) у Державному реєстрі нерухомих пам'яток України (*далі — Реєстр*).

Таким чином, на нормативному рівні не передбачено обов'язку для спеціально уповноважених органів з охорони культурної спадщини фіксації та ведення даних про нерухомі об'єкти культурної спадщини, які з різних причин припинили своє існування у якості цілісного утворення, речі матеріального світу та, у кінцевому підсумку, були позбавлені охоронного статусу та вилучені з Реєстру.

Від початку повномасштабного вторгнення, актуалізувалися питання створення належним чином організованої системи для збору, верифікації, обробки, накопичення та групування, узагальнення й фіксації інформації не лише про наявні об'єкти культурної спадщини, але й ті, які було невідворотно втрачено, або ж вони зазнали різного ступеня шкоди від умисного ворожого впливу. Це обумовлено не лише потребою належного документування усіх воєнних злочинів російської федерації, вчинених на території України, аде руйнування об'єктів культурної спадщини належить до їх числа, відповідно до Гаазької конвенції 1954 року.

На наше переконання, висвітлення у публічному просторі, а також надання відкритого доступу до інформації про втрачену та пошкоджену культурну спадщину, не лише буде наочним свідченням проявів умисних ворожих посягань на українську культуру, але й сприятиме налагодженню міжнародної співпраці — пошуку закордонних партнерів та додаткових можливостей для повоєнного відновлення тих пам'яток, де це можливо, без втрати їх цінності в контексті сучасного ведення будівельних та реставраційних робіт.

За ініціатииви Міністерства на початку березня 2022 р. було створено онлайн-ресурс «Зруйнована культурна спадщина України» (<https://culturecrimes.mkp.gov.ua/>). Вважаємо, що його не слід сприймати виключно як інтерактивну базу відкритих даних чи інструмент для їх збору. Він водночас спрямований також і на залучення представників громадськості, як тих, які володіють відповідними відомостями та мають можливість повідомити їх за встановленою формою, так й усіх інших осіб, небайдужих до питань охорони культурної спадщини, а також візуалізації, поширення в інтернет-просторі інформації про воєнні злочини, які посягають на сферу культури.

На момент підготовки цього матеріалу (20 жовтня 2023 р.), за нез'ясованих причин, дані в системі вищезазначеного ресурсу востаннє було поновлено наприкінці жовтня минулого року і зафіксовано на позначці 553 пошкоджених та зруйнованих об'єкти культурної спадщини й культурних установ України. Хоча, як вже зазначалося вище, нині їх кількість суттєво збільшилася. Отже, виникла потреба сформувавши чітке розуміння, йдеться про фіксацію на цьому ресурсі виключно інформації, отриманої від осіб, для яких пам'яткоохоронна діяльність не є їх професійним обов'язком, чи це узагальнені дані, які походять як з офіційних, так і всіх інших доступних джерел.

Пошук серед відкритих ресурсів не надав інакших, окрім вже згадуваних двох, мережевих ресурсів для отримання узагальноної інформації про матеріальні наслідки війни для пам'яткоохоронної сфери. Отже, на сьогодні для того щоб сформувавши актуальний перелік об'єктів культурної спадщини, пошкоджених внаслідок ворожої агресії, слід відстежувати повідомлення на офіційному сайті Міністерства, а також інших профільних інституцій.

Як підсумок, наявна потреба більш ґрунтовного дослідження проблематики щодо формування єдиного відкритого онлайн-ресурсу для всебічного висвітлення актуальної інформації про шкоду, яка була заподіяна росією об'єктам культурної спадщини України в період війни.

В. Парацїї

БЕРЕЖАНСЬКІ «КОРЕСПОНДЕНТИ» ЗНАНОГО УКРАЇНСЬКОГО МУЗЕЙНИКА ТА ІСТОРИКА КОЗАЦТВА

V. Paratsiy

BEREZHANY "CORRESPONDENTS" OF THE FAMOUS UKRAINIAN MUSEOLOGIST AND HISTORIAN OF COSSACK PERIOD

Життєва доля та творчі відображення відомого дослідника запорізького козацтва Дмитра Яворницького вже давно вийшли за межі виключно науково-академічного осмислення. Ця особистість відома широкому загалу, що зовсім не дивує. Адже Д. Яворницький був знаний багатьма ще й за життя, мав величезну кількість респондентів для свого «Словника української мови», помічників і позаштатних співробітників під час польових археологічних досліджень (уже як директор Катеринославського музею). З ним радилися, консультувалися, зверталися за різноманітною допомогою (особливо, що було пов'язано з отриманням інформації про минуле Запоріжжя та запорізького козацтва).

Також широкою була й географія спілкування, вдалим підтвердженням чого може слугувати епістолярія, що зберігається у фондах Дніпропетровського (Дніпровського) історичного музею. Його співробітникам упродовж десятка років (з др. пол. 1990-х рр.) активної діяльності вдалося видати шеститомний збірник епістолярної спадщини козацького дослідника та популяризатора. До Д. Яворницького зверталися і з Бережан (на поч. ХХ ст., можна сказати — «із-за кордону»). Відомі, як мінімум, два такі звернення.

Перший зі згадуваних бережанських кореспондентів — знаний український громадський діяч, письменник Андрій Чайковський, який з 1890 р. працює у

Бережанах на посаді адвоката. Уже на поч. XX ст. він починає творчо працювати як побутовий та історичний белетрист, тому й знаходить важливі причини для звернення за консультацією до далекого Катеринослава — до Дмитра Яворницького.

Оригінал листа від 20 квітня 1909 р. зберігається у фондах Дніпропетровського історичного музею. Його вперше опубліковано ще в 1992 р. («Замилування до своєї бувальщини». Лист А. Я. Чайковського до Д. І. Яворницького / Вступ. стаття і підготовка тексту С. Абросимової // Вільна думка. — 1992. — № 11–12. — С. 3), пізніше — у збірнику «Епістолярна спадщина академіка Д. І. Яворницького» (Дніпропетровськ, 1999. Вип. 2 (Листи діячів культури до Д. І. Яворницького)). Цитуємо лист з дотриманням авторських стилістичних, пунктуаційних і морфологічних особливостей:

«Високоповажаний Добродію Професоре!

Ось я незвістка Вам людина звертаюся до Вас з таким проханем.

Загадав я взятись до писання популярних оповідань з української історії козацького періоду. Мені прийшло на думку, що найкраще можна спопуляризувати народню історію, підняти замилування у народу до своєї бувальщини, до традиції — без чого народ кращої будуччини, самостійності ніколи не забажає — белетристікою історичною.

Хоч як наша бувальщина є невисихаємим джерелом таких тем — то на тім поли у нас мало чого зроблено. У нас все пишеться про буденні біжучі справи, в останніх часах стали ми навіть модернізувати нашу вбогу літературу, дождалися вже добродія Винниченка «чесного з самим собою» — а з оповіданнями історичними ми усе ще позаду.

Я вже писав про побутові справи, та тепер берусь до оповідань історичних.

У моїх студіях над матеріалом натрапив я на одну важку перешкоду. Ніде не довелося мені прочитати дещо про козацьку тактику воєнну, та муштру козацьку. Я, бачите чоловік колись-то воєнний, офіцером був, і тому не можу повірити, щоби козацьке військо, колись таке славне, з такими славними стратегіками як Конашевич, Хмельницький, Сірко обходилися без певних тактичних правил, без муштри, щоб били ворога мов баби кочергами, купою, безладно.

Отож звертаюся до Вас, Добродію, як до фаховця і спеціаліста по козацькій історії з таким проханем:

Покажіть мені таки матеріал по сьому питанню, а буду Вам повік вдячний. Цього питання ніде не розбирано так, якби я хотів його мати. Знайшов я у Ваших працях про організацію воєнну, про роди оружжя а про тактику воєнну ані слова. Не знаю в яким відношенню до себе виступали ті чотири роди війська: артилерія, кіннота, піхота та технічні відділи, себ-то сапери.

Незнане цього перепиняє мене описати яку-небудь битву. Гадаю, що не прогнівитеся на мене, та ласкаво мені одпишете.

Здоровлю Вас всім добром, та кланяюсь дуже!

Андрій Чайковський.

Адреса до мене така: Др. Андрій Чайковський, адвокат краєвий в Бережанах в Галичині».

Окремі фрази, що прозвучали в листі, потребують, вважаємо, коротких пояснень. Так, після закінчення Самбірської гімназії (1877 р.), А. Чайковський служив в австро-угорському війську, звідки вийшов у чині поручника. А в січні 1882 р. був знову мобілізований до війська й брав участь у боснійському поході. Тому його акцент на себе, як «чоловіка воєнного», був справедливим.

Можна також бути впевненим, що Андрій Чайковський справді знав наукові доробки Дмитра Яворницького, як це він відзначає у листі. Адже, за свідченням його майбутнього колеги, а також письменника й етнографа Франца Коковського: «Велика гарна бібліотека пок. Андрія Чайківського давала мені змогу зачитуватися в наших книжках, пізнавати наше, рідне».

Наступний лист з Бережан до Дмитра Яворницького датується 11 травня 1911 року. Його автором є Антін Крушельницький — педагог, письменник, критик, журналіст, громадсько-політичний діяч. Народився він у м. Ланьцут (Жешувське воєводство). Працював вчителем багатьох гімназій (двічі був директором). Член Української радикальної партії. У 1919 р. — міністр освіти в уряді УНР. Упродовж 1929–1933 рр. редагував у Львові часописи «Нові шляхи», «Критика». У 1934 р. виїхав до Радянської України, того ж року заарештований, засланий на Соловки, пізніше розстріляний.

Цитований нижче лист написаний автором у статусі викладача Бережанської гімназії. Оригінал також зберігається у фондах Дніпропетровського історичного музею, а його публікація в згаданому епістолярному збірнику була здійснена вперше. Прочитуємо лист і ми (зберігаючи авторський стиль):

«Високоповажний добродію!

Я видаю ілюстровані українські шкільні читанки для галицьких гімназій I–IV класів. Хотів би дати в них по змозі якнайбільше ілюстрацій нашої старини і видів великийших українських місцевостей.

В читанці для II кл. я надрукував спогади д-ра Мих. Коса, друковані в «Ділі» (По Дніпрі. На порогах. По Запорожжю). Др. Кос порадив мені звернутися до Вас із проською о ласкаве визичене чи кліш, чи може краще прислани найінтересніших фотографій з порогів і з Запорожа. Про се я Вас дуже прошу. Крім того, я просив би прислати фотографії або відбитки цінніших речей із нашої старовини, що з ними слід би знайомити головню нашу галицьку молодіж.

Простіть, що незнайомий звертаю ся до Вас із сим, але др. Кос впевняв мене, що зможу сміло числити на Вашу ласкаву поміч.

Остаю з глибоким поважанням Антін Крушельницький.

Адр.: до I/VI н. ст. Бережани ул. Рогатинська, від I/VI до 30/VIII н. ст. Буркун п. Жабе».

У листі двічі прослідковується авторське посилання на Михайла Коса. Мова ведеться про лікаря-окуліста, громадського діяча у Перемишлі, дійсного члена Наукового товариства ім. Шевченка, автора наукових і популярних праць з медицини, подорожніх описів-споминів. З листа також можна зробити висновок, що Михайло Кос безпосередньо зустрічався та спілкувався з Дмитром Яворницьким.

На жаль, невідомі листи-відповіді українського історика, етнолога, музейника та археолога до своїх бережанських адресатів. Та сам факт такого спілкування, навіть одностороннього, говорить багато. Українські землі, розірвані між різними державами, були єдині духовно, зв'язані спільними творчими, інтелектуальними інтересами, світоглядними баченнями, національно-ментальними зв'язками.

Я. Лихолітов

ОСОБЛИВОСТІ АКТИВІЗАЦІЇ ПАМ'ЯТКООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ХАРКІВЩИНІ (1953–1965 РР.)

Ya. Likholyetov

FEATURES OF THE ACTIVATION OF MONUMENT PROTECTION ACTIVITIES IN KHARKIV REGION (1953–1965)

Дослідження різноманітних, обґрунтованих окремими хронологічними відтинками часу етапів пам'яткоохоронної справи, важливе в контексті виокремлення досягнень і прорахунків попередників, що стає важливим підґрунтям для формування сучасних законодавчих, науково-теоретичних та практичних концепцій і програм у сфері охорони культурної спадщини України, що є важливим аспектом державної політики. Одним із таких історичних етапів є період 1953–1965 рр.

На початку 1950-х рр. в Україні розпочалися гострі політичні процеси, які суттєво вплинули на формування системи центральних органів влади та управління. У 1953 р. збереження пам'яток історії, археології та мистецтва покладено на новостворене Міністерство культури УРСР, а пам'яток архітектури на Держбуд УРСР. У Харкові, згідно з рішенням сесії Харківської обласної ради від 10 червня 1953 р., було створено перше управління культури. Того ж року, обласний відділ у справах архітектури погодив список глибинного обстеження пам'яток по м. Харків та області. Було обрано 16 пам'яток, з яких 12 у м. Харків, а також 4 на території області.

17 жовтня 1955 р., Міністерство культури УРСР видало наказ № 1708 «Про заходи посилення керівництва та контролю за справою обліку й охорони пам'ятників історії, археології та мистецтва». Місцеві управління, а також відділи культури недооцінили поставлені завдання спрямовані на контроль за охороною та збереженням пам'яток, внаслідок чого значна частина об'єктів була доведена до аварійного (передаварійного) стану. Затвердження наказу дало змогу фахівцям, які відповідали за пам'яткоохоронний сектор, продовжити систематичну роботу щодо виявлення, обліку та охорони пам'яток.

Рішенням від 28 березня 1956 р. № 320 «Про затвердження списку пам'ятників архітектури по Українській РСР», підсумували проведену роботу з виявлення пам'яток архітектури, яка почалася ще у перші повоєнні роки, але офіційно була проведена упродовж 1949–1950 рр. Харківщина стала лідером з обліковування архітектурних об'єктів, що відобразилось у 59 об'єктах архітектури, які були виявлені та взяті на облік ще у 1946–47 рр.

Наприкінці 1950–1960-х рр. з'являється течія у скульптурі, яка спрямована на героїзацію військового подвигу, що відобразилось у встановленні одноманітних пам'ятників на братських могилах. На Харківщині було визначено сотні населених

пунктів, на території яких були братські могили радянських воїнів та пам'ятники радянським воїнам, а також бюсти Героям Радянського Союзу та військовим, які загинули в боях за оборону та визволення Харківщини від нацистських окупантів.

У 1960 р. активна робота відбувалась у Чугуївському та Краснокутському районах області. Оскільки того часу починається масове висотне будівництво, була потреба в охоронній інвентаризації об'єктів, які можуть бути втрачені.

У 1962 р. регіональні органи влади починають трансформуватись. У результаті таких перетворень, управління культури Харківської обласної ради депутатів трудящих було ліквідовано та поділено. У 1963–1964 рр. було створено та діяло два управління культури: при Харківському промисловому та Харківському сільському облвиконкомах. Однак, упродовж року, через внутрішню недоцільність та повторення ряду повноважень, обидва управління культури знову були об'єднані в єдиний управлінський підрозділ.

У 1964 р. за розпорядженням Держбуду УРСР, співробітники Харківського обласного відділу у справах архітектури повинні були підготувати реєстр виключених об'єктів архітектури. До переліку було включено 9 пам'яток архітектури. У липні того ж року порушено питання про консерваційні та ремонтно-реставраційні роботи на пам'ятках місцевого значення, зокрема: Покровський собор (м. Харків), Преображенський собор (м. Ізюм), житлові будинки, садиба (с. Старий Мерчик) тощо. Однак роботи не були виконані в повному обсязі через брак коштів.

У 1965 р. робота над пам'ятками виходить на новий рівень. Обласний відділ у справах архітектури ініціює ряд заходів для громадян, що фактично стає початком популяризації пам'яток серед населення. Було розроблено ряд заходів, які були направлені на ознайомлення громадян з пам'ятками архітектури Харківської області, до яких увійшли: публікації різноманітних статей і книг, організація виставок, проведення туристичних заходів тощо.

Водночас в умовах піднесення пам'яткоохоронної справи, з'являється потреба у створенні профільної громадсько-наукової інституції, яка мала б залучати до охорони та збереження пам'яток широкі верстви населення. Такою організацією стало Українське товариство охорони пам'яток історії та культури, яке було створене наприкінці 1966 р. Товариство мало велику мережу низових організацій, зокрема і на Харківщини, діяльність якої є важливою для подальших наукових пам'яткознавчих досліджень.

Отже, в означений хронологічний період відбувається упорядкування державних органів управління, функціональна реорганізація та розмежування повноважень у сфері охорони культурної спадщини. Серед практичних заходів з дослідження та обліку архітектурних об'єктів, Харківщина була флагманом серед інших областей України. Наприкінці 1950-х — поч. 1960-х рр. з'являється масова тенденція щодо ідеологічної меморіалізації пам'яті про Другу світову війну, особистостей та подій, що відобразилось у встановленні нових історико-мистецьких об'єктів. На сьогодні цей вид пам'яток потребує нового комплексного вивчення, особливо в контексті деколонізаційних та декомунізаційних процесів, що в майбутньому призведе до нової інтерпретації окремих об'єктів або їх зняття з державного обліку та перенесення з публічного простору.

А. Марків

**АРХІТЕКТУРНІ ЗМІНИ
КОСТЕЛУ СВЯТИХ АПОСТОЛІВ ПЕТРА І ПАВЛА В ЛУЦЬКУ**

А. Markiv

**ARCHITECTURAL CHANGES
OF THE CHURCH OF THE ST. APOSTLES PETER AND PAUL IN LUTSK**

Передумовою появи костелу Святих Апостолів Петра і Павла в Луцьку стало запрошення до міста представників ордену Товариства Ісуса, що також відоме як орден єзуїтів. Їх приїзд пов'язаний зі збільшення кількості римсько-католицької громади, що передбачало поширення Слова Божого серед місцевого населення. У 1606 р. луцьким римо-католицьким єпископом став Павло III Волицький, який плідно працював над розширенням діяльності ордену на Волині. За його сприяння 6 лютого 1609 р. в документі, який видав польський король Сигізмунд III, йдеться про надання єзуїтам дозволу на будівництво костелу та колегіуму.

6 липня 1616р. єпископ Павло Волицький провів освячення фундаментів костелу. Також збереглась легенда, що під час освячення він власноруч виніс 12 кошиків із землею на честь апостолів. У цьому записі йдеться про освячення наріжного каменю, оскільки у книзі витрат записано, що цього ж року видано 2 флорини музикантам під час покладення першого каменю. У зв'язку з браком документації за 1617–1621 рр. складно відстежити процес будівництва храму. На жаль, не збереглося документів та письмових відомостей, які б стосувалися створення проекту костелу, підготовчої документації, затвердження плану будівельних робіт, їх етапів, відомостей про фінансування будівництва. Можна стверджувати лише той факт, що всі ці роботи та розподіл коштів проводилось перед самим початком побудови храму.

Важливим джерелом для дослідження видозміни костелу в різні часи є графічні матеріали та малюнки, завдяки яким можна встановити, коли і як відбувались зміни в зовнішньому вигляді пам'ятки. Першим відомим зображенням костелу є його вид на панорамі Луцька. Вона знаходиться на іконі, написаній, як гадають, тринітарським луцьким живописцем Йозифом Прехтлем. Панорама показує храм уже з двома тепер наявними вежами. Ікона вірогідно написана між 1760–1770 рр. Значно пізніше, уже в XIX ст., костел малювали багато художників. Однак ті малюнки показують його таким, яким храм дійшов до нас. На основі цих зображень якісь висновки про зміни костелу XVIII ст. чи раніше зробити неможливо. Художник Наполеон Орда, який свого часу, через сто років після Прехтля, видав серію літографій «Найвизначніші ансамблі колишньої Польщі» зобразив костел саме так, однак змін у його зовнішньому вигляді не помітно. Тобто, якщо архітектура костелу за час його існування істотно змінювалась, то було це ще до середини XVIII ст. Певні зміни могли бути тільки після двох пожеж 1724 р. та 1781 р., однак тут йдеться скоріше про декоративні оновлення, аніж архітектурні.

Подальші зміни в зовнішньому вигляді храму відбуваються з 1793 р., коли луцьким єпископом стає Каспер Цецішовський, єпітафія якого до сьогодні знаходиться в костелі. Своєю діяльністю єпископ підтримував кафедральний рівень святині, а також фінансував реставраційні роботи, сприяв заміні даху на металевий. Як вірний служитель своїй церкві, він був похований у Луцьку в підземеллях костелу.

На початку XX ст. реставраційними роботами храму займався єпископ Кароль Недзялковський, а незадовго після цього у 1924 р. чергова пожежа знищує головний

вітвар, а разом із ним безцінний образ Святої Трійці та Матері Божої. Цей образ походив з каплиць Папи Климента VIII, який у 1598 р. передав його єпископу Бернарду Мацейовському. Він приваблював численні натовпи вірних, особливо на свята Марії та урочистості. Згодом у вітварі з'явилася скульптура Христа Розіп'ятого.

Найскладніший час у житті костелу розпочався у 1940 р., коли проводилась націоналізація церковного майна радянською владою. У час Другої світової війни костел та його підземелля слугували своєрідним укриттям для жителів міста та околиць. У ніч з 8 на 9 травня 1944 р. під час німецького повітряного нападу на Луцьк одна з бомб влучила у костельну вежу, а чотири впали поруч. У 1944–1945 р. радянською владою було виселено майже всіх поляків та священників до Польщі. Лише згодом, задля досягнення можливості використання приміщення костелу для складських та господарських приміщень, храм було частково відремонтовано.

У 1970–1976 рр. за задумом Львівської міжрегіональної науково-реставраційної організації, храм було відреставровано. Це зробили з метою, щоб використовувати його площу під Музей атеїзму. Музей було відкрито в 1980 р., а в 1982 р., за задумом міського архітектора, спроектовано виставку «Космос», яку ще й до сьогоднішнього дня пам'ятають місцеві мешканці. Організація роботи музею спричинила руйнування головного вітваря і частини церковних меблів та убрання. За цей час зникло 20 безцінних картин польських та інших зарубіжних живописців XVII–XIX ст. Утім значна частина полотен була відреставрована та розташовувалась в експозиції музею. Ці полотна прикрашають стіни храму і нині. Фрагменти амвону, конфесіоналів та деякі меблі частково збереглися. У 1989 р. музей був перейменований у «Музей історії релігії та атеїзму».

23 вересня 1990 р. католицька громада офіційно повернулася до костелу Святих Апостолів Петра і Павла. Спочатку в експлуатацію було введено лише каплицю у східній частині собору, де й відбулася перша Меса (Богослужіння). 31 березня 1991 р. проводилась Урочиста Меса у цілому костелі, який на той час уже був повернений до свого першопочаткового призначення та активно використовувався католицькою громадою. Першим повоєнним єпископом стає Людвіг Камілевський. Офіційне повернення цілої кафедри відбулося у свято покровителів собору — Святих Апостолів Петра і Павла — 29 червня 1991 р.

Нині діючий костел Святих Апостолів Петра і Павла в Луцьку — одна з найвеличніших архітектурних споруд Волині, окраса міста і привабливий об'єкт для туристів і місцевих мешканців.

А. Лузан

МУЗЕЙНИЙ КВЕСТ: ІНТЕРПРЕТАЦІЇ В УМОВАХ КРИЗИ (З ДОСВІДУ РОБОТИ ХАРКІВСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ ІМЕНІ М. Ф. СУМЦОВА)

А. Luzan

MUSEUM QUEST: INTERPRETATIONS IN CRISIS CONDITIONS (FROM THE WORK EXPERIENCE OF THE M. F. SUMTSOV KHARKIV HISTORICAL MUSEUM)

Реалії повномасштабного вторгнення росії на територію України внесли зміни до комунікаційної роботи музейних інституцій прифронтових міст. Набуває актуальності питання коригування звичних форм музейної комунікації з відвідувачем та їх пристосування відповідно до викликів сьогодення. Квест, як

одна з форм роботи з музейною аудиторією, також зазнає змін. Залежно від ситуації моделюються сценарій, супровідні матеріали та локації. Використовуються як очні практики, так і дистанційні. Що дозволяє музею урізноманітнювати комунікаційну роботу для підтримки спілкування з потенційним відвідувачем у кризові історичні періоди. Тож є важливим питання висвітлення отриманого досвіду реалізації проєктів в умовах кризи, задля подальшого їх удосконалення та розробки нових.

Харківський історичний музей імені М. Ф. Сумцова (далі — ХІМ) розширює можливості музейної комунікації, використовуючи ігрові форми проведення заходів. Серед них онлайн квести та квести, які проводяться безпосередньо на віізній локації. Прикладом онлайн роботи є вебквест «Янголи Харкова» розроблений до Дня захисту дітей 1 червня 2023 р. та розрахований на молодшу шкільну аудиторію. Платформою для розробки було обрано «Google Сайти». Структура квесту складається з передмови, шести основних сторінок-тем і вісімнадцяти сторінок-підтем. Атрактивність досягається фото- та відеоматеріалами. Використовується засіб: питання з вибором відповіді з кількох запропонованих варіантів. Питання та відповіді містяться як в текстовій формі, так і в зображеннях. Для відпочинку пропонуються пізнавальні відео без наступних завдань. Наскрізна ідея квесту — розповісти дітям в ігровій формі про людей, які щоденно, ризикуючи життям, підтримують життєдіяльність міста та захищають Україну на фронті. Результатом роботи стала публікація квесту в офіційному Telegram каналі ХІМ ім. М. Ф. Сумцова.

Набуттям нового досвіду в роботі з музейною аудиторією став досвід розробки екскурсії квест «Таємниці історії рідного краю». Особливо проведення цієї форми музейної комунікації, саме банерною пересувною виставкою ХІМ ім. М. Ф. Сумцова «Подорож минулим. Наш край у V–XVIII ст.» в обмеженому для пересування просторі. Тож, сценарій гри розроблявся відповідно до окреслених проблем з використанням інтерактивної та атрактивної складових: друківаних роздаткових матеріалів, предметів та артефактів за темою тощо. Кожен банер являв собою локацію, поблизу якої учасники прослуховували короткий історичний екскурс, отримували завдання та виконували їх. За кожне правильно виконане завдання учасники отримували картку. Зібрані картки давали змогу виконати фінальне завдання — зібрати їх у єдине зображення — герб міста Харкова.

Мета заходу передбачала закріплення учнями отриманих знань з історії Харківщини шляхом самостійного виконання практичних завдань в ігровій формі під час екскурсії квесту. Зважаючи, що один із напрямів роботи музею науково-освітній і розробка заходу на старшу шкільну аудиторію, у межах концепції квесту були враховані також і функції навчання, які він активізує в особистості, а саме:

Практична: навчитися самостійно знаходити логічні рішення, вибудовувати логічні зв'язки при виконанні поставлених завдань, знаходити творчі, нестандартні рішення та відповіді; застосовувати вже отримані теоретичні знання на практиці; засвоєння нових додаткових знань з краєзнавства; розвиток образного мислення шляхом візуалізації певних локацій і пам'яток, які знаходяться у відкритому просторі міста, але тематично пов'язані з темою виставки;

Освітня: надати додаткову інформацію учням з історії Харківщини, у контексті історії України, пов'язану з відповідними освітніми програмами. Збагатити знання учнів шляхом презентації, зацікавлення та подальшого дослідження,

вивчення надбань матеріальної та духовної культури мешканців Слобідської України. Познайти заочно з колекцією Харківського історичного музею імені М. Ф. Сумцова. Розповісти маловідомі факти з історії міста Харкова. Заохотити до дослідження та долучення до збереження історико-культурних пам'яток Харкова. Поповнити словниковий запас новими термінами та вміти ними послуговуватись;

Розвивальна: пошук нестандартних рішень у форматі діалогу, працюючи в команді; творче та креативне мислення; вміння виокремлювати, аналізувати та систематизувати інформацію; пошук нестандартних шляхів презентації себе; вміння публічно представити результати роботи; творчу інтерпретацію отриманої інформації;

Виховна: поважне ставлення до думки кожного члена команди: дослухатися, аналізувати та обирати варіанти; шанобливе ставлення до історико-культурного надбання на території Харківщини зокрема та України загалом; бажання досліджувати та вивчати історію рідного краю; культуру відвідування музеїв, дослідницької роботи; патріотизм.

Практичним результатом роботи стала реалізація проекту, що відбувся в офіційно дозволеному укритті міста Харкова, станом на 18 травня 2023 р. — Театрально-концертному центрі. Екскурсія квест проводилася у межах обласного циклу заходів до Міжнародного дня музеїв та була однією зі складових комплексної музейної програми ХІМ імені М. Ф. Сумцова.

Отже, з набутого практичного досвіду ХІМ імені М. Ф. Сумцова, можна висувати, що комунікація музейної інституції з відвідувачем не припиняється навіть під час воєнного стану. Музейні квести трансформуються, стають більш мобільними. Урізноманітнюються форми їх презентації відвідувачу. Ігрові форми стають одними з ретрансляторів історичних подій минулого та сьогодення. Тож діалог між музеєм та відвідувачем у реаліях прифронтового міста триває, видозмінюється, переходить на різні платформи подання інформації, але продовжується.

К. Калюжна

РОБОТА ПАВЛОГРАДСЬКОГО ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

К. Kaliuzhna

WORK OF THE PAVLOHRAD HISTORICAL AND LOCAL LORE MUSEUM DURING THE MARTIAL LAW

З початком повномасштабного вторгнення для музеїв України постало найголовніше питання — як зберегти колекції від знищення. І Павлоградський історико-краєзнавчий музей не є в цьому разі винятком. Першочерговим завданням для колективу музею стало збереження колекції. Заклад зіштовхнувся з тими ж проблемами, що і більшість музеїв України: відсутність чітких інструкцій та методичних рекомендацій, пакувальних матеріалів і спеціалізованої тари. І часу на паніку не було, потрібно було зібратися та почати роботу з евакуації колекції.

Музей був зачинений для відвідувачів, але в його стінах робота тривала. Спочатку працівники спакували найцінніші експонати, були згорнуті стаціонарні експозиції. Наступними в черзі на пакування стали предмети, які зберігались у

фондах. Музейна спільнота швидко самоорганізувалася й вийшла на міжнародних донорів. За час війни з Німеччини та Польщі ми отримували пакувальні матеріали, листи OSB, генератор, осушувачі повітря, вогнегасники та обладнання, щоб працювати під час блекауту.

Другою нагальною проблемою стала взаємодія з населенням, яке опинилося в нестандартних, екстремальних умовах. У цей період музей переходить на дистанційну форму роботи. Щоб хоча б якось відволікти людей від жахливих реалій, музей, на своїй сторінці у Фейсбукці, починає публікувати дописи та відео про історію міста. Але цього було замало для задоволення поточних потреб суспільства.

Павлоград — це прифронтове місто, і коли сотні людей залишили свої домівки та вимушені були евакуюватися на захід у безпечніше місце, місто стає тим осередком, де люди знайшли прихисток для себе та своєї сім'ї.

Зі зростанням кількості вимушено переміщених осіб, після вдоволення першочергових потреб: житло, їжа, одяг (оскільки в більшості людей не було можливості та часу зібрати речі), постає питання про психоемоційний стан, їх інтеграцію в громаду, потребу допомоги в переживанні травми, завданої ворогом. Для того щоб допомогти ВПО та мешканцям міста впоратись зі стресом, було прийнято рішення відкрити музей для відвідувачів.

Безпека для нас — на першому місці, однак музей не обладнано укриттям. Тому нам довелося шукати укриття, яке розташоване поряд із закладом та яке достатньо велике, щоб вмістити наших відвідувачів. До того ж треба було урегулювати це питання юридично.

Музей починає проводити різноманітні інтерактивні заходи. З початку повномасштабного вторгнення було проведено такі заходи: «Надприродне в житті козаків», «У пошуках скарбів. Професія археолог», «Квест на українській гостинній садибі», «Магія чаювання», «У пошуках світла», «Хочу все знати», «Новорічні пригоди», «Арт-терапія: Фантастичні тварини, за мотивами творчості Марії Примаченко» та ін.

Своєрідною візитівкою музею стала арттерапія з глиною, яка і досі користується попитом. Така активність розвиває дрібну моторику рук, знижує емоційне напруження, надає позитивну енергію, заспокоює, допомагає подолати свої страхи як дітям, так і дорослим. Під час ліплення людина відволікається від буденності та поринає у творчий процес.

Паралельно із цим нам доводиться пристосовуватись до нових реалій, наприклад, до роботи під час виключення світла. Але навіть уже до такого можна звичайтись та проводити заходи під світлом ліхтарів.

Музей у цей період починає співпрацювати з громадськими організаціями міста (ГО «Мартін-клуб», ПМГО «Агенція економічного розвитку міста Павлоград») та втілювати в життя спільні проекти, що робить наш заклад однією з ланок, яка адаптує й реабілітує населення, згідно з актуальними проблемами сучасності. Таким чином, музей став відповідно реагувати на виклики часу та спричинені цим зміни в потребах суспільства.

Одним із ключових моментів співпраці стало підписання меморандуму з ГО «Молодіжний центр «Позитивний Павлоград» про партнерство, співпрацю та проведення сумісних заходів. Першим проектом, який реалізовано в співпраці, став захід під назвою «Психічне здоров'я для України», за підтримки Швейцарії.

Його мета — надання психосоціальної підтримки дорослим та навчання їх методам допомоги й самопомоги. Цей проєкт реалізовано протягом квітня-травня 2023 року, у ході якого відбулося п'ять зустрічей. Захід могли відвідати усі охочі — як вимушено переміщені особи, так і мешканці міста.

Для дорослих психологінею була проведена серія заходів з психічними практиками, на яких люди дізнались, як реагувати на різні стреси, як реагувати коли дитина травмована психологічно, які методи самопомоги можна використовувати для себе. Окрім теорії, присутні набули навички з фізичних вправ на стабілізацію та центрування, оволоділи прийомами самомасажу, дихальними практиками й стабілізацією за Шапіро. Також у ході проєкту були проведені практичні вправи з елементами арттерапії: «вимальовування» негативних емоцій, образів. Як відомо, малювання стимулює різні ділянки мозку, відповідальні за мислення, мовлення, зорову та рухову пам'ять, координацію.

Особливістю заходу стало те, що увага приділялась не лише дорослим, які були зайняті психосоціальним розвантаженням, а й діти мали змогу взяти участь у майстер-класах. Це надало можливість дорослим змінити форму взаємодії з дітьми та приділити час самовираженню.

У цьому проєкті музей виступив своєрідним хабом: він надавав майданчик для проведення тренінгів, задовольняв важливі питання, вирішував організаційні труднощі. Водночас науковими співробітниками музею було проведено серію майстер-класів, які допомогли дітям відволіктись, «розвантажитись» від травмуючих моментів дійсності. Діти не лише цікаво провели час, захід також значно посприяв їхньому особистісному розвитку. При цьому зовнішня та внутрішня наповненість майстер-класів втілювала ідею збереження й популяризації старовинних традицій, особливостей побуту нашого народу. Уся ця серія заходів здобула велику кількість позитивних відгуків від учасників проєкту, що демонструє правильний і продуктивний напрямок взаємодії між музеєм, громадськими організаціями та відвідувачами проєкту.

Отже, війна не змусила музей припинити свою діяльність. Були реалізовані всі необхідні умови для збереження музейного фонду. До того ж наш заклад вийшов на новий рівень взаємодії з відвідувачами. Він не лише зберігає та популяризує історію, а й відповідає актуальним потребам суспільства.

Музей розширив свою цільову аудиторію, використовуючи нові методи роботи та доступні засоби. Наш заклад продемонстрував свої здібності до адаптації, виявив вміння відповідати на виклики сучасності, набув цінні навички реагування в нестандартних умовах.

О. Шанорда

КОРОТКА ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ АРХЕОДРОМІВ У ЄВРОПІ Й ПЕРСПЕКТИВИ ТАКОГО ЗАКЛАДУ НА БІЛЬСЬКОМУ ГОРОДИЩІ

О. Shaporda

A BRIEF HISTORY OF THE CREATION OF ARCHAEODROMES IN EUROPE AND THE PROSPECTS FOR SUCH INSTITUTION AT THE BILSK SETTLEMENT

Скансен, музей під відкритим небом, археодром, археопарк, музеї живої історії, експериментальне поселення — такі назви використовуються для цікавого явища в

музейній справі Європи, яке бере початок від рубежу XIX–XX ст. Звісно, усі наведені терміни мають різне тлумачення й відрізняються «рівнем допуску», або ж ступенем взаємодії відвідувача з експонатом.

Основою, першопочатком названих закладів є музей під відкритим небом, який ще називають «скансеном» від однойменного маєтку на острові Юргорден у Стокгольмі, який 11 жовтня 1891 р. було перетворено на етнографічний музей просто неба. Щоб зрозуміти специфіку терміну «археодром», необхідно виокремити наскрізну ідею, основу існування подібного закладу. Наприклад, експериментальне село початку доби заліза, створене 1964 р. в датському м. Лейр. Навколо нього розміщувалися невеликі ділянки полів, обробка яких здійснювалась примітивними давніми методами, та загони з худобою, властивою тій епосі, виведеною шляхом зворотного схрещування. Поселення було відкрите для відвідувачів у прямому розумінні цього слова — школярі, студенти, їх батьки під керівництвом персоналу, а саме професійних археологів, могли проживати на території поселення в побуті, близькому до притаманного ранньому залізному віку.

Відтак, головною ідеєю, яку несе в собі археодром, на нашу думку, є *пізнання історії через експеримент*. Основою ж колекції є не оригінальні музейні предмети, а наскільки можливо точно відтворені садиби, майстерні, оборонні споруди, звичаї, зброя, інструменти, технології та уклад життя відповідної епохи. Наприклад, польські археологи з 1936 р. відтворюють ремесла та технології населення Біскупінського городища початку доби заліза — від обробки землі та лиття бронзи до проживання у реконструйованих житлах. Цікаво, що залишки давнього поселення, зокрема предмети матеріальної культури, збереглися в дуже доброму стані. Це дало змогу археологам відновити частину городища з житлами та оборонними спорудами практично в первинному вигляді. А 1939 р. дослідниками було проведено експеримент зі штурму фортеці, який закінчився втечею нападників.

Стародавня ферма Бутсер на півдні Англії (заснована 1970 р.) — прекрасний приклад поєднання музею під відкритим небом та експериментальної археології. На її території зведено будинки кам'яного, бронзового та залізного віків, римськx віллу та саксонські будинки. Від часу заснування на фермі проводиться експериментальна робота, зосереджена, здебільшого, на дослідженні сільського господарства, домашнього й аграрного побуту.

Починаючи з другої половини XX до початку XXI ст. кількість музеїв просто неба стрімко збільшувалася. На сьогодні в межах Європи їх налічується близько 400. Досить велика частина з них включає експериментальну археологію. На початку 2000-х рр. в Європі була утворена організація EXARC — міжнародна асоціація археологічних музеїв просто неба, яка в 2007–2008 рр. розроблено сучасне визначення, яке різносторонньо охоплює різноманітні форми таких музеїв. Археологічний музей просто неба — це некомерційний постійно діючий заклад, де під відкритим небом проводиться масштабні архітектурні реконструкції, передусім на основі археологічних джерел. Він зберігає колекції нематеріальних ресурсів і дає інтерпретацію того, як люди жили й діяли в минулому. Це досягається відповідно до науково обґрунтованих методів з метою освіти, навчання та розваг відвідувачів.

Подібне поєднання планується реалізувати на Більському городищі скіфського часу (Україна). З 2005 р. нею опікується Історико-культурний заповідник «Більськ». У минулі роки на території пам'ятки різними науковцями було проведено

археологічні експерименти, пов'язані зі спорудженням жител та відтворенням ділянок оборонних валів. Під час етнофестивалю «Гелон-фест» майстрами відтворювалися стародавні ремесла на кшталт кування залізних мечів, ткацтво. Відвідувачі могли постріляти з реконструйованого скіфського лука. Також для гостей було тимчасово музеєфіковано частину розкопу, у якому вони спостерігали за роботою археологів та навіть брали участь у дослідженнях.

Створення археологічного музею просто неба на території Більського городища надасть вагомого поштовху до розвитку туризму на теренах України. Відтворення скіфських землянок, майстерень, оборонної стіни, храму, залучення відвідувачів до створення власними руками предметів з бронзи, заліза, кістки, глини, приготування їжі з вирощеної поряд пшениці-двозернянки, верхові прогулянки на конях, близьких до тогочасних, занурення в побут початку доби заліза, і все це в автентичному скіфському одязі — серйозна та кропітка робота, яка в більшості пов'язана з експериментальною археологією.

А. Гузенко

З ДОСВІДУ ОЦИФРУВАННЯ ЗРУЙНОВАНИХ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

A. Huzenko

FROM THE EXPERIENCE OF DIGITIZATION OF DESTROYED OBJECTS OF CULTURAL HERITAGE

Вторгнення армії РФ на територію України прискорило впровадження у вітчизняну пам'яткознавчу та пам'яткоохоронну практику цифрових технологій. Метою цієї роботи є вибудовування концепції щодо оцифрування нерухомих архітектурних об'єктів як одного із інструментів збереження культурно-історичної спадщини.

Новизна полягає у впровадженні 3D-технологій для цифровізації будівель, виконаних у стилі футуризм та конструктивізм. Це кропіткий процес, тому необхідно виокремити кілька етапів специфіки роботи зі сканером та камерою.

Перший етап: охоплює налаштування обладнання та вибудовування маркуванням точок. Наклейки-маркери треба розклеїти по певних кутах споруди, оскільки з нею буде працювати сканер. Як показує досвід, ці маркери важливо розклеїти у правильно пронумерованому порядку, тобто обійти усю територію, де розташована споруда, та зробити так, щоб було охоплено максимальну кількість кутів для якісної обробки.

Другий етап: містить запускання сканерів, спостереження та коригування їх програми сканера. На цьому етапі можуть працювати дві групи людей. Перша, яка знімає споруду зовні. У нашому випадку вона буде працювати також із коптером. Друга група, що буде працювати всередині приміщення та буде використовувати камеру на 16 мм, з додаванням великих спалахів для деталізації елементів інтер'єру. Основною метою цього етапу буде створення віртуального музейного туру.

Третій етап, найважливіший, оскільки спрямований на обробку та відбір матеріалу. Оскільки є ризик пропустити деякі внутрішні фрагменти будівлі (особливо в кімнатах і коридорі), необхідно розмішувати сканер у всіх частинах внутрішніх переходів та коридорів. Фотограмметрія потребує уважності при під час

зйомки. І *четвертий етап* — це отримання повноцінної 3D моделі та завантаження її на платформу Sketchfab.

У межах магістерського дипломного проєкту я запланувала авторську виставку «Непорушна музика часу: український авангард вчора, сьогодні та завтра», яка буде присвячена авангардному мистецтву та його вузьким течіям. Виставка передбачає показ авангардних споруд, зроблених у стилі конструктивізм або футуризм, яким було притаманне устремління в майбутнє. Це можна простежити на прикладах італійської, української та радянської архітектури. Створені в одному стилі, вони водночас мають особливості, які найкраще характеризуються емоційно-художньою революційністю.

Виставка надасть музейному глядачеві можливість переосмислити минуле та побачити майбутнє засобами архітектури. Для оцифрування планується обирати будівлі, створені у стилі конструктивізму та футуризму, щоб транслювати специфіку новаторського підходу до зведення будівель. Надалі на базі щоденників-замальовок італійських авторів, включити як окрему частину майбутньої виставки 3D-моделі цих будівель, креслення яких зберігаються в щоденниках авторів, для подальшого втілення в культурний простір сучасної України.

А. Євсюков

ПРОЄКТ МУЗЕЙНОЇ ВИСТАВКИ «ДВА КОЛЕСА, ЩО РУХАЮТЬ СВІТ»

A. Yevsiukov

THE PROJECT OF THE MUSEUM EXHIBITION “TWO WHEELS THAT MOVE THE WORLD”

Велосипед із часу свого виникнення мав революційний вплив на хід історичного процесу в різних аспектах і сферах життя кінця XIX ст. Велосипед став результатом розвитку механіки та технологій виробництва й наочно демонстрував прихід нової епохи — модерну, з її ідеями та прагненнями до майбутнього та всього нового. Окрім технологічного новаторства велосипед значною мірою вплинув на тогочасні європейські суспільства, сформувавши новий прошарок громадян — велосипедистів, що сповідували нові цінності та погляди, а саме — індивідуальна мобільність, прогресивність, новий погляд на час і відстань та на проведення дозвілля.

Нині існують виставки та цілі музеї велосипедів, де відображено історію розвитку та становлення велосипедних технологій та велозмагань, проте не надто багато виставок, що були б спрямовані на дослідження та висвітлення соціокультурного впливу велосипедного руху на розвиток суспільства.

Новизна цієї розвідки полягає у створенні виставки. Методологічною основою роботи є культурологічний підхід, який демонструє вплив феномену велосипеду (в його різноманітті) на різні сфери життя суспільств західної Європи та України в період модерну, кінця XIX — початку XX століття.

Ідейний задум виставки полягає в спробі показати велосипед як феномен, з одного боку, технологічний, а з іншого, як соціокультурний та відобразити його вплив на суспільство. Особливої уваги також заслуговує проблема емансипації жінок у контексті переосмислення поглядів на традиційні гендерні ролі.

За профілем виставка планується як історична та науково-технічна, з елементами демонстрації. Наукова складова полягає в технічних нововведеннях, що застосовувались для виготовлення велосипедів.

Тип виставки — класична, за призначенням — тимчасова. Метод побудови — тематичний. Планується показ велосипедних експонатів, що демонструють розвиток велосипеду як технічного виробу з одного боку, та взаємодія громадян з ним — з іншого.

Принцип побудови — комплексно-тематичний, що дозволить реалізувати поставлені завдання повною мірою. Формою музейної виставки є «експозиційне дослідження». Застосування цієї форми виставки дозволяє поставити проблемні питання та розкрити їх у ході розвитку демонстраційного процесу. Оскільки вплив велосипеду у свій час викликав жваві дискусії в суспільстві, тому проблемно-аналітичний підхід є обґрунтованим та доцільним.

Розробка цієї виставки охоплює комплексний та міждисциплінарний підхід. Елементи новизни, зокрема перетин наукового та соціально-культурного підходів, зможуть зацікавити відвідувачів з будь-яких сторін та забезпечити загальну атрактивність виставки. Тому ця виставка є актуальною та перспективною до реалізації.

I. Сошніков

ПРОЄКТ «MEMORY SAVERS» У КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ МУЗЕЙНИХ ФАХІВЦІВ З ОЦИФРУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

I. Soshnikov

“MEMORY SAVERS” PROJECT IN THE CONTEXT OF TRAINING OF MUSEUM SPECIALISTS IN CULTURAL HERITAGE DIGITIZATION

Сучасний цифровий музей — це багатовимірне явище:

- соціальний інститут громадянського суспільства, у цифровому (зокрема, освітньому) просторі, що надає багато важливих гуманітарних та освітніх послуг;
- культурна інституція, що забезпечує доступ до культурної спадщини минулого та духовного досвіду, який людство накопичувало протягом століть;
- транслятор історичних фактів і культурних цінностей з використанням математичного моделювання та віртуального дизайну;
- місце пам’яті — є вираженням невід’ємних елементів традицій колективної пам’яті, історичного матеріалу, культурних, духовних і моральних засад суспільства, соціальної пам’яті, символів і невіддільних елементів уяви;
- координатор меморіальної практики, яка визнана цивільно-правовою процедурою щодо збереження культурно-історичної спадщини;
- контактна зона із сучасними цифровими засобами комунікації між різними системами знань — офіційними даними від професійної музейної спільноти та культурно-історичною інформацією від соціально-етнічних «спільнот джерел»;
- простір для експериментів, відкриттів та інновацій як результат міждисциплінарної взаємодії експертів з різних галузей знань;

- гуманітарний сервіс кластер широкого спектру послуг, пов'язаних із задоволенням культурно-дозвіллевих інтересів споживачів, рекреаційних, інтелектуальних та психофізіологічних потреб відвідувачів;
- інструмент для розвитку антропологічного, культурного та духовного потенціалу;
- інвестиційно-приваблива сфера економіки, що динамічно розвивається;
- мас-медіа, спільний соціокультурний простір масової комунікації, який інформує, розважає та пропагує певні моральні та естетичні цінності, здійснює ідеологічний, економічний чи організаційний вплив на оцінку, думку й поведінку людей, а також сприяє обміну інформацією між учасниками музейного процесу та розробці культурних програм і проєктів;
- простір знань, який уможлиблює комплексне представлення музейного матеріалу в контексті історії його збирання, опису, дослідження та експонування.

Сучасні українські музеї розробили досить ефективні способи оперування, дослідження та популяризації власних музейних колекцій серед різних категорій музейної аудиторії. Зокрема, допомогти українському музею ознайомитися з останніми досягненнями сучасної музеології має на меті проєкт “Memory Savers”. Проєкт дозволяє музеям вивчити та впровадити нові методи роботи, зокрема оцифрування, а також оцінити, як вони можуть покращити музейну роботу. Важливою перевагою цього проєкту є залучення до роботи майбутніх колег — студентів фахових вищих навчальних закладів. Студенти, які беруть участь у проєкті, мають можливість одночасно опановувати практику музейної роботи, сприймати досвід, який передають музейні працівники, і водночас досліджувати сучасні музейні практики, яких навчають у межах проєкту “Memory Savers”. Таким чином, студенти не лише здобудуть нові знання та навички, які органічно доповнюють їхній навчальний процес в університеті, але й будуть більш вмотивованими для продовження до майбутньої кар'єри в музеї. Водночас музейні працівники, які беруть участь у проєкті та працюють зі студентами, також мають можливість навчитися новим і цікавим методам роботи.

Унікальність цього проєкту полягає в тому, що будь-який український музей, незалежно від його розміру, кількості співробітників та досвіду в оцифруванні культурної спадщини, може навчитися новим технологіям оцифрування. Адже проєкт надає музеям можливість придбати необхідне технічне обладнання та укомплектувати проєкт кадрами, профінансувавши навчання та роботу зацікавлених студентів. Отже, у межах проєкту кожен музей-учасник формує спеціалізовану команду з технічним оснащенням, яка зможе продовжити роботу над якісним оцифруванням культурної спадщини після завершення проєкту. Таким чином, “Memory Savers” є справді ефективною проєктною ініціативою в українському музейному просторі останніх років, який надає унікальну можливість продовжити освоєння сучасних досягнень музейної практики навіть в умовах воюючої за свою свободу України, зберегти й популяризувати її культурне надбання та створити потужну команду українських музейних професіоналів, які зможуть передати майбутнім поколінням матеріальні свідчення та знання про минуле українського народу як невіддільної частини європейської сім'ї.

В. Кащєєва

МУЗЕАЛІЗАЦІЯ ТКАЦТВА БОЙКІВЩИНИ В УКРАЇНІ

V. Kashcheieva

MUSEUMIZATION OF BOYKIVSHCHYNA WEAVING IN UKRAINE

Бойки — етногрупа в Україні, що проживає на заході від Карпат. Межі розселення бойків охоплюють західну частину Українських Карпат. За сучасним адміністративним поділом — це територія майже усього Долинського району, південно-західна частина Рожнятівського району Івано-Франківської області, райони Львівської області — Сколівський, Турківський, Дрогобицький, південна смуга Стрийського, Самбірський і більша частина Старосамбірського району, також це Воловецький район, північна частина Міжгірського і Великоберезнянського районів Закарпатської області.

Бойківське ткацтво — унікальне явище нематеріальної культури України. Воно висвітлено в експозиціях державних та краєзнавчих музеїв. *Краєзнавчий музей «Бойківщина»* Тетяни і Омеляна Антоновичів (Долина), Історико-етнографічний музей «Бойківщина» (Самбір), Краєзнавчий музей «Бойківщина» (*Рожнятів*), Івано-Франківський краєзнавчий музей, Калуський історико-краєзнавчий музей — експозиції цих музеїв присвячені історії та культурі бойківського краю: етнографії, ткацьким виробам та інструментами.

Краєзнавчий музей «Бойківщина» Тетяни і Омеляна Антоновичів має велике зібрання предметів культури та етнографії Бойківського краю, це перший державний музей, присвячений культурному надбанню Бойківщини. У відділах «Побут та етнографія» і «Бойківська хата» експонується велика кількість тканих та вишитих виробів зі всієї Бойківщини. Музей презентує вишукану колекцію народного одягу, унікальні ткані вироби, вписані у традиційний інтер'єр, старовинні інструменти для обробки сировини, створення ниток і перетворення їх на тканину та інші вироби.

Історико-етнографічний музей «Бойківщина» у Самборі було створено при товаристві «Бойківщина». Це музей для тих, хто хоче познайомитись з історичним походженням бойків, їхніми традиціями, побутом, звичаями. Тут проводять лекції, екскурсії, майстер-класи, тематичні вечори. В експозиції «Матеріально-господарська культура бойків та бойківські ноші» представлено рушники з традиційною бойківською вишивкою, комплекти одягу бойка та бойківчанки. Окрім ткацьких виробів, у залі експонується ткацький верстат та верети. Вишита сорочка — це не просто одяг, з давніх часів вона вважається оберегом від нещастя, це символ українського народу. У музеї часто проходять тимчасові виставки присвячені бойківській вишиванці, обов'язково це відбувається у Всесвітній день вишиванки.

Багато ткацьких виробів, особливо одягу, зберігається у приватних колекціях поцінувачів та патріотів Бойківщини — Дарії Петrenchенко, Ігоря Губіліта, Тетяни Знак. Колекціонери іноді створюють виставки самостійно або сумісно з музеями.

Деякі музеї мають колекції або одиничні предмети бойківського ткацтва у фондах. Іноді такі фондові колекції презентуються на зустрічах чи тимчасових виставках.

Отже, бойківське ткацтво представлено в державних та приватних музейних колекціях. Це експозиції, які присвячені як бойківській культурі загалом, так і поодиноким предметам бойківської культури.

Т. Буніна

КАРИНЬСЬКА ЕПОХА В МИСТЕЦТВІ ДИЗАЙНУ КОСТЮМА

Т. Вупіна

KARINSKA ERA IN THE ART OF COSTUME DESIGN

Варвара Андріївна Каринська (Барбара Каринська, англ. Barbara Karinska) народилася 3 жовтня 1886 р. в сім'ї харківського купця-мільйонера Андрія Яковича Жмудського. Була третьою з 10 дітей, старшою дочкою. Закінчила одну з найкращих у Харкові жіночу гімназію — Д. Д. Оболенської і вирішила як старші брати отримувати вищу освіту. Варварі часто доводилося бути першою за різних життєвих обставин. А першим завжди доводиться долати проблеми. Попри це, вона з'явилася у списках сторонніх слухачів юридичного факультету Імператорського Харківського університету на 1907–1908 академічний рік під прізвищем — Моїсеєнко (після одруження).

Каринська допомагала у благодійній діяльності родичів. Велика заслуга її батька у тому, що у Харкові височіє Благовіщенський храм. А мати вважалася «захисником дітей», створюючи дитячі притулки, бібліотеки, надаючи допомогу учням, незаможним студентам, товариству «Червоний Хрест». Жмудські зробили свій внесок у створення очної лікарні ім. Гіршмана, служби «Швидкої допомоги». Брала активну участь у роботі Відділу спілки для боротьби з дитячою смертністю в Росії «Крапля молока», обиралася головою загальних зборів її харківського відділу. Була скарбником Спілки допомогою нужденним учням закладів Харкова, членом опікунського комітету вищих жіночих курсів товариства трудящих жінок, членом організаційного комітету жіночого медичного інституту, входила в фінансову комісію цього інституту, була членом-співробітником 2-го (жіночого) відділення Харківського благодійного товариства, брала участь у роботі харківського відділу спілки для боротьби з дитячою смертністю, була розпорядницею благодійних заходів (таких, як щорічний бал товариства «Швидкої допомоги» та ін.).

Коли у місті з'явилася нова газета «Утро», видавцем якої став Анатолій Жмудський, Варвара Андріївна працювала там редактором. З раннього віку вона проявила талант до мистецтва, і її батьки підтримували її прагнення до знань та творчості. Вони також цінували її внесок у сім'ю. Варвара Андріївна емігрувала за кордон у досить зрілому віці. В еміграції стала видатним костюмером. Співпрацювала з російськими балетами в Монте-Карло, зокрема, виконувала костюми для трупи «Балерюс де Монте-Карло» за ескізами відомих художників. Працювала в Парижі, Лондоні. З 1938 р. жила в Нью-Йорку, де продовжила співпрацю з балетом. Працювала з Сальвадором Далі, Марком Шагалом та іншими митцями. З 1940 р. до 1970 р. виконувала майже усі костюми в постановках засновника школи американського балету Джорджа Баланчина. Крім роботи в New York City Ballet, Каринська виконувала костюми до постановок для різних танцювальних колективів, музиклів на Бродвеї та фільмів у Голлівуді. Її роботи відрізнялися оригінальністю, майстерністю виконання і бездоганним смаком. Варвара Каринська була новаторкою в галузі дизайну костюма. Вона використовувала найрізноманітніші матеріали й техніки, створюючи неповторні та вишукані образи. Каринська була однією з перших, хто почав використовувати в костюмах такі штучні матеріали, як

нейлон і поліестер. Вона також використовувала різні техніки, наприклад аплікацію, вишивку та принтування.

Варвара Каринська стала першою жінкою, яка отримала премію «Оскар» за дизайн костюмів. Вона отримала нагороду в 1948 р. за костюми до фільму «Жанна д'Арк». Цей фільм був знятий за мотивами роману Олександра Дюма «Дама з камеліями». Каринська створила для фільму костюми, які відображали історичний контекст і характери персонажів. Вона використала у своїх роботах найрізноманітніші матеріали й техніки, створюючи неповторні та вишукані образи.

Нагорода «Оскар» стала вершиною кар'єри Варвари Каринської. Вона була визнана однією з найвидатніших художниць костюма у світі. Варвара Каринська також була відома своєю благодійністю. Зокрема, вона допомагала сиротам, інвалідам і нужденним сім'ям. Варвара Каринська була справжньою королевою костюма. Вона була талановитою, наполегливою і творчою жінкою, яка досягла небувалих висот у своїй галузі. Її роботи є справжніми шедеврами, які надихають і вражають досі. Варвара Каринська була не тільки геніальною художницею, але й доброю і чуйною людиною. Вона залишила помітний слід в історії Харкова і всього світу.

СЕКЦІЯ:

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВИМІРИ ТУРИЗМУ

V. Stepanov

THE CONCEPT OF "TOURISM SECTOR" IN THE PUBLIC SYSTEM

В. Степанов

ПОНЯТТЯ «СФЕРА ТУРИЗМУ» У ГРОМАДСЬКІЙ СИСТЕМІ

The concept of "tourism sector" allows us to understand the social processes that take place in the field of tourism activities in the social system. To do this, we should consider the interpretation of the concept of "sphere", which is studied both at the socio-philosophical and sociological levels.

It should be noted that the methodological basis for stratifying these concepts can be found in the meta-analysis of the structural-functional tradition (T. Parsons, R. Merton), and in the systemic sociological approach (J. Habermas, N. Luhmann). Without going into a detailed analysis of these scientific paradigms, we note that the allocation of social spheres is based on several modernized principles of T. Parsons' structural-functional grid, namely: adaptation, goal achievement, integration, and stabilization of properties. In this regard, the differentiation of spheres is quite homogeneous and mainly boils down to two important questions: what the most stable subsystems of society look like and how to perceive the deepening processes of differentiation of elements at the system-wide level.

The latter circumstance is becoming increasingly relevant in the world as global processes develop. We can now observe that the development of national systems and their subsystem elements is significantly influenced by global trends. In this regard, individual differentiated elements of the system are transformed under the influence of global factors.

In the national philosophical and sociological tradition, there are sufficient methodological grounds for analysing such processes. It is worth noting that in the mid-

twentieth century, the idea of systemic unity and functional “differentiation of spheres of public life” was formed. It was based on the generality of the manifestation of such system components as activities, relationships, actors and their roles. The specifics of their implementation were taken into account in accordance with the nature of public values, needs and interests.

Today, we can identify the main trends in the study of the processes of differentiation and self-manifestation of “spheres of public life”. First, the development of qualitative criteria for assessing the state of the main subsystems of society with their subsequent differentiation into intra-system elements, for example, in the economy — the sphere of social and labour relations, in politics — the sphere of social policy, etc. Secondly, the development of theoretical approaches and methodological tools for analysing the specifics of phenomena and processes in their areas of concentration, such as the social sphere. Thirdly, studying the problems of subordination and conditionality of the development of system elements of different levels of differentiation to priorities and goals, especially in terms of integration into global processes and transition to sustainable development.

The allocation of any element based on objective indicators of systemic differentiation and integration of the sphere of life must meet the following requirements: functional specificity; targeted unification of connections and relations; activity orientation and satisfaction of certain interests and needs. In addition: structural feasibility and consistency; social and subjective content; ability of institutional development and inter-institutional interaction.

All of this together makes it possible to move to a sociological interpretation of the concept of “tourism”. In particular, its place in the modern social system as a branch of the implementation of institutional processes in tourism. It should be noted that the tourism industry has traditionally been viewed as an object of economic reality. At the same time, various social aspects of tourism were considered as components of more general problems of social policy and differentiation by specific areas.

It should be noted that in this case, the tourism sector is not reduced to the rank of one of the subsystems of society. In the broad sense of the word, it is seen as a specific branch of social reality. In particular, the phenomena and processes of social reality have their functional manifestation in various fields — economy, politics, cultural and spiritual life, etc.

All of this suggests that the expansion of the subject area of tourism research, the inclusion of a wide range of social relations and interactions, makes it possible to distinguish the tourism sector as an independent systemic object of society. In the most general sense, tourism is a certain area of concentration of various types and forms of social relations. They are based on tourism goals and values.

Any narrowing of this understanding of tourism leads to a limitation of the object boundaries and subject field of understanding. The example is purely economic tasks. In particular, the allocation of the tourism sector as a component of the economic system is based mainly on the analysis of quantitative indicators. At the same time, qualitative characteristics are considered within the framework of changes that describe economic processes, which is an issue for further research.

ТУРИСТИЧНИЙ НАРАТИВ, ІНКУЛЬТУРАЦІЯ ТА ТУРИСТИЧНИЙ ДОСВІД

V. Osievsky

TOURISTIC NARRATIVE, ENCULTURATION AND TOURISTIC EXPERIENCE

Українські культурологи та гуманітарії, які займаються вивченням туристичної проблематики, зокрема і культурного туризму, чомусь не беруть до уваги дуже важливий концепт «туристичний наратив» і пов'язаний з ним окремий напрям — наративний туризм, без яких, на нашу думку, сьогодні дуже складно сформувати уявлення про туристичну привабливість як один з вагомих факторів рекреаційно-туристичної дестинації.

Важливо розуміти, що наративний туризм є тим різновидом туризму, в якому історії, легенди, міфи, ритуали дестинації або історії, спогади та досвід туриста з місць його подорожей використовуються як ефективний інструмент підвищення туристичної привабливості. Інструменти включають усні, письмові та візуальні ресурси з історії, культури, фольклору та традицій, а також досвід й спогади туристів. З огляду на це, туристичний наратив є певним міфом або дискурсивною структурою, що конструє реальність споживача або мандрівника за допомогою міфологічних прийомів (дуалізм та сценарність / театральність / ритуальність), тим самим детермінуючи його враження, структуруючи досвід і сприяючи у такий спосіб кращій та глибшій інкультурації.

Сучасні вчені виокремили три етапи управління та операціоналізації туристичного наративу — конструювання історії (story-building), її розповідь (story-telling) та сприйняття або прослуховування (story-listening). Сторібілдінг охоплює наступні субкатегорії: 1) автобіографічний аналіз (вибір унікальних акцентів, які підкреслюють особливості та колорит краю, важливі події, які асоціюються з регіоном); 2) визначення сюжету (структура наративу, наприклад епічна драма, мелодрама, комедія тощо); 3) створення просторової історії (за допомогою структурованого тексту, який допоможе донести головні змісти зацікавленим сторонам, зміцнити зв'язок туриста та конкретної локації, покращити позиції в порівнянні з конкурентами). Сторітеллінг потребує залучення різних медіаресурсів на місцях і поза ними, підсилюючи туристичний досвід. Інакше кажучи, для досягнення вірусного ефекту необхідно поширювати історію за допомогою різних засобів і в різних місцях, щоб її почули якомога більше людей і не лише туристи. Останній крок — прослухати історію, відстежуючи її успіх. І обов'язково слід пам'ятати про новітні технології та соціальні медіа, які суттєво впливають на успіх історії, її реконструкцію та корегування.

Загалом наративні туристичні ресурси поділяють на дві категорії: а) історія, оповіді, легенди та міфи дестинації; б) досвід, спогади, історії та сувеніри туриста.

На увагу дослідників заслуговують як автобіографічні туристичні наративи, відформатовані просторово-часовими параметрами досвіду туриста, так і метанаративи, що відіграють важливу роль під час створення туристичних об'єктів і у процесі самоідентифікації. В якості епізодів особистих наративів, туристичні моменти є соціально та семіотично сконструйованими. Дійсно, ці наративи ніби «вплетені» у проторово-часовий континуум, оскільки туристи використовують

мультисенсорний досвід, матеріальні об'єкти і ландшафтні ознаки, щоб пов'язати спогади із сучасними подіями та метанаративи з особистою історією.

Туристичні наративи є динамічною конструкцією, адже під час реінтерпретації та переповідання вони змінюють свою семантику. Включення туристичного досвіду в автобіографічну оповідь надає туристичному простору нових значень і завдяки цьому він перетворюється на туристично привабливу дестинацію.

Ще одним важливим моментом є сценарна архітектоніка туристичного наративу з ігровою поведінкою споживача, що впливає на інкультурацію, коли турист ніби занурюється у простір-легенду чи простір-історію, який організовує маршрут його мандрівки, як режисер організовує гру акторів у просторі сцени. З одного боку, це ініціює потужний імерсивний досвід, що стимулює туристичний попит, а з іншого, перетворює мандрівника на учасника міфологічної чи історичної пригоди, відчужуючи його на певний час від реальності. Це можна сприймати і як певну «симуляцію залучення», коли туристичний наратив перетворює туриста на споживача зрежисованої та ритуально підсиленої ілюзії, завдяки якій він поринає в сакральний світ. Це не просто фізичний транзит у просторі, а ще й зміна стану свідомості, в якому бере участь не лише екскурсивод, а й, власне, культурна локація (об'єкти, артефакти), породжуючи, як зауважував О. Геніс, «симфонію» в душі мандрівника.

Конструювання за допомогою туристичного наративу «міфологічного локуса» (М. Еліаде) актуалізує в туристові архетипічно-символічні структури психіки, на базі яких він вибудовує та підтримує гармонійне світовідчуття, синхронізується з енергетикою унікальних пам'яток й артефактів відвідуваної ним місцевості, а також переживає присутність іншої, сакральної реальності «тут-і-зараз», де сакральне є інструментом не трансформації профанного світу, а «оприявлення» його символічного змісту.

На прикладі туристичного наративу як важливого культурологічного концепту і результату позиціонування оповідальної практики у просторі сучасної культури бачимо реальний ефект і усвідомлюємо цінність туристських практик: по-перше, на географічному рівні (фізичне переміщення суб'єкта у просторі), по-друге, на соціокультурному рівні (особлива організація соціального буття за допомогою семіотико-мовних структур) та, по-третє, на рівні життєвого простору окремої особистості (міфопоетична реальність, яку вона сприймає та «живить» у собі завдяки імерсивному досвіду).

А. Аніщенко

УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ТУРИСТИЧНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ СВІТОВИХ ТЕНДЕНЦІЙ

A. Anishchenko

UKRAINIAN EXPERIENCE OF TOURISM EDUCATION IN THE CONTEXT OF GLOBAL TRENDS

Туристична освіта — це процес навчання та підготовки фахівців у сфері туризму. Цей процес регулюється законодавством України, зокрема Законом «Про вищу освіту», Законом «Про туризм» і Стратегією розвитку туризму та курортів до 2026 року.

Туристична освіта у світі є важливою галуззю, яка надає студентам можливість отримати необхідні знання та навички для кар'єри в туризмі та гостинності. За останні кілька десятиліть туризм став однією з найшвидше зростаючих галузей господарства, що вимагає висококваліфікованих фахівців. Туристична освіта відповідає цим потребам та розвивається, пропонуючи різноманітні програми, включаючи бакалаврат, магістратуру та докторські ступені, а також практичну підготовку та стажування. Освіта в туризмі охоплює різні аспекти, зокрема менеджмент готелів, ресторанів, маркетинг та рекламу, екологічний туризм, культурний туризм та інші.

Міжнародна спрямованість туризму робить його глобальною галуззю, і багато програм надають студентам можливість навчатися або стажуватися в інших країнах. Висновуючи, туристична освіта у світі є важливим компонентом розвитку туризму та гостинності. Вона допомагає створювати кваліфікованих фахівців, які можуть сприяти розвитку галузі та підтримувати високі стандарти обслуговування. Зростаючий інтерес до туристичної освіти свідчить про її важливість у сучасному світі.

Перші навчальні заклади, спрямовані на підготовку фахівців для туристичної галузі, виникли в Європі наприкінці XIX століття. Одним з таких видатних освітніх закладів є швейцарська школа "Ecole hoteliere de Lausanne", яка залишається лідером у підготовці кадрів для галузі туризму й донині. Освіта в галузі туризму у Великій Британії акцентується на компетентнісному підході до навчання. Підготовка спрямована на індивідуальність студента та його саморегуляцію та відповідає національному стандарту підготовки фахівців для туристичної галузі. Деякі з навчальних закладів, які спеціалізуються на підготовці фахівців у сфері туризму, включають "Coventry University London Campus Limited", коледжі Корнудолл і Борнмутський університет.

Туристична освіта в Німеччині відома своєю високою якістю та різноманітністю навчальних програм. У країні існують різні типи освітніх закладів, де можна отримати підготовку у сфері туризму, готельного бізнесу та гостинності.

Ось деякі особливості організованої туристичної освіти в Німеччині: університети і вищі навчальні заклади пропонують програми бакалаврату та магістратури у сфері туризму, готельного менеджменту та гостинності. Ці програми часто орієнтовані на академічну підготовку й дослідницьку роботу. Професійні школи та коледжі Німеччини пропонують практичну освіту для студентів, які прагнуть стати фахівцями у сфері готельного бізнесу, ресторанного обслуговування та туризму. Підготовка до роботи в готелях і ресторанах основана на можливості отримати практичний досвід у готелях та ресторанах під час навчання, що допомагає здобувачам набути практичних навичок для роботи в цих сферах.

Оскільки туризм є міжнародною галуззю, багато програм включають вивчення іноземних мов, зокрема англійської, французької та інших, для полегшення спілкування з міжнародними туристами. Багато програм включають обов'язкову практику або стажування в готелях, ресторанах, туристичних агентствах або подібних закладах, щоб студенти могли набути практичний досвід роботи в галузі туризму. Створено спеціалізовані курси додатково до загальних програм для підготовки фахівців у конкретних галузях туризму, таких як туризм виноробства, екотуризм, туризм медичних послуг тощо. Туристична освіта в Німеччині визнається

світовою спільнотою як якісна, і студенти мають можливість отримати широкий спектр навичок та знань для успішної кар'єри в галузі туризму та гостинності.

Туристична освіта в Польщі стає все більш популярною серед студентів, оскільки країна пропонує різноманітні програми та навчальні заклади, які готують фахівців у галузі туризму та гостинності. Ось кілька ключових аспектів туристичної освіти в Польщі. Університети та вищі навчальні заклади Польщі пропонують програми бакалаврату, магістратури та докторського рівня в галузі туризму, готельного менеджменту, ресторанного бізнесу та інших пов'язаних областях. Багато навчальних закладів пропонують міжнародні програми, де навчання проводиться англійською мовою. Це приваблює іноземних студентів, які бажають отримати якісну освіту в Польщі. Багато програм включають практику та стажування в готелях, ресторанах, туристичних агентствах та інших сферах туризму, що надає студентам можливість отримати практичний досвід.

Польща, як член Європейського Союзу, забезпечує можливість для студентів брати участь в обмінних програмах та міжнародних стажуваннях у різних країнах. Студенти можуть знайти спеціалізовані курси, спрямовані на певні аспекти туризму, такі як культурний туризм, екологічний туризм, туризм для людей з особливими потребами тощо. Крім академічних програм, існують також можливості отримати професійні сертифікати та дипломи в галузі туризму, які можуть бути корисними для швидкого влаштування на роботу. Польща пропонує різноманітні можливості для отримання туристичної освіти, і її навчальні заклади добре відомі своєю якістю та доступністю для іноземних студентів.

Туристична освіта в Іспанії є популярною та високоякісною, оскільки країна відома своєю туристичною галуззю та гостинністю. Ось деякі ключові аспекти туристичної освіти в Іспанії. Університети та навчальні заклади: Іспанія має численні університети та вищі навчальні заклади, які пропонують різні програми в галузі туризму та готельного менеджменту. Вони включають як бакалаврат, так і магістратуру, а також докторські програми.

1. Програми іспанською та англійською мовами: багато навчальних закладів пропонують програми як іспанською, так й англійською мовами, що робить їх доступними для міжнародних студентів.
2. Практика та стажування: багато програм включають обов'язкову практику в готелях, ресторанах, туристичних агентствах та інших закладах галузі туризму. Це допомагає студентам набути практичний досвід та розвинути навички для подальшої кар'єри.
3. Центри підготовки до роботи в готельному бізнесі: деякі навчальні заклади спеціалізуються на готельному менеджменті та гостинності, пропонуючи програми, які підготовлюють студентів до роботи в готелях та ресторанах.
4. Майстер-класи та семінари: Іспанія часто приймає різні майстер-класи, семінари та конференції з туризму, на які студенти можуть брати участь для поглиблення своїх знань і знайомства з відомими фахівцями галузі.
5. Міжнародні можливості: Іспанія є популярною країною для обмінів студентів, що дозволяє студентам навчатися або стажуватися в інших країнах та отримувати міжнародний досвід.

Туристична освіта в Іспанії є різноманітною і відповідає потребам студентів, які бажають отримати якісну підготовку для кар'єри у сфері туризму та гостинності.

А. Єфремов, І. Варнавська

ВПЛИВ ТУРИЗМУ НА ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МІСЦЕВОГО НАСЕЛЕННЯ

A. Yefremov, I. Varnavska

THE INFLUENCE OF TOURISM ON THE FORMATION OF THE SOCIO-CULTURAL IDENTITY OF THE LOCAL POPULATION

Після початку повномасштабного вторгнення росії на територію України, постало досить важливе питання соціокультурної ідентичності місцевого населення. Країна-терорист, побуюючись потужної української культури та жаги до свободи українського народу, масово винищувала не тільки міста, а й після окупації — культурну складову населення. Таким чином, спустошувалися музеї, які зберігали ексклюзивні роботи українських митців, у бібліотеках знищувалася українська література і книги з історії нашої держави, руйнуються пам'ятники, пам'ятки історії. Агресор розумів, що перед війною наша культура переживала піднесення, тому, хибно вважаючи, що окуповані землі залишаться йому, намагався зробити все можливе, щоб назавжди вирішити тривале віками питання існування української ідентичності.

Натомість, більшість населення нарешті зрозуміла, що, дійсно, час сформувати власну стратегію збереження культури, яка набувалася віками, зуміти протиставити її насильницько-навернутій — російській. І власне, тривала війна змусила переоцінити пріоритети й за допомогою підтримки країн-партнерів ми здобули впевненість у післявоєнному відновленні та розвитку громад, особливо, коли Україна отримує безпрецедентний фінансовий та інвестиційний ресурс. Тож, маючи такий великий потенціал, важливо при побудові стратегії відродження орієнтуватися на культурне піднесення місцевих громад, а саме: намагатися реконструювати або ж відбудувати пам'ятки архітектури, відремонтувати музеї, театри, бібліотеки і важливі для населення історичні місця.

Загалом, будувати будь-яку стратегію розвитку місцевого населення, особливо розвитку культури, дала можливість проведена реформа децентралізації, за якою було створено об'єднані територіальні громади, які отримали більші права і шанс швидко реагувати діями на власні виклики, потреби та бажання.

Тому ще до війни постали важливі питання майже в кожній громаді: «Як відбудувати саме місцеву культуру наших предків або ж зміцнити збережену?», «Де знайти фінансування на цю сферу суспільного життя?». Цьому може допомогти розвиток туризму. Адже в часи, коли найбільш привабливими для туристів є великі міста або ж курортні містечка, слід запропонувати таким «подорожувальникам» щось унікальне, ідентичне, те, що матиме свою історію і збережені традиції.

Бажано розуміти, що українська культура надзвичайно багатогранна і в кожному регіоні, у кожній області та навіть у кожній окремій громаді вона може суттєво відрізнятися. На це впливає давній історичний розвиток і належність певних територій багатьом країнам, у різні періоди часу. Для прикладу можна згадати Україну за часів Національно-визвольної війни Богдана Хмельницького, тобто 1648 рік. На той час сучасна територія нашої держави належала Українській козацькій державі, Речі Посполитій, Князівству Трансильванія, Князівству Молдавія, Османській імперії, Кримському ханству та московському царству. Або ж навіть

згадувати таку давнину? Для прикладу, можна взяти ХХ століття, адже в цей час територія нашої держави постійно переходила «з рук у руки». Сучасна Україна в той проміжок часу перебувала у складі російської імперії, Австро-Угорської імперії, Української Народної Республіки, Польщі, Румунії, Чехословаччини, Угорщини, СРСР та Німеччини. Отже, населення проживало досить тривалий час під окупацією різних країн, які намагалися проводити агресивну політику асиміляції. Саме такі дії спричинювали постійну трансформацію української культури, до того ж на різних територіях та з різною силою.

Отже, можна сміливо стверджувати, що власне наша соціокультурна ідентичність є надзвичайно різносторонньою і цікавою для вивчення та пізнання. На жаль, військові дії такого масштабу змусили світ привернути увагу до нашої країни, показати і довести, що Україна — це не частина колишнього СРСР, або ж не частина росії та її сфери впливу. Нам вдалося довести і прославити на всю планету силу, міць, витримку та жагу до свободи нашого народу. Світовим суспільним трендом стало цікавитися про нашу культуру, про нашу історію і про наші мальовничі простори. Тож, після закінчення війни ми отримаємо велику кількість туристів зі всього світу, які хотітимуть пізнати не на картинці в Інтернеті, а в реальності нашу культуру: вдихнути свіже повітря Карпатських або Кримських гір, відчутти подих морського вітру Одеси, Очакова, Скадовська, Лазурного, Бердянська та Сімферополя, доторкнутися до нашої історії та відчутти надзвичайно великий спектр різних емоцій. Тому слід зрозуміти, що таких дослідників буде цікавити наша соціокультурна ідентичність, яка формувалася досить довгий час, має довгу історію, яку не треба приховувати, а гордо з нею ділитися.

Отже, розуміємо, що українська культура є надзвичайно багата і різноманітна. Навіть українці не одразу її можуть пізнати, тому що територія нашої держави доволі велика, має різні ландшафти, різні традиції, архітектурні та історичні надбання. Тому, в час всесвітньої зацікавленості нашою ідентичністю та історією, слід орієнтуватися на відновлення і розвиток цієї важливої складової. Наша соціокультурна ідентичність ще ніколи не мала такого унікального шансу на потужний розвиток і ми не маємо права його впустити. Місцевим громадам слід почати орієнтуватися на туризм, що у свою чергу надасть можливість отримувати більші доходи в бюджети різних рівнів і продовжувати розвивати культурні надбання.

М. Яріко

ІНКЛЮЗІЯ В ЕКСКУРСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ВІД ГЕТТО ДО УНІВЕРСАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ

М. Yariko

INCLUSION IN EXCURSION ACTIVITIES: FROM GHETTO TO UNIVERSAL DESIGN

Інклюзія — провідний принцип організації сучасного суспільства, в якому всі почувають себе комфортно. В Україні довгий час діяла радянська система геттоїзації людей з інвалідністю, наслідки чого можна побачити і сьогодні як у відсутності адаптованої інфраструктури, так і в наявних соціальних та психологічних бар'єрах. Окремою проблемою є те, що в Україні йдеться про паралельне становлення

нормативної бази, трансформацію інфраструктури, перебудову соціального простору та наукових досліджень теми: раптове залучення до теми великої кількості людей без досвіду комунікації з людьми з інвалідністю спровокувало різке зростання кількості публікацій з плутаниною в термінах та виникнення інфраструктурних об'єктів з численними порушеннями. У публікаціях та усному мовленні (як у приватних розмовах, так і на офіційних зустрічах різного рівня) можна зустріти терміни «люди з обмеженими можливостями» (хоча, об'єктивно, не існує людей з необмеженими можливостями), «люди з особливими потребами» (знов-таки — які потреби є звичайними, а які — особливими? Згадуючи давні новини, то в частині людей є, наприклад, особлива потреба — мати золотий унітаз), «інваліди», і навіть — «люди з інклюзією» (зважаючи на значення слова «інклюзія», термін взагалі незрозумілий). Водночас часто ці терміни використовують люди, що працюють на високих посадах, тож виправлення їх під час мовлення є проблематичним. Найточнішим є терміновикористання у представників громадських організацій, які спеціалізуються на впровадженні соціальних проєктів. Тож: «Інклюзія — це процес включення людей з інвалідністю в активне громадське життя. Для цього створюються умови, в яких всі члени суспільства можуть бути на рівних: міське середовище адаптується під потреби людей з особливостями розвитку, коригується освітня система з урахуванням здібностей різних дітей, людям з інвалідністю надаються можливості для творчого та інтелектуального розвитку». Можна побачити чіткий акцент на особі, а не на «відхиленнях від норми», адаптації середовища у напрямі включення всіх членів суспільства, а не створення окремого «інклюзивного простору», створюваного паралельно простору «нормальних людей».

Традиційно, коли йдеться про інклюзію в музейному просторі, наголошуються питання адаптації інфраструктури та експозиції. Оскільки такі проєкти є досить дорогими, то інклюзія часто тлумачиться як питання насамперед фінансове. Коли ж мова про інклюзію у суто екскурсійних варіантах, то часто йдеться про створення ексклюзивного продукту, орієнтованого на людей з інвалідністю, а у гірших випадках — про спорадичні благодійницькі акції. Проте, якщо оперувати логікою універсального дизайну, першим і принципово важливим моментом стає не стільки адаптація простору відповідно до потреб тієї чи іншої групи, скільки реалізація принципу «зробити зручним» для членів суспільства. Застосування цього принципу до екскурсійного продукту дозволяє поглянути на справу ширше: мова має йти не лише про простір експозиції, але насамперед про адаптацію екскурсії та експозиції до потреб сучасного покоління, а потім вже — про його удосконалення для задоволення потреб такої цільової аудиторії як незрячі. Мова наразі не про створення чергового фестивального продукту «одного дня», а про зміну самого підходу до створення екскурсії. Цікаво, що в рекомендаціях фахівців-тифлопедагогів є досить багато загальних моментів: можливість тактильного огляду, час на огляд, подання інформації короткими змістовними блоками тощо. Власне, якщо звернемо увагу на маркетингові особливості поколінь Y та Z, то побачимо, що ці елементи також зроблять екскурсію зручнішою та цікавішою і для зрячих. Аналогічно й питання культури обслуговування наразі є актуальним не лише стосовно незрячих, але й інших цільових груп — дітей, молоді, людей поважного віку. Проблема найчастіше є комплексною, і вирішуватись має як комплексна (з уточненнями, які стосуються особливостей тієї чи іншої цільової аудиторії).

Тож насамперед необхідно усвідомити (не лише в теорії, а й на практиці), що інклюзія — то є включення у соціальний простір виключених з різних причин осіб. Створення інклюзивного простору — завдання технічне (і сучасні технології допомагають його вирішити краще, ніж будь-коли в минулому), але передусім — психологічне та методичне. І суть не у створенні певного ексклюзивного продукту для осіб з інвалідністю, а в розробці універсального продукту, який легко адаптується. Особливість сучасності — відвідувачі не зобов'язані збиратись групами, «відсортованими по вадах». Екскурсія має справді відповідати принципам універсального дизайну, а при її розробці має бути враховано, що «інклюзивна група» не є групою, створеною штучно, а групою звичайних відвідувачів, серед яких можуть бути і незрячі.

Класичні помилки, які виникають під час обслуговування незрячих та слабкозорих екскурсантів, коріняться або у відсутності досвіду комунікації (читання рекомендацій не замінює досвіду спілкування), або ж через домінування у світогляді особи упереджень щодо сприйняття інвалідності як хвороби, прокляття або чогось, що позбавляє особу її гідності, робить неповноцінною. Певною мірою ця проблема може бути знята поєднанням навчання з досвідом, проте більше все ж таки залежить від бажання набути цей досвід, відкрити для себе нові аспекти взаємодії з іншими людьми.

Культура обслуговування незрячих та слабкозорих екскурсантів базується насамперед на повазі до гідності іншої особи та загальних нормах культури. Принципово важливих уточнень не так вже й багато — озвучування власних намірів на дії та переміщення у просторі, звертання до особи по імені, пошук можливості, які відкриваються завдяки аудіальному та кінестетичному каналам сприйняття інформації тощо. Цікаво, що сучасні технічні засоби адаптації музейного простору до потреб незрячих та слабкозорих екскурсантів часто використовуються і зрячими відвідувачами.

Підсумовуючи сказане, зазначимо ще раз: при створення екскурсії для осіб з інвалідністю не йдеться про благодійництво — йдеться про нормальні ринкові відносини: створюємо продукт (екскурсію) відповідно до потреб цільової аудиторії. Все, що робиться людьми для інших людей, має бути зручним. Вже на початку діяльності маємо думати, як продукт буде сприйматися різними соціальними групами.

Основні моделі сприйняття інвалідності редукують особу, на перше місце висуваючи ті чи інші її якості, особливості, також йдеться про розподіл людей на «нормальних» та «не таких», «хворих», «недосконалих». Натомість, соціальна модель у центр уваги ставить особистість, а не її характеристики. Саме ця модель допомагає перейти від благодійницьких акцій до виконання зобов'язань соціуму — вільного доступу всіх до освіти, державних установ, культурного надбання тощо. Узагальненням реалізації соціальної моделі стає принцип «нічого для нас без нас» (особливо добре його реалізацію сьогодні можна побачити у сфері ІТ технологій).

Серед слабких місць традиційних екскурсій можна виокремити насамперед лекційний формат та інформаційне наповнення: для сучасних поколінь питання доцільності витраченого часу є досить принциповим, проблем у вільному доступі до інформації немає (зокрема, у незрячих), але проблеми із здатністю тривалого використання одного інформаційного каналу є. Тож комбінування аудіального та

кінстетичного способів подання інформації, збагачення тактильного матеріалу, короткі змістовні інформаційні блоки, широке використання гаджетів, наявність пауз для осмислення матеріалу, постійна взаємодія з екскурсантами (зокрема, гейміфікація екскурсії), екзистенційне наповнення (зокрема, наявність місії) плюс культура обслуговування і щира зацікавленість самого екскурсовода мають зробити екскурсію цікавою не лише для незрячих, але й для молоді загалом. І таким чином, йтиметься про екскурсійний продукт, розроблений за принципами універсального дизайну.

М. Зайцева

ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОСУВАННЯ ПОСЛУГ У ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ

M. Zaitseva

EXHIBITIONS AS A MARKETING TOOL IN TOURISM INTERNET MARKETING AS A TOOL FOR PROMOTING SERVICES IN THE HOTEL BUSINESS

У готельному бізнесі при просуванні послуг розміщення все більше значення набувають соціальні мережі. Величезний потенціал Інтернету та соціальних мереж є феноменом. Частка інтернет-маркетингу є незначною порівняно з бюджетами на інформаційні матеріали, рекламні щити, радіо чи вітчизняні та зовнішні ярмарки. Ця тенденція призводить до необхідності обмеження витрат на друківані рекламні матеріали та збільшення частки бюджету на Інтернет-маркетинг, як основного допоміжного продукту просування послуг.

Завдяки рівню свого розвитку та досвіду користувачів, Інтернет-маркетинг поступово перетворився на витончений спосіб не лише просування послуг розміщення, але й комунікації та аналізу.

Інтернет-маркетинг у готельному бізнесі наразі вважається методом маркетингу, який найшвидше розвивається. Основними причинами такого розвитку є:

- можливість точного націлювання. Деякі соціальні інтернет-медіа можуть зосереджуватися на охопленні потенційного клієнта відповідно до статі, регіону, професійної орієнтації, хобі, мови тощо;
- високий ступінь автоматизації процесу. Інтернет-маркетинг надає надзвичайно потужний інструмент для різних типів вимірювання та аналізу, пов'язаних зі створенням, управлінням та оцінкою маркетингових проєктів у формі цілого ряду онлайн-додатків, які безпосередньо під'єднані до Інтернету;
- гнучкість і динамічність. Запуск миттєвих повідомлень у більшості інструментів / служб SEM практично негайно, з можливістю у будь-який час змінити, припинити, оптимізувати їх для кращої продуктивності;
- високий рівень контролю. Весь стан проєкту або його важливі показники можна відслідковувати онлайн будь-де та в будь-який час;
- універсальність. Більшість продуктів, які не рекламуються через миттєві повідомлення, так чи інакше пов'язані з миттєвими повідомленнями (наприклад, Інтернет-презентація).

Також серед інших переваг: приблизно 90% рішення про покупку послуг розміщення залежить від Інтернету, приблизно 60% потенційних клієнтів шукають інформацію в Інтернеті, можливість формування іміджу підприємств готельного

господарства та онлайн-продажів послуг, створення каналу зв'язку з потенційними клієнтами.

Нині інтернет-маркетинг все частіше використовується для реклами в готельному господарстві успішних курортів. Це можна побачити у збільшенні рекламних кампаній, дисконтних порталів, якості вебпрезентацій готелів та курортів тощо. Проте традиційні методи просування досі переважають. Бюджет становить 20% — на Інтернет і 80% — на інше. Великі гроші все ще вкладаються в рекламу у друкованих ЗМІ, друковану продукцію, телевізійну рекламу, рекламу на радіо і білборди. І це при тому, що переваги інтернет-маркетингу абсолютно очевидні.

Все це пов'язано з недостатнім знанням переваг інтернет-маркетингу, застарілими способами маркетингових планів, стереотипами маркетингового планування та часто також неможливістю просування нових методів перед керівництвом.

Так, ми бачимо нефокусовані рекламні ролики на телебаченні, рекламні щити на дорогах у радіусі кількох кілометрів від рекламованого об'єкта, рекламу на радіо з незрозумілими нам повідомленнями. Інтернет-маркетинг — це не лише метод просування, а передусім взаємодія: швидкий і всебічний аналіз, точне націлювання, легка керуваність та інші.

Г. Аfenченко, Н. Шумлянська

ВИКОРИСТАННЯ ТАРГЕТИНГУ В ПРОЦЕСІ ПРОСУВАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПРОДУКТІВ ТА ПОСЛУГ

H. Afenchenko, N. Shumlyanska

USE OF TARGETING IN THE PROCESS OF PROMOTING TOURIST PRODUCTS AND SERVICES

Сучасні реалії розвитку ринкових умов вимагають впровадження інноваційних технологій у просуванні туристських продуктів та послуг.

Інструменти digital-маркетингу в туристичній сфері отримали активне впровадження ще до початку пандемії COVID-19. Проте часи пандемії загальмували розвиток електронної комерції в туристичному секторі через відсутність самої можливості продавати туристські продукти та послуги.

Активний розвиток digital-технологій у комерційній діяльності туристичних підприємств відновився в 2022 році.

Проведення традиційного процесу сегментації ринку завершувалося позиціонуванням туристського продукту на ринку. Сучасне бачення цього маркетингового процесу отримало гідну трансформацію у зв'язку з тим, що між сегментацією і позиціонуванням з'явився такий вид діяльності, як таргетинг. Він спрямований на визначення шляхів ефективного впливу на цільові сегменти туристичного підприємства.

Наприклад, серед споживачів пекідж турів у Туреччину є такі три сегменти:

1. Молоді пари, які прагнуть веселощів і розваг.
2. Сімейні пари з дітьми, які їдуть з метою оздоровити дітей і відпочити самим.
3. Сімейні пари середнього і старшого віку без дітей, які обирають спокійний респектабельний відпочинок у готелях для дорослих.

Туристичне підприємство зацікавлене у всіх цих сегментах, але перший сегмент вважає прибутковішим. Тоді починають визначати додаткові параметри сегменту: соціальні групи, вік, стать, рівень доходів, сфера діяльності. Таким чином розводять групи клієнтів по різних сторінках сайту туроператора з пропозиціями готелів різних категорій чи турів різної тривалості й вартості. Допмагають обрати курорт: яскравий молодіжний Мармарис, фешенебельний Белек або спокійний Фетхіє.

Задля досягнення мети використовують різні напрями таргетингу. Ключову роль відіграє контекстний маркетинг, який базується на використанні ключових слів та відповідних тем.

Також у туристичній сфері популярні соціально-демографічний, географічний, ретаргетинг, часовий, за пристроєм, геолокальний та інші.

Соціально-демографічний таргетинг дозволяє демонструвати рекламу щодо байдаркового туру по Дністру молоді у віці від 20 до 35 років.

Географічний таргетинг демонструє контент туристичного оператора, що спеціалізується на гірсько-лижному туризмі, жителям рівнинних територій держави.

Ретаргетинг демонстрацією рекламної інформації нагадує людині про цікаві йому туристичні послуги. Коли людина заходить і передивляється на сайті туроператора той чи інший тур, але не купує його, через певний час вмикається нагадування відвідувачу про переглянуті тури, показується інформація про них.

Часовий таргетинг привертає увагу потенційного споживача у зручний для нього час.

У геолокальному таргетингу для передання інформаційного повідомлення є важливим певний радіус геолокації.

Таргетинг за пристроєм налаштовує рекламне повідомлення на певний гаджет.

У підсумку потрібно зазначити, що використання різних напрямів таргетингу значно підвищує ефективність діяльності туристичного підприємства щодо просування своїх продуктів та послуг. Використання коштів на просування стає цілеспрямованим і результативним. Завдяки комплексному використанню різних напрямів таргетингу туристичне підприємство швидше досягає своїх стратегічних завдань щодо просування туристичних продуктів та послуг.

І. Мартищенко

МІЖНАРОДНА АРТРЕЗИДЕНЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ДЕСТИНАЦІЇ

І. Martyshchenko

INTERNATIONAL ARTRESIDENCE AS A TOURIST DESTINATION DEVELOPMENT TOOL

Актуальність теми дослідження зумовлена розвитком та розповсюдженням в Україні та світі артрезиденцій, які мають великий туристичний потенціал. На основі дослідження явища творчого туризму та мистецьких резиденцій був розроблений проєкт, що має на меті сприяти повоєнному відновленню, культурному відродженню та підвищенню туристичної привабливості міста Лисичанська. У ході дослідження було проаналізовано багато робіт вітчизняних і закордонних авторів. Питання розвитку туризму в Луганській області досліджували О. А. Мельниченко, Л. Є. Охтирська, вчені, які вже аналізували мистецькі резиденції як явище сучасної

української культури — О. Плюта, А. Сендецький. Для аналізу українських резиденцій використовували сайти та соціальні мережі самих резиденцій.

У поняття «артрезиденція» існує багато визначень, але якщо їх об'єднати та узагальнити, то можна визначити, що артрезиденція — це програма, яка надає художникам, дизайнерам, письменникам та іншим творчим людям можливість проживати та працювати у спеціально обладнаних студіях протягом певного періоду часу та надає митцєві творчу свободу, сприяє створенню нових зв'язків та знайомств і, звісно, дає шанс митцєві продемонструвати свої роботи широкій аудиторії.

В Європі та світі явище артрезиденції виникло та вкорінилося в культурному просторі вже доволі давно. Резиденції використовують як для культурного збагачення аудиторії, так і для підняття суспільно важливих питань. У межах програми 2013 року Культурного центру Caetani у Верноні, Британська Колумбія, були залучені художники, які висвітлювали тему природи, її збереження та соціальних питань. Концепція творчих просторів активно інтегрується у систему освіти для розвитку науки та мистецтва. Прикладом може слугувати “Cambridge sustainability residency”, яка була заснована у 2010 році. Мистецькі резиденції також можуть сприяти розвитку туризму, як наприклад “La Fragua”, що заснована у 2010 році в місті Кордова, що в Іспанії.

У межах туристичної діяльності мистецькі резиденції можна віднести до творчого або культурно-пізнавального туризму. В Україні мистецькі резиденції лише починають зароджуватись. Попри поки малу численність, артрезиденції в нашій країні, опираючись на європейському та радянському досвіді, встигли стати важливим явищем, що впливає на наш культурний простір. Вони створюють сприятливі умови для розвитку творчості, спілкування та обміну досвідом між художниками, сприяють формуванню нових художніх тенденцій. Серед вітчизняних проєктів хотілося б відзначити такі резиденції: «Ізоляція. Платформа культурних ініціатив», яка ставила за мету подолання культурної ізоляції Донецька; «Конгрес рисувальників», створена на основі організації «Тепле місто» в Івано-Франківську, автори якої ставили за мету розвиток культурного ландшафту міста; творча ініціатива «Над Богом», заснована у Вінниці; організація «Де-не-де», що відповідальна за організацію багатьох проєктів з облаштування творчого простору.

На прикладі наведених проєктів можна зробити висновок, що артрезиденція не лише місце, що дає митцям творчу свободу та всі необхідні умови для роботи, а й доволі гнучка структура, що може виконувати різні функції, привертати увагу громадськості до певних проблем, використовуючи мистецтво. Саме тому ми вирішили розробити проєкт артрезиденції «За лісячим слідом», який передбачає повоєнне відновлення міста Лисичанська та заохочення творчої молоді до цього процесу. Проєкт за своєю структурою є артрезиденцією, у якій одночасно можуть брати участь до десяти митців. Місцем проведення заходу була обрана колишня лисичанська штейгерська школа. Проєкт «За лісячим слідом» має надати митцям Луганщини новий зручний творчий простір, де будуть проводитись виставки, аукціони витворів мистецтва та творчі вечори, метою яких буде збір коштів на відновлення міста Лисичанська. Ми збираємось довести, що навіть зруйновані війною постіндустріальні міста Луганщини мають шанс на відродження та розвиток культурної спадщини.

С. Чебелюк

**ОКОЛЬНИЙ ЗАМОК У ЛУЦЬКУ
ЯК ПРИВАБЛИВИЙ ОБ'ЄКТ КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ**

S. Chebeliuk

**OKOLNYI CASTLE IN LUTSK
AS AN ATTRACTIVE OBJECT OF CULTURAL TOURISM**

Культурна спадщина України вирізняється яскравим різноманіттям і відтворює усі етапи історичного розвитку українського етносу. Кожна з областей має свої особливі культурні й природні принади, які ваблять відвідувачів і стають справжніми туристичними «магітами». Не є винятком і Волинська область. Одним із об'єктів, відкритим для туристів у Луцьку 14 липня 2023 р., є музейний простір «Окольний замок». Це новий туристичний об'єкт, який створено на базі відреставрованих пам'яток архітектури національного значення. Він включає вежу Чорторийських — унікальну споруду, єдину з чотирьох мурованих, що збереглась до наших часів з XVI ст.; залишки муру оборонної стіни Окольного замку та підземелля Луцького єзуїтського колегіуму, загальна площа яких становить 170 кв. м та має в собі 18 кімнат і 4 коридори. Про ці підземні коридори давно ходили різноманітні легенди, а нині вони доступні для огляду відвідувачів.

Створення музейного простору «Окольний замок» стало можливим завдяки реалізації проекту «Нове життя старого міста: ревіталізація пам'яток історико-культурної спадщини Любліна і Луцька». Реставраційні роботи тривали упродовж 2018–2022 рр. Його успішну реалізацію нещодавно високо оцінили організатори Програми транскордонного співробітництва, включивши в десятку найбільш вдалих з-поміж сотні тих, які фінансував Європейський Союз у 2014 р. — на початку 2020-х рр.

У межах вищезгаданого проекту у процесі реставраційних робіт виявлено досі невідомі підземелля, що знаходяться під вежею Чорторийських та південно-західним крилом монастиря єзуїтів. Датуються вони XV–XVIII ст., що говорить про їх різноманітне призначення та використання. У межах проекту проведено археологічні дослідження, результатом яких стало відкриття 18-метрового коридору (проводились масштабні роботи з розчищення та реставрації), який сполучає відомі та нововиявлені підвали (останні були засипані будівельним сміттям та ґрунтом і потребували тривалого часу для розчищення). Відкриття означеного музейного простору стало справжньою сенсацією і послужило значній активізації культурного туризму в обласному центрі Волинської області.

Привабливим об'єктом культурного туризму може бути місце, яке має значну культурну цінність і привертає увагу туристів. Це можуть бути історичні пам'ятки, палаці, замки, музеї, національні парки та заповідники, де можна познайомитися з місцевою культурою і природою. Важливо, щоб такі об'єкти були музеєфіковані, гарно збережені та доступні для відвідування туристами. Пам'ятка може стати привабливою для відвідувачів завдяки комбінації кількох факторів: унікальності (те, чим вона привертає увагу та відрізняється від інших пам'яток), зручній локації (більша вірогідність, що її відвідають, якщо вона знаходиться поруч з іншими популярними об'єктами), якості надання туристичних послуг (доступність таких

послуг, як екскурсії, гіді, сувенірна продукція), реклами та маркетингу (використання медіа, зв'язки з громадськістю, вебсайти, сторінки в соціальних мережах та інші канали зв'язку) та зручності й безпеці (відповідна інфраструктура, наявність місця для паркування автомобіля тощо).

Музейний простір «Окольний замок» привертає увагу туристів з різних причин: своєю атмосферністю та естетикою, унікальністю, історичним значенням, зручним розташуванням, а також упродовженними та вдало поєднаними із старовиною новітніми технологіями. Зокрема, підземелля єзуїтського колегіуму охоплюють наступні елементи: мультимедійну інтерактивну дошку (смарт-табло); скляну поверхню, через яку видніються підземелля костелу; VR-кімнату, де відвідувач одягає шолом віртуальної реальності та поринає у зовсім інший світ; силіконову фігуру монаха-єзуїта, який ще й рухає головою; голограму привида (може бути різним, зважаючи на вікову категорію відвідувачів); галерею лицарства з макетами воїнів Литовської доби; кімнату зі звучанням молитви ченця-єзуїта на латині; експозицію навчального процесу в єзуїтському колегіумі; залу-пивницю та гвинтові сходи у вежі Чорторийських. І музейні експонати, і сучасні інтерактивні засоби дають змогу відвідувачам перенестися в минуле, відчути дух й атмосферу Середньовіччя. У залі лицарства, наприклад, експонуються манекени лицарів різного майнового походження в обладунках. Розповідь екскурсорода стосується культури лицарства не лише у загальноєвропейському контексті, а й у місцевому, волинському. А мультимедійний екран демонструє інформацію про Луцьк від XVI ст. і до сьогодення.

Нововідкритий музейний простір є популярним туристичним місцем та привабливим історичним об'єктом для лучан і гостей міста. Це пов'язано з культурною цінністю, архітектурними особливостями, історичним значенням та емоційним зв'язком з минулим, які він пропонує. Відвідувачі відчувають емоційне піднесення і захоплення від такого місця, адже чого варті лише відчуття того, що ми стоїмо на тій землі, де у Середньовіччі творили визначні особистості, де були прийняті важливі рішення, де відбувалися події, що суттєво вплинули на хід історії. Відвідування такого місця дарує незабутні враження та можливість заглибитися в історію та культуру міста.

Проект ревіталізації історичних пам'яток став унікальним для Луцька і за кількістю виділених Європейським Союзом грантових коштів (понад 1 млн євро), і за масштабами виконаних робіт.

Отже, музейний простір «Окольний замок» у Луцьку є надзвичайно важливий як з погляду відновлення історико-культурної спадщини, так і з погляду відкриття нової туристичної локації. Лише за три місяці діяльності тут побувало кілька десятків тисяч відвідувачів не тільки з Волині, а й усієї України, що засвідчує привабливість музейного простору «Окольний замок» як об'єкта культурного туризму.

СЕКЦІЯ:
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ І ФІЛОЛОГІЇ
В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ

ПІДСЕКЦІЯ:
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ
ТА УМОВИ ПСИХІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ЛЮДИНИ

Р. Білоус, Л. Кременчуцька

ОСОБЛИВОСТІ ЧАСОВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ СТУДЕНТІВ

R. Bilous, L. Kremenchutska

PECULIARITIES OF STUDENTS' TIME PERSPECTIVE

Інформаційне перенасичення та стрімка технологічна революція суттєво вплинули на спосіб сприйняття часу студентами та організацію їх щоденної діяльності, що дозволило по-новому поглянути на оцінку навчальної успішності та успіх у потенційній кар'єрі. Сучасні студенти опиняються в унікальному інформаційному середовищі, де найбільшою цінністю є швидкість, миттєвість і доступність інформації. Соціальні мережі, месенджери, інтернет-платформи, які забезпечують безмежний доступ до знань та розваг, роблять більшість аспектів життя молоді швидкими і тимчасовими, що може призводити до погіршення властивостей уваги, зокрема концентрації, стійкості, та викликати проблеми в постановці довгострокових цілей, виконанні завдань, що вимагають тривалих зусиль, що актуалізує заявлену тему дослідження.

Особливості часової перспективи студентів є ключовим питанням у контексті організації освітнього процесу, тому навчальні програми, адаптовані до індивідуальних потреб, мають урахувувати особливості часової перспективи задля створення ситуації успіху та реалізації потенціалу. Однак без вивчення та розуміння цих особливостей, педагогічні та психологічні стратегії можуть залишатися неефективними. Часову перспективу вивчали Л. Франк, К. Левін, Ж. Нюттен, Л. Тодорів, Ф. Зімбардо, В. Ленс, Дж. Бойд, К. Леннінгс. Ф. Зімбардо та Дж. Бойд розглядають п'ять основних вимірів часової перспективи: позитивне і негативне минуле, майбутнє, фаталістичне й гедоністичне теперішнє. При аналізі часової перспективи в умовах кризи К. Муздибаєвим виявлено значно скорочену або невизначену часову перспективу в більшій частині досліджуваних.

Рушійною силою формування успішного майбутнього є система безперервного планування, яка сприяє самовдосконаленню. У студентів спостерігається більш чітке усвідомлення часових інтервалів, збільшується розуміння його важливості, підвищується реалістичність сприйняття часу. Основним новоутворенням цього віку є психологічна готовність до особистісного самовизначення, істотну характеристику якого представляє спрямованість на майбутнє. У студентів часова перспектива виражається нестабільністю та недостатньою ретельністю при складанні алгоритму дій. Під час планування свого майбутнього, основний акцент ставиться передусім на ієрархії цінностей, представлених у їх свідомості. Рациональне сприйняття часу та вміння управляти своїм часом є важливим для оптимізації навчального процесу.

Дослідження студентських стратегій і визначення проблем у керуванні часом може сприяти покращенню навчальних результатів. Студенти, які мають збалансовану та довгострокову часову перспективу, проявляють схильність до стратегічного планування та ефективного використання часу, що позитивно позначається на рівні академічних досягнень. Студенти з короткостроковою часовою перспективою здатні фокусувати увагу на теперішньому моменті та миттєвих задоволеннях, тому сильніше піддаються стресу, відчуваючи тривожність, особливо в ситуаціях, коли необхідно виважено планувати та діяти на довгострокову перспективу. Формування гармонійної часової перспективи студентів дозволяє осмислювати власний життєвий досвід та інтегрувати його, усвідомлюючи власну присутність у теперішньому часі та створювати реалістичний образ майбутнього, розвивати вміння проводити дозвілля з користю для себе. Збалансована часова перспектива студентів пояснюється гнучкістю студентської «Я-концепції» та важливістю активності особистісної діяльності при створенні власного життєвого сценарію.

Отже, часова перспектива є одним із ключових, але маловживаних ресурсів розвитку особистості, необхідних для її соціалізації. Стрімкі соціальні зрушення, спричинені нестабільною ситуацією у світі, здатні змінювати процес переживання студентами плинності власного життя, внаслідок чого звучується часова перспектива. Низький рівень психологічного благополуччя студентів пов'язаний із посиленням впливу на них негативної часової перспективи та посиленням уваги до позитивного минулого та нестабільного майбутнього часу. Розуміння впливу часової перспективи на здоров'я та психічний стан студентів може сприяти розробці актуальних підходів до психолого-педагогічної підтримки, спрямованих на покращення ментального благополуччя й рівня навчальних досягнень.

А. Большакова, Д. Дубінін

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ФЕНОМЕНУ АКСІОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

A. Bolshakova, D. Dubinin

CONCEPTUALIZATION OF THE PHENOMENON OF AXIOLOGICAL COMPETENCY

Найактуальнішою проблемою сучасної психологічної науки є вивчення особистісних факторів розвитку резиліентності особистості.

Аналіз сучасних концепцій резиліентності дозволяє дійти висновку, що науковою спільнотою визнається існування ціннісно-смыслових регуляторів у її структурі. Ціннісна сфера особистості відіграє важливу роль у розвитку та підтримці резиліентності таким чином:

- цінності допомагають особистості зрозуміти, що є дійсно важливим для неї та якими принципами вона керується в житті, це усвідомлення допомагає знаходити сенс у складних ситуаціях і створює міцний фундамент для витримування стресу;
- особистості із чіткими цінностями мають аксіологічний фундамент, на якому можна будувати стратегії вирішення проблем;
- значущі цінності сприяють розвитку внутрішнього ресурсу та самосвідомості особистості;

- зміна цінностей або їх переосмислення може бути частиною адаптації до нових обставин, резиліентні особистості можуть змінювати свої цінності, коли це необхідно, але водночас залишаються вірними своїм основним переконанням;
- цінності можуть об'єднувати людей та зміцнювати соціальну підтримку.

Результати аналізу сучасних теоретико-методологічних підходів, реалізовуваних у психологічних дослідженнях, дозволяють дійти висновку, що найбільш плідним та корисним для вивчення ціннісної складової резиліентності особистості є компетентнісний підхід.

Використання компетентнісного підходу в дослідженні ціннісної сфери особистості обґрунтоване з кількох причин:

- цей підхід фокусує увагу на здатностях особистості до досягнення конкретних цілей і завдань, вивчення цінностей у контексті компетентнісного підходу дозволяє оцінити, наскільки ефективно особистість використовує свої цінності для досягнення важливих життєвих результатів;
- дослідження ціннісної сфери особистості в межах компетентнісного підходу допомагає визначити, як особистість може адаптувати свої цінності до змінних обставин, це особливо важливо для успішного функціонування, включаючи виконання професійних обов'язків, в умовах, коли тривалий вплив стресових факторів, що травмують, стає реальністю життя;
- компетентнісний підхід надає можливість розвивати навички і стратегії управління життєвими ситуаціями на основі цінностей, людина може формувати навички використання своїх цінностей для прийняття рішень, подолання наслідків травматичних стресових подій та росту після травми;
- компетентнісний підхід допомагає ідентифікувати ресурси, які людина може використовувати для досягнення своїх цілей, зокрема цінності, які стимулюють та мотивують його.

Виходячи з положень компетентнісного підходу, аксіологічну компетентність у нашій моделі було визначено як здатність розуміти, цінувати й оцінювати цінності, вибирати дії та вирішувати, які відповідають цінностям, впливати на свої власні ціннісні орієнтації і поведінку на основі цих цінностей. Теоретично обґрунтована структурно-змістова модель аксіологічної компетентності містить такі складові, як:

- усвідомлення та аналіз цінностей (розуміння того, що цінності існують і впливають на життя);
- вміння виражати свої цінності (виявляється в навичках вираження своїх цінностей у відкритий та ефективний спосіб);
- реалізація цінностей у дії (пов'язана зі здатністю успішно перетворювати свої цінності в конкретні дії та рішення);
- здатність вирішувати конфлікти, пов'язані із цінностями (здатність вирішувати міжособистісні конфлікти, пов'язані із цінностями, та вміння виявляти та в конструктивний спосіб вирішувати внутрішні конфлікти, що виникають унаслідок ціннісних дилем);
- розвиток ціннісних орієнтацій (здатність розвивати і змінювати ціннісні орієнтації відповідно до зміни життєвих обставин та нового досвіду, переосмислювати й переглядати свої цінності впродовж життя);

- соціальна чутливість та толерантність до цінностей інших людей (розуміння і врахування цінностей інших людей, здатність ставитися до інших з повагою та розумінням їхніх цінностей);
- критичне мислення (здатність критично оцінювати свої цінності та цінності суспільства загалом, ставити питання й аналізувати інформацію, що впливає на ціннісні переконання).

I. Віденєєв

ОСОБЛИВОСТІ ПОДОЛАННЯ ВАЖКИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЙ ОСОБАМИ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

I. Videnieiev

PECULIARITIES OF OVERCOMING DIFFICULT LIFE SITUATIONS BY ADOLESCENTS

У сучасних соціально-економічних, соціально-культурних умовах життя, обумовлених воєнними діями України з росією, життя підлітка рясніє складними ситуаціями, які змушують його подолати різного роду труднощі та перешкоди або пристосовуватися до них. Складність, динамічність і суперечливість сучасного життя ставлять особистість підлітка перед необхідністю пошуку найбільше вигідних виходів із труднощів, конфліктів і всіляких криз.

Підлітковий вік — це особливий життєвий відрізок у становленні особи, під час якого дитячі моделі поведінки еволюціонують у зрілі, усвідомлені візерунки дорослої людини. Такі особистісні зміни зазвичай супроводжують різноманітні психологічні проблеми, усвідомлення яких буває утруднено. Соціальні зміни в державі та сім'ї призводять до зростання емоційного дискомфорту, внутрішньої напруженості в підлітків, що відчують власні труднощі і віддзеркалюють складності близьких дорослих. У зв'язку з чим зростає інтерес до вивчення формування механізмів психологічного захисту, що сприяють підтриманню стабільності та емоційного прийняття підлітками себе та свого оточення.

Проблема прогнозування, профілактики та своєчасної допомоги підлітку, який переживає важку життєву ситуацію, залишається актуальною, попри наявне різноманіття моделей діяльності шкільної психологічної служби, а також різних курсів та тренінгових програм, що підвищують психологічну компетентність як самих підлітків, так і педагогів та батьків.

При подоланні складних життєвих ситуацій сучасний підліток використовує великий арсенал активних (копінг-стратегії), а також пасивних (захисні механізми) стратегій, всі вони представляють собою важливі форми адаптаційних процесів і реагування в підлітка на стресові ситуації. Від індивідуального вподобання та способів вирішення несприятливих ситуацій залежить психологічний стан як окремої людини, так і суспільства загалом. Завдяки швидкості змін соціальних умов життєдіяльності, нестабільності сучасного світу, воєнного стану в Україні, сучасні підлітки не можуть повною мірою використовувати досвід попередніх поколінь і вимушені виробляти свої способи та стратегії подолання проблем ситуаційно — суперечливо з попереднім досвідом. Від того, якими ці способи і стратегії виявляться, — конструктивними або деструктивними, що сприяють адаптації або

перешкоджають їй, — залежить подалі розвиток особистості молодій людини, її психологічне здоров'я.

Успішність подолання підлітком кризових ситуацій життя може бути представлена як результуюче значення, одержуване у процесі взаємодії та взаємовпливу комплексу факторів.

Насамперед це способи подолання негативної ситуації — так звані копінг-стратегії. Щодо цієї вікової групи ці стратегії можна поділити на зовнішні, серед яких є пошук винуватих і пошук підтримки, та внутрішні, зокрема аналіз проблеми, самозвинувачення, підвищення самооцінки. Відповідно, позитивні способи подолання важких життєвих ситуацій охоплюють:

- аналіз проблеми;
- підвищення самооцінки;
- пошук підтримки.

Негативні способи подолання негативних ситуацій включають:

- пошук винних;
- самозвинувачення.

Пошук особистісних особливостей, що впливають на вибір стратегії та успішність опанування у кризових для людини ситуаціях, ґрунтується на дотриманні принципу транзакції, який передбачає облік взаємного переломлення у процесі подолання властивостей особистості та особливостей ситуації.

Транзактний аналіз як метод короткочасного психотерапевтичного впливу здатний нівелювати особистісні переживання та поведінкові відхилення у підлітків в умовах несприятливого соціального середовища життєдіяльності, підтверджуючи відновлення конституційних психологічних механізмів компенсації та адаптації, що в умовах сучасної української школи та сім'ї конче необхідно. Шкільні психологи, вчителі спроможні освоїти та використовувати техніки транзактного аналізу для гармонізації особистісних переживань та адекватної поведінки у підлітків з проблемними формами поведінки.

Dariusz V. Skalski, Paulina Kreft

SPORTS IN THE PROCESS OF UNDER-AGE PERSONS' REHABILITATION WITH HEALTH EDUCATION

Даріуш В. Скальські, Пауліна Крефт

СПОРТ У ПРОЦЕСІ РЕАБІЛІТАЦІЇ З ОЗДОРОВЧИМ ВИХОВАННЯМ НЕПОВНОЛІТНІХ

Development of a modern approach to the rehabilitation process with the account of physical activity and health education in the Ukrainian and Polish education systems for under-age persons are considered in the research.

The role of sport in young people's development has always been extremely important, but currently it is gaining crucial significance. The general interest in sport, particularly in rehabilitation institutions, is one of the most important passions in human life. This interest is increasingly manifested in systematic activities such as morning exercises, table tennis, dancing, gym, basketball, and football. The existing or newly created private institutions engaged in sports confirm the need for sports. The process of under-age persons' resocialization is an extremely important phenomenon. Through careful understanding of

this process, educators can more effectively assist young people who have chosen socially unacceptable paths for various reasons. You need to remember that young people living in various educational institutions are socially maladjusted. It is a well-known fact that social maladjustment includes children and adolescents whose behavior is characterized by a complex of symptoms indicating their non-compliance with certain basic behavior and rules as well as social norms accepted for school-aged individuals.

One should keep in mind that young individuals in educational institutions of such type are, first and foremost, socially maladjusted. Brunon Holyst writes that social maladjustment includes children and youth whose behavior is characterized by symptoms indicating non-compliance with certain basic rules and social norms valid for school age.

Under-age persons' socialization process is extremely important. During numerous interviews in youth education centers, they pointed out the following aspects of sport in the socialization process: character formation, teaching humility, shaping a lifestyle, striving for perfection, teaching consistency and perseverance, personal development, equal treatment of everyone, viewing sport as an opportunity for self-realization, fostering and eliciting positive emotions, teaching fair play principles and adherence to the rules of a specific sport, health care, preventing pathologies, teaching goal setting, and reducing or alleviating the sense of frustration as the primary source of aggression in the educational institution. Taking into consideration under-age persons' lifestyle and their insufficient awareness, it is worth paying attention to health-promoting education. It is the process of fostering care for one's personal health and the health of others, as well as the ability to create a healthy environment. According to European experts, this allows adolescents to acquire competencies (skills, knowledge, and attitudes) necessary for responsible participation in social life, because it:

- helps to identify choices contributing to the development and better quality of life,
- assists in understanding oneself and others,
- helps to create a self-image closest to everyday experiences,
- teaches responsibility,
- serves as the first step in preventing various risks and problematic behaviors.

Health education is a lifelong process that concerns everyone. It is an integral part of health promotion, which allows to identify choices that contribute to health, while health promotion creates conditions for healthy choices. Active participation of all social groups, including the minors, is essential in health-saving education and health promotion. The main subject areas of health education include:

- personal hygiene and the environment,
- safety in everyday life, injury prevention, first aid,
- healthy eating and physical activity,
- work and rest,
- psychosocial health,
- sexual education,
- preventing psychoactive drugs use,
- countering aggression and violence among young people.

Resocialization is a part of special education that deals with the theory and practice of educational influence on socially maladjusted personalities, as well as those at risk of such maladjustment. Its subject matter includes processes of social and legal malfunction in the upbringing of minors, the causes of juvenile delinquency, prevention, dynamics, as well as

criteria and methods for the effectiveness of rehabilitation interventions, primarily within the framework of judicial supervision and correctional institutions.

It's worth noting that consideration of rehabilitative pedagogy as one of the directions of special education might limit its subject to the upbringing of minors' resocialization. Rehabilitative education (rehabilitative pedagogy) is an educational process in which students undergo changes as undesirable habits, which are the source of hostile and destructive behavior conflicting with social expectations are eliminated. The subject of rehabilitative pedagogy is specialized rehabilitative education. The primary condition for rehabilitative values is laughter, play, and rich sensory impressions, such as sound and space, but primarily, it is the warm and free contact of the educator with students, with adhering to certain discipline norms. In the field of health-saving education, it's vital to remember that due to sports activities an individual:

- maintains and enhances physical fitness,
- supports psychophysical health,
- improves figure, that accompanies a young person with pride in achieving the goal and self-confidence,
- provides information about a human body and its needs,
- acquires knowledge and other information concerning various forms of physical activity,
- allows to self-actualize,
- fosters healthy lifestyle,
- acquires first-aid skills,
- pays attention to personal hygiene and the environment.

Thus, analyzing the importance of sports in resocialization, it is possible to assert that it touches many spheres of life, especially mental, physical, social, and aesthetic. Meanwhile, the benefits of resocialization through sports become evident in the way a young person functions and thinks, knowing that conscious and safe work on one's mind and body is a means to achieve goals like health and happiness in daily life.

T. Кетлер-Митницька

**СМИСЛОЖИТТЄВІ ОРІЄНТАЦІЇ СТУДЕНТІВ СОЦІОНОМІЧНИХ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЯК ЧИННИК ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ
В УМОВАХ ВІЙНИ**

T. Ketler-Mytnytska

**MEANINGFUL LIFE ORIENTATIONS OF SOCIONOMIC SPECIALTIES STUDENTS
AS A FACTOR OF PSYCHOLOGICAL WELL-BEING IN THE CONDITIONS OF WAR**

Війна призвела до суттєвого погіршення психологічного благополуччя населення України, зокрема викликала смислову кризу, пов'язану зі зміною часової перспективи життя, його поділу на «до» та «після». Відбулася переоцінка багатьох цінностей, глибинний злам уявлень про безпечність життя, реалістичність здійснення власних мрій та планів. Це значно підвищило вимоги до професійної, зокрема особистісної, готовності фахівців соціономічної сфери щодо надання населенню допомоги, якої воно потребує.

О. Панькевич відносить до працівників соціономічних професій психологів, вчителів, корекційних педагогів, соціальних робітників, медиків, юристів

та ін. Умовою успішності їх професійної діяльності є готовність до плідного, конструктивного спілкування, здатність вислуховувати клієнтів, надавати їм підтримку та затребувані послуги з повагою та доброзичливістю. Це передбачає психологічне благополуччя самих фахівців, їх спроможність зберігати працездатність та емоційний баланс попри стресові ситуації.

Під час професійної діяльності в умовах війни фахівці соціономічної сфери часто стикаються з людським болем та розпачом. При цьому, як зауважує О. Пінчук, ситуація ускладнюється високою відповідальністю за результати праці, обмеженістю можливостей планувати свою діяльність через відключення електрики та загальну непередбачуваність подій, стан фізичної та соціальної незахищеності. Труднощі та перевантаження призводять до погіршення психічного благополуччя працівників соціономічних професій, і досить вірогідно, що така тенденція, на жаль, буде продовжуватися й у післявоєнні часи. Це актуалізує проблему формування готовності студентів зазначених спеціальностей до подібних викликів.

Поняття «психологічне благополуччя» більшість науковців, зокрема N. M. Bradburn, C. Ruff та інші, розуміють як суб'єктивне відчуття щастя і задоволеності життям, переважання позитивних емоцій, прийняття себе та інших, автономію, відчуття свого впливу на середовище та перспектив особистісного зростання.

Огляд праць сучасних українських дослідників, зокрема О. Шатілової, А. Стаднік, О. Колесніченко, дозволив зробити припущення, що одним з внутрішніх чинників психологічного благополуччя під час війни є смисло-життєві орієнтації (термін впроваджено Д. Леонтьєвим). О. Іванова визначає поняття «смисло-життєві орієнтації» (на прикладі особистості в юнацькому віці) як сегмент смислової сфери, який має життєтворчі та регулятивні функції. І. Варє розуміє під цим поняттям складні соціально-психологічні утворення, зумовлені цінностями та цілями особистості, що визначають напрями її соціалізації, життєві плани і стратегії.

Ми теоретично з'ясували характер впливу смисло-життєвих орієнтацій студентів соціонометричних спеціальностей на їх психологічне благополуччя. Сформовані смисло-життєві орієнтації в умовах війни забезпечують:

- здатність переосмислювати та переоцінювати травматичні події, наповнювати їх особистісним сенсом у контексті посттравматичного зростання;
- інтеграцію болісних переживань до власного життєвого досвіду, приймання власного минулого;
- наявність реалістичних цілей на майбутнє та впевненості у власній спроможності їх досягти, попри труднощі;
- рефреймінг, оновлене сприймання поточних подій, здатність помічати та цінувати прекрасне в людях, мистецтві, природі на тлі жахливих воєнних подій; готовність до вдячності;
- відновлення часової перспективи в умовах спричиненої війною нестабільності, непередбачуваності подій;
- вихід за межі власних інтересів на рівень активної турботи про людей, допомоги їм; включення доброчуття інших до системи власних цінностей;
- усвідомлення відповідальності за власне життя, наповнення його осмисленими позитивними подіями;
- глибше розуміння сенсу життя, усвідомлення його цінності, зміну пріоритетів.

На підставі вищезазначеного ми зробили припущення, що сформованість смисло-життєвих орієнтацій студентів соціометричних спеціальностей можна вважати внутрішньоособистісним чинником їх психологічного благополуччя. Перевірка цього припущення емпіричним шляхом становить перспективу подальших досліджень.

А. Кіріллова, К. Лафа

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТВОРЧОСТІ

A. Kirillova, K. Lafa

PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF CREATIVITY

Проблеми визначення творчості та креативності, становлення творчої особистості, розкриття природи творчості, створення передумов для творчої самореалізації особистості вже тривалий час привертають увагу теоретиків і практиків у сфері психології. Адже здатність до творчої діяльності є необхідною умовою для адаптації людини до умов стрімких змін сучасного світу.

Творчість — це такий вид діяльності, у результаті якого особою творяться нові в якісному плані матеріальні та духовні цінності. А власне творчі здібності, які відображають готовність до створення нових цінностей називають креативністю. Креативність допомагає вирішувати проблеми, знаходити незвичайні шляхи саморозвитку, урізноманітнювати життя, реалізовувати творчі ідеї. Креативність у сучасному світі може мати різні варіанти реалізації (реклама, рішення різного роду управлінських завдань, мистецтво тощо).

Розвиток креативності стимулюється низкою психологічних чинників. Їх перелік варіюється залежно від психологічного підходу. Наприклад:

- за В. Дружиніним: відсутність жорстко регламентованої поведінки; позитивний зразок творчих дій; умови для наслідування творчої поведінки оточуючих та блокування її деструктивних реакцій; соціально необхідне підкріплення творчого вияву;
- за Стенбергом: інтелектуальна здібність, знання, стиль мислення, індивідуальні риси, мотивація, зовнішнє середовище.

Крім того, психологами активно обговорюється питання спадковості творчих здібностей. У наукових працях можна зустріти три підходи до розв'язання цієї проблеми:

- 1) здібності передаються спадково;
- 2) на розвиток здібностей активно впливає середовище (більшою мірою старші члени родини);
- 3) взаємодія спадковості та середовища.

Проте якщо розглядати творчу діяльність з погляду мозкової організації, то слід зазначити, що кожна півкуля відповідає за ряд специфічних функцій (табл. 1).

Творчі функції півкуль мозку

Права півкуля	зображення предмета
	іконічні знаки
	видима геометрія простору (ілюзія об'єму на площині)
	ближній простір
	цілісність, впорядкованість та зв'язність структури зорового простору
ліва частина простору	
Ліва півкуля	поняття про предмет
	символічні знаки
	геометрія об'єктивного простору
	дальній простір
	на основі бінарних опозицій («вгору / вниз», «вправо / вліво»)
	членування простору, побудова узагальнених просторових відношень
права частина простору	

Також необхідно розуміти, що творчість є доволі неоднорідним утворенням і тому в її межах виокремлюються певні види (за В. Моляко):

- наукова (діяльність людини в межах математики, фізики, хімії тощо);
- технічна (процес створення машин, приладів, різних деталей, удосконалення їх функцій);
- літературна, музична, художня (створення нових творів у цих галузях);
- ігрова (пов'язана з участю людини у грі, яка потребує певних змін та вигадок, досягнення результату);
- навчальна (процес засвоєння нових знань у різних видах навчальної діяльності, розв'язання нових завдань. Саме навчальна творчість має доволі організований характер у вигляді системи освіти: дошкільної, початкової, базової середньої, професійної середньої тощо);
- управлінська (керування колективом у ході виконання корисної роботи);
- військова;
- побутова / домашня (виховання дітей, розподіл бюджету сім'ї, хатні справи, організація відпочинку тощо);
- ситуативна / життєва (розв'язання проблем, які виникають поза межами роботи чи дому);
- комунікативна (розв'язання завдань творчого спрямування в ході міжособистісного спілкування).

Будь-який вид творчості складається з етапів / стадій. Г. Воллесом та Е. Гетчинсоном виокремлюються такі етапи творчого акту:

- 1) підготовка (визначення завдань та початкові спроби їх розв'язати. Саме цей етап дозволяє перевірити певні гіпотези та відбувається їх «відкидання». Також цей період може охоплювати відрізок життя, який був у науковця до початку роботи над завданням);

- 2) інкубація (переключення на інший предмет, стан спокою, сну та релаксації. У цей час несвідоме опрацьовує можливі рішення проблеми);
- 3) інсайт (інтуїтивне проникнення в сутність проблеми, яке призводить до її рішення та отримання емоційного задоволення). Проте інкубація може не завершуватися інсайтом;
- 4) перевірка (визначення цінності того результату, який отримали, співвіднесення його з метою. Тривалість цього періоду може коливатися від декількох хвилин до декількох років).

Отже, творчість — це специфічний процес створення чогось нового. Вона виступає також як цілеспрямована адаптивна діяльність. Вивчення особливостей організації творчої діяльності в межах психологічної науки зумовлено тим, що в сучасному світі людина неминуче стикається з новим, що потребує детального освоєння й пізнання, саморозвитку, соціалізації та адаптації до різних умов. Тому зростання інтересу до психологічних аспектів творчості є вкрай закономірним й актуальним процесом.

А. Куруч

КУЛЬТУРА ЯК ЗАСІБ ІНТЕГРАЦІЇ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ: ДОСВІД ГО «ДРУЖИНИ ВЕТЕРАНІВ»

А. Kuruch

CULTURE AS A MEANS OF INTEGRATION OF COMBATANTS: THE EXPERIENCE OF THE NGO “WIVES OF VETERANS”

Нині в Україні культура є важливим інструментом інтеграції учасників бойових дій до цивільного життя у суспільстві, після участі в бойових діях. Інтеграція учасників бойових дій у суспільство — важке завдання через травми, пережиті стреси, а також стигматизацію, яку учасники бойових дій можуть зазнати через свою участь у бойових діях.

Культура відіграє важливу роль у процесі інтеграції учасників бойових дій у цивільне суспільство в Україні. Ця інтеграція охоплює як соціальний адаптаційний процес, так і психологічну реабілітацію військових. Важливими аспектами інтеграції є мистецтво. Мистецтво має вагомий позитивний вплив на психологічне оздоровлення учасників бойових дій. Саме мистецтво допомагає забезпечити можливість виразити свої почуття та думки через творчість.

Культура відіграє важливу роль у підтримці пам'яті про війну. Пам'ять про події і жертви війни може бути відтворена через літературу, кіно, музику та інші види мистецтва, що допомагає не лише нагадувати суспільству про історію, але й об'єднувати людей на основі спільної ідентичності. Збереження пам'яті є досить важливим аспектом для учасників бойових дій у процесі інтеграції у цивільне суспільство.

Культурні проекти допомагають залучити увагу громадськості до потреб і проблем учасників бойових дій та членів їх сімей, сприяючи підвищенню рівня підтримки й розуміння у суспільстві.

Культурні й творчі ініціативи досить часто стають джерелом професійних можливостей для ветеранів. Вони можуть знайти себе у сферах, пов'язаних

з мистецтвом або творчістю, для того щоб повністю змінити своє життя і переключитися після тривалої військової служби.

В Україні нині інтеграцією учасників бойових дій та членів їх сімей здебільшого займаються організації громадянського суспільства, зокрема громадські організації, такі як «Дружини ветеранів», цей процес пов'язаний з тим, що саме громадські організації дуже добре знають потреби своїх цільових аудиторій та активно співпрацюють з органами державної влади, медичними установами та іншими громадськими організаціями для створення комплексної підтримки учасників бойових дій та членів їх сімей на всіх рівнях — фізичному, психологічному та соціальному.

З 2017 р. громадська організація «Дружини ветеранів» опікується учасниками АТО/ООС, учасниками бойових дій та їх родинами, надаючи юридичну, психологічну та соціальну допомогу, забезпечуючи інтеграцію учасників бойових дій у цивільне суспільство. Тож серед свого досвіду проведення заходів, у сфері культури, які мали найбільший позитивний ефект, з інтеграції учасників бойових дій та членів їх родин, можемо виокремити такі:

Програми мистецтва й творчості — допомагають учасникам бойових дій висловити свої почуття й досвід через малювання, скульптуру, музику, літературу тощо. Це допомагає їм краще зрозуміти свої емоції та вивільнити їх, таким чином цей процес сприяє швидкому психологічному відновленню людини.

Організація спільних культурних та спортивних заходів, таких як фестивалі, виставки, відвідування концертів і вистав спільно з родиною, створює умови для зближення родини та відчуття єдності, допомагає відволіктися від рутинних проблем учасникам бойових дій та їх родинам. Також такі заходи спрямовані на те, щоб учасники бойових дій відчули себе частиною загального суспільства.

Культурні ініціативи можуть слугувати платформою для надання психологічної та соціальної підтримки учасникам бойових дій.

Залучення до різноманітних культурних заходів учасників бойових дій розширює їх світогляд, сприяє розумінню та прийняттю інших культур і традицій. За допомогою таких знань у учасників бойових дій формується толерантне сприйняття різних соціальних груп у суспільстві, що позитивно впливає на процес інтеграції.

На Харківщині особливо ефективними засобами інтеграції учасників бойових дій у суспільство було спільне відвідування вистав родиною ветерана разом із психологом, а також проведення сімейних ретритів.

Отже, можна зауважити, що культура може слугувати як міст між учасниками бойових дій та суспільством, допомагаючи їм знайти своє місце в нових умовах і побудувати стійкі та гармонійні відносини з іншими громадянами.

Культура нині відіграє важливу роль у процесі інтеграції учасників бойових дій та членів їх родин у цивільне життя. Культура сприяє не лише психологічному оздоровленню та соціальній адаптації, але й підтримує пам'ять та ідентичність, підвищує громадську свідомість і надає можливість для творчого вираження учасникам бойових дій.

Д. Приходько, А. Путько

РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

D. Prykhodko, A. Putko

RESILIENCE OF STUDENTS IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

Вже 20 місяців жителі України потерпають від повномасштабного вторгнення ворожої армії та знаходяться в постійному кризовому стані. Війна та її наслідки, терористичні акти, геноцид, економічна, суспільно-політична нестабільність — це ті найсуттєвіші причини, які призводять до фізичної і психологічної травматизації та морального виснаження суспільства загалом.

Саме все це привертає увагу фахівців психологів і медиків до пошуку дієвих методів, за допомогою яких можна здійснити психологічну стабілізацію та розвинути резильєнтність особистості.

Психологічна резильєнтність (або резильєнтність) — це вроджена динамічна властивість особистості, що лежить в основі здатності долати стреси та важкі періоди конструктивним шляхом. Попри те, що ця властивість уроджена, її можна розвивати.

С. Г. Геллерштейн, розглядаючи цей феномен, виокремив дві його основні складові — фізичну резильєнтність як показник стресостійкості й толерантності та психологічну резильєнтність, що містить у собі розвиток та підтримку соціальних контактів, використання соціальної підтримки, віднайдення смислів у важких подіях або ситуаціях, підвищення освітнього рівня й опанування різних психотехнологій, що допомагають розвитку та подоланню негативних наслідків після стресу.

Вивчення резильєнтності зосереджено на виявленні та описі характеристик особистості індивідів, успішних, попри життя у складних умовах, тобто тих, які успішно адаптувалися до подій, що потенційно травмують.

Поняття «резильєнтність» активно розробляється в позитивній психології. Наявність резильєнтності не означає, що людина не відчуває стресу, емоційних потрясінь і страждання. І далі зносячи емоційний біль, переживання та страждання, людина залишається здатною діяти.

Війна — це нова стресова ситуація для кожного з нас. Вона поділила життя українців на «до» і «після». Психологічний стан студентів нині дуже складний. Хвилюючись за долю України, вони мають знаходити сили на виживання та для навчання.

Наразі через війну молоді люди, студенти стикаються з такими стресовими ситуаціями, як:

1. Обстріли, бомбардування, загроза життю.
2. Евакуація з рідних домівок, біженство.
3. Знаходження на окупованих ворогом територіях.
4. Перебої (відсутність) постачання електрики, води, тепла, зв'язку та Інтернету.
5. Виїзд за кордон близьких і друзів.
6. Участь когось із рідних у бойових діях.
7. Каліцтво (загибель) близьких та друзів.

Дослідниця В. В. Шевченко, вивчаючи «синдром біженця» як психологічну проблему в умовах війни, виокремила основні його симптоми:

- відчуття безсилля та покинутості;
- пригнічений настрій та стан;
- відчуття провини та тужливості;
- самокартання — аж до емоційної виснаги;
- повна апатія та ангедонія (коли немає задоволення від улюблених справ);
- дратівливість та зміна ставлення до тих, хто надав прихисток;
- страх та паніка;
- спонтанність прийняття рішення;
- спалахи агресії.

З такими симптомами в умовах війни зіштовхується майже кожен українець. Ось саме для захисту від таких симптомів потрібно підвищувати свій рівень резильєнтності.

Воєнні події загалом дуже тиснуть на психіку людини, і робити звичайні буденні речі дуже складно. А навчання вимагає значного ресурсу — як психологічного, так і фізичного. З початком повномасштабної війни студентам доволі складно зосереджуватися та змусити себе щось робити.

У ході спілкування зі студентами та їх однолітками, ми з'ясували, що вони знаходять розраду в навчанні та хобі. Та цього може бути замало для ефективного навчання й життя в екстремальних умовах. Тож, нами було підібрано декілька порад студентам про те, як долати стрес, щоб продовжувати навчатися, працювати та жити під час війни:

1. Дбайте про свої фізичні потреби.

Сон, їжа, вода та гігієна — основні ресурси вашого фізіологічного існування. Такі базові речі допоможуть бути в гармонії зі своїм тілом та повернути відчуття захищеності.

2. Припиніть скролити стрічку новин.

Коли ви переглядаєте новини, ваш мозок ніби проживає все те, про що ви читаєте. Це додатковий стрес для організму. Перегляньте, за якими джерелами ви стежите, залиште 2–3 достовірні та виділіть окремий час для їх перегляду.

3. Плануйте своє найближче майбутнє.

Плануючи свій день, ви робите все можливе, щоб мінімізувати невизначеність. Важливо не те, скільки справ ви запланували і виконали, а те, що у вас є план дій на день, тиждень.

4. Дозвольте собі відпочивати.

Нині кожен українець працює на своєму фронті задля перемоги України. Багато людей працюють без відпочинку, який дуже потрібен. Відпочинок — це коли ви абсолютно нічого не робите. Скільки часу потрібно для того, щоб відпочити? — Стільки, щоб ви відчули, що відпочили. Для когось вистачить 30 хвилин, а для когось потрібно 2 години.

5. Будьте уважні до своїх думок.

Не комбінуйте в голові різні варіанти найстрашнішого розвитку подій. Ці думки точно не допоможуть емоційній стабільності. Якщо є реальна загроза — подумайте про неї і про те, що ви можете зробити для себе та рідних, щоб вберегтися. Думаєте, робите і розумієте, що ви зробили все можливе.

У сучасних умовах військового стану для можливості продовжувати навчання, студентам потрібно підвищувати свій рівень резильєнтності. Є чимало практик, що допомагають розвивати резильєнтність, ось декілька з них:

1. Самоусвідомленість — розуміння того, як саме ми типово відповідаємо на стрес чи негативні події, а також виокремлення своїх сильних сторін і зон для розвитку.
2. Саморегуляція — вміння фокусуватись в умовах стресу та негативних подій за допомогою технік зниження стресу (наприклад, дихальні практики, практики керованих образів, практики зосередженості тощо).
3. Розвиток навичок долати кризу (ведення щоденника, рефреймінг власних думок, фізичні вправи, прогулянки, соціалізація, гігієна сну, творчість тощо)
4. Розвиток оптимістичного світогляду через фокусування на тому, що нам під силу, та пошук дрібних кроків до вирішення питання.
5. Розширення й зміцнення соціальних зв'язків.

Якщо ви відчуваєте, що вам психологічно важко і ви не можете самостійно впоратися, не соромтеся звернутися за допомогою до фахівця. Просити про допомогу — нормально.

Також, спілкуючись зі студентами та основуючись на особистих спостереженнях, нами були зроблені висновки, що резильєнтність хлопців та дівчат значно відрізняється. Тобто, маємо припущення, що резильєнтність може різнитися за гендерними відмінностями. Цим актуальним питанням і буде присвячено наше подальше дослідження.

О. Радько

МЕТОДИ РЕЛАКСАЦІЇ ЯК ЕФЕКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПОДОЛАННІ КРИЗОВИХ СТАНІВ

О. Radko

RELAXATION METHODS AS EFFECTIVE TECHNOLOGIES IN OVERCOMING OF CRISIS STATES

Сьогодні наша держава та суспільство проходять суворі випробування, які спричинила жорстока війна в Україні. Як наслідок — у населення порушується базове почуття безпеки і кожен день несе у собі погрозу життю та здоров'ю людей або їх близьким. Саме тому дуже високий фактор ризику виникнення та розвитку кризових станів у населення. Однак не тільки умови бойових дій можуть спричинити появу кризових станів, а й різноманітна кількість невирішених складних життєвих ситуацій може їх зумовлювати.

Кризовий стан визначається як складний період у житті людини, коли зіткнувшись з труднощами, людина не в змозі впоратися із ситуацією, застосовуючи звичайні методи адаптації. Більшість авторів погоджуються, що кризові стани впливають на фізіологічний, психологічний та поведінковий рівень функціонування особистості.

На фізіологічному рівні, психічне перенапруження веде за собою м'язове напруження та здвиги у вегетативній нервовій системі: прискорене серцебиття, розширення зіниць, прискорення роботи наднирникових залоз, що призводить до появи в крові високого рівня гормонів (адреналіну та норадреналіну).

На психологічному рівні до ознак кризових станів особистості належить інтенсивний рівень таких почуттів, як тривога, гнів, сум, відчуття безпорадності, апатії; а також фізичне стомлення, різке зниження самооцінки, сенситивність і депресія, наявність психологічної фрустрації як нездоланної перешкоди життєвої ситуації. На поведінковому рівні людина може стати замкнутою, уникати контактів зі світом, або навпаки, проявляти агресію, відбувається повний розлад діяльності.

Попри складні суб'єктивні умови протікання кризових станів, подолати їх люди можуть зазвичай самостійно або за допомогою психологічної підтримки фахівця. Серед різних психокорекційних інтервенцій при таких станах широку популярність мають технології м'язової релаксації, які є історично найбільш ранніми техніками тілесно-орієнтованої психотерапії. Технології м'язової релаксації почали розроблятися з 30–40-х рр. ХХ ст. американським психологом Е. Джейкобсоном. Створення цих технологій відбувалося на багатовіковому фундаменті східних духовно-релігійних практик, що виробили свої методи психічної саморегуляції, це буддизм, йога, цигун тощо.

Ефективність тілесно-орієнтованих технологій у роботі з кризовими станами визначається багатьма дослідженнями вітчизняних та зарубіжних психологів. Такі інструменти допомоги прості у виконанні, людина їх завжди має при собі та завдяки ним може самостійно впливати на свій психоемоційний стан.

Зазначимо, що релаксація — це метод, за допомогою якого можна частково чи цілком знизити фізичне та психічне напруження, що необхідно для людей, які знаходяться у кризовій ситуації. І найцінніше в цих технологіях те, що людина може освоїти ці інструменти самостійно, застосовувати їх у житті, а також допомагати іншим. Нині існують різноманітні варіанти нервово-м'язової релаксації за Джейкобсоном, Бенсоном, Якобсоном-Еверді та інші модифікації.

Релаксація за Е. Джейкобсон розроблена на тому припущенні, що м'язове напруження тим вище, чим вище відчувається людиною нервово-психічна напруженість. І навпаки, розслаблення м'язів впливає заспокійливо на людину. Цю закономірність Е. Джейкобсон назвав «нервово-м'язова гіпертензія», і розробив саме метод прогресивної м'язової релаксації.

За автором технології, максимально глибоке розслаблення м'язів настає після виробленого м'язового зусилля, тобто м'язи розслабилися, напругу треба збільшити. Схема почергового напруження м'язів проста: кисті, руки, плечі; груди і спина; стопи, гомілки, стегна; наприкінці додаємо м'язи обличчя. Після освоєння цієї схеми, окрема увага приділяється вмінню звертати увагу на присутність перенапруження в різних групах м'язів свого тіла. Далі йде засвоєння навичок опанування релаксації болю вищого рівня, яку Джейкобсон назвав диференційованою — тобто різних груп м'язів при різному положенні тіла.

За іншим принципом досягають розслаблення методом фізично-пасивної нервово-м'язової релаксації. На відміну від розслаблення після напруги за методом Джейкобсона, ця технологія заснована на концентрації уваги на відчуттях та подальшого розслаблення, саме тому вона називається пасивною. А перевагою методу прогресивної м'язової релаксації за Якобсоном-Еверді є те, що розслаблення можна досягати в будь-якій зручній позі для клієнта, що робить цей інструмент самопомоги одним з найбільш доступних у будь-якій ситуації. Класично, можна досягати розслаблення у позі «кучера» або «ганчірної ляльки» за допомогою

поетапного розслаблення окремих частин тіла, але передусім — це зручна поза, яка є доступною в цей час для людини.

Відзначимо, що методи м'язової релаксації є не єдиними тілесно-орієнтованими технологіями зняття напруги та стабілізації психоемоційного стану людини. До таких технологій ще можна віднести аутогенне тренування (АТ), методи центрального та заземлення, а також технології управління диханням.

Л. Ткач, С. Бабух

ВІЙНА-КОНФЛІКТ-ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ

L. Tkach, S. Babukh

WAR-CONFLICT — PSYCHOLOGICAL CONSEQUENCES

Чути «війна» у XXI столітті в цивілізованому суспільстві було дивно, це поняття поступово відходило в минуле, хоча зовсім не зникло. І ось, на жаль, для українців це слово стало реальністю. Війна внесла кардинальні зміни в життя України, яка через вторгнення країни-агресора була втягнута в конфлікт, через що люди змушені були залишати свої домівки з метою уникнення наслідків збройного насилля (втрата життя, шкода здоров'ю, голод, хвороби). У людей відбулася переоцінка цінностей: одні поставили своє життя «на паузу», інші лише з війною зрозуміли цінність кожної хвилини свого життя.

Оскільки йдеться про вплив війни на українське суспільство, важливо враховувати таке явище, як згуртованість. У цьому контексті нація відчуває потребу в єднанні. Долучаючись до груп, можна віднайти в собі більше сил і позитивних емоцій, порівняно з тими, хто намагається витримати труднощі на самоті. Людина розуміє, що їй необхідно відчувати належність до родини, країни та інших, з ким вона бажає об'єднатися. У зв'язку з цим зростає потреба побачити/знайти членів родини, друзів, союзників.

Здебільшого потерпають від війни представники більш вразливих груп — люди похилого віку, люди з інвалідністю, діти, внутрішньопереміщені особи. Натомість витривалішою і стійкою є молодь, яка намагається долати труднощі завдяки відчуттю єднання у випробуваннях воєнного часу: спільна мета та спільний ворог згладжують попередні конфлікти. Сьогодні конфліктам серед молоді сприяє неприязнь та дискомфорт від російської мови серед оточення через асоціацію цієї мови з російським впливом, розбіжності в позиції щодо бойкоту російського культурного простору.

Зауважимо, що не всі можуть впоратися із конфліктами, депресією, боєм, яких завдає війна в Україні. Депресивні стани і посттравматичні розлади виникають у тих, хто був змушений пережити небезпеку або не зміг вийти зі складних ситуацій. Такі розлади можуть проявлятися як неконтрольований вибух агресії, дратівливість й озлобленість. Психосоматичні переживання безпосередньо впливають на фізичне здоров'я. Постійний стрес, порушений режим сну і неправильне харчування можуть призвести до таких захворювань, як ендокринні розлади, цукровий діабет, захворювання шкірного покриву, зміна ваги тіла, порушення сну та збільшена тривожність.

Постраждали від війни мають пов'язані з нею психічні наслідки. Ці навантаження проявляються в різних формах, наприклад: у результаті частого

перебування в сховищах упродовж довшого часу може виникнути клаустрофобія, яка має вираження в страху перед вузькими приміщеннями або перед натовпом; страх перед майбутнім через відсутність конкретного терміну завершення війни, що залишає людину в невизначеному стані; втрата контролю над власним життям та нездатність до планування чогось на майбутнє; відсутність можливості проявити своє роздратування в адекватній формі та бути почутим і зрозумілим іншими; втрата сну; підвищений неспокій і збудження.

За даними Міністерства охорони здоров'я, у 20–30% осіб, які пережили травматичні події, може розвинутися посттравматичний стресовий розлад. В умовах війни, тривалої та непередбачуваної загрози для життя тіло й психіка перевантажуються. Дистрес — це порушення адаптації та реакції пристосування до складної ситуації. Це стрес, який виникає, коли ми не можемо адекватно відреагувати на ситуацію, в якій опинилися. Такий стан характеризується тривалим напруженням, сильною втомою та постійними негативними емоціями, гнівом та тривогою. У стані дистресу людина почувається безсилою, імунітет знижується, що може призвести до виникнення вірусних захворювань. Гострий стресовий розлад розвивається через травматичні події або сильний стрес та може супроводжуватися нав'язливими думками, гострими реакціями й різними порушеннями. Він може спостерігатися як при безпосередньому перебуванні в бойових діях чи обстрілах, так і при постійному відчутті небезпеки або отриманні тривожних новин щодо війни.

Виділимо окремі симптоми гострого стресового розладу: нав'язливі думки або спогади, пов'язані із травматичною подією; гостра реакція на місця, звуки або обставини, які нагадують про травматичну подію; неспроможність відчувати радість, задоволення, розслаблення та інші позитивні емоції; викривлене сприйняття часу і простору; порушення сну; неконтрольована агресія; труднощі з концентрацією уваги та ін.

Не у всіх може проявлятися гострий стресовий розлад, оскільки це пов'язано з індивідуальними вразливостями. Визначити особу, яка знаходиться в групі ризику, складно через велику кількість факторів, які можуть впливати на це. Симптоми гострого стресового розладу схожі на симптоми посттравматичного стресового розладу, але основна відмінність полягає в тому, що гострий стресовий розлад розвивається протягом перших трьох днів після травматичної події та триває близько місяця. Діагноз можна встановити лише у випадку тривалості симптомів понад три тижні.

Розлади адаптації характеризуються симптомами, які зазвичай з'являються безпосередньо після стресової події та зникають протягом шести місяців після завершення впливу стресового фактору. Це і депресивний настрій, і тривожність. Попри те, що розлади адаптації, зазвичай, зникають із часом, важливо шукати допомогу, оскільки існують підвищені ризики негативних наслідків у подальшому житті. Немає сумнівів, що такі люди, незалежно від віку, потребують всебічної допомоги в реабілітації.

Незважаючи на зростання поширеності проблем психічного здоров'я внаслідок війни, втішає те, що дослідження не виявило загострення конфліктів серед молоді, а навпаки, на відміну від 2022 року, знизилась стурбованість проблемами в родині, труднощами в спілкуванні, невмінням вирішувати конфлікти.

Відтак, на багатьох в Україні чекає нелегке завдання — комплексне відновлення психосоціального здоров'я, де найбільш складним та тривалим етапом буде саме реабілітація.

Л. Турищева, І. Дорожко, О. Малихіна

БІБЛІОТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

L. Turishcheva, I. Dorozhko, O. Malykhina

BIBLIOTHERAPY AS A MEANS OF DEVELOPING SOCIAL INTELLIGENCE IN STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS

Питання бібліотерапії у своїх працях аналізували зарубіжні автори Г. Данцер, Р. Барт, Ж. Лекан, К. Леві-Строс, Н. Пезешкіан, Б. Раш, Дж. М. Галт, Ф. Ніцше та ін., які відводять бібліотерапії допоміжну роль при лікуванні. Учені М. М. Бахтін, Ю. М. Дрешер, О. Л. Кабачек, І. М. Казаринова, Р. А. Трофімова та ін. почали використовувати читання з лікувальною метою: для відволікання від важких переживань, отримання інформації, зміни стереотипів мислення.

Представники харківської психологічної школи обстоювали думку про те, що сприймання художнього твору, розуміння його змісту може використовуватися для з'ясування життєвих явищ.

У сучасній науковій літературі бібліотерапія аналізується як спеціальний корекційний вплив на людину за допомогою читання спеціально підібраної літератури для підтримання її психічного стану.

Метод бібліотерапії сприяє вирішенню завдань:

- засвоєння нових знань у різних галузях, але, в першу чергу, отримання інформації на питання, які хвилюють дитину;
- формування навичок конструктивної соціальної поведінки;
- формування вміння розуміти літературні твори;
- розвиток умінь генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя.

Цей метод є ефективним для розвитку соціального інтелекту в дітей будь-якого віку. По-перше, саме читання книг допомагає отримати необхідну інформацію про предмети та явища навколишнього світу. По-друге, досвід, засвоєний із книги, заповнює брак власного досвіду. Тобто дитина набуває нових думок, бажань, образів і уявлень, які допомагають їй знайти нові можливості та шляхи вирішення проблеми.

Таким чином, соціальний інтелект можна розглядати як комплекс знань і здатностей особистості щодо пізнання й вирішення нею життєвих завдань, які визначають успішність її взаємодій з іншими людьми й ефективність адаптації в різних ситуаціях взаємодій.

У цьому випадку ми розглядаємо бібліотерапію як засіб розвитку соціального інтелекту в учнів з особливими потребами. Для дітей з особливими потребами проблема розвитку соціального інтелекту є актуальною, саме вона забезпечує повноцінну інтеграцію в суспільство.

Бібліотерапія допомагає учням ототожнити себе з героєм, знайти подібності в ситуаціях, які описуються в книгах та відбуваються в житті; проявити співпереживання; забезпечує емоційну розрядку, формує адекватну самооцінку,

сприяє зміні ставлення чи поведінки. Отже, бібліотерапію можна розглядати як засіб розвитку соціального інтелекту.

У нашому експерименті брали участь учні 10 класів Харківської школи № 7 з мовленнєвими порушеннями.

Перед початком проведення занять з елементами бібліографії нами було проведено методику «Діагностика соціальної емпатії». Мета методики — визначити рівень емпатії учнів. Методика, яка складалася з 33 питань, на які треба було надати відповідь «так» або «ні». За допомогою ключа ми визначали, який саме рівень емпатії в учня: високий, середній або низький.

За результатами методики нами були отримані наступні результати: 2 учня мають середній рівень емпатійних тенденцій і 8 — низький. Треба додати, що результати методики співпали зі спостереженнями педагогів та логопедів школи з рівня розвитку емпатії у учнів.

Цих учнів ми поділили на дві групи (по 5 учнів у кожній). У кожній групі був 1 учень з середнім та 4 з низьким рівнем розвитку емпатії. Але тільки з однією групою ми проводили заняття з елементами бібліотерапії.

В основу циклу наших занять було покладено основні педагогічні принципи: доступність та принцип колективного підходу.

Перед кожним заняттям учні читали та готувались обговорювати один із творів. Перелік літературних творів, які ми обговорювали під час занять: Дрейпер Шерон «Привіт, давай поговоримо»; А. Маршалл «Я вмю стрибати через калюжі»; В. Г. Короленко «Сліпий музикант»; Софі де Сегюр «Маленький горбун»; Болдуїн Енн Норріс «Ще трохи часу».

Під час занять учні під керівництвом психолога обговорювали: найяскравіші моменти художнього твору; почуття, які відчуває герой; особливості взаємин між однолітками; особливості встановлення стосунків з іншими людьми.

Після проведення циклу занять ми запропонували учням відповісти на запитання методики «Діагностика соціальної емпатії», яку використовували перед проведенням занять.

Слід зазначити, що загальний результат не змінився. Однак, якщо аналізувати якісні зміни, то учні, які відвідували заняття з елементами бібліотерапії, у своїй поведінці стали частіше виявляти інтерес до настрою і почуттів іншої людини, демонстрували вміння поставити себе на місце іншої людини тощо.

Отже, бібліотерапію можна розглядати як засіб розвитку соціального інтелекту в учнів з особливими потребами. До переваг такого прийому можна віднести: інтерес учнів і, як наслідок, високий рівень вмотивованості; він не потребує спеціального обладнання та грошових вкладень; можливість використання в дистанційних умовах.

D. Filipkowska, Dariusz V. Skalski

ASSESSMENT OF SWIMMING TECHNIQUE AND SOMATIC STRUCTURE

Д. Філіпковська, Даріуш В. Скальські

ОЦІНКА ТЕХНІКИ ПЛАВАННЯ ТА СОМАТИЧНОЇ БУДОВИ

Human functioning is made up of the adaptation processes to loads. The athlete overcomes the limits of capabilities that increases the difficulties of many sports. The

fashion for doing sports attracts more and more people that increases this trend. Drive to achieve the highest possible results in professional sport is caused by the desire to demonstrate the best score. A person's decisiveness, excellence and talent are extremely important in the training process, which consists of many new sciences, such as exercise physiology, biomechanics, biochemistry, sports psychology, and human anthropology. As science progresses, the effectiveness of a specific training activity increases that facilitates the increase of the level of world sports competition. Thanks to modern methods, it is possible to estimate the effectiveness of a specific approach to training and predict future results. In sport swimming, the level of achievements is extremely high, nevertheless the athletes continue improving their personal bests. Swimming is becoming more and more popular among children and young people, particularly in swimming clubs that results in the participation of Polish athletes at international competitions. The successes of Polish swimmers arouse admiration and pride among their fans. Long-term experience and knowledge of the trainers have an impact on the growth of the observed achievements in this discipline. Perfectly planned macrocycles and properly assumed training loads as well as test starts are one of the most important processes in training athletes. A key element of swimming training is the development of speed, which is shaped at given starting distances depending on the number of movements performed. In addition, an inseparable ability of the training process is to overcome the athlete's fatigue. Nevertheless, the greatest impact on the improvement of sports performance is the ability to master the technique along with the size of the training load. It is due to the well-planned training loads under the guidance of coach that contribute to success at the season's most important events.

The aim of the research is to evaluate the variability of swimmers' individual swimming technique in the 4x25m test.

Test methods include a comparative analysis of the results received by the swimmers in the 4x25m test that they achieved since the beginning of March 2023 till the beginning of May 2023. The swimmer's task was to swim 4 times the distance of 25 m. The start of each repetition took place in a 60-second cycle after bouncing off the wall. Every 25m had to be swum faster and faster. To treat the results, the following methods were used: time of the 25-meter swimming pool, average cycle speed, cycle frequency, technical index and speed of swimming.

Results of the research demonstrated that in modern professional sports, the most precise instrument for controlling the intensity and monitoring of the athlete's adaptive changes as a result of training effect is to conduct swimming tests. The tests not only indicated precise changes in aerobic and anaerobic metabolism but also helped to identify different areas of intensity and assess individual variability in swimming technique. However, it is relatively easy to determine sprint ranges by analysing the distance covered to maximum speed. Intensity in endurance training is the basis of effectiveness in a highly specialized training program. Analysis of changes in the speed of swimming, cycle frequency, cycle length and technique index show that the previous parameters have improved significantly compared to the first attempt of the 4x25m freestyle test in March. The most desirable changes concerning the respondents occurred in the length of the cycle and the technique index. In addition, swimmers' somatic structure and individual technique variability of athletes was determined by Michalski's classification. Using the indicator, a comparison between the average values of technical index and the arm span was made. It was noted that an athlete with a larger arm span has a higher technical index.

The results of the research allowed to make a conclusion that training loads in the macrocycle influenced the changes in the athletes' technique index. Also, they found that there is a relationship between the swimmer's somatic structure and variability of the swimming technique. The greater is the arm span, the more beneficial is the change in technique index.

О. Шукалова

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ ДО УМОВ ЖИТТЯ ЗА КОРДОНОМ

O. Shukalova

FEATURES OF THE ADAPTATION OF UKRAINIAN REFUGEES TO LIVING CONDITIONS ABROAD

У сучасному світі проблема вимушеної еміграції Українців потребує поглибленого вивчення. Адже переїзд до нової країни потребує як фізичних, так і психологічних сил. Масштаби вимушених еміграційних процесів мають тенденцію до постійного зростання — за даними ООН, в інших країнах зараз перебувають понад 7,9 млн українців на 09.01.2023. Серед них — 672 тис. українських школярів.

Діти та батьки, які переїхали в іншу країну, починають відчувати так званий культурний шок. Американський соціолог та дослідник Пітер Адлер у статті “The Transitional Experience: an Alternative View of Culture Shock” виділяє 5 етапів, які проходять усі іммігранти.

1. Первинний контакт. Коли людина тільки приїхала, то вона поступово починає занурюватися в нове середовище. На початку вона відчуває ейфорію або, іншими словами, «медовий місяць». Усе довкола неї стає незвичайним, цікавим і викликає захоплення. Ця стадія триває від тижня до півроку та залежить від минулого досвіду.

2. Розпад. Ейфорія проходить і людина стикається з побутовими реаліями, проблемами та правилами, до яких вона не була готова. Деякі люди здаються ворожими, від цього посилюються тривожність та бажання повернутися на батьківщину. Розчарування й страхи можуть призвести до важкого депресивного стану. Етап розпаду є найскладнішим з усіх етапів, він може тривати протягом усього першого року. Саме в цей час мігранти повертаються до своєї країни.

3. Реінтеграція. Людина поступово починає звикати до нового життя. Вона вже знає, де купити хліб і як заплатити за квартиру, але все одно стикається з труднощами, іноді почуввається самотньою. Можливе виникнення такої якості, як дратівливість, через недоліки країни. Цей етап настає приблизно за рік після переїзду.

4. Нейтралітет. Іммігрант починає долати культурні відмінності та почуввається впевненіше. Перестає ділити людей на чужих та своїх, відмінності сприймаються дещо легше. Якщо людина вивчає паралельно мову, відвідує музеї, театри або має знайомих, з якими може проводити вільний час, то адаптація проходить швидше, а якщо людина сидить весь час вдома, то цей процес може затягнутися надовго. Етап у середньому починається через півтора роки життя в новій країні.

5. Незалежність. Людина вже повністю сприймає нову культуру. Життя до переїзду згадується ним як історія, що була колись давно. З'являються нові звички, знайомі, інтереси. Переїзд до нової країни може стати можливістю втілити свою

мрію, вступити до Європейського університету, влаштуватись на роботу мрії, отримати можливість подорожувати та багато іншого. Імігрант відчувається комфортно та на своєму місці. Людина відчуває себе комфортно, хоча іноді може сумувати за батьківщиною і це нормально.

Швидкість адаптації до культури іншої країни залежить від багатьох факторів, таких як вік та характер імігранта, освіта, життєвий досвід і причина переїзду.

Причиною вимушеної еміграції українців стала війна в Україні. Це значно відобразилось на сфері життєдіяльності кожної людини. Великих змін зазнала й освітня галузь, особливо початкова. Діти зазнають значних труднощів соціального та психоемоційного плану. Вони починають відчувати підвищену тривожність, занепокоєння, певний страх, невпевненість в собі або в діях, напруження, у певній мірі гнів або агресію; на соціальному рівні виникають проблеми в спілкуванні, через незнання мови, з однолітками в школі і в сім'ї.

Як зазначає М. Багері, ситуація вимушеного переміщення визначає високу незадоволеність особистості життєвими змінами, тим самим сприяючи розвитку депресії, психастенії, параноїдальних і шизоїдних розладів.

Ю. Платонов зауважив, що в біженців, які потрапили в нові умови і розпочинають нове життя, починає формуватись зовсім інше ставлення і до себе, свого внутрішнього «Я» і до навколишнього світу. Їхня поведінка стає більш збудливою, навіть агресивною через реакцію на подразники. Вони мають проблеми зі сном, частковою втратою пам'яті, відчувають труднощі в спілкуванні. Якщо коротко розглядати соціально-психологічний аспект, то біженці починають усвідомлювати свої труднощі лише той момент, коли не можуть отримати роботу за фахом, позбавлені можливості освіти і навчання або їхні життєві плани опиняються під загрозою. Звісно ж, такі зміни в житті, не набувають трагічного сенсу для кожного з біженців. Більшість людей цієї категорії населення зберігає свої потенційні і реальні можливості, тим самим знаходячи в собі сили отримати новий статус і джерела доходу. Разом з тим, загальна кількість труднощів призводить до появи і проявів у біженців різних симптомів, хвороб і бар'єрів при спілкуванні з оточуючими людьми.

Серія досліджень, які провела Н. Палагіна, засвідчує, що в процесі соціально-психологічної адаптації біженців відбуваються значні зміни в особистісному аспекті, які проявляються через знижену самооцінку та рівень домагань, деформацію ціннісних орієнтацій і соціальних установок. Тут мається на увазі, що може з'явитися почуття провини вцілілого. Наприклад, ти думаєш якщо в тебе все добре, відчуваєш, що так не має бути, тобі не можна продовжувати жити своїм життям чи дозволяти приємні події. Це сильно втомлює, призводить до апатії і роздратування. Деадаптація біженців проявляється в гіпотимному типі реагування (наприклад, непунктуальність, або різкі емоційні гойдалки), хаотичній активності, особливо виражена оборонна позиція, екстернальності. Емоційний фон у вимушених переселенців знижений, зростає емоційна напруженість, іноді проявляється схильність до безпричинної вирішеності маловажливими проблемами, а також драматичність, середній-високий рівень тривожності.

Видатний психолог Л. Шайгерова зазначила, що складний процес адаптації в ситуації вимушеного переміщення призводить до того, що зміна ідентичності особистості біженців досягає кризового рівня. Подолання цієї кризи є однією з найважливіших умов успішної адаптації особистості в ситуації вимушеного

переміщення. Деяким людям стає недостатньо власних ресурсів і вони вже потребують допомоги зі психолога або психотерапевта. Як уважає дослідниця, етап кризи ідентичності в процесі пристосування біженців до нових умов життя неминучий, успішне подолання цієї проблеми призводить до розвитку більш зрілої особистості.

Отже, процес адаптації до умов життя за кордоном у вимушених переселенців протікає набагато складніше, ніж у тих, хто приїхав добровільно, оскільки в цьому випадку зачіпаються найглибші шари особистості, такі як ідентичність. Це питання потребує більш ґрунтовного вивчення, тому воно стане темою наших подальших досліджень.

ПІДСЕКЦІЯ
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЇ

О. Билук, А. Борисова, А. Журане-Бремане

**SHORT-TERM PROGRAM OF INTERNATIONAL ACADEMIC MOBILITY:
ORGANIZATION AND PARTICIPATION EXPERIENCE**

О. Билук, А. Борисова, А. Журане-Бремане

**КОРОТКОСТРОКОВА ПРОГРАМА МІЖНАРОДНОЇ АКАДЕМІЧНОЇ
МОБІЛЬНОСТІ: ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТА УЧАСТІ**

According to the requirements of the contemporary educational process and the demands of the information society, the participation of scientific and pedagogical staff of higher education institutions in international academic mobility programs is a mandatory condition for ensuring the quality of teaching. One of the most popular among them is Erasmus+ — a program of the European Union international collaboration of with other countries in the fields of education, youth and sports, supporting opportunities for educational and academic mobility, projects and partnerships, development of strategies, and cooperation. Within the framework of this program, important cooperation networks of universities are formed (Gadár), which can also serve as one of the performance indicators of universities (Kosztján). The Erasmus+ program opens up significant opportunities for higher education staff to develop professional competencies and acquire international communication skills, allows familiarization with international teaching experience and organization of the educational process, and establishes contacts with the representatives of higher education institutions not only from European countries but also worldwide.

More and more Ukrainian higher education institutions are joining this program. In 2023, Kharkiv State Academy of Culture also got the opportunity to join and participate in this program due to the cooperation with Vidzeme University of Applied Sciences in Valmiera, Latvia. In October 2023, according to the contract “Erasmus+ Programme Inter-institutional agreement Key Action 1 Learning mobility for higher education students and staff between EU Member States and third countries associated to the Programme and third countries not associated to the Programme”, signed between Kharkiv State Academy of Culture and Vidzeme University of Applied Sciences on September 12, 2023, the scientific and pedagogical staff of Kharkiv State Academy of Culture participated in a Blended Intensive Programme of international academic mobility “Innovative Methods for Future Skills” (identifier BIP: 2021-1-LV01-KA131-HED-00008485-1).

The primary goal of the Academy staff participation in the mobility program was to foster the development of pedagogical skills related to the application of innovative teaching methodologies within institutions of higher learning, familiarization with the structuring of educational processes in European universities, acquisition of practical skills in employing multimedia and virtual reality in the delivery of educational modules, and effective strategies and means for intercultural and media communication. Meanwhile, the programme provided exposure to contemporary pedagogical technologies and educational frameworks. The mobility initiative was meticulously organised, ensuring optimal conditions for its realisation and subsequently allowing participants to glean valuable experience pertaining to the organisation and implementation of such events.

It is noteworthy to mention the high level of the programme organisation. At the preparatory stage, the staff of the International Department of Vidzeme University of Applied Sciences conducted substantial work: participants were provided with all necessary information regarding organisational matters, requisite agreements were concluded, and detailed explanations were given concerning issues related to the arrival and accommodation of the programme participants. This attests to the high level of executive culture in the university that organised the programme. It is also worth noting high professionalism and respect to each participant introduced by the university staff, the creation of comfortable conditions as well as constant support throughout the entire duration of the stay in Latvia.

The activities envisioned by the programme were substantive, logically structured, and pertained to the issues relevant to the scientific and pedagogical staff. Seminars and workshops conducted within the programme were dedicated to contemporary problems of higher education, and the information presented therein is pertinent for shaping the pedagogical competencies of higher education personnel required for the modern educational process. In particular, seminars on artificial intelligence in education, media and information literacy, virtual reality in academic environments, multimedia communication, and I-Living Labs contained contemporary and relevant information that will enhance teaching and elevate the professional level of scientific and pedagogical staff.

The workshop concerning the organization of work with foreign students was particularly intriguing and substantive. During this session, the participants practised valuable skills in intercultural communication and the organization of socio-psychological support for foreign students. Additionally, participants were able to acquire relevant and modern skills during a workshop on SIMGames.

All the participants gleaned much valuable information during a master class on Latvian language and culture. This session showcased interesting methods for teaching Latvian to foreigners and presented engaging facts about Latvian culture and the traditions of the Latvian people.

The cultural program proposed by the organisers was also fascinating, substantive, and well-structured: excursions and a socialising evening featuring traditional Latvian dishes facilitated acquaintance with the national traditions and culture of Latvia and created a friendly atmosphere for intercultural communication and initiating new international contacts for all programme participants. Presentations delivered by the participants about their universities were valuable for establishing international contacts, allowing attendees to gain an understanding of the educational opportunities and specificities of each higher education institution. Additionally, presentations of innovative teaching methods by

programme participants enriched everyone present at the session with new knowledge regarding the use of cutting-edge pedagogical technologies and served as a stimulus for creative exploration and transformation of participants' own teaching systems, improving individual trajectories for professional development and self-realization.

A successful conclusion of the programme was the online day, during which an online meeting of the participants and organizers took place. It was the opportunity for the participants and organisers to summarize their work over the five days and share their impressions, allowing for a reflection. The online meeting was conducted by means of modern methods for virtual meetings, including the use of interactive games and group work. Moreover, online Questionnaire concerning participants' evaluation of Blended Intensive Programme for staff "Innovative Methods for Future Skills" from Vidzeme University of Applied Sciences and the Erasmus+ office served as a format for the reflection on participation in the programme.

Therefore, participation in the staff mobility programme provided conditions to enhance the quality of professional activities, facilitating the development of professional competencies in accordance with contemporary challenges in the educational and sociocultural environment, enabled the application of innovative teaching methods and organization of intercultural communication presented during the program's implementation.

It is particularly noteworthy that participation in the mobility program allowed to expand the worldview, initiate new contacts with the colleagues from many countries, create conditions for professional development, and open opportunities for further collaboration with partners and participation in new creative international projects. Participation in the blended intensive program of international academic mobility "Innovative Methods for Future Skills" under Erasmus+ is highly beneficial, effective, and productive. It permits the acquisition of valuable experience in interpersonal intercultural communication, expands one's professional and cultural perspectives, unveils opportunities for personal and professional self-realization, and ensures an enhancement in the quality of the educational process at Kharkiv State Academy of Culture.

O. Oliinyk

THE IMPACT OF AI ON ENGLISH LANGUAGE LEARNING: BENEFITS, CHALLENGES, AND FURTHER STEPS

O. Олійник

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: ПЕРЕВАГИ, ВИКЛИКИ ТА ПОДАЛЬШІ КРОКИ

Artificial intelligence (AI) technology has taken the field of language learning by storm, revolutionizing the way English students approach their language acquisition journey. In an era characterized by digital innovation and connectivity, the integration of AI tools into language learning has become a popular choice, offering numerous advantages for learners.

The Advantages of Learning English with AI

The adoption of AI technology for learning English has gained momentum, driven by the manifold benefits it offers. Firstly, AI language learning tools provide learners with a flexible and personalized educational experience. These tools offer advanced algorithms

to assess a learner's proficiency level and generate customized lessons that cater to their individual needs and interests.

One of the key strengths of AI-driven language learning is the ability for students to progress at their own pace. They can receive instant feedback on their language skills, enabling them to monitor their improvement over time. This continuous feedback loop is invaluable for tracking progress and staying motivated.

Furthermore, AI offers a comprehensive approach to language learning by enhancing listening, speaking, reading, and writing skills. These tools offer diverse exercises and activities that engage learners and make the learning process enjoyable and effective.

Another remarkable feature of AI language learning platforms is their integration of natural language processing technology. This allows learners to engage in conversations with virtual chatbots, fostering an immersive experience that enhances speaking skills, reduces the fear of making mistakes, and instills confidence for real-life communication.

AI's cost-effectiveness and accessibility are also significant advantages. Online platforms and apps grant learners the flexibility to access language lessons and resources anytime, anywhere, eliminating the need for expensive traditional language courses.

Challenges to Overcome

While the merits of AI in language learning are evident, there are challenges to address. One major obstacle is AI's difficulty in grasping the context and nuances of the English language, particularly with idiomatic expressions, slang, and cultural references.

Real-time feedback on speaking and writing skills may be another hurdle, as AI primarily relies on pre-recorded or pre-programmed responses. Additionally, the potential lack of human interaction could hinder the language learning process. Language acquisition involves not only memorizing vocabulary and grammar rules but also practicing communication with real people.

AI language learning platforms may not be suitable for all learning styles, as some individuals thrive in a more structured and traditional classroom setting. Overreliance on AI alone could lead to an incomplete language learning experience.

AI excels in personalizing and adapting language learning to individual needs. Machine learning algorithms analyze learners' strengths and weaknesses to create tailored learning experiences. The adaptability of AI ensures that learners receive materials and challenges suitable for their current skill level. AI also provides personalized feedback and suggestions for improvement, enhancing the learning process's efficiency.

Acknowledging Limitations

However, it's vital to acknowledge the limitations of AI in language learning. AI tools cannot replicate the level of human interaction and real-time feedback provided by human teachers. They may also struggle with context and evolving language trends.

Overreliance on technology and varying tool quality are concerns that learners must consider when embracing AI for language learning.

A Hybrid Approach to Language Learning

To maximize the benefits of language learning, a hybrid approach combining AI and traditional methods is often recommended. Traditional methods such as attending classes and engaging with native speakers provide essential opportunities for practice and real-life application.

AI complements these traditional methods by offering personalized experiences and a wealth of resources, bridging the gap between convenience and immersive learning.

In conclusion, AI has made significant inroads into the world of English language learning, offering numerous benefits while posing certain challenges. A thoughtful approach to tool selection and a combination of AI and traditional methods can lead to a more holistic and well-rounded language learning journey. By embracing the power of AI in tandem with proven language learning techniques, learners can unlock the full potential of their language acquisition endeavors.

P. Nasirova

THE IMPACT OF GLOBALIZATION IN LANGUAGE TEACHING

П. Насірова

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ВИКЛАДАННЯ МОВ

Language is a powerful factor. A nation's view of linguistic diversity says a lot about the status in society of people who speak certain languages.

Whether diversity is viewed positively or negatively stems from competing principles that have coexisted throughout our history. The ideology of discrimination and superiority denigrates diversity by treating different groups as insiders against outsiders, giving them differentiating power. The ideology of exceptionalism and domination does not welcome diversity, valuing different groups as insiders and outsiders and giving them different powers.

Diversity is a resource, not a problem. It is important to remember that English language learners need more than language training. This applies to everyone, not just those who speak a language other than English. Our country's long history and linguistic diversity have shown us that knowing more than one language is an advantage, not a disadvantage, especially in an age of globalization and increased migration. There are many benefits of speaking two languages. Every year, millions of native and second language speakers lose their potential to maintain and improve their language skills due to our unwillingness to support mother tongue and foreign language learning, which leads to the underdevelopment of mother tongue skills.

Globalization affects the education system in many ways. It has emphasized the need for reforms in the education system, with special emphasis on the more widespread use of information technologies; bringing efficiency to the education system and giving special attention to scientific research and development. It has also led to debates about changes in cross-sectoral priorities in resource allocation, which has led to inappropriate policy cuts in secondary and higher education. It also favors the privatization of higher education, without realizing the dangerous possibilities of turning the system into a commercial enterprise. Moreover, the internationalization of education, especially higher education, is promoted without taking into account the needs and capabilities of developing countries. Each country must therefore determine the nature and extent of globalization that can be constructively applied to its socio-economic and educational systems. While the temptation to align with the international community is hard to resist, the primacy of national interests must be kept in mind. This is most relevant in the field of education, which is directly related to the development of human capital. Any reckless entry into the global education market could ultimately harm the vital interests of students for future generations.

While globalization is often seen as a process of international integration involving businesses or organizations, this exchange of worldviews, cultures and ideas has had a major impact on education and the way people learn languages.

Understanding how globalization affects language around the world is important so that schools and teachers can better serve an ever-evolving population, even as their educational needs change.

1. Through colonialism, the more powerful industrialized countries were able to impose their languages on weaker populations. As these countries dictated the terms of any potential economic exchange, traders from other less powerful regions had to learn more common languages such as English and French in order to participate in this exchange. These languages thus became the main languages of written documents in Europe. While this inevitably led to the loss of smaller regional dialects, colonialism laid the foundation for the globalization process.

2. Countries less involved in globalization, such as small African countries, were able to preserve their local languages more effectively. Since the economic benefits of learning a world language are smaller, a large part of the population continues to speak their mother tongue rather than their native dialect to this day. But while English is still widely spoken, even in parts of Asia such as Singapore and Hong Kong, some mother tongues remain an important part of local culture. For future generations to use these local dialects for global communication.

3. Linguists have debated the merits of preserving local dialects even as world languages such as English and French become increasingly dominant. Local languages are a valuable part of a population's culture, but the evolution of language follows cultural change. As regions were colonized and had to adapt to the new language, speaking the local dialect became less useful. Today, such people are opening up new ways of communicating around the world, such as emojis, which are easy to understand no matter what language you speak.

4. One of the main advantages of teaching world languages like English and French is that because these languages are spoken all over the world, it makes communication between different population groups simpler and more efficient than ever before in our history. But since then, people have many options to learn languages independently. The future of language learning could take place outside of school through distance learning, online courses and mobile apps. Despite this potential change, it is important that schools remain flexible and look for ways in which teachers can help develop this learning.

English learners need more than language training. Why do we continue to think that English learners can only learn English? Louis Moll has called this the "obsession with speaking English", as if learning English is the solution to all the problems non-English speaking students face. Of course all students need to learn English, and learn it well, but they also need to learn science, math, music, art, social studies and other subjects.

As we teach English to all students, we must also address the challenging conditions that create huge barriers to student learning: poverty, racism, inequality, underfunded schools, unfair testing practices, lack of excellent education and more.

Given the diversity of theoretical and epistemological perspectives on "globalization" presented in the general social science literature, it is difficult to assess not only the nature and dimensions of globalization, but also what it means for the field of education.

The phenomenon of globalization seems to have many different implications for education. This means that the education system will increasingly provide the sites for struggles over the meaning and power of national identity and national culture.

І. Деревянко

КОНЦЕПТ «ПІЗНАВАЛЬНИЙ ІНТЕРЕС»: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ

I. Derevianko

“COGNITIVE INTEREST” CONCEPT: RETROSPECTIVE ANALYSIS

Нині актуальним стає питання формування пізнавального інтересу особистості.

Аналіз цього поняття свідчить про те, що те чи інше його тлумачення пов'язане з різними підходами до проблеми пізнавального інтересу особистості представників різних наук: соціологів, психологів, педагогів.

У сучасних доробках педагогів звертається увага на важливість пізнавального інтересу в навчанні, де інтерес досліджується безпосередньо у зв'язку з процесом формування пізнавальної активності особистості. У цьому випадку важливим показником пізнавальної активності є пізнавальна ініціативність (інтелектуальна ініціативність), під якою розуміють поширення діяльності мислення за межами потрібного. Серцевиною пізнавальної ініціативності, як емоційно-мотиваційного компоненту пізнавальної активності, є пізнавальний інтерес.

Науковці-психологи розглядають пізнавальний інтерес як емоційно-пізнавальне ставлення особистості до предмета, що вивчається. Етапами його становлення вважають три групи виявлення інтересу:

1. Епізодичний інтерес — переживання як безпосередньо мотивоване, емоційно-пізнавальне ставлення до предмета або діяльності.
2. Стійкий пізнавальний інтерес, коли переживання узагальнюються і стають емоційно-пізнавальним ставленням до предмета.
3. Стійкий особистісний інтерес — емоційно-пізнавальна, безпосередньо мотивована направленість всієї особистості на певну галузь знань або діяльність.

За параметром широти сфери свого впливу пізнавальні інтереси розрізняють як стрижневі, зона дії яких — достатньо вузьке коло явищ і об'єктів, окремий навчальний предмет; і широкі, зона дії яких досить значна і в умовах навчання може охоплювати цілий цикл, а в деяких випадках і різні цикли навчальних предметів. При цьому шлях до формування широкого пізнавального інтересу передбачає формування і використання уже сформованого стійкого пізнавального інтересу.

Пізнавальний інтерес формується поступово від найнижчого до найвищого рівня: від допитливості (низький рівень) до епізодичного інтересу (середній рівень) і далі до стійкого пізнавального інтересу (високий рівень).

Низький рівень (стимульно-продуктивний) характеризується відсутністю пізнавального інтересу як внутрішньої сили, що спонукає до пізнання. Учасники навчально-виховного процесу працюють пасивно, без ініціативи, проявляють активність тільки коли їх стимулюють зовні. Студенти працюють енергійно і старанно, коли викладач використовує метод створення ситуації успіху в навчанні. При цьому позитивне ставлення до навчального предмету пов'язане із допитливістю.

Середній рівень — інтерес до предмета епізодичний, не стійкий, актуалізується безпосередньо під стимулюючим впливом викладача. Таким стимулюючим впливом

може бути вказівка на важливість розв'язання задачі при подальшому вивченні навчального предмета. Інтерес ще не є стійким, але вже вказує, що особистість має певну мотивацію до пізнання.

Високий рівень (креативний) характеризується володінням теоретичними знаннями і практичними навичками, умінням узагальнювати, аналізувати і встановлювати закономірності в галузі, що вивчається. Інтерес до предмету стійкий, проявляється не тільки під час навчання, а й у повсякденному житті. Особистість не потребує спеціальної стимуляції від викладача, а самостійно шукає нову інформацію, вирішує проблемні завдання. Такий рівень демонструє, що особистість має креативний підхід до пізнання.

Отже, пізнавальний інтерес — це явище складне, показниками якого є: мотив, мислення, інтелектуальна робота, задоволення від навчання, ініціатива пошуку, самоосвіта.

І. Фесенко

ТВОРЧИСТЬ О. П. ЧУГУЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ПАРАДИГМИ

І. Fesenko

O.P. CHUHUY'S CREATIVITY IN THE CONTEXT OF THE MODERN LITERARY PARADIGM

Драматургічна творчість Олексія Прокоповича Чугуя є надзвичайно цікавим і помітним явищем у контексті сучасної української літературної парадигми. У творчому доробку драматурга налічуємо чимало різножанрових творів: і комедії («Замах на Чорта», «Юні чарівниці»), і трагедії («Сибірська дума», «Кривава прем'єра», «Чорна троянда», «Кримські русалки»), і трагікомедії («Червоний смерч» (що складається із двох частин — «Бенкет голодних» та «Весілля людодів»), «Вершина кохання», «Агонія дракона», «Знищити місто»), і драми («Лісові гості», «Велике пророцтво», «Зрадлива доля» тощо). До того ж Олексій Чугуй є творцем малих драматургічних форм, зокрема драматургічних етюдів. До цієї жанрової форми, наприклад, належить така п'єса, як «Юні злодії».

ґрунтовне ознайомлення з біографічним дискурсом О.П. Чугуя надає підстави стверджувати, що освоєння таємниць драматургічного мистецтва слова письменником відбувалося поступово. Показово, що освоєння це здійснювалося як в теоретичному, так і в практичному аспектах. Адже основним напрямком наукової діяльності О. Чугуя було дослідження драматургії та її елементів в інших родах літературної творчості. Висока результативність цих досліджень підтверджується оприлюдненням двох монографій — «Класик української драматургії І. Карпенко-Карий (Тобілевич)», «Драматургічні елементи в ліриці Т. Шевченка» та багатьох статей на цю тему.

Паралельно з науковими пошуками здійснювалося написання драматургічних творів, які автор не поспішав друкувати, незважаючи на те, що деякі з них (наприклад, п'єса «Буйнокрилі») мали сценічне втілення в аматорському театрі. Передусім відзначимо актуальність теми перших оприлюднених п'єс О. Чугуя — трагічна доля українського народу, який навіть після багатовікового поневолення не тільки не скорився, а й продовжував активну боротьбу за визволення з-під колоніального гніту.

Слід зауважити, що п'єси О. Чугуя відзначаються не лише вдало створеними сюжетно-композиційними ситуаціями, а й яскравими комедійними діалогами, окремі репліки яких нерідко набувають ознак афористичних висловів: «кохання — сильніше смерті», «гроші — це найкращі ліки від усіх хвороб», «повернення до соціалізму — це мрія божевільних».

Значну роль у досягненні комедійного ефекту відіграє також неодноразове переодягання та використання засобів гримування і масок дійовими особами — театралізація їх учинків, пародіювання змісту і стилю промов компартійних вождів, жадібних до наживи, схильних до розпусти, підступних і лицемірних в усіх сферах своєї діяльності.

Зауважимо, що однією з особливостей усіх п'єс О. Чугуя є майстерне відтворення «театру в театрі», з усіма його атрибутами — реквізитом, костюмами, художнім і музичним оформленням, а також гострими словесними поєдинками. Усе це робить п'єси драматурга надзвичайно привабливими і виразними в сценічному аспекті. Висока сценічність досягається також завдяки майстерному використанню основних вимог драматургічної поетики, особливо під час створення сюжету, характерів та діалогів, що, власне, надає широкі можливості для реалізації як телевізійної, так і кінематографічної версій.

Драматург також у своїх творах часто вдається до використання улюбленого прийому — поглиблення психологічного аналізу шляхом стислого змалювання картин сну, що переслідують уяву головних персонажів.

Зважаючи на вищесказане, можна висувати, що драматургічні твори, створені О. Чугуєм, можуть стати в нагоді не лише викладачам вищої та середньої школи, а й усім шанувальникам і майстрам художнього слова, музики та театрального мистецтва, а відтак, заслуговують на сценічне втілення.

СЕКЦІЯ:
ДОКУМЕНТНО-КОМУНІКАЦІЙНІ СТРУКТУРИ СУСПІЛЬСТВА:
ТЕОРІЇ, СТРАТЕГІЇ, ІННОВАЦІЇ

І. Давидова

**ІНФОРМАЦІЙНО-КОГНІТИВНА ДИНАМІКА РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕК
У ЦИФРОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ**

I. Davydova

**INFORMATION AND COGNITIVE DYNAMICS
OF THE DEVELOPMENT OF LIBRARIES IN THE DIGITAL SOCIETY**

Процеси інформатизації бібліотечної діяльності певною мірою відійшли на другий план у професійному середовищі, що цілком зрозуміло, зважаючи на домінуючу поточну ситуацію як в Україні, так і світі в цілому. Разом з тим, травматичні історичні події посилюють комунікаційну взаємодію в суспільстві, виокремлюючи сферу когнітивної комунікації в якості особливого онтологічного об'єкта. У цьому сенсі вектор інформаційно-когнітивної динаміки розвитку бібліотек спрямований на підтримку технологій, що забезпечують процеси генерації, перетворення, репрезентації, збереження, поширення та використання наукової інформації й знань.

Бібліотеки швидко адаптуються до умов зовнішнього середовища, розробляють та формують механізми управління цифровим простором, опановують і апробують організаційні та технологічні моделі інтелектуальних сервісів, призначених для ефективного подання знань і реалізації власних стратегій. Ці процеси не є простими, вони здійснюються на різних рівнях комунікативних відносин, а їх широке застосування в бібліотечній діяльності потребує долання суттєвих психологічних, когнітивних, асоціативних, техніко-технологічних бар'єрів, пов'язаних з вищезазначеними феноменами.

Незважаючи на зовнішні несприятливі фактори, бібліотеки швидко опановують цифровий простір, транслюючи численні інноваційні підходи відповідно до сучасних електронних мережевих форматів. Цифрове суспільство, основане на інноваційних цифрових платформах, виступає в якості сучасної змістовно-діяльничої сфери функціонування публічних, освітніх, дитячих, юнацьких бібліотек, бібліотек закладів вищої освіти, створюючи сприятливі умови для диверсифікації форм і засобів поширення інформації.

Нині когнітивна складова бібліотечно-інформаційної діяльності охоплює широке коло феноменів: від бібліотечних лінгвістичних засобів для упорядкування знань в електронних бібліотеках і мережевому просторі, створення електронного каталогу та його багатоаспектного використання до формування інституційних баз знань, корпоративних репозитаріїв, які вможливають здійснення ефективного обміну інформацією та знаннями, сприяють використанню електронної наукової інформації.

Саме сучасні комунікаційні технології спрямовані на доставку потрібних знань у вигляді змістів, текстів, їх фрагментів, документів кінцевим споживачам. Значення комунікації є провідним у системі управління науковими знаннями, оскільки саме в цифровому інформаційному просторі вибудовуються ті типи конструкцій, що сприяють ефективній реалізації менеджменту знань. У цьому сенсі інформаційно-когнітивний розвиток бібліотек має чіткий вектор спрямованості і буде лише прискорюватись у цифровому суспільстві.

Г. Колоскова

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ КОМУНІКАЦІЇ БІБЛІОТЕК

G. Koloskova

FEATURES OF MODERN LIBRARY COMMUNICATION

Сучасна бібліотека є істотною складовою системи соціальних комунікацій суспільства, що утворюється установами, пов'язаними з будь-якими способами фіксації й перероблення документів, інформації та знань, що сприяють інформаційному обмінові, налагодженню стійких комунікаційних зв'язків, функціонуванню суспільної свідомості й розвитку інформаційного простору. Саме тому в контексті діджиталізації для ефективного забезпечення інформаційних потреб віддалених користувачів особливого значення набувають сучасні бібліотечні комунікації.

Діяльність більшості структур в умовах діджиталізації, а також осмислення процесу розвитку бібліотечних інформаційних комунікацій, їх ролі й значення відбувається в постійному пошуку відповідних засобів постійного інформаційного

обміну між різними суб'єктами. Зокрема й через надання онлайн-доступу до інформаційних ресурсів, наповнення достовірною інформацією каналів її циркуляції та забезпечення постійного доступу до наявних обсягів даних.

Нині традиційне розуміння бібліотеки як окремого документного фонду змінюється завдяки підходу до неї як до нової інформаційно-комунікаційної установи, що не лише збирає зовнішні бази даних та створює власні, а й надає доступ до світових інформаційних ресурсів. Останнім часом діджитальні процеси суттєво впливають на розгортання комунікативної функції книгозбірень, що реалізується через використання сучасних автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем, мережевих та комп'ютерних технологій, пошуку та опрацювання інформації. Під впливом діджиталізації бібліотечної галузі до традиційних ресурсів і послуг додаються електронні. Інформаційні ресурси, послуги та сервіси, що позиціюються на бібліотечних сайтах, розглядаємо як сучасні комунікації бібліотеки, які покликані забезпечувати інформаційні потреби віддалених користувачів. Залежно від виду та основного призначення, бібліотечні установи регіону пропонують на своїх сайтах доступ до електронних каталогів, власних та передплачених електронних баз даних, депозитаріїв, електронних колекцій документів, віртуальних виставок й оглядів літератури, послуги онлайн-замовлення літератури, абонементу електронних видань, віртуальної довідки, онлайн-консультації юриста та психолога, містять відсилання на різноманітні корисні ресурси.

В умовах діджиталізації особливостями сучасної комунікації бібліотек є можливість швидкого та легкого доступу користувачів до інформаційних ресурсів і сервісів, дистанційного ознайомлення з різними джерелами у зручний для себе час, без відвідування книгозбірні, створення спільних бібліотечних ресурсів та тих, що є результатом співпраці бібліотек з іншими структурами. Під впливом процесів діджиталізації бібліотечні установи, залежно від свого виду та основної місії, поступово трансформуються в нові соціокомунікативні й інформаційні центри. Тому, як перспективу їх подальшої діяльності та одну з особливостей сучасної комунікації бібліотек, необхідно розглядати цілодобовий графік роботи віртуальних довідкових служб та створення відділів інформаційної аналітики в обласних універсальних наукових бібліотеках, центральних міських, спеціалізованих та технічних бібліотеках. Усе це буде сприяти позиціонуванню бібліотеки як сучасної документно-інформаційної структури та кількісному, якісному та оперативному забезпеченню інформаційних потреб віддаленої аудиторії користувачів.

Л. Прокопенко

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА ЯК НАЦІОНАЛЬНЕ БІБЛІОГРАФІЧНЕ АГЕНТСТВО: ЄВРОПЕЙСЬКА ПРАКТИКА

L. Prokopenko

NATIONAL LIBRARY AS A NATIONAL BIBLIOGRAPHIC AGENCY: EUROPEAN PRACTICE

У кожній країні Європи національна бібліотека (НБ) має особливий статус. Це — установа, яка переважно (прямо або опосередковано) фінансується державою, несе відповідальність за вичерпний збір, бібліографічне відображення, збереження і надання в користування документальної спадщини, що представлена виданнями

усіх видів, надрукованими в межах країни, а часом і зарубіжних документів, особливо тих, які стосуються країни та її громадян за змістовою, авторською, мовною або іншими ознаками. НБ сприяє ефективному функціонуванню бібліотек країни, зокрема в межах таких напрямів, як управління національно значущими фондами і колекціями, забезпечення інфраструктури, координація діяльності у бібліотечній системі країни, міжнародні зв'язки та лідерство. У сучасних умовах особливої актуальності набувають питання розвитку і зміцнення ролі та відповідальності НБ у справі збереження національної культурної спадщини, забезпечення безперешкодного доступу до інформації та знань.

У більшості країн Європи НБ, як установи, що мають достатні повноваження та відповідні фінансові, кадрові й інші ресурси, виконують функції національного бібліографічного агентства (НБА). У Європі тільки в декількох країнах історично склалося так, що НБА є інші установи, які, втім, тісно співпрацюють з НБ: у Данії — Dansk Biblioteks Center (спільно з Королівською бібліотекою), на Мальті — Національне бібліографічне бюро, у Молдові — Національна книжкова палата, в Україні — Книжкова палата України імені Івана Федорова.

Усі НБ європейських країн як НБА отримують обов'язковий примірник (ОП) документів, які видаються в країні. Упродовж останніх десятиліть більшість країн оновили законодавчу базу про ОП загалом або окремі положення законів та інших документів, які регламентують цю сферу діяльності, з метою розширення кола документів, охоплених процедурою обов'язкового депонування.

У структурі НБ, зазвичай, створено спеціальний організаційний підрозділ (наприклад, інститут — Латвія, центр — Словенія, відділ — і Герцеговина, Швеція, Чорногорія), який на основі отримання бібліотекою ОП документів здійснює національний бібліографічний облік, підготовку офіційної та повної бібліографічної реєстрації документів, виданих у цій країні, оперативно, з регулярною періодичністю, видає національну бібліографію.

НБ як НБА несе відповідальність за створення авторитетних національних бібліографічних даних та надання цих даних НБА інших країн, бібліотекам та іншим спільнотам з метою розширення відкритого доступу до інформації.

На НБ з огляду на її статус у бібліотечній системі країни покладається відповідальність за застосування і підтримання бібліографічних стандартів, присвоєння ідентифікаторів, таких як ISSN, ISBN тощо.

Нині більше 60% НБ європейських країн тісно співпрацюють з іншими організаціями або делегують іншим установам здійснення окремих видів діяльності, пов'язаних з національним бібліографічним обліком. Йдеться, перш за все, про ISBN/ISSN/ISMN агентства, видавництва, книготорговців, інші бібліотеки або установи, які отримують ОП документів, національні бібліографічні служби, комерційні постачальники метаданих тощо.

Поділ бібліотекою функцій НБА з іншими установами має і переваги, і недоліки. З одного боку, така практика може створювати проблеми з управлінням, негативно позначитися на узгодженості дій, дотриманні єдиних правил та стандартів, а з іншого, за умов постійного скорочення ресурсів, що спостерігається в переважній більшості країн, моделі спільної роботи кількох установ можуть бути вигідні з економічної точки зору.

Наприклад, у Великій Британії Британська бібліотека для створення національної бібліографії використовує дані Програми спільної каталогізації бібліотек, які отримують обов'язковий примірник (Legal Deposit Libraries Shared Cataloguing Programme), до якої, окрім Британської бібліотеки, залучені ще п'ять установ — Бодліанська бібліотека Оксфордського університету, бібліотека Кембриджського університету, Національна бібліотека Шотландії в м. Единбург, бібліотека Триніті-коледжу в м. Дублін (Ірландія), Національна бібліотека Уельсу у м. Абериствіт. Британська бібліотека передала адміністрування програми Cataloging in Publication (CIP) та створення записів для видань, що готуються до друку, комерційному бібліографічному агентству Bibliographic Data Services Limited — незалежній приватній компанії, яка спеціалізується на створенні бібліографічних даних для бібліотек, книжкової торгівлі й видавництва. Однак саме Британська бібліотека встановлює критерії змісту записів CIP та їх якості.

Національна центральна бібліотека Флоренції як НБА Італії тісно співпрацює з Національною бібліотечною службою (Servizio bibliotecario nazionale) — мережею італійських бібліотек різних видів, одним з основних напрямів діяльності якої є корпоративна каталогізація.

Національна бібліотека Норвегії від 2017 р., визнавши, що власними ресурсами більше не може гарантувати оперативність підготовки національної бібліографії, закуповує метадані про нові норвезькі видання в комерційних постачальників метаданих. При цьому Національна бібліотека Норвегії контролює дотримання правил і стандартів каталогізації, предметизації та авторитетного контролю, встановлені для національної бібліографії.

Національна бібліотека Чехії як НБА з 2005 р. реалізує Програму спільної каталогізації обов'язкових примірників, оснований на угоді між трьома бібліотеками, які отримують повний ОП (Національна бібліотека Чехії, Моравська земська бібліотека в Брно та Наукова бібліотека в Оломоуці). Окрім того, Національна бібліотека співпрацює з іншими великими бібліотеками країни, які отримують регіональний ОП, здійснюють повний рівень каталогізації і надсилають записи до Зведеного каталогу Чехії. З 2019 р. НБ також співпрацює з найбільшою муніципальною бібліотекою Чехії — Муніципальною бібліотекою Праги, яка приєдналася до підготовки національної бібліографії і здійснює облік художньої літератури.

Важливі завдання, які виконують всі НБ країн Європи у якості НБА, — це також моніторинг видавничої продукції країни, підготовка статистичних, аналітичних оглядів стану національного друку. Дані поточної національної бібліографії, зазвичай, є авторитетним прозорим індикатором тенденцій національного книговидання, вони надають змогу представити унікальну, своєчасну й перевірену статистичну інформацію про видавничу продукцію країни, проаналізувати структуру документного потоку національних видань.

Національна бібліотека Франції, спираючись на дані про надходження ОП, видає статистичний щорічник “Observatoire du dépôt légal”, який інформує про національну видавничу продукцію та аналізує тенденції у всіх секторах видавничої справи країни. Додатково кожен випуск більш детально висвітлює певний тематичний сегмент видавничої продукції Франції. Ця бібліотека також

щорічно публікує “Statistiques de production de la Bibliographie nationale française” — статистичний звіт про бібліографічний облік документів, які надходять як ОП.

У практиці роботи НБ країн Європи (Данія, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Франція, Чехія, Швеція) останніми роками поширюється тенденція дослідження використання даних національної бібліографії, визначення кола її потенційних споживачів, вивчення їхніх потреб, що є підґрунтям для формування оптимальної політики функціонування НБ як НБА.

Аналіз сучасної практики діяльності НБ країн Європи як НБА свідчить, що ці установи використовують найефективніші технології й засоби задля збереження колективної пам'яті та документальної спадщини Європи, гарантування об'єктивного та всебічного обліку всіх видань для теперішніх і майбутніх поколінь, надання доступу для всіх користувачів до інформації та знань — стратегічних завдань, які нині чітко визначають провідне місце НБ у площині національної спадщини.

І. Павленко

БІБЛІОГРАФІЧНІ ІНФОЛОГЕМИ В СИСТЕМАХ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНИМИ ОБ'ЄКТАМИ

I. Pavlenko

BIBLIOGRAPHICAL INFOLOGEMES IN INFORMATION OBJECTS MANAGEMENT SYSTEMS

Будь-яка інформація, представлена в інформаційному просторі, наділена рядом властивостей, найважливішою із яких має бути її достовірність. Інформацію з низьким рівнем достовірності позначають як «інфологему». Подібна інформація генерується як випадково, так і усвідомлено та цілеспрямовано. Інфологеми в інформаційному просторі можуть існувати як короткостроково, так і довготривало, розвиватися та розповсюджуватися. Розглянемо механізми генерування, відтворення й вплив інфологем на прикладі, пов'язаному з інформацією певного виду, а саме бібліографічною інформацією.

Бібліографічна інфологема — це спотворена, хибна або неповна бібліографічна інформація. Поява бібліографічних інфологем у сфері бібліотечно-інформаційної діяльності часто асоціюють з необхідністю проведення уточнюючого бібліографічного пошуку — пошуку відсутніх або неправильно представлених бібліографічних відомостей. Повноцінне редагування бібліографічного списку передбачає не тільки створення правильного бібліографічного запису, а й обов'язкову перевірку достовірності вказаних бібліографічних відомостей та їх відповідність документним джерелам.

Перевірити бібліографічну інформацію на достовірність можна за допомогою бібліографічних баз даних, електронних каталогів, сайтів видавництва, журналів та інших офіційних джерел. Неправильний бібліографічний запис потрібно і необхідно виправляти та доповнювати до повної відповідності щодо першоджерела. В інтернет-просторі інфологемний варіант досить живучий і може переходити з ресурсу на ресурс. Це відбувається в процесі бібліографічного пошуку в електронному цифровому середовищі, при введенні неправильних бібліографічних відомостей в пошуковий рядок Гугл. Причиною однократного використання

бібліографічної інфологеми, наприклад, у списку літератури, доступному через Інтернет, є запозичення неперевірених бібліографічних відомостей.

Первинними причинами появи інфологем можуть бути також: неуважність, погана обізнаність з правилами складання бібліографічних записів, відсутність розуміння важливості цих правил, а також цілеспрямоване спотворення бібліографічних відомостей. Пролонговане життя інфологем пояснюється необхідністю збільшення обсягу власне бібліографічного списку, що надає йому більшої значимості та вагомості.

Класичний приклад переміщення бібліографічних інфологем з одного документа до іншого — низька якість інформаційно-пошукової діяльності при написанні навчальних та наукових робіт. Може виникати така послідовність дій: у процесі написання наукової розвідки автор при пошуку інформації не звертається до фондів друкованих документів, автоматизованих бібліотечних систем та електронних бібліотек, а проводить пошук інформації «просто в Інтернеті» — находячи інформацію на неперевірених сайтах з сумнівними бібліографічними даними, і навіть не замислюючись над тим, що варто ознайомитися із самими документними джерелами стосовно їх змісту і достовірності бібліографічного відображення.

Свідоме створення та поширення бібліографічних інфологем можна вважати не лише індикатором низької бібліографічної культури фахівців, основаної на знаннях, уміннях та навичках оперування бібліографічною інформацією, які генерують інформацію, а й порушенням авторської етики. Остання потребує обов'язкової вказівки всіх документних джерел, використаних автором у тексті, їх коректного цитування та правильного бібліографічного відображення.

Таким чином, достовірна бібліографічна інформація забезпечує єдність інформаційного простору та можливість навігації в ньому. Навряд чи можна повністю уникнути появи та поширення бібліографічних інфологем, а мінімізувати їх кількість, у тому числі за допомогою підвищення рівня бібліографічної культури, яка є стимулом активізації інформаційної діяльності користувачів у процесі наукового дослідження, відіграючи роль регулювання, системоорганізації, упорядкування інформації про документи — цілком реально.

О. Зіменко

БІБЛІОТЕКИ, АРХИВИ ТА БАЗИ ЗНАТЬ ЯК ОСЕРЕДКИ ПРОТИДІЇ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

O. Zimenko

LIBRARIES, ARCHIVES, AND KNOWLEDGE DATABASES AS CENTERS OF RESISTANCE IN THE CONDITIONS OF INFORMATION WARFARE

Нині інформаційний вплив є поширеним явищем, здатним вплинути на різні аспекти суспільного життя. Суспільству необхідно краще зрозуміти роль документно-комунікаційних структур у сучасному інформаційному середовищі та їхні можливості відповісти на виклики інформаційної війни сьогодення. Варто зазначити, що ці структури можуть підтримувати доступ до правдивої інформації, підвищувати рівень критичного мислення та зберігати культурну спадщину для наступних поколінь.

Бібліотеки: осередки знань та критичного мислення

1. *Доступ до правдивої інформації:* Бібліотеки відіграють роль надійних джерел інформації, які перевіряються та фільтруються. Вони надають доступ до друкованих книг, журналів, наукових статей й інших видань, які можуть бути перевірені на достовірність та об'єктивність. Це допомагає громадянам отримувати об'єктивну інформацію, не піддаючись дезінформації та маніпуляціям.

У той час, як інтернет-джерела не проходять багатоетапну перевірку на правдивість інформації, бібліотеки працюють з великими масивами даних, які проходять не одне коло редагувань перед тим, як бути надрукованими та прийнятими в обіг. Таким чином, поріг входження цієї інформації значно вищий.

2. *Підвищення критичного мислення:* Бібліотеки сприяють розвитку критичного мислення через надання доступу до різноманітних точок зору та поглядів на проблеми. Вони сприяють дослідженню різних підходів до питань, що допомагає громадянам аналізувати інформацію об'єктивно та здійснювати обґрунтовані висновки.

Варто згадати поняття, введене в обіг активістом І. Парайзером, — «інформаційна бульбашка». Активіст зазначає, що інтернет-алгоритми фільтрують інформацію та надають користувачу ті дані, які пов'язані з його попередньою історією переглядів. Таким чином, користувач не виходить з інформаційної зони комфорту та не натрапляє на джерела інформації, які висвітлюють точки зору, що відрізняються від його погляду. Бібліотеки, у свою чергу, надають доступ до різноманітної інформації, руйнуючи інформаційну бульбашку.

3. *Збереження культурної спадщини:* Бібліотеки є осередками збереження літературної, історичної та культурної спадщини. Вони зберігають старі рукописи, документи, книги, картини й інші артефакти, які свідчать про історію та культуру нації. Це допомагає зберегти і передати цінні знання та цінності наступним поколінням.

Наприклад, бібліотека Вернадського — найбільше за обсягом документно-інформаційних ресурсів книгосховище України, у фонді якого нараховується майже 16 млн екземплярів.

Архіви: збереження об'єктивної інформації

1. *Збереження об'єктивної інформації:* Державні та історичні архіви відіграють ключову роль у збереженні об'єктивної інформації про історичні події, правопорушення та рішення влади. Це дозволяє громадянам та дослідникам перевіряти факти й реальність минулих подій.

На відміну від інформації в Інтернеті, яка може спотворюватись, редагуватись та інтерпретуватись сторонніми реципієнтами, архіви зберігають інформацію в початковому вигляді. Законодавчі акти, історичні документи та інші важливі відомості не редагуються, тому дослідники, яким потрібен доступ до такої інформації, зможуть отримати цю інформацію в такому самому вигляді, у якому вона надійшла до архіву.

2. *Боротьба з дезінформацією:* Архіви надають можливість перевіряти факти та документи, що стосуються певних подій чи рішень. Це сприяє виявленню дезінформації та ворожої пропаганди, оскільки об'єктивна документація може бути порівняна з тим, що поширюється в медіа.

Електронні і фізичні бази знань і культурної спадщини

1. *Доступність інформації*: Електронні бази даних дозволяють легко отримувати доступ до інформації з будь-якого місця, що є надзвичайно важливим у світі, де інформація поширюється швидко. Вони роблять доступ до знань більш доступним і відкритим.

2. *Збереження та відтворення культурної спадщини*: Електронні ресурси дозволяють зберігати і відтворювати культурну спадщину у віртуальному форматі. Це може включати архіви мистецтва, музичні колекції, документи про історію тощо.

Як приклад згадаємо Український центр культурних досліджень або Ukrainian Heritage Monitoring Lab, які займаються збереженням та відновленням об'єктів культурної спадщини.

Крім цього, важливо відзначити, що бібліотеки і архіви постійно адаптуються до змін у сучасному інформаційному середовищі, впроваджуючи нові технології та інноваційні підходи до роботи з документами і інформацією. Це дозволяє їм ефективно відповідати на виклики сьогодення та забезпечувати доступ до якісної інформації для громадян та дослідників.

Отже, можна зазначити, що документно-комунікаційні структури, такі як бібліотеки, архіви, електронні та фізичні бази даних, відіграють надзвичайно важливу роль у забезпеченні суспільства доступом до правдивої інформації, сприяють підвищенню критичного мислення громадян, а також зберігають та розповсюджують культурну спадщину. Вони є фундаментальними членами інформаційного ландшафту, допомагаючи суспільству опиратися викликам інформаційної війни, що є критично важливим в умовах збройної та інформаційної агресії.

I. Лісова

«КНИГА — ЦЕ ЗБРОЯ»: ПОТУЖНИЙ КРОК У СПРАВІ ПРОМОЦІЇ ЧИТАННЯ В УКРАЇНІ

I. Lisova

“A BOOK IS A WEAPON”: A POWERFUL STEP IN READING PROMOTION IN UKRAINE

Основною метою процесу підтримки читання є створення та поширення в суспільстві позитивної думки про книгу й читання. Якнайбільшу увагу громадськості до літератури, потреб формування в молоді культури читання, популяризацію престижності читання привертають масштабні масові заходи. Саме такими є різноманітні книжкові фестивалі, що проводяться в усьому світі. Зокрема, Brooklyn Book Festival (США), Edinburgh International Book Festival (Шотландія), Birmingham Literature Festival (Велика Британія), Literacki Sopot (Польща), Melbourne Writers Festiva (Австралія), Berlin International Literature Festival (Німеччина), Malta Book Festival (Мальта), Dublin Book Festival (Ірландія), Read My World (Нідерланди), Jaipur Literature Festival (Індія) тощо.

В Україні найбільш відомими літературним фестивалем є BookForum (Форум видавців), який відбувається щороку, починаючи з 1994 р., у Львові. Письменники, художники, видавці, музиканти, журналісти, бібліотекарі беруть участь у читаннях, дискусіях, перформенсах та лекціях, що відбуваються у рамках BookForum. Поступово фестиваль набув всеукраїнського, а згодом і міжнародного рівня.

З 1996 р. в м. Одеса щороку проходить міжнародний книжковий фестиваль «Зелена хвиля», що є місцем зустрічі українських та іноземних видавців, книгопоширювачів, письменників, критиків і читачів. Серед основних напрямів фестивалю популяризація читання та міжнародні культурні зв'язки.

Міжнародний щорічний фестиваль «Книжковий Арсенал» відбувається з 2011 р. Місія фестивалю — створювати такі взаємодії між людьми, спільнотами, інституціями, коли поєднання естетичного переживання та інтелектуального включення в контексті книги посилює спроможність людини та суспільства. У 2019 р. на Лондонському книжковому ярмарку (International Excellence Awards) фестиваль «Книжковий арсенал» визнали найкращим літературним фестивалем року.

У вересні 2023 р. у столиці України вперше відбувся книжковий фестиваль KyivBookFest, організатори якого мали на меті максимально врахувати інтереси видавців. Фестиваль відбувався у двох форматах: книжкова виставка-продаж та галузевий форум, де різні представники видавничого бізнесу обговорювали тенденції та виклики книжкової сфери.

Професійні події об'єднали представників органів державної влади, видавництва, бібліотек тощо. Активну участь у дискусіях взяли спікери від: Української бібліотечної асоціації, Українського культурного фонду, Українського інституту книги, Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, Книжкової Палати України.

Актуальні проблеми книговидавничої галузі, фінансової підтримки книговидання та книгопоширення, забезпечення провідних бібліотек обов'язковими примірниками документів, стан бібліотечної галузі в час війни були предметом обговорення на тематичних панелях: «Книжкова галузь у світі: економіка, структура, тенденції, тренди», «Український книжковий ринок. Оцінка ринку: інструментарій та залучені інституції, недоліки пропозиції», «Український книжковий ринок. Ретроспектива 2013–2023 років, поточний стан, SWOT-аналіз», «Видавці, читачі, бібліотеки, держава. Стан бібліотечної галузі на 2023 рік: структура, підпорядкування, фінансування та його джерела, втрати під час війни 2014–2023 років», «Фінансова підтримка держави: субсидії книгарням, закупівлі для бібліотек, адресна підтримка видавничих проектів, ваучери читачам», «Що варто зробити для підтримки книжкової галузі?», «Екосистема «Видавці, читачі, бібліотеки, держава», «Різні погляди — спільна мета: як підвищити ефективність бюджетного фінансування для досягнення бажаних результатів», «Можливості від Українського культурного фонду та приклади реалізованих проектів».

Другий день KyivBookFest відзначився широкою тематичною палітрою дискусій бібліотечної спільноти. Зокрема, «Бібліотечні фонди: актив чи пасив для розвитку людського капіталу? Взаємодія читачів, бібліотек, видавців, держави. Російські видання у фондах бібліотек. (Не)задоволені читач». Жваве обговорення викликала проблема актуалізації бібліотечних фондів, необхідність вилучення з фондів публічних бібліотек України книжок, виданих країною-агресором. Своїми думками з присутніми поділилися Оксана Бруй (президентка ВГО Українська бібліотечна асоціація, директорка науково-технічної бібліотеки ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «КПІ імені Ігоря Сікорського»), Інна Божко (керівник відділу соціокультурної роботи Міністерства культури та інформаційної політики України), Олександра Коваль (директорка Українського

інституту книги), Олег Сербін (генеральний директор Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого), Віктор Круглов (директор видавничої корпорації «Ранок»), Ігор Степурін (голова Благодійного фонду «Бібліотечна країна», видавець, засновник і директор з проєктів видавництва «Саміт-Книга»).

У ході заходу «Електронні видання: побудова моделі “Видавець-бібліотека-читач”», директорка Публічної бібліотеки імені Лесі Українки для дорослих м. Києва Ольга Романюк презентувала досвід користування польською електронною бібліотекою Legimi, доступ до якої надали партнери з Воєводської публічної бібліотеки у Кракові.

У рамках фестивалю також було оприлюднено основні результати соціологічних досліджень, присвячених читанню. Генеральний директор Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого Олег Сербін представив проміжні результати дослідження «Читання під час війни: інтереси, потреби, можливості», а завідувачка сектору аналітичної роботи Українського культурного фонду Людмила Кожекіна ознайомила аудиторію з результатами дослідження про вплив війни на культурне дозвілля молодих українців «Культурні практики молоді в умовах війни».

Окрім галузевих дискусій, KyivBookFest у своїй програмі передбачав немало презентацій книг, зустрічей з авторами тощо. Відвідувачі мали можливість поспілкуватися з улюбленими письменниками, отримати автограф автора книги, дізнатися цікаві історії, познайомитися з авторами-початківцями, зокрема з тими, чия творчість пов'язана з війною. Найбільшу увагу відвідувачів фестивалю привернули зустрічі з Максом Кідруком, Юрієм Гудименком, Данилом Яневським, Володимиром В'ятровичем та Сергієм Руденком, братами Капрановими, Марією Матіос, Василем Шклярем, а також спільна презентації Віктора Морозова та Івана Малковича.

На виставці-продажі свої книги представили понад 80 видавництв України. Серед них: «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», «АБУК», «ArtHuss», «Білка», «Віват», «Видавництво Старого Лева», «Зелений Пес», «Колесо Життя», «Наш Формат», «Ранок», «Саміт-Книга», «Фабула», «Фоліо» та ін.

У рамках книжкового фестивалю також відбувся закритий військовий івент за участі курсантів та викладачів військових закладів освіти, представників Сил оборони України, видавців, військовослужбовців, організаторами якого виступили ГО Реформація, яка з 2020 року озброює Збройні Сили книжками та Центральне управління інформаційних проєктів Апарату Головнокомандувача ЗС України.

Головним меседжем військового блоку KyivBookFest стало гасло «Книга — це зброя». Учасники обговорювали важливість читання у формуванні здатності прийняття правильних рішень, питання військового лідерства, психологічної реабілітації воїнів та ветеранів через книгу.

Заключним блоком заходу стала дискусійна панель щодо поточного стану забезпечення Сил оборони України методичною, навчальною та мотиваційною літературою, роль у цьому процесі волонтерів й держави.

Організатори, учасники та відвідувачі фестивалю одностайні у своїй оцінці — KyivBookFest дебютував успішно. Захід має важливе значення для формування ключових векторів розвитку культури в нашій країні та світі. Питання літератури, читання та бібліотек обговорювалися в рамках різноманітних за формами й складом учасників заходів, що є чудовою можливістю для промоції книги та читання.

Н. Кушнаренко, А. Соляник

ОСОБЛИВОСТІ СИГНАТИВНОЇ СКЛАДОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВИШИВКИ ЯК ВИДУ ДОКУМЕНТА

N. Kushnarenko, A. Solianyk

FEATURES OF SIGNATIVE COMPONENT OF UKRAINIAN EMBROIDERY AS A TYPE OF DOCUMENT

Сучасний етап розвитку українського суспільства прикметний піднесенням національно-культурної самосвідомості народу, посиленням його інтересу до матеріальної та духовної спадщини нашої Батьківщини. Звернення до життєдайних джерел української вишивки актуалізовано її потужним духовним, патріотичним потенціалом, повагою в усьому світі.

Дослідження української вишивки як різновиду вишитого документа (ВД) суттєво збагачує теоретико-методологічні засади документології, дозволяє розширити клас аутентичних документів, довести коректність міжнародно визнаного визначення поняття документ у його найширшому сенсі як «записаної інформації чи матеріального об'єкту, що може використовуватися як одиниця в документаційному процесі» (ISO 5127.2017. Information and documentation. Foundation and vocabulary. Switzerland. VI. p. 303).

За характером знакових засобів фіксації та передачі інформації ВД може бути ідеографічним, іконічним, текстовим і комплексним. Знакову систему фіксації інформації в документології прийнято розглядати як сигнативну (від лат. «signum» — знак) складову документа. Знак — найважливіший атрибут ВД, який кодує і транслює в зовнішнє середовище глибинні смисли семіотичного поля вишивки.

ВД — мультисимвольний документ. З одного боку, він функціонує в певній мовно-знаковій системі, підлягає загальним закономірностям її формотворення, а з іншого — має власну особливу художньо-образну мову, знакову систему, що забезпечує його унікальний статус у документо-комунікаційній системі, формує його аутентичну семантику. Уважається, що вишивка є «прамовою українців», її символічна знакова мова зрозуміла всім і кожному.

За характером знакових засобів передачі інформації ВД може бути як символічним (ідеографічним), у якому знак не подібний об'єкту, що він означає, так і аналоговим (іконічним) документом. В абстрактних орнаментах ідеографічних ВД закодовано багато смислів, що фіксують сенси вірувань, звичаїв, обрядовості, духовних прагнень українського народу. Потужне смислове навантаження має як ВД в цілому, так і кожний з його компонентів: орнамент, сюжет, композиція, колористична гама, тканина матеріального носія тощо. Унікальність сигнативної складової української вишивки полягає в тому, що вишитий знак часто виходить за межі означуваного об'єкта і набуває ознак символу. Дослідники виокремлюють у сигнативній складовій ВД семантику символів, кольорів і чисел. Знаки-символи ВД умовно позначають предмети, поняття, явища, процеси, художні образи; відображають певну думку, ідею, почуття. Науковці підкреслюють, що українська вишивка має різноманітну символіку, корені якої сягають давнини. Геометричні, рослинні, тваринні символи відображають стародавні уявлення українців про

світлобудову. У вишивці використовуються численні геометричні фігури: лінія, ромб, квадрат, трикутник, розетка, хрест, зубці, коло, зигзаги, меандри, плетінки, прямі, скісні, ламані й зубчасті лінії тощо. Кожна лінія чи фігура (орнаментальні сюжети) має певне значення: пряма горизонтальна лінія — земля; хвиляста горизонтальна — вода; вертикальна хвиляста — дощ; трикутник — гора; гачкуватий хрест — вогонь; квадрат, коло чи ромб — сонце та ін. Найпоширенішими в українській вишивці є п'ять видів орнаментів: геометричний, рослинний, тваринний, пташиний, людиноподібний.

У стародавні часи процес вишивання був своєрідним ритуалом, за нього бралися у визначені дні, із чистими і світлими думками, закладаючи у свій витвір позитивну енергетику. У свідомості українців закарбований символізм рушників і вишиванок як оберегів, найсакральніших предметів побуту. Зображувані на них ромби, розетки, квадрати, кола символізують Всесвіт, Землю, Сонце, Природу та ін., яким вклоняються як джерелам життєдайної сили.

За характером знакових засобів передачі інформації ВД може бути також і аналоговим (іконічним) документом, у якому інформація записана знаками, подібними до зображуваного об'єкта. Назва походить від грецького кореня «ікон», що означає «зображення, образ». Іконічний (іконографічний) ВД має своїм підґрунтям рослинні, тваринні і людиноподібні мотиви сюжетного зображення. Він дещо тотожний живописному документу: ікона, жанрова картина, пейзаж, натюрморт, панно, портрет та ін. Підтвердженням поєднання цих видів документа може слугувати, зокрема те, що ще у XVIII ст. техніку вишивки гладдю називали «живописом голкою». Крім того, іконічний ВД є результатом тісної співпраці народних майстрів і художників-професіоналів. Саме вони створювали малюнки для вишивки, яку виготовляли в майстернях на початку XX ст., що вивело українську вишивку на міжнародний рівень. Уже в 1930-ті рр. відбулося опанування технології «перенесення малюнку на мову вишивки». У 1970–1980-ті рр. набула значного поширення т. зв. «рисована вишивка», або «вибиванка», коли композицію попередньо малювали на полотні, а орнаментальні мотиви вишивали двома видами гладі в рослинному стилі. Ці техніки збереглися й до нашого часу. Отже, за наявності цих ознак ВД — іконічний різновид документа.

Серед різновидів ВД можна виокремити і текстові документи, оскільки українська вишивка часто містить текст, вписаний у її канву — слово або словесний вислів, які співпадають за змістом із зображальним матеріалом. З часом обсяг писемного тексту у вишивці збільшується, але суто текстові ВД не надто поширені, як правило, текст є допоміжним до основних орнаментальних і сюжетних зображень. Майстри вишивання як у давні часи, так і нині дотримують певних пропорцій між текстом і зображенням. У сучасному ВД текстова інформація найчастіше подається у вигляді коротких повідомлень, гасел, побажань, констатувачів та ін. Вдало підібраний і вишитий текст, адекватний за змістом вишитому виробу, справляє на людей не менший вплив, ніж зображення. Отже, сучасний ВД може містити й тестову інформацію, зафіксовану будь-яким видом письма.

Елементарним текстовим контентом у майже кожній більш-менш значущій вишивці було прізвище, ім'я, вік майстра, його походження, дата виготовлення виробу, тобто в ній можна було прочитати все — від імені вишивальниці до часу її роботи. Зазначення прізвища автора та інших додаткових відомостей про документ

у документології мають назву «реквізити документа», що обов'язково додаються до основного тексту і надають змогу його ідентифікувати. У цьому полягає ще одна спорідненість ВД з класичним документом.

Таким чином, ВД може бути комплексним різновидом документа, якщо поєднує в собі два або більше ідеографічних, іконічних і текстових знаки, що передають основну ідею вишивки. Наведені аргументи видаються достатніми для висновку — українська вишивка повністю відповідає всім базовим ознакам документа як носія важливої соціальної інформації і має посісти належне місце в науковому дискурсі як об'єкт документологічних досліджень.

А. Гуменчук

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ ЯК ПАРАДИГМА РОЗВИТКУ ВИЩОЇ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

A. Humenchuk

INTERDISCIPLINARITY AS A PARADIGM FOR THE DEVELOPMENT OF HIGHER LIBRARY AND INFORMATION EDUCATION

Посилення міждисциплінарності в когнітивній та інституціональній складових вищої бібліотечно-інформаційної освіти зумовлено об'єктивними чинникам розвитку глобального комунікаційного простору. Бібліотекар як комунікаційний посередник між виробниками інформації та її споживачами має працювати з великими даними, хмарними обчисленнями, штучним інтелектом (ШІ), блокчейном, Інтернетом речей, 5G, ефективно формуючи інформаційні ресурси як стратегічну умову зростання економічної конкурентоспроможності держави.

Бібліотечно-інформаційна галузь є нині найбільшим бенефіціаром цифровізації, яка збагачує її новим змістом і швидко диверсифікує асортимент інформаційних продуктів та послуг. Так, найважливішим результатом інтеграції електронної бібліотеки й ШІ є «розумна бібліотека», яка автоматизує більшість рутинних технологій та вивільняє бібліотекаря для розроблення та запровадження соціо-гуманітарних проєктів, спрямованих на гуманізацію суспільства, збереження національної культурної спадщини, популяризацію досягнень науки та мистецтва.

Інституціоналізація нової галузі знання — цифрової гуманітаристики, яка успішно імплементує цифрові методи в історичні, археологічні, музеєзнавчі, лінгвістичні, літературознавчі та інші гуманітарні дослідження, прискорює процеси інтеграції бібліотечно-інформаційної й ІТ-освіти. Сучасний бібліотекар має досконало володіти комп'ютерними програмами візуалізації та обробки цифрових даних різних типів, методами вебо- і альтметрії та конкурентної розвідки, технологіями екстракції прихованих знань та ін. Так, ядром обов'язкових навчальних дисциплін у найрейтинговіших університетах світу, які готують бібліотечних фахівців, є: Аналітика великих даних і управління; Візуалізація інформації; Інтелектуальний аналіз тексту та даних; Метадані; Кібербезпека; Вебплатформи з Bootstrap, Linux, Python; Безпека даних в мережі; Вебюзабіліті; Управління цифровими активами.

До змісту підготовки сучасних бібліотечних фахівців як представників гуманітарної професії соціокомунікаційного профілю необхідний особливий підхід, який фокусується на навчанні тому, як саме треба навчатися протягом всього життя,

швидко адаптуючись до технологічних та соціокультурних змін через навички ефективної комунікації, креативності й критичного мислення, командної роботи, тайм-менеджменту, вміння приймати рішення в нестандартних виробничих ситуаціях. Інтелектуалізація, універсальність і міждисциплінарність змісту вищої бібліотечно-інформаційної освіти підвищать її адаптованість до наслідків цифрової конвергенції архівів, бібліотек, музеїв, видавництва та ЗМІ, будуть гарантувати високу затребуваність бібліотечних фахівців на ринку праці.

Інституціональні трансформації в системі вищої бібліотечно-інформаційної освіти виявляються в реорганізації структурних підрозділів (бібліотечних шкіл, факультетів та кафедр) університетів, які нині модернізували вектори підготовки фахівців і тягнуть до назв на кшталт: факультет управління інформацією та знаннями, школа інформації, кафедра інформаційних наук та/або досліджень та ін. Аналогічні зміни відбуваються і в назвах освітніх програм, які готують сучасних бібліотекарів: «Управління інформацією»; «Управління даними та інформацією»; «Інформаційні науки»; «Інформаційні системи»; «Науково-технічна інформація»; «Інформаційні науки та комунікаційні технології»; «Інформаційний менеджмент»; «Управління медичною документацією»; «Інжиніринг інформації».

Модель перебудови вищої бібліотечно-інформаційної освіти України в умовах розбудови цифрової економіки має базуватися саме на міждисциплінарності та імплементації в зміст та структуру освіти досягнень бібліотекознавства, інформатики, IT-технологій і цифрової гуманітаристики.

К. Фомичова

СТВОРЕННЯ БІБЛІОТЕКАМИ ЗВО ВЛАСНИХ ОНЛАЙН-КУРСІВ

К. Fomychova

CREATION OF ONLINE COURSES BY UNIVERSITY LIBRARIES

В умовах інтенсивної цифровізації усіх сфер суспільства, пандемії Covid-19 у 2020–2021 роках та повномасштабного російського вторгнення, що розпочалося 24 лютого 2022 року, український освітній простір майже повністю перейшов в онлайн-сферу. Водночас, у світі, перенасиченому інформацією, розвиток інформаційної культури стає ключовим завданням. Інформаційна грамотність та навички вибіркового підходу до інформації є важливими елементами сучасної освіти. Однією з ефективних стратегій вирішення цього завдання, в умовах дистанційного навчання, є створення та впровадження бібліотеками ЗВО онлайн-курсів з інформаційної культури. Ці курси не тільки сприятимуть розвитку важливих навичок, а й підвищать рівень інформаційної грамотності та підготують студентів до вищої якості наукових досліджень.

Серед важливих напрямів навчання інформаційній культурі можна виділити:

- академічну доброчесність;
- кібербезпеку;
- інформаційну гігієну;
- інформаційні ресурси бібліотеки;
- правила складання бібліографічного опису;
- правила оформлення посилань;
- класифікація за таблицями УДК;

- правила написання наукових статей.

Для розробки власного навчального курсу бібліотеці необхідно пройти декілька етапів, а саме:

- аналіз потреб цільової аудиторії;
- розробка навчальної програми та методів навчання;
- вибір технологічної платформи;
- залучення експертів;
- створення чату з кураторами;
- система оцінювання та моніторинг прогресу.

Потреби цільової аудиторії, тобто студентів, можна виявити методом анкетування, які теми є для студентів найбільш цікавими або в чому в них виникають складнощі.

Проаналізувавши «болі» та виявивши теми, яким треба приділити більше уваги, можна перейти до проектування програми курсу, що включає в себе текстові матеріали, відеоуроки, практичні завдання, додаткові матеріали та форми зворотного зв'язку. При цьому використання сучасних методів навчання, таких як “microlearning”, сприятиме кращому засвоєнню інформації.

Важливим етапом є вибір платформи для розміщення курсу. Найкраще, щоб вона підтримувала інтерактивність та могла забезпечити зручний доступ для користувачів. Розгляньте можливість використання вже наявних LMS (систем управління навчанням) або завантаження матеріалів на Ютуб чи в хмарне сховище бібліотеки. Зараз існує багато платформ для інтерактивного навчання, але вони в основному платні. Популярна у Україні платформа Kwiga надає новим користувачам місяць безоплатного доступу, чим можна скористатися, запустивши місячний онлайн-курс для першокурсників у вересні, надавши подальший доступ студентам до всіх матеріалів курсу через хмарне сховище.

Визначивши платформу для розміщення курсу, необхідно обрати спікерів, що відіграватимуть роль експертів з певної теми. Ними можуть бути як самі працівники бібліотеки, так і запрошені фахівці. Наприклад, на урок з кібербезпеки можна запросити спікером технічного фахівця університету.

Для оперативної взаємодії зі студентами в системі сучасної онлайн-освіти, чат підтримки є необхідною частиною навчального процесу. Його наявність підвищує мотивацію студентів та доходимість до кінця курсу. У чаті з куратором студенти можуть задавати питання, ділитися враженнями від лекції тощо.

Встановлення системи оцінювання заохотить студента до навчання орієнтованого на результат та дозволить відстежувати успішність студентів й здійснювати корекції в процесі навчання. Для отримання об'єктивних відгуків на якість навчального курсу та виявлення напрямів подальшого вдосконалення, важливим етапом є анкетування студентів, що вже пройшли курс. На основі аналізу можна виявити слабкі сторони курсу, недостатньо розкриті теми та моменти, на які треба звернути увагу під час наступних запусків.

Онлайн-курси мають також численні переваги, серед них:

- гнучкість: студенти можуть вчитися у власному темпі, враховуючи свої графіки та обставини;
- доступність: забезпечення доступу до знань та навчальних ресурсів незалежно від місця проживання або географічного положення;

- ефективність: використання інтерактивних методів навчання сприятимуть кращому засвоєнню матеріалу та підвищенню мотивації.

З 2016 року наукова бібліотека Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова у межах предмету «Інформаційні ресурси Університету» викладає для студентів курс «Інформаційні ресурси НБ ХНУМГ ім. О. М. Бекетова» через платформу дистанційного навчання Moodle.

Під час проходження курсу студенти навчаються вести самостійний пошук інформації за допомогою традиційного довідково-пошукового апарату бібліотеки (каталогів і картотек) та автоматизованого інформаційного пошуку (за допомогою електронного каталогу, цифрового репозиторію, сайту бібліотеки); освоюють культуру оформлення наукового тексту, вивчають правила належного цитування й оформлення покликань тощо. Також під час занять акцентується на принципах академічної доброчесності, запобіганню проявам шахрайства та плагіату.

Упровадження онлайн-курсів з інформаційної культури в бібліотеках ЗВО є важливим кроком до покращення результативності освітнього процесу в навчальному закладі в умовах дистанційного навчання. Ці курси не лише відкривають доступ до важливих навичок користування бібліотечними ресурсами та інформаційними технологіями, а й активно сприяють зростанню інформаційної грамотності студентів.

Р. Величко

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

R. Velychko

PROJECT ACTIVITIES OF LIBRARIES OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE

Бібліотеки завжди були серцем освіти та джерелом знань. Проте сучасний вищий освітній ландшафт в Україні і у світі зазнав кардинальних змін. Вимоги стосовно доступу до інформації, навичок інформаційної грамотності та інтерактивного навчання стали вищими. У цьому контексті тема проєктної діяльності бібліотек закладів вищої освіти (ЗВО) України набуває особливої актуальності та важливості.

В епоху Інтернету та масового доступу до інформації бібліотеки ЗВО повинні відповісти на нові виклики. Проєктна діяльність у цих бібліотеках допомагає забезпечити доступ до цифрових ресурсів, створювати електронні колекції та розробляти онлайн-курси, які підтримують навчальний процес. Проєктна діяльність у бібліотеках стимулює розвиток інформаційної грамотності серед здобувачів вищої освіти, викладачів та науковців. Це важливо для ефективного пошуку, вибору й аналізу інформації, що є необхідним для науки та роботи в сучасному інформаційному суспільстві.

Проєктна діяльність сприяє активному навчанню, де здобувачі не лише споживають інформацію, а й активно створюють принципово нові знання через участь у проєктах і дослідженнях.

Зважаючи на ці аспекти, можна висувати — проєктна діяльність бібліотек ЗВО України є необхідною і важливою для розвитку сучасної освіти та науки в Україні. Вона допомагає бібліотекам відповісти на потреби користувачів, підвищити рівень інформаційної грамотності та сприяти науковим дослідженням. Бібліотеки стають

центрами активного навчання й інновацій, що сприяє розвитку сучасної вищої освіти в Україні.

Аналіз сучасних проєктів бібліотек ЗВО є важливою складовою для розуміння того, як бібліотеки в Україні впроваджують проєктну діяльність для підтримки навчання, досліджень і розвитку інформаційної грамотності. Багато бібліотек активно працюють над створенням цифрових архівів, які містять електронні версії рідкісних книг, рукописів, студентських наукових робіт і інших цінних документів. Це забезпечує доступ до унікальних ресурсів для студентів та дослідників.

Деякі бібліотеки активно працюють над ініціативами відкритого доступу до наукових публікацій і досліджень. Вони сприяють публікації наукових праць відкритих для громадськості, забезпечують вільний доступ до знань. Бібліотеки організують навчальні заходи, семінари та курси для студентів і викладачів з питань інформаційної грамотності. Це допомагає користувачам вчитися критично оцінювати джерела інформації та ефективно їх використовувати.

Розвиток проєктної діяльності бібліотек ЗВО в Україні свідчить про їхню готовність адаптуватися до нових викликів та надавати якісні бібліотечні послуги для студентів, викладачів, дослідників. Бібліотеки стають активними центрами знань і розвитку, що сприяє підвищенню якості вищої освіти в Україні.

Н. Тюркеджи

АСИСТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ РОЗШИРЕННЯ ДОСТУПНОСТІ БІБЛІОТЕЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

N. Tiurkedzhy

ASSISTIVE TECHNOLOGIES FOR EXPANDING LIBRARY SERVICES ACCESSIBILITY

У сучасному світі інклюзія та доступність стали вкрай важливими аспектами суспільної рівності. Бібліотеки виступають агентами змін у створенні інклюзивного суспільства. Вони мають не тільки забезпечувати доступ до інформації та знань, а й активно сприяти толерантному ставленню до людей з інвалідністю та соціальній різноманітності загалом. Асистивні технології відкривають безмежні можливості для полегшення доступу до бібліотечних ресурсів для людей з різноманітними особливими потребами. Інформація про ці технології та їхню доступність є важливою для бібліотек та їхніх користувачів.

Асистивні (або адаптивні) технології — електронні, програмні, механічні, оптичні рішення, які дозволяють людям з певними обмеженнями жити, повноцінно та незалежно. Наприклад, люди з порушеннями зору можуть прослуховувати текст на екрані комп'ютера, збільшувати розмір тексту для самостійного читання. Такі технології дозволяють вводити дані без використання миші чи клавіатури, а також надають можливість переглядати вказівки комп'ютера для тих, хто фізично не може слухати їх.

Важливо відзначити, що пакети програм Microsoft Windows та програми Vista містять функції доступності, які можуть допомогти людям з інвалідністю використовувати комп'ютери. Однією з таких можливостей є Sound Sentry, яка допомагає людям з порушеннями слуху бачити аудіосигнали комп'ютера. Sticky Keys дозволяє вводити команди за допомогою окремих клавіш, таких як Ctrl-Alt-Delete, що корисно для людей з обмеженою координацією рухів. Користувачі

з порушеннями зору або освітніми відмінностями можуть знайти корисними програми, такі як “Magnifier” (збільшувач) та “Narrator” (оповідач).

В ідеальному варіанті бюджети всіх бібліотек дозволяли б надати електронний доступ для всіх користувачів з інвалідністю та без неї. Однак, оскільки ми працюємо в реальному світі, потрібно розробити план, який дозволить бібліотеці придбати необхідні інструменти, які найбільше допоможуть людям. Також важливо, щоб персонал був обізнаний з наявними інструментами та був навчений їх використовувати.

Для користувачів із порушенням слуху, ПК в цілому не є проблемою. Певні труднощі виникають при використанні програм та сайтів з аудіосигналами, а також у випадку потреби в інтерпретаторі під час комп’ютерних занять. Як Microsoft, так і Apple пропонують програми, які допомагають подолати деякі проблеми, пов’язані з аудіосигналами:

- програма Sound Sentry, доступна в усіх програмах Microsoft Windows та Vista, а також в комп’ютерах Apple, дозволяє користувачам, які не чують вбудованих звукових сигналів продуктів Microsoft, бачити їх у вигляді спалахів;
- використання миттєвого обміну повідомленнями (Instant Messaging) є загальнодоступною технологією, яка дозволяє працівникам і користувачам, які не чують, «розмовляти» один з одним.

Для допомоги користувачам із порушеннями зору існують спеціалізовані програми та обладнання, які збільшують відображення на моніторі або відтворюють матеріали за допомогою синтезатора мови. Деякі з них також дозволяють вводити текст за допомогою мови.

До найпоширеніших програмно-апаратних рішень належать:

- Zoomtext Xtra Screen-Magnification Software — для збільшення зображення на екрані та його адаптації для користувачів зі слабким зором;
- JAWS Screen Reader, що дозволяє людям із порушеннями зору отримувати доступ до інформації на екрані комп’ютера через вивід голосом;
- Open Book Text Reader для читання тексту шляхом сканування надрукованого тексту і озвучування його синтетичним голосом;
- Duxbury Braille Translating Software — для перекладу тексту шрифтом Брайля;
- Braille Embosser, який друкує Брайлем 2-го рівня на папері або дозволяє користувачам зберігати документи на USB-флеш-накопичувачі;
- Talking Typer Software для вивчення друку для людей із порушеннями зору або освітніми відмінностями, з аудіоінструкціями та навчальними матеріалами;
- основні предмети: ручні лупи, шаблони для підпису, фломастери та великі пристрої для збільшення, такі як закриті телевізійні збільшувачі (CCTV), які використовують відеокамеру для збільшення розміру тексту від трьох до тридцяти разів нормального розміру тексту.

Люди із певними фізичними обмеженнями потребують допомоги під час виконання деяких фізичних завдань при роботі з комп’ютером. Перш за все має бути забезпечене стійке та безпечне робоче місце. Важливими факторами є регульована висота столу й положення монітора. Крім того, такі пристрої підвищують зручність та безпеку користування комп’ютером:

- спеціальні пристрої введення, такі як трекболи, джойстики, перемикачі, сенсорні панелі та розширені клавіатури (мікроклавіатури або клавіатури з великими кнопками);
- система Madentec Tracker — користувачі мають невелику відбивну точку на лобі або окулярах. Камера/трекер дозволяє їм керувати курсором за допомогою руху голови;
- програмне забезпечення Softtype, яке замінює функціональність стандартної клавіатури повнофункціональною екранною клавіатурою.

Працівники бібліотеки, напередодні придбання як дороговартісного, так і більш доступного електронного обладнання, мають пам'ятати, що інформація повинна бути доступною для всіх користувачів. Для цього доцільно ознайомитися з наступними ресурсами:

1. Вебсайт «Доступність Apple» надає інформацію про вбудовані спеціальні можливості продуктів Apple та базові відомості про асистивні технології, які можуть бути корисними для користувачів.
2. Ресурс «ASCLA» надає базове розуміння того, як робити електронні носії доступними. Сайт містить глосарій термінів та абревіатур, які часто використовуються у сфері інвалідності.
3. Вебсайт «Доступність Microsoft: технологія для всіх» надає докладний огляд продуктів Microsoft для людей з інвалідністю, а також статті та інші корисні матеріали про доступність.

Світ технологій постійно змінюється. Тому важливо для бібліотек постійно слідкувати за новими розробками та інноваціями у сфері асистивних технологій.

Партнерство з компаніями, такими як Apple і Microsoft, може значно полегшити завдання бібліотек у створенні доступних середовищ. Освічений та навчений персонал є ключовим фактором у забезпеченні інклюзивності й доступності у бібліотеках. Усі зусилля у сфері інклюзії та доступності мають одну загальну мету — створення суспільства, де кожна людина має можливість отримувати доступ до інформації, освіти та саморозвитку без обмежень і дискримінації.

С. Толочко

**ПРЕДСТАВНИК ПОКОЛІННЯ «ЗУМЕРІВ» — НОВИЙ КОРИСТУВАЧ
УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ**

S. Tolochko

**A REPRESENTATIVE OF “ZOOMERS” GENERATION
AS A NEW USER OF THE UNIVERSITY LIBRARY**

Університетські бібліотеки як бібліотеки в структурі закладів вищої освіти, згідно із Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (1995), за своїм призначенням відносяться до бібліотек спеціальних. Такі бібліотеки забезпечують бібліотечно-інформаційну підтримку освітнього процесу та наукової діяльності університету. Їхньою основною типологічною ознакою є спрямованість на задоволення особливих інформаційних потреб користувачів — студентів, викладачів, науковців та адміністративного персоналу — на основі бібліотечного фонду, який визначається як універсальний (або галузевий) за змістом документів та універсальний (або спеціалізований) за — їх формою. Університетські бібліотеки

обслуговують конкретні, чітко виокремлені за певними характеристиками групи користувачів.

Окрім основного завдання зі сприяння розвитку освітньо-наукового середовища університету шляхом оперативного надання якісних бібліотечно-освітніх послуг, сучасна університетська бібліотека орієнтована також на всебічну підтримку неформального навчання та виховного процесу (патріотичного й правового зокрема) задля розвитку гармонійної особистості, на формування академічної доброчесності, інформаційної та мовної культури користувачів, їх особистісного розвитку, на підтримку інтересу до вивчення та розуміння національної історії, культури тощо. Університетська бібліотека є важливим місцем спілкування і відпочинку.

У цьому контексті постійно залишається актуальним вивчення особливостей користувачів університетської бібліотеки, їхніх інформаційних потреб та вироблення найоптимальнішого асортименту бібліотечно-інформаційних продуктів та послуг задля їх задоволення.

Прикметною особливістю наукових і прикладних досліджень цієї проблематики у вітчизняному і зарубіжному бібліотекознавстві останніх років є поява публікацій, які наголошують на необхідності трансформації традиційної діяльності університетської бібліотеки у зв'язку із зростанням нових категорій користувачів, які кардинально відрізняються від попередніх. Йдеться про так звані «зумерів».

Покоління «зумерів» — так називають людей, які народилися між 2-ю половиною 1990-х та 2-ю половиною 2000-х років. Зазвичай, йдеться про 1997–2012 рр. Іноді, з огляду на їх глибокий зв'язок з Інтернетом та цифровими технологіями, цих людей також називають «цифровими аборигенами», «поколінням 5G» та «@». Існує думка, що наразі представники цього покоління — це вже 32% населення всього світу.

Найхарактернішою особливістю «зумерів» є той факт, що більше 60% інформації вони споживають у цифровому форматі, а, отже, мають яскраво виражену специфіку сприйняття інформації. Йдеться про надання переваги коротким текстам і такому контенту, який одразу привертає увагу і, зазвичай, містить відео. Статистика свідчить, що «зумери» щоденно витрачають понад три години на перегляд відеоконтенту, приділяючи найбільшу увагу таким платформам, як YouTube, Instagram та TikTok.

Важливою їх характеристикою є активне використання мережі «Інтернет» саме через телефон. А це ставить перед університетськими бібліотеками завдання оптимізувати свої цифрові ресурси та послуги для сприйняття саме через такі пристрої.

Як визначають результати багатьох досліджень останніх років, «зумери» відчувають гостру потребу в особистому спілкуванні, позитивних емоціях, завжди знаходяться в пошуку нових вражень, що також робить їхні інформаційні потреби особливими.

У той же час, покоління «зумерів» — це покоління користувачів, які надають потужний відгук на все, з чим зустрічаються в житті. Вони люблять поширювати інформацію у своїх спільнотах, ділитися враженнями, писати коментарі та огляди в соціальних мережах. При цьому це та категорія користувачів, що не боїться висловлювати своє невдоволення й залишати публічні негативні відгуки і скарги, у загальних рисах представляючи етичне та екологічне споживання, активність і прогресивність.

Як користувач бібліотеки, представник покоління «зумерів» є досить досвідченим, вимогливим, має високі очікування, але, у той же час, нечітко визначені потреби і запити, довіряє Інтернету, схильний до партнерських мережевих зв'язків, сповідує «цифрові цінності». Це справжній «digital native», який народився і виріс в епоху глобалізації і постмодернізму.

Завданням кожної сучасної університетської бібліотеки є вивчення пріоритетів нових користувачів — студентів покоління «зумерів» і побудова своєї діяльності з урахуванням їхніх вподобань, інтересів та потреб, налагодження продуктивної співпраці й взаємодії.

О. Борисов

ІНТЕРНЕТ РЕЧЕЙ У БІБЛІОТЕКАХ: АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КООПЕРАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВ

O. Borysov

INTERNET OF THINGS IN LIBRARIES: AN ANALYTICAL REVIEW OF INTERNATIONAL SCIENTIFIC COOPERATION AND PROSPECTS

Сучасний світ активно змінюється під впливом інноваційних технологій, серед яких важливе місце посідає Інтернет речей. Ця технологія набуває особливої актуальності у таких сферах, як промисловість, медицина, сільське господарство та ін. Проте не менш важливе місце вона займає і в бібліотечно-інформаційній сфері. Бібліотеки, які завжди були центрами збереження та поширення знань, нині стикаються з викликами адаптації до нових технологічних реалій.

Однак упровадження технологій Інтернету речей у бібліотеках затримується через проблеми безпеки та конфіденційності, відсутність стандартів, а також нестачу фінансових, технологічних й організаційних ресурсів. Міжнародна наукова співпраця дослідників відкриває шляхи для об'єднання зусиль вчених та фахівців з різних країн, що дозволяє врахувати досвід кожної країни й специфіку регіонів у розробці оптимальних методів впровадження Інтернету речей у бібліотечну діяльність. Аналіз цієї наукової кооперації допомагає виявити найефективніші підходи, вказати на проблемні зони та визначити перспективи подальшого розвитку, а також краще розуміти шляхи вирішення виявлених проблем на основі глобального досвіду.

Для глибокого аналізу наукової діяльності та вивчення трендів у сучасних дослідженнях необхідно використовувати надійні джерела інформації. У ролі такого джерела було вибрано Scopus — одну з найавторитетніших та найвпливовіших наукометричних баз даних у світовому науковому співтоваристві. Вибір зокрема цієї платформи зумовлено не лише її авторитетом, але й широкими можливостями для дослідників. Scopus надає змогу експортувати велику кількість бібліографічних записів — до 20000 за один раз. Це відкриває дослідникам широкі перспективи для подальшої детальної обробки даних, їх систематизації, аналізу взаємозв'язків між різними роботами та визначення ключових напрямків розвитку науки.

Проведення докладного аналізу наукової активності потребує скрупульозного підходу до визначення джерел інформації та методів обробки. У рамках цього дослідження основний акцент був зроблений на вивченні публікацій у сфері Інтернету речей та їх взаємодії з бібліотечним виробництвом. Акцентувалася

на публікаціях, які перетинались із соціальними науками, та окремо на тих, що стосувались безпосередньо бібліотечного виробництва.

З метою отримання найбільш точних і актуальних даних було сформовано специфічний пошуковий запит. Він включав в себе ключові слова “Internet of Things” і “library”, а також обмеження за типами документів та періодом публікації, який визначається з моменту появи першої публікації за тематикою. Із застосуванням у запиті додаткової фільтрації омонімічних слів методом виключення ключових виразів, не пов’язаних з контекстом дослідження, досягнуто покращення точності та релевантності аналітичного дослідження. Цей підхід дозволяє виокремити й врахувати лише ті значення, які є важливими для цього контексту, сприяючи уникненню неправильних інтерпретацій та забезпечуючи більш точні й зрозумілі результати.

За результатами відповіді на запит було виявлено 200 наукових праць, а перша наукову працю, що поєднує технології Інтернету речей і бібліотечне виробництво, опубліковано у 2010 році. Цей документ був представлений у вигляді тез конференції під назвою “Library system digitization study of the public university” та присвячений реалізації можливостей технологій радіоідентифікації в бібліотечно-інформаційну систему Університетської бібліотеки імені Александра Дубчека в Тренчіні (Словаччина).

Таким чином, для бібліометричного аналізу було обрано період з 01 січня 2010 року по 31 грудня 2022 року. Статистичні дані, які були отримані після проведеного запиту, були відображені в таблиці 1. У цій таблиці подано інформацію про кількість публікацій у зазначеному напрямку дослідження в хронологічному порядку.

Табл. 1

Кількість публікацій за тематикою «Інтернет речей у бібліотечній справі» за період з 2010 до 2022 року (за даними Scopus)

Рік	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Кількість публікацій	2	3	3	7	11	5	6	10	20	28	37	36	32

У географічному контексті досліджень Інтернету речей у бібліотечній галузі, лідирують китайські вчені, опублікувавши 63 роботи (31,5% загальної кількості). Американці йдуть наступними із 33 роботами (16,5%). Індійці з 25 публікаціями займають третє місце (12,5%). Також активні в цій сфері Німеччина (5%), Велика Британія (4,5%), Південна Корея (4%), Японія (3,5%), Іран (3%) і Італія (2,5%).

На основі даних з бази Scopus було проведено організацію та розмежування публікацій за галузями за певний час. Найбільша наукова активність спостерігається у сфері комп’ютерних наук з 154 публікаціями, що формують 35,6%. Інженерія представлена 99 роботами, що складає 22,9%. Математика, соціальні дисципліни, дослідження у сфері прийняття рішень, фізика та астрономія мають показники у 9,5%, 8,6%, 6,9% і 5,3% відповідно. Інші напрямки досліджень у контексті Інтернету речей у бібліотечній діяльності не демонструють визначних досягнень.

У період 2010–2022 років дослідницька активність у сфері інтеграції Інтернету речей у бібліотечне середовище була представлена вченими з 52 країн світу.

З використанням програмного інструменту VOSviewer, яке дозволяє проаналізувати рівень співпраці між вченими різних країн та інституцій на основі даних Scopus, було проведено аналіз взаємозв'язків між цими країнами на основі співавторства. Аналізуючи показник “Total link strength”, який вказує на міцність ланки зв'язків, відкривається можливість більш детального розгляду інтенсивності співпраці науковців з різних країн. У таблиці 2 наведено десять лідерів серед країн за обсягом наукових праць, пов'язаних з використанням технологій Інтернету речей у бібліотечних процесах.

Табл. 2

Топ 10 країн за кількістю цитувань з урахуванням співавторської взаємодії

Поз.	Країна	Кількість публікацій	Кількість цитувань	Загальна міцність ланки	Середня кількість цитувань публікації
1	Китай	63	328	18	5,21
2	США	33	705	16	21,36
3	Великобританія	9	16	10	1,78
4	Німеччина	10	22	7	2,20
5	Нідерланди	4	25	6	6,25
6	Франція	3	3	4	1,00
7	Італія	5	28	5	5,60
8	Південна Корея	8	41	4	5,13
9	Бразилія	4	21	1	5,25
10	Пакистан	4	12	1	3,00

Найбільша наукова взаємодія з тематики впровадження технологій Інтернету речей відбувається між дослідниками з Китаю, США. Цікавим є те, що, хоча Китай й лідирує за кількістю публікацій — 63, але має показник лише у 5,21 цитувань на публікацію. У той же час дослідження зі Сполучених Штатів мають майже вдвічі меншу кількість наукових праць, але вирізняються найвищою якістю, що підтверджується високою кількістю цитувань на публікацію, — 21,36. Це підкреслює значущий внесок американських науковців у розвиток цієї сфери.

Міжнародна співпраця науковців у галузі інтеграції технологій Інтернету речей у бібліотечне середовище є ключовою для обміну результатами досліджень і передовим досвідом. Така взаємодія забезпечує швидше та ефективніше впровадження інновацій, ураховуючи різноманітність бібліотечних систем у різних країнах. Додатково, спільні наукові зусилля відкривають можливість для розробки уніфікованих стандартів та підходів, що покращують сумісність і спрощують інтеграцію технологій. Отже, активізація міжнародної наукової співпраці в цьому напрямку відіграє вирішальну роль у формуванні майбутнього бібліотечного середовища, де Інтернет речей стане невід'ємною його частиною.

Я. Мартиненко

ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНИХ БІБЛІОТЕКАХ

Y. Martynenko

USE OF CLOUD TECHNOLOGIES IN MODERN LIBRARIES

Трансформаційні процеси сучасного суспільства зумовлюють модернізацію всіх сфер життя людини. Бібліотеки також зазнають важливих змін під впливом цих процесів, здебільшого актуалізується їхнє цифрове існування, що є потребою сучасної людини та відповідає викликам часу. Суттєво модернізуються технології, що застосовуються в бібліотеках для зберігання інформації та доставлення її споживачеві. Насамперед, це стосується сервісної функції бібліотек і використання хмарних технологій для її реалізації. Світові бібліотеки вже декілька років вивчають та впроваджують методи хмарних обчислень у практику своєї діяльності, що дозволяє зробити їхні послуги більш ефективними, надійними, безпечними та економічними.

Ідея хмарних технологій виникла у 1960 р. і була пов'язана із припущенням американського вченого Джона Маккарті (John McCarthy) щодо можливості використання комп'ютера для проведення будь-яких обчислень аналогічно до надання комунальних послуг.

Для розуміння сутності хмарних технологій звернемося до визначення цього терміну, представленого NIST (National Institute of Standards and Technology), де, відповідно, хмарні технології трактуються як модель, що забезпечує зручний мережевий доступ на вимогу користувачів до загальних ресурсів та має набір обчислювальних ресурсів (мережі, сервери, системи зберігання, додатки, сервіси), які можуть швидко надаватися й вивільнятися з мінімальними зусиллями керування чи взаємодії із постачальником послуг.

У хмарних обчисленнях існують три моделі обслуговування: інфраструктура як сервіс (Infrastructure as a Service: IaaS); платформа як сервіс (Platform as a Service: PaaS); програмне забезпечення як сервіс (Software as a Service: SaaS). О. Зінченко, С. Щеряков, С. Прокопов, С. Серих, В. Василенко вважають, що така тришарова архітектура хмарних систем може узагальнити всі можливі класифікації хмар. При цьому IaaS пропонує інформаційні ресурси, зокрема ресурси зберігання інформації, як сервіс. Наприклад, хмара Amazon Web Services, яка містить Elastic Compute Cloud (інформаційні ресурси у вигляді сервісів), і Simple Storage Service, що використовується для зберігання інформації. PaaS спрямована на розробників додатків, які завантажують свій програмний код на платформу, що дозволяє автоматично масштабувати додатки. Прикладом реалізації PaaS є платформа Google App Engine. Програмне забезпечення SaaS управляється віддалено, є найважливішим рівнем хмарних обчислень, тому що дозволяє вирішити проблеми користувачів. Прикладом SaaS є комплекс Google Apps, що містить такі системи як Google Mail і Google Docs.

На думку С. Орехова та Н. Линської, ці рівні можливо розглядати як моделі надання послуг у бібліотеці за допомогою хмарних технологій. Дослідники визначають, що програмне забезпечення як послуга (SaaS) забезпечує надання

доступу до інтегрованої платформи для створення різних проектів та власних інформаційних ресурсів у бібліотеці; платформа як послуга (PaaS) розглядається як модель сервісу, що дозволяє розгорнути на основі хмарної інфраструктури певні інформаційні ресурси; інфраструктура як послуга (IaaS) забезпечує бібліотеку віртуальною комп'ютерною інфраструктурою.

У сучасних публікаціях виокремлюють такі види хмар: громадська або публічна хмара (центри обробки даних, що надають свої ресурси третім особам через Інтернет), приватна хмара (розгорнута в рамках внутрішньої мережі будь-якої організації), гібридна хмара (об'єднання громадської та приватної хмари, дозволяє організаціям запускати частину додатків всередині приватної хмари, а іншу частину даних передавати на обробку в громадські хмари). У практиці діяльності бібліотек можуть застосовуватися усі ці види хмар.

Для сучасних бібліотек хмарні технології стали тим значущим ресурсом, який суттєво змінив не лише сервісну функцію цих закладів, але й загалом сприяв трансформації їхньої діяльності щодо накопичення, збереження та поширення інформації, допоміг бібліотечній інформації подолати наявні бар'єри. Для українських бібліотек, зважаючи на складні економічні умови їх існування, значне зменшення фінансування, Covid-пандемію та воєнний стан, хмарні технології стають тим важливим ресурсом, який забезпечить ефективний розвиток та модернізацію процесів комплектування, обробки й збереження фондів, бібліографічного обслуговування тощо.

Проблему використання хмарних технологій у бібліотеках досліджують як зарубіжні, так і українські науковці, зокрема Нандкішор Госейві (Nandkishor Gosavi), Баг'яшрі Докулка (Bhagyashree Dhakulkar), Л. Сун (L. Sun), Й. Ван (J. Wang), В. Хорстман (W. Horstman), Д. Піллед (D. Pilled), М. Аветісова, О. Васильєва, Н. Кунанець, Я. Левченко, Н. Линська, А. Лукашина, О. Макарова, Т. Новицька, С. Орехова, В. Пасічник, А. Ржеуський та ін.

Крім теоретичних аспектів упровадження хмарних технологій у діяльність сучасних бібліотек, науковці розглядають також практику використання у їхній роботі конкретних хмарних платформ. А. Ржеуцький, Н. Кунанець, О. Пасічник зауважують, що першими хмарними технологіями, які почали застосовуватися в бібліотеках, є: Dropbox, ShugarSyns, Box.com, GoogleDrive, UbuntuOne, Microsoft SkyDrive. Провівши порівняльний аналіз хмарних сервісів та їх можливості щодо використання в бібліотеках, А. Ржеуський називає найбільш оптимальними щодо роботи бібліотек такі хмарні сервіси: Zoho, 4shared, OneDrive, MediaFire, вони мають значний обсяг вільного простору, що вможливило зручність їхнього використання для зберігання інформаційних ресурсів бібліотеки.

Цими ж дослідниками було використано хмарну PaaS-платформу (програмне забезпечення Heroku) для створення та розгортання рекомендаційної системи «Віртуальна довідка», яка допомагає консолідувати інформаційні ресурси довідкових служб українських бібліотек.

Т. Новицька та Я. Левченко вказують на використання таких хмарних технологій у сучасних бібліотеках: CiteSeerX, Amazon EC2, Knimbus — хмарна дослідницька платформа, розроблена для відкриття знань і надання простору для спільної роботи дослідників і вчених. Широко використовуються для збереження

ресурсів у цифрових бібліотеках інструменти LOCKSS (Lots of Copies Keeps Stuff Safe), CLOCKSS (Controlled LOCKSS) і Portico.

На думку О. Васильєвої, найперспективнішими щодо використання в роботі бібліотек є такі хмарні сервіси: iCloud, GooglePlay, GoogleDocs, Microsoft Office WebApps, Xbox Live, Dropbox, OnLive, Windows LiveSkyDrive, Zoho. Саме ці платформи дозволяють значно розширити сервісну функцію бібліотеки. Також дослідниця вважає, що в бібліотеках зручно і перспективно використовувати вільне програмне забезпечення, що ґрунтується на хмарних технологіях, зокрема такі програми, як Koha, DSpace, NewGenlib, Fedora, Eprints, що дозволяють створювати архіви документів та зберігати цифровий контент бібліотеки.

А. Лукашина ділиться досвідом використання Науковою бібліотекою Національного університету кораблебудування ім. адмірала Макарова таких хмарних сховищ: Google Диск; ISSUU; Microsoft OneDrive; DSpace. Вона наголошує, що в університеті за допомогою програмного забезпечення відкритого доступу DSpace та хмарних технологій VMware створено інституційний репозитарій Electronic Institutional Repository of Admiral Makarov National University of Shipbuilding (eir.nuos.edu.ua), у якому збираються, зберігаються, поширюються наукові та науково-методичні праці викладачів і здобувачів університету.

О. Макарова також називає хмарні сховища, що використовуються в практиці сучасних українських бібліотек: Koha, DSpace, NewGenlib, Fedora, Eprints, акцентуючи на тому, що найпопулярнішими серед них є Koha, DSpace і Eprints. Також, на її думку, у бібліотеках широко використовуються сервіси Google: віртуальна хмара Google Диск, електронна пошта Gmail, відеохостинг YouTube, онлайн-офіс GoogleDocs та ін.

Отже, дослідження останніх років свідчать, що хмарні технології широко впроваджуються в практичну діяльність сучасних бібліотек та мають суттєві переваги щодо їх використання: збільшується надійність сервісів, розширюються їхні можливості щодо збереження та розповсюдження інформації, оптимізується сервісна функція бібліотеки, створюються можливості для більш якісного надання інформаційних послуг користувачам.

Ван Шуайтянь

ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ КНИГОРОЗПОВСЮДЖЕННЯ

Wan Shuaitian

CLOUD TECHNOLOGIES IN THE BOOK DISTRIBUTION SYSTEM

Важливою технологією для системи книгорозповсюдження є хмарна. Хмарні технології — технології розподіленого оброблення цифрових даних, за допомогою яких комп'ютерні ресурси надаються інтернет-користувачу як онлайн-сервіс. З моменту появи у 2006 р. концепція хмарних технологій глибоко проникла в різні ІТ-сфери та займає дедалі вагомішу роль у самих різних сферах. Сучасна реалізація хмарних технологій почалася, коли компанія Amazon представила свою інфраструктуру вебсервісів, яка не тільки забезпечувала хостинг, а й надавала клієнту віддалені обчислювальні потужності.

Серед переваг використання хмарних технологій:

- доступність — доступ до інформації, що зберігається в хмарі, може отримати кожен, хто має комп'ютер, планшет, будь-який мобільний пристрій, підключений до Інтернету;
 - мобільність — у користувача немає постійної прив'язаності до одного робочого місця, з будь-якої точки світу можна отримувати звітність і стежити за виробництвом;
 - економічність — користувачеві не потрібно купувати дорогі, великої обчислювальної потужності комп'ютери і програмне забезпечення (ПЗ), йому також немає необхідності наймати фахівця з обслуговування локальних інформаційних технологій;
 - орендність — користувач отримує необхідний пакет послуг тільки в той момент, коли він йому потрібен, і платить лише за кількість придбаних функцій;
 - гнучкість — необхідні ресурси надаються провайдером автоматично;
 - висока технологічність — великі обчислювальні потужності, які надаються в розпорядження користувача, можна використовувати для зберігання, аналізу та обробки даних;
 - надійність — на думку експертів, надійність, яку забезпечують сучасні хмарні обчислення, набагато вища, ніж надійність локальних ресурсів. Це аргументують тим, що мало підприємств та організацій можуть дозволити собі утримувати повноцінний центр обробки даних;
 - швидкий старт;
 - простота відмови від послуги.
- Завдяки хмарним технологіям користувачі можуть:
- зберігати файли, користуватися програмами без необхідності мати локальні програми, адже робота йде через Інтернет, де і зберігається інформація, вже готова або створена в хмарній програмі. Для зберігання інформації не потрібно купувати дорогі комп'ютери та комплектуючі, адже все зберігатиметься в хмарі;
 - підвищити продуктивність комп'ютерів, адже хмарні технології віддалено запускають програми, тому на комп'ютері залишається багато вільного місця;
 - зменшити проблеми з обслуговуванням, адже постійно знижується кількість фізичних серверів, а ПЗ постійно оновлюється;
 - зменшити витрати на купівлю ПЗ, оскільки потрібно лише раз купити його для хмари, а іноді можна навіть замовити його оренду;
 - зняти обмеження в обсязі збережених даних, у більшості випадків обсяги таких сервісів обчислюються мільйонами гігабайт;
 - автоматично оновлювати ПЗ, тому стежити за цим немає потреби, як у випадку із завантаженими додатками;
 - використовувати хмару на будь-якій операційній системі, оскільки доступ до програм здійснюється через веббраузери;
 - завжди і в будь-якому місці мати доступ до документів за наявності Інтернету;
 - забезпечити хорошу безпеку і захист від втрати інформації, оскільки відправлені дані автоматично зберігаються.

Усі ці переваги роблять хмарні технології перспективними для застосування в галузі книгорозповсюдження. Оскільки процеси книгорозповсюдження пов'язані з використанням різноманіття сервісів, ефективним рішенням для поєднання всіх

цих сервісів є хмара, яка дозволяє у будь-який час вирішувати завдання, пов'язані з доступом до інформації та її обробкою.

Сучасною тенденцією є швидка еволюція книги від традиційного паперового видання, яке, по суті, статичне, до інтерактивного формату надання інформації. Електронні видання, здебільшого, є гіпертекстовими документами, які посилаються на зовнішні джерела, у них наявна значна кількість мультимедійного матеріалу. Для того щоб якісно, надійно та швидко доставляти цей контент на пристрої користувачів, необхідно мати масштабоване та надійне сховище. Тому хмара фактично надає всі засоби для такого розміщення інформації.

Застосовуючи хмарні технології видавець має змогу отримувати матеріали в певному електронному форматі від правовласників, розміщувати їх у сховищі та через Інтернет надавати до них доступ. Особливо це важливо для повноцінних електронних підручників, яких на ринку поки що мало, оскільки більшість видавців продовжують працювати з електронними версіями друківаних книжок, які мало чим відрізняються від них, окрім відсутності фізичної ваги. За цих умов у викладачів є можливість вставляти в підручники власні матеріали та завдання. Тому конструктор для створення подібних матеріалів може надаватися як додаткова опція і дозволяти здійснювати доступ до завдань через хмару учням, викладачам і батькам. Фактично це вможливить перейти від детермінованих масивів матеріалів у вигляді підручників і робочих зошитів до інтерактивного електронного контенту.

Застосування хмарних технологій створює підґрунтя для інтеграції книжкової індустрії з іншими галузями. Так, пандемія стала стимулом інтеграції медицини і видавництва. Для боротьби з нею видавництвами Китаю були започатковані різноманітні платформи протиепідемічного реагування; поряд з видавництвами, які відкрили по одній такій платформі, були й такі, які відкрили від чотирьох до семи платформ. Численні приклади є і в галузі інтеграції книжкової індустрії з освітою. Так, China South Publishing у 2015 році створила платформу онлайн-освіти Bakclass.com, яка налічує 4,85 млн зареєстрованих користувачів і використовується в 59 600 школах Китаю. Платформа надає цифровий контент для освітніх потреб. Окрім зазначеної платформи видавництво також продукує інші цифрові освітні продукти та послуги, у тому числі і онлайн-університети.

Завдяки хмарним технологіям легко реалізовувати друк за вимогою. Хмари стають сховищами фактично всіх даних, які збирає видавець. У будь-який момент за запитом магазину або друкарні є змога передати книгу в потрібному їм вигляді. Це позбавляє видавця необхідності підготовки великої кількості даних у різних форматах. Підготовлений контент є інтегрованим в інтернет-магазини. Тому в будь-якому місті можна купити книжку, яку буде відправлено на друк у необхідному форматі та доставлено в найкоротший термін. Усе це стало можливим завдяки хмарним рішенням зі зберігання контенту та метаданих. Таким чином, видання продається ще до того, як його надрукували.

Хмарні технології широко використовуються в інтернет-торгівлі. Один з лідерів онлайн-ритейлу Jingdong.com (www.JD.com) має хмарну платформу електронної комерції (JD Cloud), яка дозволяє зберігати великі обсяги даних та надавати швидкий доступ до них.

Тому хмарні технології є більш ефективними, оскільки не потребують придбання серверів, вкладання суттєвих коштів у безпеку. Використання хмарних

технологій суб'єктами книгорозповсюдження, окрім економії коштів та конвертації капітальних вкладень в операційні витрати, надають ще й певну економію часу, основувану на ефекті масштабу.

Го Чжилян

РЕГІОНАЛЬНА СКЛАДОВА СИСТЕМИ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ КНР

Guo Zhiliang

REGIONAL COMPONENT OF SCIENTIFIC AND TECHNICAL INFORMATION SYSTEM OF CHINA

Дослідження історичних етапів розбудови національної системи науково-технічної інформації Китаю дозволило встановити, що її регіональна підсистема сформована у 1958–1974 рр. У цей період в усіх провінціях КНР було відкрито центри НТІ, які обслуговували інформацією науково-технічних фахівців потужних промислових підприємств своїх регіонів.

Нині в Китаї — 34 адміністративні райони провінційного рівня, з них — 23 провінції, 5 автономних районів, 4 муніципалітети, що безпосередньо підпорядковуються центральному уряду (Пекін, Тяньцзінь, Шанхай і Чунцін), 2 спеціальні адміністративні райони (Гонконг і Макао). З метою встановлення сучасного рівня інформаційного обслуговування користувачів регіональної підсистеми НТІ КНР, було проведено контент-аналіз 28 офіційних сайтів Інститутів НТІ провінційного рівня як базового каналу надання цифрових продуктів та послуг. За результатами контент-аналізу виявлено проблеми зі стабільністю роботи, оперативністю оновлення та якістю наповнення сайтів Інститутів НТІ віддалених автономних районів: Внутрішньої Монголії, Гуансі-Чжуанського, Тибетського, Нінся-Хуейського та Синьцзян-Уйгурського. Серед провінційних установ найменш інформативним та частково застарілим є контент сайтів Гуйчжоуського, Ляонінського, Хайнанського, Шаньсійського Інститутів НТІ, Шаньдунської академії НТІ, що складає 30% від загальної кількості регіональних центрів НТІ. Найінформативнішими та найзмістовнішими з точки зору наявності просунутих інтелектуальних систем управління пошуком науково-технічних інновацій визнано сайти Інститутів НТІ таких регіонів, як Пекін, Ганьсу, Гуандунь, Тяньцзінь, Хубей, що складає 15% від загальної кількості обстежених сайтів. Встановлені співвідношення ступеня інформативності сайтів регіональних інститутів НТІ КНР свідчать, що 55% сайтів регіональних Інститутів НТІ Китаю ще потребують вдосконалення як канали комфортного та оперативного надання абонентам сучасного асортименту цифрових послуг.

Аналіз організаційної структури регіональних інститутів НТІ дозволяє визначити головні функції цих інституцій: здійснення інформаційного супроводу науково-технічного розвитку своїх провінцій на основі формування локальних баз даних, що відбивають промисловий профіль територій, а також БД наукової, статистичної, патентної, експертно-аналітичної, наукометричної, архівної, маркетингової інформації. Більшість Інститутів НТІ провінцій відіграють важливу допоміжну роль у створенні регіональних інноваційних систем, надаючи інформаційну та посередницьку підтримку суб'єктам продукування й запровадження техніко-технологічних інновацій.

Але в умовах експоненційних темпів збільшення потоків цифрової науково-технічної інформації та економічного відставання бідних регіонів Китаю постає необхідність реорганізації мережі НТІ КНР шляхом інтеграції її в Національну науково-технологічну платформу управління науково-дослідними проектами та інноваціями на всіх рівнях — від загальнонаціонального до регіонального й локального. Запропонована фахівцями Національного інституту НТІ Китаю модель цієї платформи є відкритою, інтегрованою з новітніми технологіями обробки великих даних, яка здатна здійснювати інформаційний моніторинг усіх процесів життєвого циклу науково-технічного проекту: від планування, реалізації, оцінки ефективності, рекламування результатів та впровадження й поширення через трансфер технологій. Сервісний потенціал системи має бути спрямований на науково-дослідні інституції та їхніх працівників, керівників проектів і суб'єктів прийняття рішень у єдиному цифровому середовищі наукових досліджень.

Сі Сінвень

БІБЛІОТЕКА ЯК СКЛАДОВА КИТАЙСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЗНАТЬ

Xi Xinwen

LIBRARY AS A COMPONENT OF CHINA'S NATIONAL KNOWLEDGE INFRASTRUCTURE

Китайська національна інфраструктура знань (CNKI) створена і успішно функціонує як інноваційний проект, засновником якого є Університет Цінхуа і його бібліотека. Цей проект започатковано у 1995 році і він отримав потужну підтримку державних органів влади, зокрема Міністерства освіти, Міністерства науки і технологій, Департаменту пропаганди ЦК КПК, а також підтримку Державної адміністрації радіо, кіно та телебачення.

Пильна увага державних органів влади до реалізації проекту свідчить про становлення та розвиток в Китаї нової функції управління — менеджменту знань, завданням якого є акумулювання інтелектуального капіталу, виявлення і поширення наявної інформації та досвіду, створення передумов для розповсюдження, передачі знань.

Китайський проект інфраструктури знань розпочинав свій розвиток з випуску китайських академічних журналів на компакт-дисках, що дозволило йому швидко опанувати бібліотечний сегмент інформаційного ринку Китаю. Подальша диверсифікація інформаційних продуктів була реалізована завдяки створенню Бази даних ресурсів знань Китаю (China Integrated), яка охопила журнали, докторські та магістерські дисертації, доповіді на конференціях, щорічники, статистичні дані книги, стандарти, патенти та інші ресурси.

Розвиток проекту інфраструктури знань очолює бібліотека університету Цінхуа і виступає його важливою складовою. Під її керівництвом у 1998 р. було офіційно створено електронний журнал китайських академічних журналів, а також офіційно запущено Проект стандартизації цифрових публікацій китайських академічних журналів. У 2008 р. CNKI розпочав створення наукової бази даних CNKI Scholar та іноземних мовних ресурсів. Важливим показником розвитку проекту є створення у 2019 р. CNKI 2.0. CNKI Express 2.0, також відомий як CNKI Unified Discovery

Platform for Literature in Chinese and Other Languages, — це база даних, яка допомагає користувачам здійснювати пошук академічних робіт по всьому світу.

Одним з важливих ресурсів мережі знань Китаю є «Китайська бібліотека повнотекстових баз даних» (CBFD), яка станом на 2020 р. містила понад 4 млн. книг китайських і закордонних авторів, які складають базу мережі знань. CNKI надає доступ користувачам також до повнотекстових баз даних академічних журналів Китаю (CJFD), конференцій (CPFD), монографій (CCJD), газет (CCND), щорічників (CYFD), а також цитат, правових знань, національних стандартів, китайських політичних газет і періодичних видань.

Інформаційний сервіс Китайської національної інфраструктури знань активно розвивається і нині його користувачами є не лише великі університети, дослідницькі установи, державні аналітичні центри, підприємства, а й публічні бібліотеки. Обслуговування широкого кола користувачів відбувається і у створених десяти мережевих сервісних центрах, розташованих у Пекіні, Північній Америці, Японії, Тайвані, Південній Кореї, Гонконгу та інших місцях.

CNKI активно продовжує інтегрувати новий контент і працювати над створенням продуктової лінійки у двох основних напрямках: повнотекстові академічні ресурси, програмне забезпечення з оцифрування й управління знаннями. Розпочавши свою діяльність зі створення і розповсюдження академічних журналів, CNKI став найпотужнішою та найбільш доступною академічною онлайн-бібліотекою в Китаї.

В. Мамон

ВІД КОНЦЕПЦІЇ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ: ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ФІЛІАЛІВ ХАРКІВСЬКОЇ ГРОМАДСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ

V. Mamon

FROM CONCEPT TO IMPLEMENTATION: THE HISTORY OF BRANCHES OF THE KHARKIV PUBLIC LIBRARY

Відкриття у 1886 році Харківської громадської бібліотеки (ХГБ) привернуло увагу громадськості до проблеми розвитку системи бібліотек на Харківщині. Уже на другому році існування бібліотеки (1887) з ідеєю створення її філіалу виступив відомий громадський діяч, колишній міський голова Харкова, Є. С. Гордієнко. Однак молода бібліотека тоді ще не мала можливостей реалізувати такий амбіційний проєкт.

Над питанням створення філіалів займався один з засновників бібліотеки, професор Харківського університету, М. Ф. Сумцов. Протягом 1888–1889 років на сторінках газети «Харьковские губернские ведомости» він опублікував кілька статей, де описував своє бачення розвитку бібліотечної системи Харкова. За проєктом Сумцова, головне місце в цій системі займала б ХГБ, яка розміщувалася б у центрі міста. На околицях Харкова мали бути відкриті філіальні відділи підпорядковані ХГБ. Свій проєкт Сумцов схарактеризував як «природний хід розвитку громадських бібліотек у великому університетському місті». Також він визначив основні завдання філіалів з обслуговування населення.

Ще одним великим ентузіастом відкриття філіальних відділів був інший член правління, економіст С. М. Самойлов. Він уважав відкриття філіалів однією

з головних цілей ХГБ. У 1891 році Самойлов вніс на розгляд правління бібліотеки проект про відкриття філіальних відділів у повітових містах Харківської губернії. Відкриття філіалів довелося відтермінувати через те, що пріоритетною метою ХГБ стало будівництво власного приміщення. До ідеї про створення філіалів повернулися лише через вісім років. На загальних зборах ХГБ, які відбулися 5 грудня 1899 року, за ініціативи С. М. Самойлова були внесені зміни до статуту бібліотеки, які дозволили створення філіалів.

На початку 1900 року була створена організаційна комісія, до якої увійшли як кілька членів правління ХГБ, так і просто охочі працювати у створенні філіалів. Головою комісії стала художниця М. Д. Раєвська-Іванова, секретарем — В. І. Ільїнський, а скарбником — С. М. К. На той час Раєвська-Іванова була постійним членом правління бібліотеки, а Ільїнський та Коцевалов простими членами бібліотеки.

Перед комісією були поставлені такі основні цілі: долучення нових членів, вирішення питання матеріального забезпечення, складання каталогу, розроблення інструкцій та правил.

Комісія успішно вирішила всі завдання. Уже наприкінці першого року її існування кількість членів сягала 90 осіб. Успішно був проведений збір грошей та книг для відділу, їх жертвували як члени комісії, так і сторонні особи. Члени комісії постійно зверталися до авторів та видавців з проханням пожертвувати книги. Загалом на момент відкриття філіалу було зібрано близько 1500 томів книг та 2500 руб.

Для роботи над каталогом філіального відділу було залучено багато викладачів та професорів вищих і середніх навчальних закладів. Зокрема відомо про участь історика В. П. Бузескула, юриста В. Ф. Левитського, мовознавця В. І. Харцієва, літературознавця Б. А. Лезіна, астронома М. М. Євдокимова.

Одночасно велася робота над розробленням інструкцій та правил відділу. Інструкція філіального відділу була затверджена 1 жовтня 1900 року Загальними зборами членів Харківської громадської бібліотеки. На тих же зборах був затверджений склад Комісії філіального відділу, до якої увійшли 24 члени бібліотеки, які зробили членські внески на користь відділу.

На загальних зборах комісії було затверджене приміщення, де планувалось розмістити філіал. Це стала невелика квартира у будинку за номером 44 на Петінській вул. (в радянський час — вул. Плеханова, з 2023 року — вул. Георгія Тарасенка).

Після отримання дозволу на відкриття філіалу від харківського губернатора Г. А. Тобізена, 3 листопада 1900 року були проведені вибори до Комітету відділу, де було обрано 11 членів. Окрім того, до складу комітету увійшов Г. Ф. Бураков, який був призначений губернатором відповідальним за ХГБ.

Комітет продовжив основні напрямки діяльності комісії. Була фіналізована робота над складанням каталогу, також комітет склав кошторис на купівлю потрібних книг, інвентарю й на утримання філіалу. Хоча більшість замовлених книг на той момент ще не прибула, комітет вирішив не зволікати з відкриттям.

Урочисте відкриття філіального відділу відбулося 2 лютого 1901 року. На закладі, окрім членів відділу, також були присутні члени ХГБ та представники робітників з навколишніх заводів. Урочисту промову з відкриття закладу зробив лікар Є. Р. Клевезаль. Також з промовами виступали представник від робітників,

голова ХГБ, замісник голови Харківського товариства грамотності й громадські діячі. Окрім того, було прислано кілька вітальних телеграм.

Вивчення періоду від зародження концепції до фактичного відкриття першого з філіалів Харківської громадської бібліотеки розкрило значущий внесок ключових особистостей та колективних зусиль у розвиток культурного й освітнього середовища міста.

В. Седих

ЖИТТЯ І ДОЛЯ Б. О. БОРОВИЧА: ДО 140-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВИДАТНОГО УКРАЇНСЬКОГО БІБЛІОТЕКОЗНАВЦЯ

V. Siedykh

LIFE AND FATE OF B. O. BOROVYCH: TO THE 140TH ANNIVERSARY OF THE BIRTHDAY OF AN OUTSTANDING UKRAINIAN LIBRARIAN

У листопаді 2023 р. виповнюється 140 років з дня народження Бориса Осиповича Боровича (1883–1938). Це ім'я вийшло з забуття з моменту відродження незалежності України у 1991 р., але якоїсь системності у дослідженні його життя і творчості не було. Отже, настав час, щоб всебічно розкрити його здобутки та вчинки, які припали на одну з найтрагічніших сторінок нашої історії (1910-і–1930-і рр.). У 2023 р. Кабінет бібліотекознавства імені Л. Б. Хавкіної ХНДБ імені В. Г. Короленка розпочав відповідний науковий проект. У час рашистської навали такі розвідки надають можливість пишати незламним духом, досягненнями, талантом наших співвітчизників, що живлять віру в нашу перемогу.

Ким він був? Одесит без вищої освіти, який усе життя вчився, самовдосконалювався і духовно, і фізично, знань та навичок якого вистачило на різноманітні види діяльності (діловод, бібліотекар, журналіст, вихователь тощо). Та головне — це була людина не байдужа, яка гостро сприймала несправедливість, злидні, гнітючу духовну задуху, невинні страждання людей і особливо дітей, палко хотіла змін за допомогою мирної політичної і просвітницької діяльності. Борович став членом соціал-демократичної партії (меншовиків), перебував під наглядом поліції, був висланий до м. Могилів-Подільського (1914–1915 рр.). В Одесі у 1912 р. разом з однодумцями організував дитячий клуб, де був керівником-педагогом. Вони хотіли, аби діти з бідних родин одеської околиці були залучені до звичайних дитячих радощів, були б відірвані від негативного впливу вулиці. Експеримент виявився вдалим.

Вжитий нами топонім був не випадковим, оскільки у 1916 р. Борович переїжджає до Харкова, де продовжує звичну для себе діяльність, поступово зосереджуючись на бібліотечній роботі, стає з часом відомим бібліотекознавцем, яскравим представником харківської науково-бібліотечної школи. Цікаво, що рамки його наукових інтересів були ширшими. По-сучасному, його можна іменувати документознавцем, культурологом, менеджером соціально-культурної сфери, зокрема видавничої діяльності. Зокрема, з 1917 р. по 1929 р. він очолював культурно-просвітницьку організацію «Труд», у складі якої діяли видавництво, книжковий склад і крамниця.

Успішність Б. Боровича як бібліотекознавця була зумовлена його органічним зв'язком з бібліотечно-бібліографічною практикою. З 1920–1932 рр. він обіймав посаду завідувача консультаційно-довідкового відділу Харківської громадської бібліотеки (нині ХДНБ імені В. Г. Короленка). Безліч проблем, з якими він стикався, стимулювали його дослідницьку діяльність. Його перші книжки — практичні посібники висвітлювали загальні бібліотечні технології. Вони відрізнялися від подібних видань чіткістю, лаконічністю, доступністю, ґрунтувалися на власному досвіді й рекомендаціях. Найвідомішим з них були «Організація і ведення невеликих бібліотек» (Харків, 1918) та «Шляхи зближення книги з читачем» (Харків, 1922).

Але справжнє визнання науковців, його сучасників, викликали праці з предметизації та організації предметних каталогів. Вони здобули йому знаність і повагу в колишньому СРСР. За ними публічні, наукові бібліотеки розпочинають створювати нові для вітчизняної практики предметні каталоги (ПК), які на той час поширюються в США і Західній Європі. Фахівці, науковці його не тільки підтримують, а й критикують, а діяч палко дискутує з ними. Харків неофіційно стає центром науково-дослідницької роботи з ПК. Одночасно Борович співпрацює з Всенародною бібліотекою України, Українською книжковою палатою, Всеукраїнським інститутом комуністичної освіти (у складі якого діє бібліотечний факультет), редакціями фахових видань, Українським інститутом книгознавства (УНІК). Зокрема, він стає членом Каталогграфічної комісії Всеукраїнської Академії наук (ВУАН); Н. Фрідьева, завідувачка кафедри бібліотекознавства, запрошує його на роботу як досвідченого фахівця і педагога; редакція найавторитетнішого журналу «Бібліотечні вісті» пропонує йому постійне співробітництво; разом з М. Годкевичем, директором Української книжкової палати, вони обговорюють можливість оптимізації централізованої каталогізації. Здавалося, не існувало на той час проблем, які залишили б його байдужим. Рівень, широта професійної компетентності вченого були необмежені.

Політичний терор як атрибут радянської влади став особливо нестерпним з кінця 1920-х рр. Звісно, що він посилювався й досягнув апогея в 1937 р. Особливо жорстоким він був у гуманітарній сфері, яка відповідала за ідеологію. Бібліотекознавці тих часів поділялися на два табори, у яких по-різному ставилися до принципу партійності в бібліотечній роботі. Представники народно-демократичного спрямування, не заперечуючи політичну пропаганду, тим не менш уважали бібліотеки носіями загальнолюдських цінностей. Їхні опоненти-партійці вбачали в книгозбірні знаряддя комуністичного виховання. Отже, науковців, як-от Б. О. Боровича, Л. Б. Хавкіну, К. І. Рубинського тощо, критикували за помилкові погляди, а з початку 1930-х рр. відверто кваліфікували як ворогів, закликали їх покаятися, та Борович відмовився. Почалися репресії.

Він був позбавлений постійного місця роботи, нормального життєзабезпечення, перестав писати про бібліотечну справу, нервував, що було для нього не властиво. Знову був заарештований у 1937 р. (вперше у 1921 р.). У чекістській буцегарні поведив себе мужньо, навіть геройськи. У 1938 р. його розстріляли за вироком «трійки». Десятиліттями замовчуваний, у 1990-і рр. реабілітований. Наше завдання — повністю відтворити його життєвий шлях, творчий спадок, об'єктивно поцінувати.

Н. Бабкова

**ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ БІБЛІОТЕЧНОГО ПРОФІЛЮ НА БАЗІ ФАКУЛЬТЕТУ
ПОЛІТИЧНОЇ ОСВІТИ ХАРКІВСЬКОГО ІНСТИТУТУ НАРОДНОЇ ОСВІТИ
ІМЕНІ О. ПОТЕБНІ**

N. Babkova

**THE TRAINING OF LIBRARY PROFILE SPECIALISTS AT THE FACULTY
OF POLITICAL EDUCATION OF THE O. POTEBNIA KHARKIV INSTITUTE
OF PUBLIC EDUCATION**

Підготовка до двох ювілейних дат: 95-річчя ХДАК та 100-річчя запровадження вищої освіти бібліотечного спрямування актуалізує питання про історичні витоки згаданих вище знаменних подій. Незважаючи на існування значного пласту історіографічних напрацювань, присвячених становленню вищої бібліотечної освіти в Харкові та Україні, ще й досі існують лакуни, які потребують дослідження та заповнення. Віднайдення й опрацювання нових архівних документів сприяють цьому процесу.

В історіографічних працях неодноразово зазначалося, що факультет політосвіти Харківського інституту народної освіти імені О. Потебні було відкрито рішенням Раднаркому УРСР № 471/394 від 17 вересня 1925 р. Але цьому процесу, починаючи з 1921 р., передувала жвава дискусія як на сторінках періодичних видань, так і у владних кабінетах. Лише після погодження з Вищою радою народного господарства, Народним комісаріатом внутрішніх справ, Народним комісаріатом охорони здоров'я, Народним комісаріатом Робітничо-селянської інспекції та Народним комісаріатом праці УРСР Наркомосвіти прийняв постанову від 12 вересня 1925 р. № 29981 «Про утворення факультету політосвіти при Харківському інституті народної освіти», на основі якої й було затверджено офіційне рішення найвищого органу виконавчої влади в УРСР. Протягом 10–12 жовтня 1925 р. відбулися вступні іспити кандидатів, і 20 жовтня 151 студент розпочав навчання. За попередньо затвердженим навчальним планом здобувачі вищої освіти мали вчитися 3 роки, здобути ґрунтовні знання як із соціально-економічних, так і з профільних дисциплін. Передбачалося функціонування 2 відділів: міського та сільського і 4 секцій: шкільно-курсової, книжково-бібліотечної, художньої пропаганди та екскурсійно-виставочно-музейної. Але, як продемонстрував аналіз доступних архівних документів, від останніх двох керівництво ХІНО відмовилося за браком висококваліфікованих вузькопрофільних спеціалістів. З 1927 р. факультет політичної освіти перейшов на 4-річний термін навчання і підготовку за формою роботи: шкільно-курсовою та бібліотечною. Навчальним планом цей поділ на практичну підготовку затверджувався на 3 курсі і вступав у силу саме в 1927/1928 навчальному році. Тому протягом 1925–1929 р. на дві секції факультету політичної освіти загалом вступило близько 450 абітурієнтів. Викладання в 90 % відбувалося українською мовою, російською — лише за дозволом Наркомосу й за відсутності україномовного викладача.

Протягом практичної підготовки здобувачі вищої освіти бібліотечного спрямування мали набути навичок з комунікації, графічної грамотності та мистецтва. Володіння цими компетенціями сприяло вчасному отриманню диплома з кваліфікацією бібліотекар, організатор бібліотечної роботи: інспектор з бібліотечної роботи і завідувач бібліотекою. Керівником бібліотечної секції з 1 серпня 1927 р.

було призначено Л. Р. Когана (директора Одеської державної наукової бібліотеки, згодом кандидата філологічних наук). Після його від'їзду, з 14 вересня 1928 р. секцію очолила Н. Я. Фрідьева (знаний бібліотекознавець, завідувач кабінету бібліотекознавства нинішньої Національної парламентської бібліотеки України, згодом кандидат педагогічних наук і фундатор бібліотечної освіти в ХДА). Крім того, для підсилення підготовки з бібліотечних дисциплін до ХІНО було запрошено і Д. Н. Ігудесман, яка викладала бібліотекознавство і займалася вивченням проблем профілізації бібліотек.

Теоретична підготовка майбутніх фахівців бібліотечної справи полягала у вивченні на 3 курсі таких дисциплін: історія бібліотеки та книги; система та становлення бібліотечного будівництва в УСРР та РСФРР; методика бібліотечної справи (пропаганда книги, зміст форми та методи роботи з читачем, вивчення читача, керівництво читачем); бібліотечна техніка та наукова організація праці в ній, елементи техніки. На 4 курсі здобувачі освоювали методику бібліотечної справи; біброботу з дітьми та підлітками; пересувну роботу бібліотек; бібліографію та вивчення книги; бібліографічні огляди літератури (суспільствознавство, природознавство, прикладні науки, художня література, дитяча література); комплектування книги; книжково-газетне виробництво; позабібліотечні форми поширення книги. Після прослуховування теоретичної інформації здобуті знання закріплювалися практичною роботою в останньому триместрі.

За науковим підходом, увесь навчальний план здобувачів бібліотечної секції факультету політосвіти ХІНО поділявся на цикл книгознавства та бібліотекознавства: У першому, книгознавчому циклі, студенти вивчали особливості книгодрукування, книгоописування, книгорозповсюдження, книговикористання, історію книги. Другий, бібліотекознавчий цикл, поділявся на декілька пластів, що були присвячені різним проблемам функціонування бібліотек:

1. Побудова бібліотечного помешкання та його утримання.
2. Обробка книги в бібліотеці (класифікація, каталогізація, інвентар, розстановка).
3. Обслуговування читача в бібліотеці (абонемент, читальня, довідкова робота, пересувна робота, книгоношество).
4. Облік роботи в бібліотеці (статистика, звітність).
5. Принципи комплектування.
6. Пропаганда книги, її види й форма. Бібліотечна суспільність.
7. Керування читанням (рекомендація індивідуальна, гуртки, самостійна робота, робота з газетою, керування дитячим читанням).
8. Методика роботи над книгою.
9. Вивчення читача.
10. Палітурна справа.
11. Професійні питання.

Практичне закріплення здобутих теоретичних знань відбувалося під час практики, що відбувалась наприкінці грудня-січня. Заняття в галузі книгознавства проходили через екскурсії до друкарень, видавництв, книжкових магазинів. Метою практики було ознайомлення з усіма елементами книги, з процесом друкування книги та газети, з бібліографічними довідниками та підручниками з різних галузей знань, видавничими каталогами, бібліографічними відділами різних журналів,

словників, ознайомлення з основами видавничої справи і кон'юктурою книжкового ринку (вивчення планів видавництва, засобів калькуляції і принципів тиражу), з апаратом та способом розповсюдження книг (книжний склад, магазин, кіоск, ларьок, букіністи, книгоноші). У галузі бібліографії практичні заняття мали більш самостійний характер і полягали в аналізі рекомендованих каталогів, складанні типових списків за темами, підборі книг для певної мети, для індивідуального читача або певних груп читачів. Завданням бібліотекознавчої практики було спостереження за роботою бібліотек різних типів (державних, наукових, міських, центральних, міських, районних, профспілкових, клубних, рухомих, сільських), самостійне проведення різних операцій та моментів бібліотечної політосвітньої й технічної роботи, проведення різних операцій в окремих бібліотеках, проведення дослідницької роботи (вивчення інтересів читачів та вивчення книги), проведення спеціальних графічних робіт (бібліотечний почерк, складання таблиць, діаграм, статистичних завдань, картограм, плакатів).

Поєднання ґрунтовних теоретичних знань та значного практичного досвіду сприяло набуттю здобувачами бібліотечної секції факультету політичної освіти ХІНО широких і професійних компетенцій, які випускники могли застосовувати і розвивати в різних напрямках бібліотечної діяльності. І перший випуск кваліфікованих бібліотекарів 1929 р. засвідчив, наскільки ця професія була затребувана не лише в містах, а й у селах України. Тому розширення й поглиблення бібліотечної освіти, з реорганізацією факультету політичної освіти Харківського інституту народної освіти імені О. Потебні в окремий вищий навчальний заклад, набуло нових масштабів й привело до появи спеціалізованих кафедр і факультетів, що готували вузькопрофільних спеціалістів. І ХДАК є славетним носієм традицій своїх попередників у сфері вищої бібліотечної освіти.

О. Осієвська

КЛАСИФІКАЦІЯ ДОКУМЕНТІВ КИЇВСЬКОЇ МИТРОПОЛІЇ СИНОДАЛЬНОГО ПЕРІОДУ

О. Osievska

CLASSIFICATION OF DOCUMENTS OF THE KYIV METROPOLE OF THE SYNODAL PERIOD

Класифікація архівних документів у будь-яких наукових дослідженнях перелідує передовсім дві мети — теоретичну та практичну. Теоретична мета пов'язана головню із необхідністю систематизації наукових знань, а практична — з можливістю оптимального використання архівних документів при проведенні наукових досліджень, при пошуку джерел, формуванні фондів або при зберіганні документів.

З огляду на сучасні українські процеси, пов'язані із трансформацією усіх сфер суспільного життя, особливого значення набуває інтерес до церковних структур. Адже вони впливають на суспільні відносини. І особливо роль серед усього їх різноманіття відіграє Київська митрополія. Проте, станом на початок ХХІ століття, існують дві структури з такою назвою, що є частиною ПЦУ та УПЦ. З'ясування ж багатьох сучасних історичних реалій пов'язане з їхнім минулим, що базується на існуванні Київської митрополії у т. зв. Синодальний період.

Синодальний період існування Київської митрополії охоплює період від 1721 до 1917 рр. За цей відтинок у межах цієї єпархії було видано безліч церковних різноманітних документів, котрі нині зосереджені в архівних установах України — ЦДДАУК, ІР НБУВ та ін. Кількісно їх достатньо складно визначити. Безумовно, лише те, що ця категорія визначається сотнями тисяч одиниць збереження. Їхньою особливістю є те, що вони зберігаються не лише в суто церковних фондах, але й в інших.

Церковні документи ми розуміємо як вид одного з найбільш поширених матеріальних об'єктів зі специфічною інформацією, що фіксує церковно-суспільні відносини та внутрішній стан церковних структур.

Як загальновідомо, основною одиницею архіву є архівний фонд. І, відповідно, цей момент є найбільш простим шляхом для класифікації документів. Отже, маємо фонд 127 «Київська духовна консисторія» чи фонд 128 «Кієво-Печерська лавра» в ЦДДАУК. Такий же підхід можемо застосувати й до інших архівів України.

Однак більше питань викликає класифікація церковних документів у ширшому масштабі, оскільки документи Київської митрополії зберігаються в різних архівних установах. Цей момент важливий, оскільки в рамках кожного фонду містяться акти, для яких спільним може визначатися їх внутрішній зміст. Наприклад, у згаданих фондах 127 та 128 містяться документи, що мають а) господарче спрямування, б) біографічне, в) управлінсько-розпорядче, г) довідкове тощо.

Звісно, в ситуації, яка розглядається, багато що залежить і від кількісного наповнення архівними справами чи інших фондів. У деяких із них можуть бути лише одиниці. Наприклад, у фондї 170 «Ржищівський Спасо-Преображенський жіночий монастир» в ЦДДАУК міститься усього лиш 293 справи. Щоправда, у деяких інших фондах маємо й іще меншу кількість справ, а в інших — навпаки.

Класифікація документів Київської митрополії виключно за фондоутворювачем має значення тільки при практичній діяльності дослідника. Щодо наукових досліджень, то тут класифікація може бути більш різноманітною: за хронологічними критеріями, за функціональними, за структурно-організаційними тощо.

За хронологічними критеріями може бути різноманітний підхід. Але традиційно історія будь-якої церковної структури базується на діяльності певного ієрарха. Тому, відштовхуючись від цього моменту, можна пропонувати розгляд документів відповідно до діяльності київських митрополитів. Такий підхід може мати сенс, адже кожен цей церковний діяч вносив певні свої власні бажання і уявлення в функціонування церковних структур Київської митрополії та в обіг документів в межах цієї єпархії.

За функціональними критеріями класифікація документів повинна враховувати передовсім спрямованість діяльності самої Київської митрополії. Попри те, що сама ця єпархія має головно релігійно-світоглядне призначення, тим не менше, вона виконує також і інші функції — економічно-господарську, соціально-політичну, освітню тощо. Відповідно до такого підходу можна виділяти документи економічного, просвітницького і т. д. спрямування.

За структурно-організаційними критеріями класифікаціями документів повинна розглядатися кризь призму існування в рамках митрополії відповідних структур, що утворюють всю ієрархічну систему управління. Тому тут можна означити документи Київської духовної консисторії, документи окремих монастирів, документи

Київської духовної академії, документи парафій, документи духовних училищ тощо. Такий підхід у класифікації можна вважати достатньо ефективним, оскільки він охоплює весь комплекс документів у їх управлінському колотороті.

Таким чином, класифікація документів Київської митрополії Синодального періоду може бути здійснена за різноманітними критеріями. Однак головним чинником при її здійсненні повинен виступати оптимальний підхід, визначений на основі тих завдань, що ставлять перед дослідником. Зрештою, нам здається, що важливою була б узагальнююча праця, у якій можна було б звести в єдине ціле (із застосуванням визначених способів класифікації) всю інформацію про фонди і документи Київської митрополії, що нині містяться в архівах України.

СЕКЦІЯ:
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ГЛОБАЛЬНОГО
СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

Л. Філіпова

**ОСОБЛИВОСТІ МАГІСТЕРСЬКИХ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ІНФОРМАЦІЙНОГО
ПРОФІЛЮ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ LIS В УНІВЕРСИТЕТАХ США**

L. Filipova

**FEATURES OF THE MASTER'S EDUCATIONAL PROGRAMS OF THE INFORMATION
PROFILE THE LIS SPECIALTY IN THE UNIVERSITIES OF THE USA**

В освітній американській системі вже багато десятиріч успішно розвивається інформаційна профілізація вищої освіти, яка має власні історію та традиції, що знаходить відображення в профільних освітніх програмах на рівнях магістра та доктора філософії. Йдеться про спеціальність Library and Information Studies (скорочено — LIS) — в перекладі: Бібліотечні та інформаційні дослідження (навчання). На думку американських фахівців, така спеціальність пов'язана з фіксованою інформацією і знаннями, послугами та інформаційними технологіями, які використовують для управління даними; охоплюють процеси створення інформації і знань, комунікації, виявлення, відбору, придбання, організації, опису, зберігання, пошуку, аналізу, опрацювання, оцінювання, узагальнення, поширення та управління даними, що організовані в бібліотеках, архівах та інформаційних службах.

Незважаючи на те, що акредитація в США є добровільною системою оцінювання діяльності університетів, більшість з них уважають за необхідне акредитувати майже усі свої програми задля успішного працевлаштування випускників. Саме роботодавці є головними для оцінки освітніх програм університетів, тому що вони забезпечують працевлаштування випускників, вважають за краще наймати фахівців, які закінчили акредитовані програми і відмовляються від неакредитованих кандидатів, котрі закінчили курси.

Акредитація гарантує, що університети та їхні підрозділи або програми відповідають професійним стандартам якості й цілісності.

Зокрема, в американських університетах підготовку магістрів бібліотечно-інформаційного профілю (LIS) з різними назвами магістерських програм визнано на

державному рівні. Водночас існують загальні положення щодо освітньої програми магістра (MSLIS), згідно з якою навчають професіоналів для управління бібліотеками та інформаційними службами. У різних університетах освітні програми можуть мати різні назви, які зумовлені вимогами роботодавців, наприклад, це: бібліотеки (шкільні, публічні та ін.), архівні, діловодні та інформаційні служби й системи.

На державному рівні акредитацію освітніх програм усіх рівнів за вказаним профілем здійснює ALA (American Library Association — Американська бібліотечна асоціація).

За даними акредитації магістерських освітніх програм (ОП) за спеціальністю LIS ALA у 2023 році, із 63 університетських ОП було затверджено різні назви ОП, серед яких більшість включала такі:

- Master of Science in Library and Information Science (Бібліотечні та Інформаційні науки);
- Master of Science in Information and Library Science (Інформаційні та бібліотечні науки);
- Master of Information Science / Master of Information Studies (Інформаційні науки);
- Master of Information (Інформація).

Крім того є і інші поодинокі назви щодо управління та мистецтва у вказаних галузях: Master of Management in Library and Information Science; Master of Arts in Library and Information Studies.

Слід відзначити, на наш погляд, серед інших американських університетів Іллінойський університет в м. Урбана-Шампейн (шт. Іллінойс), який успішно акредитував свою магістерську ОП MSLIS у комплексному трактуванні — Master of Science in Library and Information Science (до 2026 р.). Підкреслимо, що цей університет є головним у сфері обміну студентами та навчання їх за міжнародними програмами з різних країн світу. У рекламі на їх сайті [<https://ischool.illinois.edu/degrees-programs/graduate/ms-library-and-information-science>] йдеться про універсальний ступінь, який надає навички управління, аналізу та збереження інформації у різних сферах діяльності; є можливість налаштування програми відповідно до професійних цілей випускників-магістрів. Вони можуть обіймати керівні посади у різних інформаційних середовищах, включаючи різні бібліотеки, а також охорону здоров'я, бізнес та науку, серед яких такі, як: менеджер з інформаційних технологій, архіваріус, директор бібліотеки, інформаційний аналітик, вебдизайнер та інші. Пропонуються такі професійні напрями розвитку, як: Архівні та спеціальні колекції; Організація інформації та управління нею; Дослідницькі та інформаційні сервіси; Управління даними та знаннями тощо.

Варіативність спеціалізацій у межах освітніх ступенів такого рівня MSLIS реалізується в американських університетах вже багато десятиріч і, спираючись на досвід практичного застосування, виправдовує себе. На нашу думку, варто вивчати та аналізувати гнучкий підхід до освітніх можливостей окремих університетів, до плану підготовки та місць працевлаштування магістрів такого профілю та згодом адаптувати означений підхід до української освітньої системи.

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ ЯК КАТЕГОРІЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ

М. Pasichnyk, K. Prokopenko

ELECTRONIC PUBLICATION AS A CATEGORY OF ELECTRONIC RESOURCES

Електронні ресурси — це інформаційні ресурси, які використовуються за допомогою комп'ютера, що потребують периферійного пристрою або зв'язку з мережею Інтернет.

Електронні ресурси є новим видом інформаційної продукції на новітніх фізичних носіях; це різна електронна інформація в режимі локального та віддаленого доступу, інтерактивні мультимедіа.

Електронний ресурс може бути віддільним документом, таким як видання або мультимедійний продукт, або входити до складу іншого електронного ресурсу. Він також може слугувати як додаток до паперових документів та іншої інформації. Важливою особливістю електронних видань, що відрізняє їх від інших категорій електронних ресурсів, є наявність редакційної та видавничої обробки, а також наявність початкових даних, що пов'язує їх з традиційними друківаними виданнями.

Збільшення потоку електронних ресурсів призвело до необхідності виробити принципи і правила для їх бібліографічного обліку та каталогізації.

Електронні ресурси поділяють на види, які формують у групи за спільними ознаками: цільове призначення, структура багаточастинних документів, періодичність тощо.

Залежно від режиму доступу використовують такі електронні ресурси:

- локального доступу — містять інформацію, зафіксовану на окремому фізичному носії (магнітні диски (CDR/RW, DVDR/RW), дискети, flash пам'ять);
- віддаленого доступу (мережеві ресурси) — електронні ресурси, призначені для користування в інформаційних мережах (Інтернет), доступні необмеженій кількості користувачів (мережеві версії друківаних видань, онлайнів газети та часописи, додатки до традиційної преси, сайти, блоги, статті, мультимедійні та програмні продукти, електронні ЗМІ, електронні ігри тощо).

Поняття «електронне видання» є подібним до електронних ресурсів. Воно охоплює набір інформації, яка може бути графічною, текстовою, цифровою, мовною, музичною, відео-, фотографічною та іншою. У рамках одного електронного видання можуть бути доступні інформаційні або інформаційно-довідкові ресурси, інструменти для створення та обробки інформації тощо. Електронне видання може бути виконане на будь-якому електронному носії, а також опубліковане в електронній комп'ютерній мережі.

Електронні відтворення друківаних видань мають однаковий з оригіналом правовий статус, зберігають розташування тексту, ілюстрацій, посилань, приміток тощо.

Сьогодні на сучасних носіях видаються різні довідники, енциклопедії, словники, навчальні програми, записуються бібліографічні, повнотекстові бази даних, відеофільми.

Електронні освітні ресурси представляють собою засоби навчання, які існують у цифровій формі на різних типах носіїв або знаходяться в інформаційно-

телекомунікаційних системах. Вони можуть бути відтворені за допомогою електронних технічних пристроїв і використовуються в освітньому процесі. Електронні освітні ресурси розробляються з метою оновлення освітнього процесу і забезпечення рівного доступу до навчання для всіх учасників, незалежно від їх місця проживання та форми навчання. Міністерство освіти оновило вимоги та процедури для створення та впровадження таких ресурсів.

Види електронних освітніх ресурсів:

1. За функціональною ознакою:

- електронні навчальні видання об'єднують електронні версії друкованих підручників, електронні підручники, електронні практикуми, електронні хрестоматії, електронні курси лекцій, електронні навчальні посібники та інші подібні видання;
- електронні довідкові видання: електронні довідники, електронні енциклопедії, електронні словники та інші подібні видання;
- електронні практичні видання: збірники віртуальних лабораторних робіт, електронні методичні рекомендації, електронні робочі зошити та інші подібні видання.

2. За наявністю друкованої версії:

- електронні версії друкованих видань: електронні версії наявних друкованих видань;
- самостійні електронні видання або матеріали, які не мають друкованих аналогів: включають аудіовізуальні твори, електронні довідники, електронні словники, електронні методичні рекомендації, електронні тести, електронні дидактичні матеріали та інші подібні ресурси.

Організаційно-допоміжні електронні освітні ресурси можуть входити до складу основних електронних освітніх ресурсів або публікуватися окремо: аудіовізуальні твори, електронні довідники, електронні словники, електронні методичні рекомендації, електронні тести, електронні дидактичні матеріали та інші подібні ресурси.

Електронні навчальні посібники можуть включати теоретичний матеріал, який відповідає навчальній програмі, контрольні запитання до кожної теми, практично-орієнтовані компетентнісні завдання різних рівнів складності, тестові завдання, словники, список основної й додаткової літератури та інші матеріали.

Електронні освітні ресурси можуть бути розроблені та використані в одному навчальному закладі з дотриманням відповідного законодавства. Рішення про їх застосування може бути прийняте директором (керівником) навчального закладу.

Електронні освітні ресурси з грифом Міністерства освіти та науки України можуть бути розміщені на спеціальному інформаційному ресурсі.

I. Берест

ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СИТУАЦІЮ В УКРАЇНІ

I. Berest

INFORMATION WARS AND THEIR IMPACT ON THE SITUATION IN UKRAINE

Інформаційні війни — це конфлікти та сутички, які відбуваються у сфері інформації й засобів масової інформації і спрямовані на вплив на суспільну думку, всупереч науковим фактам чи спростовуючи їх, створюючи дезінформацію,

спотворюючи реальність або розповсюджуючи пропаганду з метою зміни думки або поглядів громадськості.

Україна була однією з країн, які стали аренами інформаційних війн під час ряду подій, зокрема конфлікту на сході України. Після анексії росією Криму у 2014 році і повномасштабного вторгнення росії в Україну, інформаційні війни стали суттєвим інструментом ведення війни. Обидві сторони конфлікту активно використовують пропаганду та дезінформацію для досягнення своїх цілей.

Російська федерація використовує свої засоби масової інформації для розповсюдження пропаганди, яка найчастіше спрямована на дискредитацію української влади, підтримку сепаратистів та створення негативного ставлення до України в російському та міжнародному співтоваристві.

Українська влада й цивільне суспільство активно працюють над виявленням та спростуванням фейків і дезінформації через незалежні фактчекінгові організації та медіа.

Також інформаційні війни можуть включати кібератаки на українські інформаційні інфраструктури та державні органи, що може призвести до розголошення конфіденційної інформації або завдання шкоди інфраструктурі.

Вплив інформаційних воєн на сучасну ситуацію в Україні досить суттєвий. Вони можуть викликати негативні наслідки для стабільності та безпеки країни, розпалюючи антиукраїнський націоналізм або суперечки між різними соціокультурними групами. Дезінформація може впливати на результати виборів, публічну думку та громадську активність.

Інформаційні війни можуть призвести до зменшення довіри до інформаційних джерел, що загрожує функціонуванню демократичних інститутів та свободі преси.

Україна намагається впровадити заходи для захисту себе від інформаційних війн, зокрема підвищує свою інформаційну грамотність, розширює мережу фактчекінгових агентств та зміцнює кібербезпеку для захисту своєї інфраструктури.

Понад те, що Україна робить для захисту від інформаційних воєн, міжнародне співтовариство також відіграє важливу роль у боротьбі з цим явищем. Один із ключових аспектів — забезпечення підтримки та співпраці з іноземними партнерами, зокрема з країнами Європейського Союзу та НАТО.

Деякі інші способи, які Україна та інші країни можуть використовувати для боротьби з інформаційними війнами, включають зміцнення інформаційної грамотності. Власне йдеться про розширення інформаційної грамотності серед громадян та освіти, яка має на меті розпізнавання фейків і дезінформації.

Важливим фактором являється підтримка незаангажованих ЗМІ, зокрема забезпечення свободи преси та незалежних ЗМІ, які можуть функціонувати без зовнішнього тиску і контролю. Пріоритетним фактором також виступає співпраця з міжнародними організаціями, які спеціалізуються на питаннях кібербезпеки й боротьби з дезінформацією.

Ще варто відзначити розробку і впровадження законодавчих заходів, а саме прийняття законів та регулятивних актів, які нормують діяльність інформаційних платформ і соціальних мереж щодо поширення дезінформації й обмеження доступу до небажаного вмісту.

Також важливо брати участь у розробці міжнародних стандартів, які регулюють використання кіберзасобів в рамках конфліктів та інформаційних воєн.

Загалом інформаційні війни залишаються складним й актуальним викликом для України та інших країн, і потребують поєднання зусиль як на національному, так і на міжнародному рівні для ефективної протидії й мінімізації впливу на суспільство та політичні процеси.

Також пропонуємо декілька порад та стратегій щодо боротьби з інформаційними війнами й дезінформацією:

1. Розпізнавання дезінформації: навчитись визначати підозрілі джерела інформації та фейки; перевіряти інформацію, перш ніж вірити їй або поширювати її; особливо важливо звертати увагу на заголовки та загальну логіку інформації — часто дезінформація містить нелогічні або суперечливі твердження.
2. Співпраця з фактчекерами. У межах цього потрібно слідкувати за роботою незалежних фактчекінгових організацій. Вони допомагають виявляти та підтверджувати достовірність інформації.
3. Інформаційна грамотність, що потребує розвитку інформаційної грамотності себе та оточення, вивчення методів розпізнавання дезінформації та навчання цього інших.
4. Збереження конфіденційності і безпеки в мережі — варто дбати про свою кібербезпеку, використовуючи надійні паролі та захисні програми, завжди пам'ятати про конфіденційність особистої інформації, якою діляться в Інтернеті.
5. Критичне мислення — завжди використовувати критичне мислення при розгляді інформації, запитувати себе, хто стоїть за інформацією та які можуть бути його мотиви.
6. Сприяння незалежним ЗМІ — слідкувати та підтримувати незалежні ЗМІ, які виконують фактчекінг та проявляють професійні якості в роботі.
7. Виявлення кібератак. Для підвищення своєї кібербезпеки слід використовувати надійний антивірус та здійснювати інші заходи для захисту свого комп'ютера й особистих даних.
8. Співпраця з державними органами — зв'язатися з державними органами для отримання корисної інформації щодо інформаційних загроз та дезінформації.
9. Спільнота та мережа контактів — створювати мережу контактів, яка дозволить всім перевіряти інформацію й консультуватися щодо надійності джерел.
10. Соціальна відповідальність — обов'язково потрібно бути відповідальними в соціальних мережах та Інтернеті, не поширювати інформацію, яка не перевірена, не розголошувати особисту інформацію інших людей без їхньої згоди.

Загалом боротьба з інформаційними війнами потребує поєднання особистих зусиль та загальносуспільних заходів. Дотримання цих порад може сприяти збереженню інформаційної безпеки та створити більш надійний інформаційний простір. В інформаційних війнах і дезінформації важливо бути інформаційно грамотними та вміти критично мислити. Зростаюча інформаційна грамотність, співпраця з фактчекерами, захист конфіденційності та підтримка незалежних ЗМІ можуть допомогти в боротьбі з цими загрозами. Це важливо для збереження демократії та громадянського суспільства в умовах сучасної інформаційної дійсності.

О. Федотова, А. Андибор

СПЕЦИФИКА ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У КОРПОРАТИВНІЙ КУЛЬТУРІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

О. Fedotova, A. Andybor

SPECIFICS OF APPLICATION OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE CORPORATE CULTURE OF ENTERPRISE MANAGEMENT

Нині кожне підприємство у своїй роботі використовує корпоративні інформаційні системи. Цей важливий крок у розвитку сучасних організацій дозволяє підвищити ефективність їх роботи, вдосконалити корпоративну культуру, збільшити продуктивність, оптимізувати звітність в управлінні, забезпечити кращий доступ до інформації з метою прийняття стратегічних рішень.

Упровадження корпоративних інформаційних систем — доволі складний процес, який вимагає уважного планування, організації та координації. Він є не тільки технічним актом, а й заходом, що потребує зміни в культурі управління компанією. Успішне застосування такого роду систем може значно покращити конкурентоспроможність підприємства та сприяти його стійкому розвитку в умовах сучасного бізнесу.

Задля грамотної організації виробничих процесів на цьому етапі недостатньо мати в розпорядженні лише матеріальні та людські ресурси. Вкрай необхідна ще й детальна інформація як про внутрішній стан організації, так і про навколишнє середовище.

Запорукою якісного управління організаціями вважається підготовлена на відповідному рівні, якісна й достовірна інформація. Саме тому інформаційні системи виступають важливим елементом управлінської діяльності.

У межах нашого дослідження маємо уточнити термін «інформаційна система» (далі — ІС). Під ним мається на увазі формація, яка забезпечує збереження і здійснення маніпуляцій з інформацією, що стосується проблемної галузі. Власне маніпулювання передбачає комплекс певних операцій з інформаційного збору, оброблення, віднайдення, передавання інформаційних даних, важливих у ході прийняття управлінцем рішень.

Слід зазначити, що в науковій літературі найчастіше пропонуються такі різновиди класифікацій інформаційних систем: за сферою безпосереднього застосування; за вартістю та масштабами; за функціональною ознакою; за управлінськими рівнями.

Утім, оптимально ефективним є застосування ІС інтегрованого типу, які включають усі напрями роботи організації. Порівняно нещодавно інтегровані системи управління дістали назву корпоративних інформаційних систем. Власне корпоративні інформаційні системи (КІС) являють собою інтегровані системи керування територіально розподіленим підприємством відкритого типу та базуються на комплексній автоматизації бізнесових операцій усіх рівнів підприємств, зокрема і процесів прийняття якісних управлінських рішень.

Водночас серед корпоративних інформаційних систем, спрямованих на впровадження автоматизації різновидів господарського призначення обліку та управління організацією, виокремлюють такі категорії: локальні («Інфобухгалтер»,

«Турбобухгалтер» та ін.), середні інтегровані (ПАРУС, «Інфософт» тощо) й великі інтегровані (скажімо, PeopleSoft, SAP і т. п.). Серед названих систем перші — елементарні й фінансово найбільш доступні, зорієнтовані на вирішення певних завдань щодо ведення обліку в організації; другі — широко розповсюджені на українському інформаційному ринку; треті — найновіші, багатофункціональні, західного управлінського зразка, проте доволі дорогі.

Залежно від типу сучасних корпоративних інформаційних систем, їм притаманні такі параметри:

- 1) масштабність, тобто охоплення великих територій та наявність суттєвої програмно-апаратної платформи;
- 2) функціонування в обчислювальному неоднорідному середовищі (тобто на різнопланових обчислювальних платформах, а також під контролем різних видів операційних систем);
- 3) застосування багатоплатформного варіанта ведення обчислень (принципово різні комп'ютери з аналогічним інтерфейсом і логічними операціями);
- 4) ведення розподіленого типу обчислення шляхом використання допоміжної архітектури клієнт-серверу (коли вирішення завдання розподілене серед кількох комп'ютерів).

Однією з найважливіших вимог для роботи корпоративних інформаційних систем корпоративного рівня є обов'язкове забезпечення розподіленого типу діяльності і можливості віддаленого доступу для роботи.

Новітні системи згаданого типу мають також відповідати низці вимог, а саме: задовольняти параметри клієнт-серверної архітектури із перспективою провадження промислово орієнтованих систем управління базами даних; відповідати параметрам безпеки через застосування надійних методів контролю і розмежування клієнтського доступу до наявних інформаційних ресурсів; підтримувати розподілену технологію обробки інформаційних даних; мати модульний принцип структурної побудови з числа програмно-незалежних функціональних блоків та інших програмних компонентів; підлягати можливості суттєвого розширення в результаті застосування відкритих стандартів; безперешкодно підтримувати технології Інтернет та Інтранет.

Отже, використання сучасних інформаційних технологій допомагає бізнесу одержати повну інформацію про стан справ та вчасно розробити план для подальшого росту або вирішення актуальних проблем. Варто також пам'ятати про безпеку в інформаційному середовищі, оскільки програми, які застосовуються в різних галузях і напрямках ведення бізнесу, дозволяють налагодити ефективний захист інформації від несанкціонованого доступу та кіберзагроз, гарантують надійність даних, допомагають покращити спілкування між співробітниками підприємства та вдосконалити корпоративну культуру управління. Усі ці фактори підсилюють важливість впровадження корпоративних інформаційних мереж для підприємств. Завдяки їм компанії можуть забезпечити ефективну роботу, високий рівень безпеки й конкурентоспроможність на ринку, що є ключовими чинниками успіху в сучасному світі.

О. Романюк, І. Коваленко

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ СПЕЦІАЛЬНІ ОПЕРАЦІЇ ЯК ЗНАРЯДДА ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

O. Romaniuk, I. Kovalenko

SPECIAL INFORMATIONAL AND PSYCHOLOGICAL OPERATIONS AS A TOOL OF HYBRID WARFARE

У гібридній війні, яку Росія веде проти України, інформаційна сфера відіграє не менш важливу роль ніж військова та економічна. Сьогодні дослідники все більше схиляються до думки, що гібридна війна ведеться, перш за все, за людей, за їхні погляди і переконання, а лише потім за територію. Основними методами інформаційної складової гібридної війни є «викид» певної дезінформації, інтерпретація реальних подій у вигідному для себе ключі або створення вигаданих подій. Найефективнішою формою реалізації таких завдань є проведення інформаційно-психологічних спеціальних операцій.

Інформаційно-психологічна операція (ІПСО) — це система інформаційних заходів, що ставить своєю метою конструювання сприйняття реальних або вигаданих подій широкими масами населення через вплив на їхні почуття, мотиви, критичне мислення. Об'єктами ІПСО можуть бути населення країни супротивника, населення цієї країни, а також населення інших (не воюючих) держав. У разі, коли об'єктом ІПСО є населення країни супротивника, то її завдання полягають в його деморалізації, втрати віри в перемогу збройних сил цієї країни, зародження сумнівів у необхідності продовження цієї війни. Коли об'єктом ІПСО є населення цієї країни, то методика ставить своїми завданнями збільшити підтримку влади, політичного режиму, інтерпретувати події на фронті (навіть коли справи йдуть кепсько) на свою користь, зміцнити національну єдність. Коли об'єктом ІПСО є населення не воюючих країн, завдання полягають у забезпеченні насамперед моральної, а, можливо, й іншої (політичної, економічної тощо) підтримки цієї воюючої країни. Проте ІПСО може бути націлене на всі ці об'єкти одночасно.

Кожна ІПСО являє собою унікальне явище, проте всі такі операції мають приблизно однакову технологію підготовки та проведення, які можна розділити на п'ять етапів, два з яких є підготовчими, а інші три — етапами реалізації.

1. Визначення завдання проведення ІПСО, прогнозування ефекту, що має бути досягнутий у результаті операції.

2. Розробка алгоритму проведення операції, визначення її дійових осіб.

3. Реалізація ІПСО. Відбувається т. зв. викид інформації, що має принести прогнозований психологічний ефект. Такий викид може здійснюватися як офіційно (через офіційну заяву), так і неофіційно (приміром, через інтерв'ю в ЗМІ). Його може здійснювати як офіційна особа (державний посадовець), так і неофіційна (відомий експерт або журналіст за замовленням уряду або спецслужб).

Ця інформація поширюється в медійному просторі ангажованими засобами масової інформації та персональними соціальними комунікаторами (блогерами, експертами, журналістами тощо).

П'ятий етап є найбільш важливим, оскільки на ньому має бути забезпечений успіх всієї операції. Його сутність полягає в тім, що інформація, яка поширена

ангажованими ЗМІ та персональними комунікаторами, набуває вірусного поширення серед широких мас. Тобто вона поширюється як вірус, вже самостійно без цільової установки її поширювачів — пересічних громадян (див. схему 1).

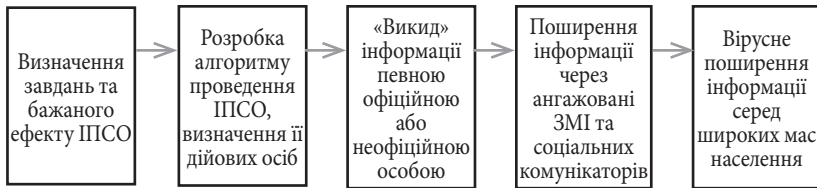

Схема 1. Основні етапи підготовки та проведення ІПСО

Нині, коли Україна обстоює свою державну незалежність у війні проти російської гібридної агресії, особливо актуальною є проблема протидії та нейтралізації ворожих ІПСО. Цей процес залежить від координації зусиль структур, таких як Рада національної безпеки і оборони, Національний інститут стратегічних досліджень, Генеральний штаб Збройних Сил України, Головне управління розвідки Міністерства оборони України, Служба безпеки України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство культури та інформаційної політики України.

Діяльність з протидії та нейтралізації ворожих ІПСО передбачає такі стадії:

1. Прогнозування проведення ворогом своїх ІПСО, їх спрямованості, способів та засобів реалізації, що базується на аналізі ситуації в стані супротивника, всередині власної країни, на міжнародній арені, а також даних розвідки та інших спецслужб.
2. Швидке спростування «викиду» супротивником первинної інформації через належну аргументацію, підкріплену певними фактами (контрінформація). Чим швидше відбудеться спростування, тим ефективнішим воно буде.
3. Поширення контрінформації через вітчизняні та зарубіжні ЗМІ. Чим ширше відбудеться поширення, тим контрінформація буде ефективнішою.

Поширення контрінформації має запобігти вірусному поширенню інформації супротивника або принаймні суттєво загальмувати його. Фінальний результат нейтралізації ворожих ІПСО залежить від аргументованості та достовірності застосованої інформації. Чия інформація є більш аргументованою та достовірною, то той має більше шансів виграти в інформаційній боротьбі.

І. Берест, В. Патрицький

МІСЦЕ ДОКУМЕНТНИХ КОМУНІКАЦІЙ У ПРОЦЕСАХ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

I. Berest, V. Patrytskyi

THE ROLE OF DOCUMENT COMMUNICATIONS IN THE INSURANCE ACTIVITY PROCESSES

У сучасному суспільстві документна комунікація є найважливішою підсистемою соціальних, освітніх та економічних комунікацій, яка включає процеси і засоби обміну інформацією за допомогою документів. Документна комунікація

відіграє ключову роль у русі різноманітної інформації, забезпечуючи створення, зберігання й поширення документів, включаючи сферу страхування.

Походження документної комунікації відзначається на певному етапі соціального розвитку людства, і нині вона охоплює всі аспекти суспільного життя. У контексті документної комунікації електронні документи можуть бути створені, передані, збережені та перетворені за допомогою електронних засобів у візуальну форму.

Візуальне представлення електронного документа може бути здійснене через використання комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення або переведення інформації на папір з використанням комп'ютерного обладнання у вигляді, придатному для сприйняття людиною.

У сучасній науковій теорії документи розглядаються як носії інформації, засоби її передачі в просторі та важливий аспект соціальної комунікації. Документ також розглядається як частина управлінських, правових, організаційних систем і представляє собою спосіб подання соціальних відносин та сучасної комунікації. Отже, комунікаційна функція документа є однією з найбільш важливих і значущих функцій документної комунікації.

Документ, як засіб спілкування, застосовується як у професійному, так і в особистому житті індивіда, і може відігравати ключову роль для учасників комунікаційного процесу.

Слід відзначити, що документ відрізняється від звичайної інформації тим, що завдяки певним атрибутам його можна ідентифікувати як зафіксовану інформацію на матеріальному носії, і він підпадає під певні стандарти, правила та вимоги для збереження й розповсюдження в просторі і часі.

Особливе місце в системі документно-інформаційних комунікаційних процесів належить інформаційно-комунікаційним інститутам, які є складовою системи документно-інформаційних комунікацій.

Перш за все, документні комунікації є інструментом для формалізації взаємодії між страховиком та клієнтом. За допомогою документних комунікацій створюються правові зв'язки між сторонами й визначаються умови страхування. Крім того, документи містять важливу інформацію про страхові випадки, що дозволяє страховикам здійснювати аналіз ризиків і розраховувати відповідні страхові тарифи.

Документні комунікації також є інструментом забезпечення ефективної внутрішньої комунікації в межах страхової компанії. Це включає обмін документами між різними підрозділами компанії, наприклад, між відділом підписання договорів та відділом обробки заявок на страхування. Забезпечення ефективної комунікації між різними підрозділами може допомогти покращити якість обслуговування клієнтів та зменшити ризики, пов'язані зі збоями в роботі.

У сучасних умовах документні комунікації в страховій діяльності часто здійснюються за допомогою електронних каналів зв'язку.

Документно-інформаційні комунікаційні інститути можна класифікувати як комуляційні і некомуляційні. Процес інституціоналізації включає такі важливі аспекти: наявність соціальної потреби в інформації, усвідомлення важливості документно-інформаційного обміну, наявність засобів комунікації, можливість організації, формалізації та стандартизації процесів.

Комунікаційні інститути виконують соціально-економічні функції, включаючи архівну справу, бібліотечно-бібліографічну діяльність, музейну справу, систему науково-технічної інформації та телекомунікаційні мережі, наприклад, Інтернет.

Некомунікаційні інститути, з іншого боку, не виконують соціально-економічні функції і включають такі сфери, як газетно-журнальна діяльність, книговидавнича справа, книготорговельна справа та засоби зв'язку, такі як пошта й телеграф.

В основі документно-інформаційної комунікації — комунікаційний акт, який включає такі компоненти: комунікант (відправник), реципієнт (одержувач), комунікат (повідомлення), зміст інформації, код (система символів для передачі інформації) та контекст (ситуація чи середовище, у якому відбувається комунікація). Зазвичай комунікант має уявлення про те, як повідомлення може бути зрозуміло реципієнту. Однак результат інтерпретації, тобто сприйняття повідомлення одержувачем, визначається рядом факторів, зокрема процесом кодування.

Кодування полягає у вираженні ідеї комуніканта за допомогою символів або знаків, що перетворюють ідею на мову, яку може розуміти реципієнт. Кодування є суб'єктивним процесом і залежить від особи, котра кодує, але головна ідея полягає в тому, щоб зберегти інтерпретацію повідомлення для одержувача згідно із визначеними цілями комунікації. Як коди можуть бути використані звуки, символи, слова та інші знаки.

Повідомлення — це зафіксована інформація, яку комунікант намагається передати реципієнту. Декодування повідомлення полягає в перекладі його на мову одержувача і залежить від індивідуальних можливостей реципієнта, його спроможності розпізнавати інтерпретувати використані коди під час передачі ідеї. Адекватність сприйняття повідомлення є суб'єктивною та може варіювати від нуля до ста відсотків залежно від умов. До прикладу, відсутність знання певної іноземної мови внеможливіє декодування іншомовного повідомлення до нуля, а знання мови обома учасниками комунікації, навпаки — покращує сприйняття повідомлення.

Комунікаційний канал — це реальна або уявна лінія зв'язку, по якій повідомлення передається від комуніканта до реципієнта. Наявність комунікаційного каналу необхідна умова для будь-якого процесу комунікації. Канал надає комунікантові та реципієнту засоби для створення й сприйняття повідомлення, включаючи символи, мову, коди, матеріальні носії повідомлення та технічні пристрої. Таким чином, комунікаційні канали представляють собою матеріальну складову документно-інформаційної комунікації.

Нині щороку неухильно збільшується частка документів, виконаних у електронному вигляді та у страхуванні зокрема. Цьому сприяють усі більш зростаючі можливості інформаційних технологій у житті суспільства та держави. Для сучасного етапу розвитку нашої країни характерні стрімкий та активний розвиток систем електронного документообігу, обсяг електронних документів, що постійно наростає в діяльності органів державної влади, архівів, бібліотек та промислових підприємств, зростання кількості технічних документів, виконаних з використанням програмних продуктів і засобів автоматизованого проектування, збирання виробів тощо.

М. Олійник, О. Федоров

ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА ОКТАВІАНА ТА АНТОНІЯ ЯК НАСТУПНИКІВ ЦЕЗАРЯ

М. Oliinyk, O. Fedorov

INFORMATION POLICY OF OCTAVIAN AND MARK ANTONY AS CAESAR'S SUCCESSORS

Представляючи аналіз інформаційної боротьби після смерті Цезаря, коли його ім'я стало вирішальним фактором для всіх ворогуючих сторін, зазначимо, що багато хто, особливо члени сенату, не до кінця усвідомлювали, наскільки важливою була ця людина для Риму. Після його смерті, ім'я Цезаря стало найважливішим інструментом для будь-якого акту пропаганди, і це стало причиною того, що тінь диктатора була кинута на всі аспекти життя в Пізній республіці та навіть за її межі. Основна боротьба, відразу після смерті Цезаря, розгорнулася між т. зв. цезаріанцями та республіканцями. Перша партія використовувала ім'я Цезаря як ідеальну модель того, як Рим міг би процвітати під управлінням когось подібного. Інша сторона використовувала ім'я Цезаря, щоб окреслювати розбещеність останнього владою і як результат — руйнацію республіканських ідеалів, які були основою римської влади. Але в цьому конфлікті у цезаріанців було більше козирів. Відродити республіканські ідеали не вдалося, оскільки зміни в державі стали надто глибокими. Формула республіки була вичерпана, і після Цезаря, багато людей (особливо міський плебс) вважали, що сильний лідер кращий за старі ідеали. Така ситуація оточила ім'я Цезаря великим символізмом після його смерті. Його останні дії з багатьма законодавчими ініціативами та природа його смерті підготували шлях для прославлення. Послідовники Цезаря після безрезневих ід, особливо Октавіан та Антоній, використали цю ідею та розвинули її, щоб створити концепцію того, що він був взірцем лідерства. В інформаційній політиці тріумвірів Цезар навіть став божественним.

За іронією долі, коли вбивці Цезаря використовували його ім'я у своїй інформаційній політиці, щоб засудити його, насправді для більшості римлян це лише посилювало пропаганду Цезаря. У якийсь момент, Цицерон зрозумів це і спробував скористатися сформованою репутацією колишнього диктатора, використавши у своїх інтересах цезаріанців (Октавіана) проти інших послідовників Цезаря (Марка Антонія та Лепіда). Але ця гра була надто очевидною і закінчилася смертю Цицерона під час жорстоких проскрипцій, коли полягло й багато противників другого тріумвірату. Інші республіканці, на чолі з Брутом і Кассієм, зазнали поразки від Марка Антонія під час і після битви при Філіппах. Битва при Філіппах була кроком до помсти за смерть Цезаря. З цієї причини навіть богів, наприклад, Марса Ультора, було використано з метою пропаганди божественної спадщини Цезаря. Стало вирішальним те, що Октавіан почав видавати себе за сина божественного Цезаря, що також надавало йому богоподібних рис. Та зазначимо, що, згідно з заповітом Цезаря, той всинолював Гая Октавія (Cass. Dio. 46.47.5-6), й повне ім'я останнього звучало вже як Гай Юлій Цезар Октавіан (sic!). Хоча Октавіан не дозволяв називати себе богом, ані віддавати собі почесні як богу, він знайшов інший спосіб для оточення себе ореолом божественності — підкреслював походження від божественного

Юлія (*divi filius*) і висловив згоду на практикування культу свого генія, тобто тієї частинки божественного ества, яка, відповідно до римських традиційних вірувань, проявлялася в діяльності людини. Сам Август скромно зазначав, що: «... влади мав не більше, ніж інші, які були в мене коли-небудь колегами за посадою» (RGdA. 34). Та це могло бути лише маскування справжнього політичного становища принцепса в Римі.

Величезна кількість пропаганди ґрунтувалася на припущенні, що божественний син божественного Цезаря відновить колишню славу Республіки. Таке враження створювало відчуття, що в Римі не порушаться традиції (*mos maiorum*) і водночас держава матиме наступника Цезаря, який займатиметься соціальними справами, що особливо цікавило плебс. Це знайшло позитивний відгук й у рядах війська, для яких питання божественності не було таким дратівливим як, наприклад, для нобілів. Створення образу «нового Цезаря» в середовищі плебсу та ветеранів було необхідним кроком для легалізації Октавіаном своєї діяльності та подальшої політичної кар'єри.

Подібна пропаганда змусила Октавіана шукати рішення, щоб тільки він був тим, хто міг би використовувати будь-яку символіку Цезаря та його ім'я. З іншого боку, Антоній був старшим, досвідченішим, а також як полководець, набагато успішнішим, ніж Октавіан. Боротьба між ними була неминучою. Розлад усередині тріумвірів відкрив для Клеопатри гарну можливість висунути свої претензії на «спадкоємця» Цезаря та завоювати владу в Римі. Однак справжньою перешкодою для Октавіана в повній мірі володіти всіма ознаками символіки Цезаря був син Клеопатри — Птолемей Цезар (Цезаріон). Цей хлопчик, а скоріше його мати, ім'я Цезаря міг (могла) використовувати відкрито, без домислів. Коли Антоній став союзником Клеопатри, війна стала неминучою.

Клеопатра та її син використовували ім'я Цезаря з очевидною метою — завоювати владу в Римі, але саме Антоній міг втілити ці мрії. В інформаційній політиці головним «козирем» Клеопатри й Антонія був син Цезаря. Якщо він став би царем, міг виникнути новий вид монархії, а її основоположник в такому разі успадковує славетне минуле Цезаря та Птолемеїв, але який також матиме родинні зв'язки з Олександром Македонським. В Цезаріоні Рим міг мати лідера, який був би досконалим із символічної точки зору. Це була велика перспектива для Марка Антонія; однак для Октавіана це несло найбільшу загрозу. Ось чому війна проти Антонія була для нього також боротьбою за усунення «іншого» Цезаря; у цьому світі існувало місце тільки для одного Цезаря. Цезаріон був важливим чинником для пропаганди, але реальні політичні інтриги та військова боротьба повинні були вестися. Для Антонія проблема полягала в тому, що він діяв на основі своїх головних емоцій і хибної віри у власну долю. З точки зору інформаційної політики та прагматичного використання пропаганди, Октавіан мав повну перевагу над своїми опонентами.

Перемога в битві при Акції, а потім і у Єгипті, забезпечила Октавіану панівне становище в державі. Згодом він став принцепсом Риму протягом наступних років, що стало найважливішим політичним кроком у переході від республіки до імперії. Символізм Цезаря в інформаційній політиці Октавіана Августа був значною мірою замінений іншими факторами, але його тінь і його ім'я залишилися в Римській імперії назавжди.

І. Захарова, Г. Поздняк

ТИПИ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ СФЕРИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

I. Zakharova, H. Pozdniak

TYPES OF SOCIAL INSTITUTIONS IN THE INFORMATION SERVICES SPHERE

Для полегшення пошуку необхідної інформації в суспільстві створено спеціальні інститути. Вони накопичують інформацію і надають її відповідно до потреб людей. Діяльність, що забезпечує задоволення інформаційних потреб суспільства, прийнято визначати як інформаційне обслуговування (інформаційний сервіс).

Враховуючи величезну кількість установ, які займаються інформаційною діяльністю, інформаційним обслуговуванням, актуальним є визначення основних типів інститутів, які відповідальні перед суспільством за здійснення інформаційної діяльності.

Одним з підходів до класифікації інформаційних інститутів є відомчий підхід, що значимо з точки зору управління. З цих позицій він виділяє, окрім вищих органів влади, «інформаційні», «соціальні», «силові», «виробничі», «наукові», «природно-ресурсні», «економічні» та «політичні» установи та їх інформаційні ресурси.

Для класифікації цих установ з погляду інформаційного обслуговування доцільно використовувати функціональний підхід, а в якості розмежувальної ознаки першого рівня застосувати віднесення виконуваної ними інформаційної діяльності до основної, включеної чи допоміжної. На цій основі можна виокремити три групи установ.

1. Для першої групи установ, які включають адміністрацію, аптеку, службу побуту і подібні, інформаційне обслуговування виступає не як основна, а як додаткова функція. Ці установи надають клієнтам інформацію про свій робочий графік та розширення послуг, які вони пропонують (рекламна інформація). Вони також консультують клієнтів з питань, що входять в їхню компетенцію (консультативна інформація). Отже, інформаційне обслуговування в цьому випадку спрямоване на підвищення продуктивності діяльності організації.

2. Друга група установ представлена навчальними закладами, де інформаційне обслуговування становить невід'ємну складову основної діяльності. Воно не відокремлене та здійснюється в межах форм цієї діяльності (уроку, лекції, семінару, електронного навчання тощо).

3. Третя група служб включає бібліотеки, служби науково-технічної інформації (НТІ), рекламні фірми, архіви, музеї, книгарні, видавництва, телеграфні агенції, статистичні служби, кінопрокат, радіо- та телевізійні компанії, відеослужби, служби інформаційних брокерів та інші спеціалізовані установи, призначені для інформаційної діяльності. У межах цієї групи установ, інформаційне обслуговування функціонально (і часто організаційно) становить важливий елемент їхньої діяльності.

Усі ці установи входять до згаданої індустрії інформації, оскільки основною метою і змістом діяльності в індустрії інформації є перетворення інформації для виринення будь-яких завдань споживачів та забезпечення умов доступу споживачів до необхідної інформації.

Очевидно, що всі установи другої та третьої групи є інститутом соціальної пам'яті, а окремі (у т. ч. названі) служби — установи цього інституту, які, згідно з соціологічною наукою, створюються для виконання своїх функцій.

В інституті соціальної пам'яті та установах індустрії інформації виконують завдання, пов'язані з накопиченням і передачею інформації, соціального досвіду, культурних взірців, спрямовуючи це як на поточне, так і на майбутнє покоління (завдання кумуляції та трансляції). У закладах освіти передача інформації, культури й соціальних норм призначена для поточного покоління (трансляційна функція).

Серед установ індустрії інформації, залежно від особливостей виконання першої функції, виділяються дві групи організацій.

1. Перша група, до якої входять бібліотеки, архіви, служби науково-технічної інформації (НТІ), Книжкова палата, музеї, здійснює довгострокову кумулятивну (збір, обробка і тривале зберігання документної інформації) і трансляційну функції, що реалізується в процесі інформаційного обслуговування. Зазначена функція сприяє поширенню інформації, забезпеченню доступу людей до накопичених цими, а також іншими установами інформаційних ресурсів, задоволенню їх інформаційних та культурних потреб.

2. Друга група, яку представляють видавництва, виставкові комплекси, рекламні агенції, книгарні, редакції радіо, телебачення, інформаційні брокери, виконують короткострокову кумулятивну й трансляційну функції. Незважаючи на різноманітність функцій, усі ці установи надають інформаційні послуги користувачам. Бібліотеки, архіви, музеї та інші інституції мають свої специфічні особливості, пов'язані з типом документів, які вони зберігають, та групами користувачів, на які вони орієнтовані. Наприклад, бібліотеки в основному надають документи та інформацію широкому колу користувачів, при цьому деякі бібліотеки також зберігають та надають рукописні матеріали. Архіви спеціалізуються на зберіганні неопублікованої документації й матеріалів від установ і організацій, які втратили своє актуальне значення, і ця інформація призначена головним чином для фахівців. Телебачення створює аудіовізуальні передачі для широкої аудиторії, а служби інформаційних брокерів орієнтовані на обмежене, але платоспроможне коло користувачів.

Окрім специфіки кожної групи установ, їх інформаційне обслуговування може бути виражене за допомогою різних термінів, таких як «бібліотечне обслуговування», «музейне обслуговування», «архівне обслуговування» та інші. Однак наявність загальних ознак обслуговування обґрунтовує використання терміна «інформаційне обслуговування», який визначається стандартами і включає надання інформаційних послуг користувачам. Згідно із Національним стандартом України ДСТУ 5034:2008 «Інформація і документація. Науково-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять», інформаційне обслуговування — це «забезпечення користувачів необхідною інформацією, яку надають бібліотеки, інформаційні органи, інформаційні центри, інформаційні системи».

Надання інформаційних послуг користувачам є загальною ознакою всіх установ, які займаються інформаційним обслуговуванням, незалежно від того, чи це є основною або допоміжною сферою діяльності.

Кожен вид інформаційного обслуговування (бібліотечне, архівне, музейне та ін.) має свої характерні форми послуг, які переважно надаються. Бібліотеки,

наприклад, надають документи для тимчасового користування, а також довідки. Музеї спеціалізуються на експозиційних послугах та проведенні екскурсій. Органи НТІ надають аналітичні послуги, тоді як мас-медіа, такі як радіо і телебачення, виробляють новинні передачі. Важливо зауважити, що це означає не виключення інших видів послуг у відповідних установах. Терміни вказують на панівні форми обслуговування в кожній з них, а не на їхню єдину функцію. На цій підставі всі ці види обслуговування можна розглядати як підклас інформаційного обслуговування, яке забезпечує користувачів необхідною інформацією шляхом надання відповідних послуг. Однак загальні функції інформаційного обслуговування існують у всіх цих установах. Серед них можна виділити такі види послуг, як бібліотечне, архівне, музейне та інше інформаційне обслуговування, які забезпечують користувачів інформацією в результаті надання відповідних послуг. Ці обслуговування мають специфічні особливості в кожній групі установ, але загальний фактор полягає в наданні інформаційних послуг користувачам.

Але інформаційне обслуговування можна розглядати як утворення не лише у функціональному плані. Адже це — складна організаційна система, куди входять державна, галузеві, регіональні підсистеми обслуговування, і навіть підсистеми, які створюють спеціалізовані структурні підрозділи всередині інформаційних служб, а сама система має вихід у світовий інформаційний простір.

Система інформаційного обслуговування трансформується у зв'язку зі зміною історико-культурного та соціального контексту, адаптується до впливу зовнішнього середовища за допомогою механізмів спеціалізації та універсалізації, централізації й децентралізації, концентрації ресурсів та їх диференціації, координації й кооперування окремих підсистем. Активно триває процес спеціалізації інформаційного обслуговування у зв'язку зі зростанням обсягів інформації та пов'язаною з цим спеціалізацією інформаційних служб.

В. Кудлай, Я. Левченко

ІНФОРМАЦІЙНІ ПРОДУКТИ ТА ПОСЛУГИ СУЧАСНИХ БІБЛІОТЕЧНИХ УСТАНОВ

V. Kudlai, Ya. Levchenko

INFORMATION PRODUCTS AND SERVICES OF MODERN LIBRARY INSTITUTIONS

Всеохоплююча інформатизація в суспільстві робить процеси виробництва та використання інформації головною рушійною силою соціоекономічного і соціокультурного прогресу. Бібліотечна установа, будучи середовищем, де сконцентровано інформаційні ресурси, накопичено пам'ять людства та локалізовано місце пошуку знань, має займати власну нішу всередині виробничої системи людства, являючи собою потужний інформаційний термінал, у якому діяльність спрямовується на створення «нових знань», що реалізуються засобами виробництва специфічних інтелектуальних продуктів.

В умовах інформатизації сучасна спільнота потребує змін і активізації інформаційних ресурсів бібліотеки та приведення його відповідно до потреб і сподівань користувачів, що представляють різні соціальні групи та структури. Бібліотекою ці процеси здійснюються за допомогою інтенсифікації інформаційно-бібліотечного виробництва.

Як будь-яка галузь виробництва, бібліотека володіє складною інфраструктурою. З одного боку, її можна вважати однією із галузей індустрії інформації, яка пов'язана з поліграфією, книжковою торгівлею, комп'ютерними технологіями, телекомунікаційними системами, Інтернетом, виробництвом комп'ютерно-програмних продуктів, але з іншого — вона сформована як галузь виробництва, є складним виробничим комплексом, що поєднує вхідні інформаційні ресурси; сам процес виробництва, що перетворює інформаційні ресурси в нові якості; інформаційний продукт або послугу, які являють собою результат функціонування системи; і, відповідно, кадрові ресурси, залучені до виробництва цього продукту або послуги.

Інформація становить основу створення інформаційного продукту або послуги. Вона нині є дедалі вагомішим економіко-політичним і соціальним ресурсом соціуму. Її якісне наповнення визначає споживацьку цінність та властивості продукту, який створюється на її основі, його конкурентоспроможність і попит, оскільки властивості, які має інформація, показують себе у готовому продукті.

Діяльність сучасної бібліотеки в умовах ринку впливає на розуміння суспільством сутності інформаційного продукту і послуги. У такому ключі інформацію розглядають як товар.

Інформації притаманні якісні характеристики товарів, такі як форма надання, оперативність, інформативність, орієнтація на користувачів. Відтак, інформація повинна відповідати достовірності, точності, актуальності.

Продукція, що створюється на основі інформації, являється і товаром, і водночас послугою. Поняття «продукт» і «послуга» дослідники формулюють як дію, що здатна приносити користь, або як роботу, яка виконується з метою задоволення якоїсь потреби, тобто є певною діяльністю, що являє собою корисний результат праці — товар або продукт. Відтак, можна зазначити, що в основу послуги покладено задоволення потреби споживача через вироблення товару або продукту.

У той же час одна й та сама інформаційна продукція може скласти основу для реалізації багатьох інформаційних послуг. Відтак, високі сервісні можливості мають бази даних: вони утворюють основу для підготовки і видачі інформаційних відомостей щодо нових надходжень, ретроспективного пошуку та видачі інформації щодо одноразових запитів дистанційних користувачів у віддаленому режимі, видачі друкованих версій за результатами пошуків у базах даних, замовленні копій тощо.

У процесі підготовки інформаційних послуг особливо актуальними є пошук та поширення інформації; виявлення потреб в інформації, безпосередньо надання інформації; оцінка якісних характеристик інформації, яка надається споживачеві, що є важливим у процесі користування електронними інформаційними ресурсами. У створенні інформаційного продукту увагу приділяють процесу збирання та оброблення вихідної інформації, створенню масивів інформації та процесу зберігання цієї інформації. Проте в питанні забезпечення ефективного обслуговування і задоволення потреб сучасного користувача важливо поєднувати ці два види інформаційного сервісу, оскільки питання якості в діяльності бібліотек чинить потужний вплив на імідж установи, яка є виробником інформаційного продукту та/або послуги, у тому числі як інституції в суспільстві, яка здатна змінювати ставлення до пропонованого продукту та послуги як звичайних громадян, так і влади.

Отже, нині інформатизація в суспільстві, умови конкурентного середовища примушують сучасні бібліотеки активно збагачувати свій арсенал інформаційних продуктів та послуг, інтенсивно забезпечувати користувача із будь-якими документними відомостями необмеженими фондами бібліотечної продукції. Інформаційні послуги в сучасних бібліотеках повинні мати широкі пошукові можливості, комфортні умови, у яких надається інформація, та різноманітні режими доступу, у тому числі віддалений. Головний напрям у питанні виробництва інформаційного продукту та послуг полягає у їх спрямованості задовольняти інформаційні потреби кожного користувача. Для досягнення цієї мети потрібно займатись постійним пошуком можливостей для розширення асортименту інформаційної продукції та послуг, що зумовлює можливість для вибору того чи іншого інформаційного продукту або послуги, які найповніше відповідає запиту, потребі та звичкам сучасних користувачів.

К. Прокоф'єва, О. Решетілова

ЄВРОПЕЙСЬКЕ МАЙБУТНЄ УКРАЇНСЬКИХ БІБЛІОТЕК, АРХІВІВ ТА МУЗЕЇВ

К. Prokofieva, O. Reshetilova

EUROPEAN FUTURE OF UKRAINIAN LIBRARIES, ARCHIVES AND MUSEUMS

Стан бібліотек, архівів, музеїв зокрема, культурної політики в Україні взагалі можна описати як складний і неоднозначний. З одного боку, держава визнає значення культури для розвитку суспільства та забезпечує її підтримку за допомогою різноманітних програм, конкурсів, грантів, розробки законодавства та інших заходів. Однак, на практиці, реалізація культурної політики уряду часто стикається із низкою проблем, таких як недостатні фінансові ресурси, корупція, недосконалість законодавства, відсутність системи захисту культурної спадщини, відсутність механізмів підтримки вітчизняних творців та культурних ініціатив.

Треба відзначити, що в Україні недостатньо розвинута культурна інфраструктура, особливо у провінційних регіонах. Багато бібліотек, архівів та музеїв мають проблеми зі збереженням та реставрацією культурних цінностей, через обмеженість фінансування та недостатню кваліфікацію фахівців. Крім того, культурна політика України часто не узгоджувалася із міжнародними стандартами та практиками, що ускладнювало інтеграцію культурних ініціатив України із міжнародними проектами та програмами. Отже, вступ до Європейського Союзу має на меті значно поліпшити цю ситуацію.

Триває складний та багатомірний процес включення українських бібліотек, архівів та музеїв у європейську спільноту. Це безумовно сприятиме розвитку їхньої діяльності за стандартами, які визнані в Європейському Союзі. Євроінтеграція є важливим кроком на шляху до розвитку культурної та інформаційної сфери України, що дозволить українським установам налагоджувати співпрацю зі світовими культурними та інформаційними організаціями, отримувати доступ до новітніх технологій та знань, підвищить якість надаваних послуг.

Згідно з даними Міністерства культури та інформаційної політики України, українські бібліотеки, архіви та музеї з 2014 року активно співпрацюють із європейськими організаціями у межах реалізації програми «Горизонт 2020», яка має на меті фінансування досліджень та інновацій в усіх сферах, включаючи культурну

й інформаційну. Ця програма надає можливість українським бібліотекам, архівам і музеям отримати фінансову підтримку для здійснення проєктів із розвитку та модернізації. Також українські установи беруть участь у таких проєктах, як «Доступність культурних надбань для всіх», «Культурна спадщина Європи в цифровій епосі» та інші.

Участь у програмах євроінтеграції дозволить українським установам не лише отримувати фінансову підтримку, а й удоступнити новітні технології та знання у сфері культури та інформації. Також вона сприятиме обміну досвідом між українськими і європейськими установами, що збільшить рівень професіоналізму працівників у галузі культури та інформації. Україна є кандидатом у члени Європейського Союзу, тож євроінтеграція українських бібліотек, архівів та музеїв є важливим елементом розвитку культурної та інформаційної сфери країни.

Одним зі знакових досягнень було укладення угоди між Україною та ЄС про вільну торгівлю. Ця угода забезпечила зниження мит на культурні товари, зокрема на книги, що збільшило можливості бібліотек для поповнення своїх фондів європейською літературою. Україна також активно співпрацює з Європейською асоціацією бібліотек та інформаційних центрів (EBLIDA), яка допомагає українським бібліотекам вдосконалювати свою діяльність за європейськими стандартами.

Відкриваючи можливості для співпраці всього цивілізованого світу, євроінтеграція має важливий вплив на культурну політику кожної країни. У зв'язку з цим, Україна активно розвиває інфраструктуру культури, включаючи бібліотеки, архіви та музеї. Євроінтеграція розширює можливості для міжнародної співпраці, обміну культурними цінностями та підвищення рівня професійної підготовки фахівців. Залучання європейських інвестицій у розвиток культурної інфраструктури України, сприяє збільшенню її конкурентоспроможності та відкриває нові можливості для її просування на світовій арені.

За допомогою європейських стандартів та технологій українські бібліотеки, архіви та музеї зможуть покращити якість своїх послуг, забезпечуючи доступ до них ширшого кола користувачів. Дуже важливим є збільшення обсягу фондів та збереження національної культурної спадщини. Зниження мит на культурні товари може сприяти збільшенню обсягу фондів українських бібліотек, архівів і музеїв, а також забезпечити можливість збереження та реставрації цінних культурних артефактів.

Участь у програмах та проєктах з європейськими партнерами може стати приводом для проведення спільних наукових досліджень. Такі фактори як розширення аудиторії та розвиток туризму також позитивно впливатимуть на розвиток культурної сфери нашої країни. Благодійна підтримка та сприяння ЄС можуть допомогти українським музеям розширити свою аудиторію та забезпечити більший доступ до цінних культурних артефактів для різних груп населення. Участь у проєктах із розвитку культурного туризму може допомогти українським музеям залучати більше туристів та забезпечити нові можливості для розвитку економіки.

Україна має довгу та багату культурну спадщину, яка постійно привертає увагу світової спільноти. Зокрема, українська культура має значний внесок у світову літературу, музику, живопис та інші види мистецтва. Проте для збереження та відтворення культурної спадщини потрібні великі зусилля, які можуть

бути досягнуті шляхом співпраці з європейськими партнерами та інтеграції в європейський культурний простір.

Одним із напрямів євроінтеграції культурної спадщини України є співпраця з Європейським Союзом у межах програми «Креативна Європа». Ця програма надає фінансову підтримку культурним проектам, що сприяють збереженню та розвитку культурної спадщини, розвитку культурних індустрій та їх міжнародної співпраці. Україна бере участь у програмі «Креативна Європа» з 2015 року. Відтоді реалізовано багато проектів, які сприяли популяризації української культури та її інтеграції в європейський контекст. Важливим інструментом євроінтеграції культурної спадщини України є ратифікація Європейської конвенції про захист культурної спадщини (1954) та Європейської конвенції про національні меншини (1995). Ці конвенції сприяють збереженню й захисту культурної спадщини й національної ідентичності країни.

Отже, стан культурної політики в Україні потребує подальшого розвитку та вдосконалення, щоб забезпечити належний рівень підтримки культурного розвитку країни та її інтеграцію у європейський і світовий культурний простір.

Л. Ткач, А. Мазена

**ДІЄВІ МЕТОДИ СУЧАСНИХ КОМУНІКАЦІЙ У НАВЧАННІ
УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ ЗА МЕЖАМИ КРАЇНИ В ЧАС ВІЙНИ.
СИТУАТИВНІ ФАКТОРИ ВИБОРУ**

L. Tkach, A. Mazena

**EFFECTIVE METHODS OF MODERN COMMUNICATIONS IN TEACHING
UKRAINIAN STUDENTS OUTSIDE THE COUNTRY DURING THE WAR.
SITUATIONAL FACTORS OF CHOICE**

Незважаючи на реалії України, у яких війна руйнує всі сфери життя, організаційна діяльність українських закладів вищої освіти (далі — ЗВО) продовжує своє спрямування на якісну підготовку фахівців. Частина учасників освітнього процесу внаслідок загрози життю, бойових дій та тимчасової окупації окремих територій вимушено перемістилася в межах країни або за кордон: хтось вирішив продовжувати здобувати освіту, а хтось — покинути навчання і йти працювати. В умовах війни надзвичайно важливим і складним завданням вищої освіти є не тільки функціонування її закладів, мінімізація освітніх втрат, а й розвиток і вдосконалення вищої освіти задля забезпечення якості освітнього процесу й підготовки кваліфікованих фахівців. За вимушених умов дистанційного навчання інформаційно-комунікаційні технології з допоміжних перетворилися на основні, а в багатьох регіонах України в умовах воєнної агресії росії — на єдиний можливий спосіб взаємодії із здобувачами освіти.

Зауважимо, що розвиток інформаційних технологій давно привертав увагу та інтерес до дистанційної освіти. Нові світові виклики та загрози потребують від освітан оперативного реагування й адаптування до умов надання освітніх послуг в оновленому форматі. Навчання на відстані є особливою формою організації освітнього процесу, що надає змогу обмежити безпосередній контакт науково-педагогічних працівників та здобувачів освіти, спрямовує останніх на самостійне опрацювання матеріалів і пошук інформації та ін.

Доведено, що ефективна модель дистанційного навчання передбачає активну позицію всіх учасників взаємодії, оскільки в іншому випадку навчання на відстані набуває форми традиційної моделі заочного навчання та самостійного вивчення матеріалу, при цьому студент стає автономною й ізольованою фігурою освітнього процесу. У зв'язку з цим потрібна спеціальна підготовка педагогів до реалізації активних та інтерактивних методів у системі дистанційного навчання.

У комунікаційному зв'язку «викладач — студент» популяризується опосередковане електронне спілкування між викладачем і студентом. Його учасники мають можливість у зручний час обговорити актуальні як для викладача, так і для студента проблеми. Прийнятною буде будь-яка форма комунікаційної взаємодії викладача зі студентами: індивідуальна, групова, масова, а використання різних рівнів комунікації між викладачем і студентами потребує застосування відповідних каналів, способів і засобів спілкування. Дуже важливо навчитися співпрацювати через різні канали комунікації.

Сьогодні популяризуються онлайн-комунікації. Це можуть бути будь-які соціальні мережі, електронна пошта, відеоконференція тощо. Електронна пошта — це стандартний сервіс Інтернету, що забезпечує передавання повідомлень як у формі звичайних текстів, так і в інших формах (графічній, звуковій, відео) у відкритому чи зашифрованому вигляді. У системі віддаленої освіти електронна пошта використовується для організації спілкування викладача/здобувача освіти. Популяризуються в навчальному процесі і відеоконференції (конференції в режимі реального часу, онлайн). Це один з ефективних способів зв'язку, що дозволяє проводити заняття у «віддалених аудиторіях», коли студент — викладач перебувають на відстані, але можуть безперешкодно обговорювати питання, консультуватися, захищати проекти в режимі реального часу.

Лекція відрізняється від інших методів чіткою структурою; логікою викладу навчального матеріалу; великою кількістю інформації, що повідомляється тощо. Лекція є одним з ефективних методів за показником сприйняття змісту інформації, який, залежно від певних умов, може скласти 20–50% ефективності.

Робота з джерелами. Метою самостійної роботи з інформацією є вміння вибирати, аналізувати, систематизувати відповідно до тематики і завдань, вміння читати (поверхового, вибірково, вдумливо тощо), пошук відповідей на певні питання, вивчення матеріалу, реферування окремих текстів, розкриття проблемних питань для дискусії, виконання контрольних завдань тощо. Такий метод навчання є інколи складним для здобувачів освіти. Адаже прочитати і надати відповіді на питання з прочитаного для самоконтролю можуть не всі. Тому такому методу в навчальному процесі потрібно якомога більше приділяти уваги. Серед чинників, що визначають ефективність цього методу, найбільш важливими є: вміння вільно читати і розуміти прочитане; вміння виділяти головне в матеріалі, що вивчається; вміння вести записи, складати опорні конспекти; вміння добирати літературу з проблемних питань на відповідну тему.

Недоліком методу роботи з інформаційними джерелами є витрати часу і енергії. Крім того, він не передбачає індивідуальні особливості тих, хто навчається.

Ситуативний метод у навчальному процесі, скомбінований із багатьох шляхів і способів, використовується тоді, коли жоден із відомих методів у дистанційному навчанні «не спрацьовує», не надає очікуваних результатів. Тому такий метод ще

називають творчим, нестандартним. Ключова роль у виборі і застосуванні цього методу відводиться ситуації. Це дозволяє ухвалювати нестандартні рішення, використовувати нетрадиційні, інтерактивні шляхи для досягнення відповідної мети. Як правило, в ситуативному методі поєднуються і традиційні, і новітні ідеї.

Дистанційне навчання з різними методиками продовжує створювати чимало дискусій та навіть побоювань щодо подальшої майбутньої освіти, адже така форма навчання підходить не всім. Проте всупереч умовам, в яких є Україна, потрібно знаходити і створювати переваги такої форми навчання, тим самим мотивуючи до навчання здобувачів освіти. Потрібно продовжити розглядати питання активних методів навчання, характерною особливістю яких є здатність інтеграції та застосування в електронному середовищі за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

С. Савченко, Є. Подоляк

ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНА ІНФРАСТРУКТУРА СУСПІЛЬСТВА ЯК ОБ'ЄКТ ПІЗНАННЯ: МІСІЯ ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ

S. Savchenko, Ye. Podoliak

DOCUMENT AND INFORMATION INFRASTRUCTURE OF SOCIETY AS AN OBJECT OF COGNITION: THE MISSION OF DOCUMENTARY SCIENTISTS

Документно-інформаційна інфраструктура (далі — ДІІ) є основою для функціонування суспільства та забезпечення його розвитку. Розвиток цифрових технологій й Інтернету значно впливає на них, відкриваючи нові можливості для комунікації та взаємодії. Йдеться про системи, які забезпечують ефективне та безпечно передавання, зберігання й управління документами та інформацією в організації. З розвитком технологій і цифровізації бізнес-процесів, ДІІ постійно вдосконалюється, впроваджуються нові інноваційні рішення, щоправда, нерідко без комплексної оцінки економічних наслідків та соціальної відповідальності.

Одним з основних напрямків розвитку ДІІ є перехід від паперових документів до електронних. Це надає змогу скоротити час на опрацювання та передачу документів, зменшити витрати на зберігання паперових копій і підвищити безпеку інформації. Для цього використовуються різні технології, такі як електронний підпис, шифрування даних тощо. Ще однією інновацією в галузі ДІІ є впровадження систем управління документами (СУД). Вони дозволяють автоматизувати процеси створення, управління та зберігання документів, а також забезпечують централізоване зберігання інформації й швидкий доступ до неї.

Вагомим нововведенням є впровадження систем управління знаннями (далі — СУЗ). Вони надають змогу організаціям збирати, зберігати й обмінюватися знаннями та досвідом усередині компанії. Це допомагає підвищити якість прийнятих рішень, прискорити процеси розробки нових продуктів і послуг, а також підвищити конкурентоспроможність організації. Також варто відзначити розвиток хмарних технологій, які дозволяють зберігати й обробляти документи та інформацію віддалено, без необхідності встановлення спеціального програмного забезпечення на комп'ютери співробітників. Це спрощує процеси спільної роботи над документами і підвищує мобільність співробітників. Важливими аспектами ДІІ є захист інформації та забезпечення її конфіденційності, особливо в умовах

цифрового середовища; взаємодія між різними документно-комунікаційними структурами (державними, бізнес-структурами, громадськими організаціями). Зазначимо, що впровадження інновацій має здійснюватися з урахуванням соціальних наслідків та етичних норм, а також за участі всіх зацікавлених сторін. Особливо, коли йдеться про деякі аспекти впровадження технологій електронного урядування, електронної взаємодії урядових структур та громадян.

Нарешті, варто відзначити розвиток і використання штучного інтелекту (далі — ШІ) у формуванні сучасної документно-інформаційної інфраструктури. За допомогою ШІ можна автоматизувати багато рутинних завдань, пов'язаних з опрацюванням і класифікацією документів. ШІ можна використовувати для аналізу великих обсягів даних та виявлення тенденцій і закономірностей, що допомагає ухвалювати більш обґрунтовані рішення. Утім тут постає безліч етичних проблем, що поки що не мають адекватного осмислення.

Інтелектуальне осягнення окреслених аспектів ДІІ передбачає розробку стратегічного бачення, поточне управління динамікою комунікаційної взаємодії в документно-інформаційній сфері, аналіз системних недоліків та їх усунення. Хто здатен надавати таку інтелектуальну підтримку? Традиційні фахівці з бібліотечної, музейної чи архівної справи навряд чи спроможні будуть впоратися з цим, як і вузькі технічні спеціалісти з комп'ютерних систем, не кажучи вже про секретарів-референтів та діловодів. На наш погляд, саме в цій царині мала би реалізовуватися професійна місія фахівців з документознавства та інформаційної діяльності.

На жаль, дослідження в такому перспективному напрямку, як аналіз та розробка стратегії оптимізації документно-інформаційної інфраструктури суспільства (в широкому розумінні), можуть бути згорнуті внаслідок запланованих змін до номенклатури освітніх спеціальностей і припинення підготовки бакалаврів та магістрів — висококваліфікованих фахівців з інтелектуального керування документацією й інформацією. МОН пропонує розбити спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» на дві спеціальності (С8 «Бібліотечна, музейна та архівна справа» та D7 «Секретарська та офісна справа, документознавство») ще й за різними галузями знань («Соціальні науки, журналістика та інформація» та «Бізнес, управління та право»), понижуючи статус документознавства. Відтепер це має бути освітня спеціальність для підготовки молодших бакалаврів.

У разі реалізації такої ідеї про документознавство як науку (власне, теорію документа та документно-інформаційних процесів) в Україні на довгі роки можна забути. І це на тлі двох безсумнівних фактів:

1. Документознавство давно має статус окремої науки та, відповідно, наукової спеціальності, за якою вже багато десятиліть захищаються кандидатські та докторські дисертації, пишуться монографії, сотні та тисячі фахових статей.

2. Функціонування в європейському освітньому просторі бакалаврату з керування документацією, а не лише курсів з офісної роботи для підготовки діловодів та секретарів. Хочемо звернути увагу, у зв'язку з нашими європейськими прагненнями, на те, що в деяких університетах Європейського Союзу функціонує бакалаврський рівень для спеціальності, яка, з певними термінологічними корективами, пов'язаними з посиленою цифровізацією суспільства та документних комунікацій, концептуально відповідає документознавству й інформаційній діяльності і має назву: “Digital Information and Documentation Management”. В Університеті Барселони

в силабусі цієї спеціальності іспанські колеги вказують, що бакалаврат «готує майбутніх професіоналів, надаючи їм розуміння національної та міжнародної правової бази, що регулює інформацію в новому цифровому світі. Він пропонує конкретні компетенції для збору, вибору, організації, збереження та поширення інформації та документації з застосуванням технологій..., навички комунікації, необхідні для зв'язку користувачів та документів, а також компетенції в управлінні ресурсами для забезпечення якості інформаційних послуг».

Доречно підкреслити, що саме в цьому, як правило, й полягає місія бакалаврської та магістерської освітньої програми «Документознавство та інформаційна діяльність» спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», тоді як діловодство, офісна робота та секретарське обслуговування — це не наука, а суто технічна сфера офісної практики, з якою й повинен впоратися молодший бакалавр, як це було до сьогодні. Гадаємо, що спеціальність (нині освітня програма) «Документознавство та інформаційна діяльність» для бакалаврів і магістрів довела свою затребуваність, ефективність та стратегічну вагомість за останні десятки років. Відтак, в її усуненні з освітнього простору не існує жодного раціонального сенсу, тим більше, в умовах, коли світ розпочав трансформацію з індустріального до постіндустріального (інформаційного, технотронного) суспільства, де інформація стає головним ресурсом економіки.

I. Zakharova, A. Telepchuk

ВИЗНАННЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ В МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ АКТАХ

I. Zakharova, A. Telepchuk

RECOGNITION OF THE INFORMATION ACCESS RIGHT IN INTERNATIONAL LEGAL ACTS

Соціальні та економічні права не можуть бути реалізовані без вільного доступу до інформації. Це підтверджує Декларація про свободу висловлювань та інформації, яку прийняв Комітет Міністрів Ради Європи у 1982 році. У цьому документі стверджується, що свобода інформації є необхідною для соціального, економічного, культурного та політичного розвитку кожної особи і є важливою умовою гармонійного розвитку різних соціокультурних груп, націй і міжнародної спільноти.

Перед признанням права на доступ до інформації на міжнародному рівні відбулась важлива подія. Перша сесія Генеральної Асамблеї ООН у 1946 році визнала свободу інформації як фундаментальне право людини і критерій, що об'єднує всі інші свободи, які ООН відзначила в резолюції 59 (I). Подальше закріплення права на свободу інформації здійснилося у Всесвітній декларації прав людини 1948 року та Міжнародному Пакті про громадянські та політичні права 1966 року.

Водночас ті права, які були передбачені цими документами, обмежувалися правом отримувати інформацію з загальнодоступних джерел. У момент створення Всесвітньої декларації прав людини у 1948 році та Міжнародного Пакту про громадянські та політичні права у 1966 році, основну мету Статті 19 Пакту було спрямовано на забезпечення вільного обігу інформації, свободи слова та свободи масової інформації.

Питання про наявність права на доступ до інформації відповідно до Статті 19 розглядалось ООН тільки з 1993 року, коли була затверджена посада Спеціального доповідача з питань сприяння й захисту права на свободу думок та їх вираження. Доповідач звернув увагу на те, що свобода інформації не має сенсу, якщо людям буде відмовлено в доступі до інформації. Доступ до інформації є невід'ємною частиною демократичного способу життя. У своєму звіті в 1998 році, доповідач розглянув право на доступ до інформації як окреме право, а не лише як складову свободи висловлювання. У цьому звіті та в подальших звітах, таких як 1999, 2000, 2004, 2005 роки, держави нагадували про свою зобов'язаність забезпечувати право своїх громадян на доступ до інформації, якою володіють органи влади.

Крім визнання права на доступ до інформації, 1998 рік є важливим із-за того, що тоді ООН прийняла Конвенцію ООН «Про доступ до інформації, участь громадськості в прийнятті рішень та доступ до суду у справах, пов'язаних із довкіллям». Ця Конвенція була ухвалена в Ааргусі (Данія) 25 червня 1998 року.

Можливо, виникає питання: чи дійсно міжнародна спільнота стала усвідомлювати важливість права на доступ до інформації лише у 90-х роках минулого століття? Звісно, це не так. Вперше питання доступу до інформації на наднаціональному рівні було порушено на обговоренні Ради Європи з 21 по 23 вересня 1976 року в місті Грац, де проводився колоквиум на тему: «Свобода інформації — обов'язок державних органів забезпечувати доступ до інформації». Враховуючи цю рекомендацію, Комітет Міністрів Ради Європи ухвалив рекомендацію Rec(81)19E «Про доступ до інформації, що перебуває в розпорядженні державних органів» в 1981 році, а у 2002 році Комітет Міністрів Ради Європи схвалив нову розширену рекомендацію Rec(2002)2 «Про доступ до офіційних документів».

Остаточним визнанням права на доступ до інформації європейською спільнотою стало прийняття Конвенції Ради Європи про доступ до офіційних документів (CETS № 205), яка була доступна для підписання у червні 2009 року. Ця Конвенція є першою у світі юридично обов'язковою для держав-учасниць багатосторонньою міжнародною угодою з цього питання.

Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів, також відома як Конвенція Тромсе, набула чинності з 1 грудня 2023 року. Десятою ратифікацією Конвенції, яка відбулася 20 травня 2023 року в Україні Верховною Радою, цей міжнародно-правовий інструмент, що визначає право на доступ до офіційних документів, набув чинності для 10 країн, які її ратифікували. Поза Україною, ці країни включають Швецію, Боснію і Герцеговину, Естонію, Фінляндію, Норвегію, Молдову, Хорватію, Чорногорію, Угорщину і Литву.

Ця Конвенція встановлює мінімальні стандарти для справедливої обробки запитів на доступ до офіційних документів, і включає зобов'язання держави забезпечити належний доступ до ефективного та незалежного механізму перегляду рішень, у випадку відмови в наданні доступу. Конвенція передбачає, що загалом офіційні документи мають бути доступними громадськості і можуть обмежуватися лише в інтересах захисту інших прав та законних інтересів.

Отже, протягом останніх років приймалися міжнародно-правові документи, які визнають право на доступ до інформації як одне з фундаментальних прав людини. Представники ООН, Ради Європи та ОБСЄ у своїх звітах наголошують, що право на доступ до інформації є ключовим чинником для участі громадян у прийнятті

державних рішень, сприяє розвитку демократії і є важливим інструментом в боротьбі з корупцією.

Серед основних міжнародних документів, які встановлюють стандарти права на доступ до публічної інформації, на сьогодні входять:

- 1) Угода Ради Європи щодо доступу до офіційних документів від 18 червня 2009 року.
- 2) Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя в питаннях, пов'язаних із довкіллям (підписана Україною за Законом № 832-XIV від 6 липня 1999 року).
- 3) Принципи Йоганнесбурзького засідання: національна безпека, свобода висловлювань і доступ до інформації.
- 4) Документи міжнародної організації «Артикль 19» (Article 19), включаючи «Право громадськості на інформацію: принципи законодавства про свободу інформації» та «Модельний закон про свободу інформації».
- 5) Рекомендація Rec (2002) 2 Комітету Міністрів Ради Європи від 21 лютого 2002 року щодо доступу до офіційних документів.
- 6) Рекомендація № R (81) 19 Комітету Міністрів Ради Європи від 25 листопада 1981 року щодо доступу до інформації, якою володіють державні органи.
- 7) Рекомендація № 854 (1979) Парламентської Асамблеї Ради Європи про доступ громадськості до інформації, що перебуває в розпорядженні державних органів, і про свободу інформації.
- 8) Резолюція № 1165 (1998 р.) Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо права на недоторканість приватного життя.
- 9) Практика Європейського суду з прав людини.
Згідно із зазначеними міжнародними документами, ключовими міжнародними стандартами у сфері права на доступ до інформації є:
 - 1) Принцип максимальної відкритості, який передбачає, що уся інформація про публічні органи доступна громадськості, за винятком випадків, передбачених законом.
 - 2) Обмеження доступу до інформації повинно бути обґрунтованим та контрольованим згідно з «трискладовим тестом», включаючи обов'язок, що інформація повинна мати відношення до законної мети, передбаченої законом; розкриття інформації повинно створювати значні ризики для вказаної законної мети; вага можливої шкоди вказаній меті повинна переважати загальний інтерес до отримання інформації.
 - 3) Інформація про публічну особу має бути менш обмеженою, ніж інформація про приватну особу.
 - 4) Процедура доступу до інформації повинна бути чітко визначеною, а строк надання інформації за запитом — коротким.
 - 5) Право на доступ до інформації охоплює не лише інформацію, якою володіють органи державної влади та місцевого самоврядування, а й інформацію, що належить приватним організаціям, якщо її розкриття зменшить ризик завдання шкоди суттєвим суспільним інтересам.
 - 6) Наявність спеціального позасудового механізму захисту права на доступ до інформації, такого як інформаційний уповноважений.
 - 7) Захист прав «викривачів» (“whistleblowers”).

Саме тому існує нерозривний зв'язок між дотриманням права на доступ до інформації та якістю законодавства в цій галузі. Прийняття спеціальних законодавчих гарантій щодо права на доступ до інформації істотно покращує ситуацію щодо забезпечення цього права.

А. Карпюк

ЦИФРОВИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

А. Карпюк

DIGITAL DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES OF THE VOLYN REGION

Сьогодні в Україні підвищення ефективності роботи територіальних громад відбувається із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій. Їх впровадження сприяє прозорості діяльності територіальних громад, покращує процес взаємодії влади і громади, а також активізує залучення місцевих жителів до роботи самостійних адміністративно-територіальних одиниць.

Головним органом у системі центральних органів виконавчої влади України, який формує та займається реалізацією державної політики у сферах цифровізації, цифрового розвитку, електронного урядування та електронної демократії тощо, є Міністерство цифрової трансформації України.

Цифровізація регіонів залишається пріоритетним напрямком розвитку держави. Підвищення якості та забезпечення доступності для населення послуг, що надаються органами державної влади й органами місцевого самоврядування, незалежно від місця проживання, зокрема на засадах цифровізації, є пріоритетами регіонального розвитку на період до 2027 р.

Реалізацією державної політики у сфері цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та демократії, надання електронних та адміністративних послуг та ін. у Волинській області займається Відділ цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації Волинської обласної державної адміністрації. Відділ підпорядкований, підзвітний, підконтрольний голові обласної державної адміністрації, а також підзвітний і підконтрольний Міністерству цифрової трансформації України та заступникові голови Волинської обласної державної адміністрації з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації. Серед основних завдань Відділу цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації Волинської обласної державної адміністрації — забезпечення формування та виконання завдань регіональної програми інформатизації як складової Національної програми інформатизації, координації роботи структурних підрозділів обласної держадміністрації, районних держадміністрацій та органів місцевого самоврядування з питань цифрового розвитку, цифровізації, електронного урядування, електронних комунікацій, розвитку надання електронних та адміністративних послуг, аналізу стану і тенденцій розвитку сфери зв'язку в регіоні; проведення моніторингу у сфері цифрового розвитку, якості надання електронних та адміністративних послуг, відкритих даних на території області. Відділ долучається до підготовки заходів щодо регіонального цифрового розвитку, розробляє проєкт регіональної програми інформатизації, а також проєкти регіональних програм з питань, що належать до компетенції відділу, та інше.

Задля подальшого розвитку ІТ-сфери Волинською областю була затверджена регіональна програма інформатизації на 2023–2025 роки. У цьому документі передбачені заходи з розвитку бренду регіону та проектного офісу “Digital Volyn”; розробка платформи регіонального маркетплейсу крафтової продукції від виробників усіх територіальних громад області; реалізація інструменту візуалізації відкритих даних «Волинь в цифрах»; утворення центру підтримки для підприємців «Дія. Бізнес»; створення та запровадження електронної програми для транспорту, який рухається між населеними пунктами, а також розробка розумних зупинок “Smart Bus”; реалізація науково-технологічного парку в області. Пріоритетними аспектами цієї програми визначають забезпечення безперешкодного доступу до послуг онлайн та сервісів усім мешканцям Волині, покращення навичок та вмінь громадян у цифровій сфері, підтримка та пришвидшення процесу цифровізації в області задля комфортного життя та запровадження системи безпечного регіону. Регіональною програмою інформатизації передбачено більше 50 завдань та заходів, які мають на меті стимуляцію розвитку відкритого інформаційного суспільства у територіальних громадах області, а також покращення рівня життя населення в умовах воєнного стану.

Значна кількість територіальних громад Волинської області самостійно розробили власні концепції та програми цифрового розвитку. Станом на жовтень 2023 р. 13 громад області затвердили програми інформатизації, а ще 6 громад розробили проекти програм та працюють над їх погодженням і затвердженням. Не можна про абсолютну реалізацію цих програм, проте вони допомагають виокремити пріоритетні напрями ефективної роботи на місцях.

У листопаді 2022 р. на Волині відкрився «Офіс впровадження цифрових рішень “Digital Volyn”», діяльність якого має на меті підтримати цифрову трансформацію регіону та підвищити спроможність органів державної влади, місцевого самоврядування у плануванні та впровадженні цифрових перетворень на місцях. Проєкт реалізується ВОГО «Асоціація регіонального розвитку» у партнерстві з Волинською обласною військовою адміністрацією за підтримки Міністерства цифрової трансформації України, програми EGAP, що впроваджується Фондом Східна Європа за підтримки Швейцарії. У цьому проєкті розкриваються перші цифрові історії, які створені в спільноті громад Волині. Така діяльність сприяє налагодження діалогу про цифрову трансформацію, цифрову культуру, проекти та послуги, які роблять зручним та комфортним життя мешканців територіальних громад. У рамках проєкту також передбачено обмін досвідом про цифрові послуги, які уже впроваджені в громадах, або які заплановані.

У рамках тижня регіональної цифрової трансформації “Digital Regions Week” у листопаді 2022 р. у Луцьку відбувся форум «Digital Volyn: цифрові громади» Мета форуму — обговорення основних напрямів діяльності Міністерства цифрової трансформації України в підтримці цифровізації територіальних громад та їх історії успіху, міжнародну співпрацю та подальшу взаємодію громад з державними органами, неурядовими організаціями, ІТ-бізнесом та закладами вищої освіти. 20–21 березня 2023 р. у м. Львові відбувся Форум цифрових громад, до роботи якого долучилось 105 представників цільових громад Вінницької, Волинської, Одеської, Чернігівської, Дніпропетровської та Луганської областей.

Важливим для розвитку загалом України та окремо її регіонів є дослідження рівня цифрового розвитку в органах місцевого самоврядування, а також аналіз цифрової компетентності жителів громади. 14 липня 2023 р. Міністерство цифрової трансформації України спільно з Фондом Східна Європа та Deloitte презентували Індекс цифрової трансформації громад. До цього проєкту долучаються територіальні громади Волинської області.

Таким чином, цифрова трансформація суспільства впливає на діяльність територіальних громад, підвищуючи їх конкурентоспроможність та покращуючи якість життя місцевих жителів. Цифрова спроможність територіальних громад Волинської області дозволяє результативно організувати свою роботу, ефективно приймати управлінські рішення, обмінюватись документами, відкривати цифрові простори, формувати зворотній зв'язок з громадянами, надавати адміністративні послуги за короткий час або ж у віддаленому режимі.

О. Вдовіна

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ОСВІТЬОГО ПРОСТОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

O. Vdovina

DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL SPACE DURING WARTIME

Актуальним і перспективним напрямом розвитку вітчизняної системи освіти є її цифровізація. Цифровізація освіти — впровадження в освітній процес на всіх рівнях сучасних інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій з метою розвитку у здобувачів освіти навичок XXI століття (аналізу достовірності отримуваної інформації, застосування критичного мислення), максимального використання в навчальних цілях різноманітного мультимедійного контенту, інтенсифікація освітнього процесу в результаті застосування інтерактивних методів навчання. Закон України «Про Національну програму інформатизації» визначає цифрову технологію як «сукупність систематизованих правових, науково-технічних, організаційних рішень, спрямованих на застосування комп'ютерної та іншої електронно-обчислювальної техніки, програмного забезпечення та інших засобів для зменшення участі користувача інформаційно-комунікаційних систем і засобів інформатизації під час збирання, приймання, обробки, передавання інформації чи трудомісткості виконуваних операцій». У Концепції цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року зазначено, що «Сьогоднішня система освіти і науки має зазнати докорінних цифрових змін та відповідати світовим тенденціям цифрового розвитку для успішної реалізації кожною людиною свого потенціалу».

Нині освітній процес у нашій країні відбувається під звуки сирен, часто під звуки обстрілів. Дехто взагалі втратив можливість навчатися. Повномасштабна військова агресія РФ проти України спричинила запровадження воєнного стану, принесла масштабні руйнування, вимушене внутрішнє переміщення учасників освітнього процесу, їх виїзд за кордон, знищення українських освітян на тимчасово окупованих територіях, навчання в умовах блекауту та колосальний психологічний тиск.

Відповідно до чинного законодавства воєнний стан — це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії

чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

В умовах воєнного стану велика кількість закладів вищої освіти змушена працювати в дистанційному (онлайн) або змішаному форматах, тому електронні інструменти, платформи дистанційного навчання, хмарні сервіси не лише надають учасникам освітнього процесу доступ до освітніх ресурсів (матеріалів), але й впливають на підтримку та покращення якості освіти. Дослідження реалізації освітнього процесу в зазначених умовах, на нашу думку, має ряд особливостей, зокрема:

- заборона або обмеження доступу до Інтернету і технологій (на воєнний період можуть бути введені обмеження на доступ до Всесвітньої Мережі та інших цифрових ресурсів у певних районах або для певних груп населення з метою забезпечення безпеки та зменшення можливостей ворога для кібератак. Це водночас може ускладнити проведення дистанційного навчання та доступ до навчальних ресурсів);
- безпека даних і кібербезпека (кібератаки можуть бути значущими загрозами, саме тому освітні установи повинні зосередити увагу на захисті даних та забезпеченні кібербезпеки. Важливо розробити ефективні стратегії та заходи для запобігання кібератакам на освітні ресурси закладів вищої освіти);
- опанування навичок цифрової грамотності (у воєнних умовах важливо розвивати навички цифрової грамотності, щоб студенти могли ефективно користуватися цифровими технологіями для навчання та комунікації);
- перехід на дистанційний формат освіти (завдяки цифровим технологіям можна реалізувати систему дистанційного навчання, що дозволяє студентам продовжувати освіту, навіть якщо фізична присутність в навчальних закладах обмежена. Онлайн-курси, вебінари, відеоконференції — важливі інструменти у таких умовах);
- підтримка психологічного здоров'я (воєнний стан може мати серйозний вплив на психологічне здоров'я як здобувачів освіти, так і науково-педагогічних працівників. Важливим є забезпечення доступу до психологічної підтримки та ресурсів для управління стресом і тривожністю).

Характеризуючи сучасне різноманіття цифрових технологій, що можуть бути використані в освітньому просторі, доцільно розділити їх на групи, виокремивши найбільш затребувані, популярні та поліфункціональні:

1. Онлайн-платформи для навчання:

- Moodle (дозволяє створювати онлайн-курси з завданнями, тестами та форумами для дискусій);
- Coursera та edX (надають можливість доступу до курсів від провідних університетів та коледжів з усього світу);

- Prometheus (платформа онлайн-освіти, розроблена спільно з лекторами та представниками приватних і державних компаній, яка містить великий обсяг онлайн-курсів з найбільш популярних і затребуваних суспільством тем).

2. Відеолекції і відеоконференції:

- Zoom та Microsoft Teams (проведення віддалених уроків та вебінарів).
- YouTube та Vimeo (можуть бути використані для завантаження відеоуроків і лекцій, створення каналів для розміщення відео- та аудіозаписів освітнього змісту).

3. Адаптивні програми для навчання:

- Khan Academy (надає індивідуалізовані завдання та навчання у математиці та науці);
- Duolingo (мовний тренажер, що допомагає вивчати іноземні мови за допомогою інтерактивних вправ та тестів).

4. Віртуальна реальність (VR) і розширена реальність (AR):

- Google Expeditions (відкриває можливості для науково-педагогічних працівників створювати віртуальні екскурсії для навчання історії, науки тощо);
- Microsoft HoloLens (використовує AR для створення інтерактивних навчальних додатків).

5. Штучний інтелект (AI) та аналітика даних:

- IBM Watson (використовується для створення персоналізованих рекомендацій для студентів);
- Learning Analytics (допомагає аналізувати дані про успішність студентів та оптимізувати навчальні програми).

6. Мобільні додатки для навчання:

- Quizlet (дозволяє створювати та вивчати набори карток з питаннями та відповідями);
- Rosetta Stone (надає можливість вивчати іноземні мови на мобільних пристроях).

Отже, в умовах воєнного стану цифрові технології можуть використовуватись не лише в освітньому просторі, а й у сфері медицини, комунікацій, розвідки, кіберзахисту тощо. Окрім того, надзвичайно важливим, на нашу думку, є розроблення дорожньої карти, плану і стратегії реалізації цифровізації освітнього простору для забезпечення доступу до навчальних матеріалів (електронних навчально-методичних комплексів) усіх учасників освітнього процесу, з урахуванням обмежень і загроз, пов'язаних з конфліктом. Такі заходи допоможуть забезпечити безперервність освіти й підтримку освітньо-педагогічного процесу навіть у надзвичайних ситуаціях.

В. Брусенцев

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА НЕЙРОМЕРЕЖІ

V. Brusentsev

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND NEURAL NETWORKS

Штучний інтелект (далі — ШІ) — це галузь інформатики, яка вивчає створення програм і систем, які можуть демонструвати імітацію інтелекту, розуміння, розмову, прийняття рішень і навчання. ШІ містить різноманітні підходи, включаючи символічний ШІ (використання символів і логічних операцій), а також підхід, який

базується на нейромережах (коннекціоністичний ШІ). Застосування ШІ включають в себе розпізнавання мови, обробку природної мови, машинне бачення, системи рекомендацій, автономних роботів і багато іншого.

Нейромережі — це математичні моделі, які інспіровані біологічною нейронною системою і використовуються для обробки інформації та вирішення завдань у багатьох сферах. Нейромережі складаються з штучних нейронів, які об'єднуються в шари. Інформація передається через зв'язки між нейронами, що мають ваги. Нейрони обчислюють ваговані суми вхідних сигналів та використовують функцію активації для генерації вихідного сигналу. Нейромережі використовуються в багатьох завданнях машинного навчання, таких як класифікація, регресія, обробка зображень, обробка природної мови, рекомендації тощо.

Однією з найпопулярніших архітектур нейромереж є глибокі нейромережі (глибоке навчання), такі як згорткові нейромережі (CNN) для зображень та рекурентні нейромережі (RNN) для послідовних даних. Глибокі нейромережі дозволяють вирішувати складні завдання завдяки великій кількості шарів і параметрів.

Штучний інтелект і нейромережі знаходять все більше застосувань у різних галузях, від медицини до автомобільної промисловості, і вони продовжують розвиватися завдяки дослідженням та новим технологіям.

Останнім часом набули поширення засоби ШІ, а саме нейромережі, які мають різні сфери застосування для виконання різних завдань. Багато популярних нейромереж мають інтерфейс вебсервісу або телеграм-боту. Слід виділити декілька категорій за призначенням цих нейромереж та самі вебсервіси/телеграм-боти:

1. Для написання текстів: Copymonkey, ChatGPT, @neuro_network_bot Writesonic.
2. Для створення зображення: Midjourney, @kandinsky21_bot, Canva, Playground AI, Autodraw (створює малюнки на основі каракулів).
3. Для редагування зображень: Colorize (розфарбовує чорно-біле фото), Clipping Magic (видаляє фон), Icons8 AI Image Upscaler (покрщує якість фото), Watermark Remover (знаходить водяний знак та видаляє його).
4. Для створення та редагування музики: Melobytes, Aiva, Imaginary Soundscape (створює мелодію за картинкою), Adobe Speech Enhance (очищує звук від шумів).
5. Для створення відео: Runway (додає круті ефекти на відео, вирізає фон, функції для роботи з фото), D-id.com, Visper (заданий персонаж оголошує потрібний вам текст), Pictory, Fliki (створюють відео за заданим сценарієм).
6. Для створення логотипів: Looka, Namelix.

Більшість із цих сервісів має функцію реєстрації через електронну пошту скриню Google, що дозволяє в майбутньому авторизуватися через google-акаунт та використовувати можливості сервісу. Опції кожного сервісу обмежені і мають як безкоштовний інструментарій, так і платний, також є можливість ознайомитись з демонстрацією користування обраним сервісом або користувач має декілька спроб чи обмеження за часом у безкоштовному сервісі.

Майбутнє нейромереж є доволі перспективним і пов'язане з безліччю можливостей. Можна означити кілька основних напрямків розвитку:

- заглиблення в глибоке навчання;
- поєднання з іншими технологіями;
- додаткові галузі застосування;

- розширення в напрямку малих інтегрованих систем;
- етичні питання та регулювання;
- автоматизація робочих процесів.

Загалом нейромережі — це ключова технологія, що формує майбутнє, і вони продовжують розвиватися, надаючи нові можливості та вирішуючи складні завдання в різних сферах життя. Використання нейромереж має безмежні перспективи в багатьох галузях, і ця технологія надає можливості для значного покращення ефективності, якості та автоматизації великої кількості процесів, що дозволять прискорити їх та зберегти час.

I. Побіженко

ВИКОРИСТАННЯ CHAT GPT ДЛЯ ПІДТРИМКИ ВИКЛАДАЧІВ У ЗВО: ЗАСТОСУВАННЯ ТА ПЕРЕВАГИ

I. Pobizhenko

USING CHAT GPT FOR TEACHER SUPPORT IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS: APPLICATION AND BENEFITS

З початку 2022 року, у контексті воєнної ситуації з Росією, в Україні було помічено виникнення нового інструменту в освітньому процесі — Chat GPT. Він став доступним для викладачів та студентів, відкривши широкі можливості для покращення навчального процесу. Пропонуємо докладний аналіз використання Chat GPT та висвітлення його переваг для викладачів у закладах вищої освіти (далі — ЗВО).

Викладач і штучний інтелект:

Перед нами стоїть порівняння двох ключових фігур у навчанні. Викладач здатен збирати та аналізувати інформацію, проводити дослідження, навчати, створювати навчальний зміст, перевіряти результати навчання та надавати поради. Він постійно вдосконалюється завдяки новим курсам і стажуванню.

Переваги Chat GPT:

Chat GPT, як інструмент, має власні сильні сторони. Він здатен збирати і аналізувати інформацію з різних джерел, має доступ до результатів безлічі джерел та може генерувати індивідуальні освітні шляхи з урахуванням побажань і обмежень студентів. Chat GPT може бути використаний для прогнозування результатів навчання та пропонування різних ролей, щоб стимулювати краще розуміння матеріалу.

Запити до Chat GPT:

Для успішного використання Chat GPT у навчанні важливо враховувати кілька ключових аспектів. Визначення тону повідомлення, використання аналогій, вибір аудиторії, надання прикладів та вказівки для формату запиту — це всі важливі аспекти взаємодії з цим інструментом. Також важливо визначити мету запиту, врахувати контекст, ключові слова, обмеження та терміни подій. Від інструменту можна вимагати важливі аспекти, такі як пояснення ситуацій з різних сторін, цитати відомих людей та послідовність дій для вирішення конкретних завдань.

Розширені можливості:

Крім текстової взаємодії, Chat GPT може бути використаний в поєднанні з іншими інструментами, такими як Plant UML та Mermaid, для створення блок-схем

і діаграм, спрощуючи процес розробки методичних матеріалів та програм. Засоби цього інтелектуального агента можуть також бути використані для створення різних видів тестів, на основі матеріалів лекцій.

Отже, використання Chat GPT в освіті у ЗВО може покращити навчальний процес, забезпечити доступ до різноманітних інформаційних ресурсів та індивідуальний підхід до навчання. Правильне використання цього інструменту може значно підвищити якість освіти в Україні. Викладачі та студенти повинні навчитися користуватися Chat GPT із розумінням його можливостей та обмежень, щоб максимально використовувати його потенціал для поліпшення якості навчання та підготовки молодого покоління.

О. Шемаєв

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ГРОМАДСЬКОМУ ЗДОРОВ'І

O. Shemaiev

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN PUBLIC HEALTH

Без ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій (далі — ІКТ) сучасна система охорони здоров'я позбавлена можливості належного функціонування. Актуальність дослідження ІКТ у громадському здоров'ї пов'язана із необхідністю покращення доступу до медичної інформації, консультацій та послуг у сфері здоров'я. Упровадження й поширення електронних медичних записів, телемедицини та інших інформаційно-комунікаційних технологій може значно покращити ефективність медичної практики. Лікарі мають можливість швидше отримувати доступ до інформації про пацієнтів, здійснювати профілактичні заходи, визначати діагнози та надавати необхідне лікування. Окрім цього, за допомогою ІКТ здійснюються аналіз та оцінка програм громадського здоров'я, моніторинг і контроль захворювань, збереження даних про вакцинацію тощо. Важливе значення ІКТ мають щодо різноманітних кризових та надзвичайних ситуацій, допомагають урядам і громадським організаціям удосконалити ефективність своєї діяльності, сприяють здійсненню глобальної співпраці, обміну даними та знаннями між країнами для подолання загроз громадського здоров'я. Слід відзначити, що загальнодоступна інформація про стан здоров'я сприяє підвищенню рівня освіченості суспільства в питаннях здоров'я, що має вирішальне значення для промоції здоров'я населення та запобігання захворюванням.

До найбільш поширених способів використання ІКТ у сфері громадського здоров'я належать:

1. Електронна медична документація, що передбачає зберігання в цифровому форматі медичних записів, історій хвороб, рецептів, результатів досліджень та іншої інформації. Такий спосіб ведення медичної документації суттєво вдосконалює доступ до медичної інформації, надання медичної допомоги та прийняття управлінських рішень. Водночас електронні системи медичного документообігу мають вбудовані контролю та перевірки, які допомагають уникнути помилок у призначеннях ліків та у записах. Ведення медичної документації у цифровому форматі дозволяє ефективніше використовувати час медичних працівників та ресурси медичних закладів. Створення відповідних баз даних дозволяє використовувати їх для аналізу

та дослідження громадського здоров'я, моніторингу епідемій, визначення трендів у медицині. Деякі системи електронних медичних документів надають пацієнтам можливість переглядати свої медичні записи й бути більш інформованими про своє здоров'я.

2. Телемедицина, що використовується для надання медичної допомоги та комунікації між лікарями, пацієнтами та іншими медичними фахівцями на відстані за допомогою технологій зв'язку. Вона дозволяє оптимізувати використання часу та ресурсів, надає можливість пацієнтам та лікарям отримувати доступ до спеціалістів у різних галузях медицини, навіть якщо вони знаходяться в інших географічних регіонах, здійснювати віддалений моніторинг стану пацієнтів з хронічними проблемами, такими як цукровий діабет чи серцеві захворювання.

3. Системи моніторингу захворювань, що використовуються для збирання та аналізу даних, їх обміну між країнами та міжнародними організаціями, для інформування громадськості, для моделювання та прогнозування, а також для розвитку та зміцнення громадського здоров'я, упередження епідемій і прийняття обґрунтованих рішень.

4. Мобільні додатки для здоров'я, які допомагають зробити медичну інформацію доступною, покращують самостійний контроль над здоров'ям та сприяють здоровому способу життя.

5. Спільноти в соціальних мережах, що сприяють поширенню інформації про здоров'я та підвищенню свідомості населення щодо зміцнення громадського здоров'я через обмін знаннями про профілактичні заходи, залучення до програм та ініціатив, підтримку користувачів.

6. Геолокаційні технології, які допомагають швидкому реагуванню на спалахи та вчасному виділенню ресурсів для контролю захворювань, дозволяють організаціям охорони здоров'я відстежувати розподіл захворювань й епідемій за місцем їх поширення, можуть надсилати користувачам та зацікавленим особам важливу інформацію за місцем їх знаходження, дозволяють створити мапи ризику та безпеки.

Таким чином, використання ІКТ у галузі громадського здоров'я має великий потенціал для поліпшення якості надання медичних послуг, модернізації системи охорони здоров'я та зміцнення громадського здоров'я загалом.

A. Shelestova

AI CAPABILITIES FOR VIDEO CONTENT CREATING: ELAI.IO

A. Шелестова

МОЖЛИВОСТІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ (ШІ) ДЛЯ СТВОРЕННЯ ВІДЕОКОНТЕНТУ: РІШЕННЯ ELAI.IO

Elai.io's solution falls within the realms of Computer Vision and artificial intelligence (AI). The primary goal of the startup is to create video content and realistic video avatars.

The startup founders are among the first in the market to integrate GPT-3 into their solution, providing users with the capability to generate videos directly from a given topic (rather than from text).

Additionally, with Elai.io's solution, you can generate videos from blog posts and articles. To do this, you simply need to insert a link to the article or blog post into the

service. The solution then parses the page and creates a video based on the content of that page. This way, the avatar can narrate the information contained in these articles.

Essentially, Elai.io is a video editor designed for those who need to quickly and easily create videos with a virtual spokesperson who can deliver voice messages using voice cloning technology.

Here's how it works:

1. Text is generated using GPT-3, which the virtual spokesperson will voice.
2. Users can choose from existing image templates or create their own.
3. The text generated by the neural network is automatically inserted into the template, adding titles, headers, and the script that the virtual spokesperson will speak.
4. Additional features like animations, images, music, and other elements can be added separately.
5. A video presentation is created (the video featuring the virtual spokesperson is recorded in a studio with professional lighting and equipment).

Additionally, the startup funders have also introduced a selfie-avatar option, which is created from video footage captured on a phone. You can generate videos with your own avatar, your own voice, or personalized video messages in one of 75 languages.

The primary use case for Elai.io is in education, specifically in creating educational training materials, mostly for large companies. Some of their clients already include Sigma Software, MacPaw, Spring Apps, Beiersdorf, Cefla, and Newcastle University. In addition to education, their solution is used for marketing and product videos for any product and for personalized video messages.

The platform's capabilities include:

1. Video Creation: Elai.io allows users to generate videos with virtual avatars quickly and easily.
2. Voice Cloning: Users can clone their own voices, allowing avatars to narrate content in a personalized way.
3. Text-to-Speech Generation: GPT-3 is used to generate text that the avatars will speak.
4. Customization: Users can choose from a variety of avatars, templates, and styles to tailor videos to their specific needs.
5. Multilingual Support: The platform supports over 75 languages, enabling content creation for a global audience.
6. Content Import: Users can generate videos directly from URLs, blog posts, and articles, making it convenient for repurposing existing content.
7. Media Enhancement: Users can enrich their videos with animations, images, music, and other elements to make them more engaging.
8. Educational Content: Elai.io is well-suited for creating educational and training materials, which is a significant use case.
9. Emotion and Gesture Integration: Future plans include adding more emotions and a wider range of gestures to avatars for enhanced expressiveness.
10. Investment in R&D: The startup intends to invest in research and development to continuously improve and expand its platform.
11. Marketing and Sales: Part of the investment will go towards strengthening marketing and sales efforts to expand the user base and market reach.

Present Elai.io's features are:

1. Over 80 top-notch avatars are available. Elai's wide range of video presenters and AI avatars empowers users to produce high-quality and captivating video content effectively.
2. Support for more than 75 languages. Elai.io simplifies the process of localization, expanding the reach of your videos to unexpected audiences.
3. A selection of over 450 voices. Elai offers a diverse array of voices tailored to various content and audience preferences. Users can choose from a variety of accents, languages, tones, and styles.
4. Video creation from a prompt. Users can enter a topic, and the platform's AI generates text that can be reviewed, enhanced, and automatically transformed into video scenes.
5. Voice replication. Users can replicate their own voice to bring their ideas to life. It is possible simply input a speech text, and the Avatar will narrate it in your voice.
6. Converting presentations into videos. Elai streamlines the transformation of presentations into captivating videos with customizable avatars, dynamic animations, and various voice and language options.
7. Video generation from URLs. If users are looking to save time and effort when creating videos, using Elai, which can generate videos from URLs, is an excellent choice.
8. Custom avatars. Elai offers four distinct avatar types: selfie, studio, photo, and animated mascot. Users can choose the one that best suits their needs.
9. AI script composition. Craft compelling and engaging video scripts with Elai powerful text editor enhanced by GPT. The tool makes it simple to create scripts that captivate your audience.
10. Professional video templates. The video editor includes a diverse range of professional templates in different categories to help you produce high-quality videos quickly.
11. Scalable personalization. Users can create personalized video messages at scale using Elai.io's builder and API. Incorporate variables and custom graphics to make their message and video greeting truly personal.
12. Brand kit integration. Elai enables users to incorporate their brand elements, such as logos and colors, into videos for a consistent visual identity.
13. Screen recording. It allows users easily capture their computer screen and add it to their video. This feature enables the creation of professional-looking tutorials, demos, and presentations with ease.
14. Media library. It allows enhance users' videos with captivating media elements and music to enhance the visual and auditory appeal of users' content.
15. Streamlined collaboration. Elai's AI video creation platform offers a robust collaboration feature designed specifically for creating outstanding AI videos.

These capabilities make Elai.io a versatile platform for content creation, particularly in the education and training sector, as well as for marketing and personalized messages.

In the next stage of development, the startup plans to enhance the avatar with more emotions and a variety of gestures. Currently, the startup is preparing to secure investments within a seed round, which will be directed towards research and development, particularly in the development of avatars, including their gestures and emotions. A portion of the funds will also be allocated to strengthening marketing and sales efforts.

O. Novikov, D. Nienova

**ADVANTAGES OF USING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES
FOR LEARNING FOREIGN LANGUAGES FOR PROFESSIONAL PURPOSES
IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN UKRAINE**

О. Новіков, Д. Нєнова

**ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

In the contemporary realm of higher education in Ukraine, the assimilation of Information and Communication Technologies (shortly, ICT) with learning foreign languages has ushered in a profound transformation in language education. This convergence of technology and pedagogy holds immense promise in cultivating foreign language proficiency, particularly for professional purposes. The purpose of the presented material is to observe the intricate web of information and communication technologies that define the global socio-cultural space, with a specific focus on their application within the context of Ukrainian higher education. To fulfil this aim, various case studies of the use of technology and digitalisation in the learning process are examined. It undertakes an analysis of the advantages that accrue from using ICT for the acquisition of foreign language skills requisite for professional endeavours. To analyse the existing advantages, it is proposed to divide this issue into structures that characterise the implementation of technologies into the process of education and their impact on education development.

The first proposed structure is the accessibility and availability of online resources for students. Information accessibility and online resources have become essential in the pursuit of foreign language proficiency for professional purposes. Moreover, the advent of technology has expanded access to information like never before. In Ukraine, higher education institutions have embraced this transformation, offering students a digital gateway to different linguistic materials. Therefore, the role of accessibility cannot be overstated, as it empowers students with the ability to tap into a vast repository of authentic language content. For instance, universities provide their students with access to online libraries which contain documentation, syllabuses, and methodological support that help students refresh and broaden their knowledge. Consequently, online resources have revolutionised language learning in universities. Students can now access a wealth of resources at their fingertips, including e-books, language learning apps, and multimedia content. The availability and convenience of these materials are particularly beneficial for students who must balance their academic pursuits with work or other responsibilities. Moreover, the shift from traditional physical textbooks and workbooks to digital resources also presents a cost-effective solution. Online resources are often available free of charge or at a fraction of the cost of printed materials. The scientific publications of educators, which are openly available in such online resources, as Scopus, Google Academy, and Research Gates, play an essential role in this issue, they allow not only to provide free high-quality resources for language learning but also to create productive conditions for the cooperation of teachers and learners from different universities in order to extend already existing bases. This not only lightens the financial burden on students but also expands access to a broader range of learners, making professional language education more inclusive.

The next structure is interactivity, which plays an impactful role in education. Contemporary technologies also bring a new dimension by fostering interactivity. Traditional language learning methods, which often relied on passive absorption of content, have given way to interactive platforms and applications. These innovative platforms and tools encourage students to actively participate in their language process. Through interactive language learning software, students engage in dynamic exercises, virtual dialogues, and interactive quizzes. These activities prompt students to apply what they've learned in real-world scenarios, thus deepening their comprehension of the language. In accordance with the data presented in April 2022 by the Ministry of Education and Science of Ukraine, the most useable and most commonly used platforms for education in Ukraine include Coursers.org, Prometheus (Ukrainian), Duolingo, materials presented by the British Council, video materials of educators in open-source YouTube, and quiz platforms Kahoot! and Quizlet. Multimedia elements, gamified content, and other tools used in these platforms elevate interactivity, transforming the ordinary study process into an experience. Moreover, this cultivates active participation and stimulates higher-order thinking, developing problem-oriented and critical thinking.

The next one of the remarkable facets of ICT in the context of language learning is its capacity to connect students with native speakers and language experts worldwide. Through a range of online communication tools, language exchange platforms, and virtual classrooms, students have the opportunity to engage in real-time conversation with individuals fluent in the target language. Global communication, facilitated by technologies, holds immense significance for students pursuing foreign language proficiency. Moreover, in the case of full-distance education, there are lots of online AI-based resources that provide students with different topics to discuss, such as the online resource smalltalk2.me. Furthermore, these communication tools are not limited to just students. Ukrainian educators can also participate in international collaborations, enhancing their skills, knowledge, and teaching methods.

In organising the study process, not only resources and classes are needed, but also apps and platforms are used to summarise results and assess them. The adoption of online assessment tools in Ukrainian provides students with access to a wide variety of assessment resources, including quizzes, practice exams, and tests that adapt to individual learning progress. According to mon.gov.ua, in Ukraine, there are two most commonly used systems, namely Moodle and Google-related tools (such as Google Forms for testing and Google Classroom for course organisation). In the case of Moodle, the digitalisation of assessment and testing enables educators to offer immediate feedback, which is instrumental for students in understanding their strengths and areas that require improvement. Furthermore, the integration of these information portals into the assessment process enhances academic integrity. It reduces the potential for cheating or plagiarism by offering randomised questions, time constraints, and remote proctoring options.

In conditions of pandemic and war, the issue of organising distance learning became the most crucial in terms of education. In essence, flexibility in distance learning transcends barriers and ensures that language education is accessible and inclusive. According to the regulation of the Ministry of Education and Science of Ukraine on 22nd May 2022: distance learning in time of war empowers students to balance their academic pursuits with their professional and personal responsibilities, providing them with the flexibility to embark on their language learning journey without the constraints of time or place. This

adaptability is at the centre of modern language education, making it a transformative force in preparing students for professional language proficiency.

To sum up, the future of language education in Ukrainian higher institutions is about expanding access, leveraging cutting-edge technologies, embracing interactivity, empowering educators, and fostering an atmosphere of constant innovation. Through interactive platforms and multimedia elements, students actively engage in language learning, deepening their comprehension. Together, these elements create a dynamic and engaging language education environment that equips students to thrive in an increasingly interconnected global society, where linguistic versatility is a cornerstone of professional success.

Н. Думанський

ПОШУК НАУКОВИХ СТАТЕЙ У БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДАХ

N. Dumanskyi

SEARCH FOR SCIENTIFIC ARTICLES IN LIBRARY COLLECTIONS

Сучасний науковий світ переживає бурхливий розвиток, де інформаційна різноманітність стає найбільшою перевагою та водночас викликом. З розвитком нових технологій та збільшенням обсягу даних, науковці, студенти та викладачі зіштовхуються із завданням знаходження, відбору та використання наукових статей для покращення своїх досліджень і навчання. Актуальність теми цієї розвідки полягає в необхідності розуміти, як впоратися з цим завданням, і дізнатися про ефективні інструменти та підходи до пошуку наукових джерел у бібліотечних фондах.

Метою цього дослідження є аналіз методів та інструментів пошуку наукових статей у бібліотечних фондах з метою надання конкретних рекомендацій студентам і науковцям. Об'єкт — процес пошуку й відбору наукових джерел у бібліотечних фондах.

У контексті розгляду інструментів для пошуку наукових статей у бібліотечних фондах перш за все варто звернути увагу на бази даних та електронні каталоги бібліотек.

Сучасний доступ до наукових джерел складно уявити без використання баз даних та електронних каталогів бібліотек. Ці ресурси є важливим інструментом для пошуку наукових статей і публікацій. Однією з найпопулярніших баз даних для наукових досліджень є *PubMed*, спеціалізована в галузі медицини та науки про здоров'я. Інші, не менш важливі бази даних, включають *IEEE Xplore*, яка фокусується на інженерії та технологіях, *Scopus*, що охоплює широкий спектр наукових галузей, а також *Web of Science*, яка пропонує доступ до великої кількості рецензованих наукових журналів.

Окрім баз даних та електронних каталогів бібліотек, в Інтернеті існують спеціалізовані пошукові системи й онлайн-ресурси, які надають можливість знаходити наукові статті та журнали. Однією з найпопулярніших таких систем є *Google Scholar*, яка інтегрує багато наукових джерел. Також для пошуку наукових публікацій та досліджень може бути корисною *Microsoft Academic*. Не менш популярною є *Academia.edu* — платформа для обміну академічними дослідженнями. У ній налічується близько 47 млн робіт та 81 млн науковців, професіоналів та

студентів. Важливою ознакою цих інструментів є їхня здатність забезпечити повний текст наукових статей або посилання на них, що полегшує доступ до джерела і подальший аналіз.

Ще одним корисним інструментом є бібліотечні каталоги — це цінний ресурс для знаходження наукових статей та публікацій у бібліотечних фондах.

Ці інструменти дозволяють шукати матеріали за ключовими словами, авторами, назвами та іншими критеріями. Слід зазначити, що важливим є також уміння використовувати фільтри й параметри пошуку для точного обмеження результатів, а розуміння особливостей роботи бібліотечних каталогів сприяє знаходженню та отриманню необхідних наукових джерел.

Щодо параметрів, то одним із найважливіших аспектів успішного пошуку наукових джерел є вибір правильних ключових слів та фраз для пошуку. Це можуть бути терміни, що точно визначають тему, авторів або назву публікацій, конкретні роки, інституції тощо. Детальний аналіз тематики дослідження, яке шукається, та створення переліку ключових слів допомагають виконати точний й ефективний пошук наукових джерел.

Окрім використання ключових слів, багато баз даних та пошукових систем надають різні фільтри та параметри пошуку, які допомагають уточнити результати пошуку. Це може включати вибір типу наукових джерел (журнали, конференції, статті, книги тощо), фільтр за роками публікацій, а також можливість сортувати результати за релевантністю або датою. Використання цих фільтрів дозволяє швидше знайти кращі джерела.

Після отримання результатів пошуку важливо систематизувати та оцінити знайдені наукові статті, тобто визначити релевантність, авторитетність й актуальність кожного джерела. Критичний погляд на знайдені статті допомагає визначити, які з них найкраще відповідають встановленим потребам та критеріям для дослідження.

Важливо визначити, наскільки кожна наукова стаття відповідає темі, яка шукається, та завданням дослідження. Для цього першочергово аналізують анотацію й ключові слова кожної статті, а також визначають, чи містяться в ній результати, які цікавлять користувача.

Після аналізу результатів пошуку потрібно звернути увагу на авторитетність джерела, актуальність і релевантність інформації, а також наявність конкретних даних чи результатів дослідження, які можна використовувати у власному дослідженні.

Найбільш релевантні статті доцільно завантажити та зберегти в зручному форматі. Зазвичай використовують формат PDF. Також варто додати посилання (оформлене в одному з популярних форматах цитувань) на статтю. Збережені статті стануть основою для подальшого дослідження та використання в науковому або навчальному проекті.

У результаті дослідження алгоритму пошуку наукових статей можна сформулювати висновок, згідно з яким процес пошуку наукових статей у бібліотечних фондах є важливим та необхідним етапом будь-якого наукового дослідження або навчального проекту. Вибір правильних інструментів, стратегій пошуку й методів фільтрації допомагає отримати якісніші результати та зберегти час.

Для оптимізації процесу пошуку наукових ресурсів у бібліотечних фондах рекомендується:

- удосконалити навички роботи з відомими інструментами пошуку та вивчати нові;
- систематично оновлювати список ключових слів та фраз для пошуку;
- активно використовувати фільтри та параметри пошуку підвищення релевантності результатів;
- критично оцінювати авторитетність й актуальність знайдених джерел;
- зберігати та організовувати знайдені наукові статті для подальшого використання.

Бібліотечним фондам також варто оцінювати перспективи розвитку пошукових алгоритмів та методів, які пропонує сама бібліотека:

- досліджувати вплив нових технологій, таких як штучний інтелект, на пошук наукових ресурсів;
- аналізувати споживчу поведінку користувачів бібліотечних фондів для розробки індивідуальних підходів до пошуку.

Ці напрямки можуть сприяти подальшому вдосконаленню процесу пошуку наукових статей та сприяти розвитку сфери наукових досліджень.

В. Гришин

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОГРАМИ «ЕЛЕКТРОННА УКРАЇНА»

V. Hryshyn

INFORMATION AND COMMUNICATION SUPPORT OF THE “ELECTRONIC UKRAINE” PROGRAM

Україна активно розвиває ініціативи у сфері електронного уряду з основною метою забезпечення громадян оперативною та об'єктивною інформацією щодо діяльності влади на всіх рівнях, від центрального до місцевого. Цей процес розвитку має відповідати найвищим міжнародним стандартам і наближатися до практик країн, які є лідерами в цій галузі, таких як Канада, Англія, США та інші.

Поступовий розвиток системи електронного уряду передбачає перехід від простого надання громадянам інформації до взаємодії між громадянами та владою в процесі спільної розробки рішень, а також надання громадянам різних послуг за допомогою Інтернету, таких як отримання довідок, реєстрація цивільно-правових документів, подача податкових декларацій і т. д.

Паралельно з цим розвиток системи електронного уряду потребує забезпечення доступом суспільства до інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та підвищення інформованості громадян щодо можливостей використання ІКТ.

Програма «Електронна Україна» розрахована для широкого впровадження системи електронного уряду в Україні і включає такі заходи:

- 1) Створення Єдиного інтернет-порталу органів виконавчої влади, що передбачає інтеграцію вебсайтів та електронних інформаційних систем та ресурсів органів виконавчої влади з обов'язковим дотриманням стандартів щодо захисту інформації.

- 2) Розробка процедур надання державних (адміністративних) послуг фізичним та юридичним особам органами виконавчої влади через Інтернет.
- 3) Створення віртуальних приймальень органів державної влади на всіх рівнях.
- 4) Створення й регулярне оновлення вебсайтів органів місцевої державної влади та органів місцевого самоврядування.
- 5) Підтримка широкого використання програмного забезпечення з відкритим вихідним кодом для підтримки інформаційно-аналітичної діяльності органів державної влади та системи електронного уряду.
- 6) Забезпечення використання електронного цифрового підпису в органах державної влади, а також інші заходи.

У ході проведення реформ у сфері діяльності держави за допомогою інтеграції послуг значущу роль відіграють такі аспекти:

- 1) Спрощення процесу надання інтегрованої інформації та послуг, що не потребує від користувача знань про докладну структуру державного апарату.
- 2) Об'єднання державних органів, систем, процесів та послуг з метою створення вебпорталів, спрямованих на задоволення потреб користувачів.

З урахуванням цих чинників, урядовий портал повинен функціонувати в трьох аспектах:

- 1) Публікація інформації.
- 2) Здійснення трансакцій всередині окремих державних установ.
- 3) Здійснення трансакцій, що вимагають інтеграції між різними державними структурами.

Багато мали повністю інтегровані портали, які забезпечували б можливість проведення різноманітних трансакцій для громадян і підприємств та відповідали б моделі, орієнтованій на потреби користувачів, які стосуються ключових подій у житті людини або діяльності підприємств.

Стратегія розвитку електронного уряду передбачає, що державні послуги будуть доступні через різні канали, включаючи персональні комп'ютери, інформаційні кіоски, мобільні телефони, цифрове телебачення, телефонні центри обслуговування та контактні центри. У більшості країн, включаючи Україну, багато державних установ на різних рівнях влади створюють власні портали. Проте передбачається, що частина цих порталів та їхні послуги за окремими секторами державної діяльності будуть інтегровані в центральний урядовий портал. Важливо, що розробка окремих порталів має спиратися на загальні компоненти електронного бізнесу, тобто на загальну інформаційно-телекомунікаційну інфраструктуру і набір стандартів. Так, нові автономні портали повинні використовувати єдині державні стандарти аутентифікації (перевірки справжності клієнта) й забезпечення обмежень доступу до інформації, а також, за можливістю, послуги комерційних порталів.

У рамках архітектурної моделі електронного уряду урядові портали виконують дві основні функції:

1. Надають доступ до послуг користувачам (клієнтська частина).
2. Забезпечують розробників порталів установ та відомств єдиним стабільним набором інтерфейсів для розробки їхніх власних систем.

Центральний урядовий портал розглядається передусім як важливий складовий елемент інфраструктури для надання єдиної платформи для розробників державних інформаційних систем.

Компоненти електронного бізнесу в рамках архітектурної моделі електронного уряду — це стандарти, які централізовано визначені для різних аспектів, таких як забезпечення безпеки трансакцій та інформації, аутентифікація, використання смарт-карт.

У процесі впровадження архітектурної моделі електронного уряду важливо прийняти загальні стандарти й інфраструктуру для забезпечення взаємодії та обміну інформацією між державними установами, відомствами, громадянами та підприємствами. Ключовими елементами цієї взаємодії є захищений урядовий Інтранет, який є основою для обміну електронною поштою та електронними документами між державними структурами, громадянами й комерційними організаціями.

Л. Пугач

ВЕБСАЙТ — ІНСТРУМЕНТ ДИСТАНЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА КОМУНІКАЦІЇ

Л. Puhach

WEBSITE — REMOTE SERVICE AND COMMUNICATION TOOL

Глобальні зміни у сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), які впливають на суспільство в цілому, зокрема на освіту, науку, культуру, виробництво, відповідно, спрямовуються й на бібліотеки як соціальні структури, що активно комунікують із зовнішнім середовищем. Безперечно на фоні загальноцивілізаційного розвитку та динамічних змін українського інформаційного суспільства, бібліотека як культурно-освітній центр стрімко трансформується в науково-інформаційний. Насамперед це стосується динамічного розвитку, призначення, соціальних функцій, вироблення нової стратегії та адаптації системи інноваційних послуг на інформаційні виклики й потреби користувачів. Бібліотека як установа інформаційного сервісу дедалі активніше розширює свої функції, і з традиційно панівною в ретроспективі дидактичною спрямованістю — нині направлена у сферу інформаційних послуг.

Одним із важливих інструментів дистанційного обслуговування користувачів є вебсайт. Аналіз вебсайтів бібліотек, їхніх функцій присвячені наукові розвідки українських дослідників, зокрема О. Грогуль, Ю. Артемова, О. Жабіна, наукових працівників Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського — Н. Задорожньої, Ж. Левченко, О. Непляхи. Питання змісту, структури та інформаційного наповнення вебсайту досліджували Л. Філіпова, Д. Зубченко, Г. Нежурбіда, Л. Трачук, Д. Соловяненко та ін. Нині досвід обласних універсальних наукових бібліотек у повній мірі мало досліджений і недостатньо висвітлений у наукових доробках фахівців.

Практика створення вебсайтів різних компаній, організацій свідчить, що існують певні загальноприйняті вимоги, яким повинні відповідати й віртуальні представництва соціальних інституцій. Як зазначає Л. Філіпова, вони базуються на загальних критеріях якості вебсерверів, зокрема такими показниками є:

- простота навігації;
- глибина змісту;
- стабільність інформаційних ресурсів;
- оперативність оновлення інформації;
- доступність для користувачів;

– єдність дизайну всіх розділів.

Динаміка комунікації користувачів з офіційними сайтами нині поступово зменшується, натомість значно зростає користувацька активність у соціальних мережах та блогах (за матеріалами дослідження Wave 6). Значно підвищити зацікавленість користувацької аудиторії сайтом можна за допомогою створення віртуальних представництв, як-от: сторінка в різноманітних соціальних мережах (Facebook, Instagram, Twitter та ін.), група, блог, наприклад, розміщення відеоролика про бібліотеку на YouTube каналі, тощо.

Які дистанційні послуги доступні для користувачів бібліотек? Інформацію подаємо нижче (див. таблицю 1). Це лише невеликий перелік бібліотек з частиною дистанційних послуг для користувачів. Дані про наявність чи відсутність послуги вказуємо відповідними позначеннями: «+», «-».

Табл. 1.

Дистанційні послуги деяких українських бібліотек

Назва бібліотеки	Блоги бібліотеки	Віртуальна виставка	Віртуальна довідка	Електронна бібліотека	Електронний каталог	Занес до бібліотеки online	Бібліотека у соціальних мережах
Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського	+	+	+	+	+	-	Facebook, Instagram, youtube-канал
Житомирська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олега Ольжича	-	+	+	+	+	-	Facebook, youtube-канал
Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Франка	+	+	+	+	+	-	Facebook, Instagram, youtube-канал
Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського (м. Кропивницький)	+	+	+	+	+	-	Facebook, Instagram, X (колишній Twitter), youtube-канал

На основі проведеного дослідження вебсайтів бібліотек можемо відзначити, що кожна рубрика, розподіл контенту за розділами створює позитивне враження та є достатньо доступним, інформативним, утилітарним для користувачів. Відтак, бібліотеки відповідально ставляться до інформування користувацької аудиторії, зокрема про це свідчить постійне та своєчасне оновлення інформації на головній сторінці та в рубриках. Користувачам надається доступ до оцифрованих повнотекстових видань, періодичних видань (електронна версія) та послуг, як-от: віртуальна довідка, виставка, а також таких ресурсів, як: електронний каталог, електронна бібліотека, корисні ресурси в Інтернеті.

Зокрема, на вебсайті Обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д. І. Чижевського (м. Кропивницький) користувачка аудиторія має можливість отримати послугу: Електронного Урядування, Цифрової Грамотності. Також користувачам пропонується відвідати тематичні віртуальні виставки, майстер-класи, віртуальні книжкові полиці, різноманітні медіапроекти, мистецькі проекти. Варто зазначити, що користувачам також можна корисно провести дозвілля, а саме подивитися кіно в рубриці: Кіноклуб Екран — «вільне об'єднання шанувальників кіно, що знайомить всіх бажаючих із кращими взірцями світового кіномистецтва від 2003–2023 рр.» та ін. Відповідно, запропонований бібліотеками широкий спектр послуг та ресурсів у своїй цілковитості презентує бібліотеку користувачській інтернет-аудиторії як потужний інформаційно-інноваційний центр. Пропозицією для покращення дистанційних послуг пропонуємо розглянути — упровадження в бібліотеках для віртуальних користувачів запис online.

О. Татарчук

РОЗВИТОК АРХІВУ ЯК СУБ'ЄКТА ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

О. Tatarchuk

ARCHIVE DEVELOPMENT AS A SUBJECT OF THE INFORMATION SOCIETY

Поняття «архів», від часу виникнення терміна до сучасного тлумачення, з плином часу під впливом історичних подій і суспільної еволюції значно трансформувалось, однак зберіглося його основне значення в такій формі: «спеціалізована установа (структурний підрозділ), призначена для забезпечення потреб суспільства у ретроспективній документній інформації, що організує зберігання архівних документів та користування ними» (Термінологічний словник «Архівістика»).

З практичних позицій функціонування архівної справи архів визначається в чинних нормативних актах як установа чи її структурний підрозділ, що організовує і забезпечує приймання, нагромадження архівних документів, їх облік, зберігання та користування ними.

Закладені в законодавчу дефініцію архіву його функції можна умовно поділити на два блоки: джерельні та інформаційні, віднісши до джерельних функції з комплектування, зберігання та обліку, а до інформаційних — використання архівних документів.

Крім того, у діяльності архіву, як і будь-якої іншої установи, можна виділити функцію бюрократичну, яка визначає і регламентує порядок діяльності архіву, механізм його взаємодії з іншими державними та громадськими інститутами.

Залежно від того, яка зі складових більшою мірою впливає на діяльність архіву, пропонується виділяти інформаційні, джерельні та бюрократичні архіви.

Інформаційний архів передбачає відкритий, вільний і зручний доступ до інформації, що зберігається, для всіх зацікавлених осіб. Визначальним напрямком діяльності стає використання архівних документів: підготовка публікацій, виставок, організація екскурсій, презентацій та інших заходів. Архів фокусується на впровадженні найсучасніших мультимедійних технологій. Інформаційний архів затребуваний суспільством і існує для нього.

Джерельний архів зосереджується на зберіганні архівних документів. Роботи щодо використання архівних документів ведуться переважно співробітниками

архіву. Зацікавленість суспільства в існуванні такого архіву та його діяльності обмежується переважно колом істориків та краєзнавців. У цьому контексті архів існує для архіву.

Бюрократичний архів орієнтується на виконання запитів державного чи корпоративного механізму. Роботи з використання документів виконуються згідно з ідеологічними запитами, діяльність бюрократизована та формалізована. Доступ до великої кількості документів або заборонений, або обмежений.

На початку свого існування архіви були здебільшого інформаційними. Люди були зацікавлені в отриманні та використанні інформації про право власності на рухоме та нерухоме майно, звання й титули та ін. Потреба в отриманні інформації визначила появу джерельної складової — для отримання інформації її необхідно зберегти.

Роль бюрократичної складової була мінімальна: паралельно виникали та існували різні центри створення й накопичення документів, порядок їх роботи та структура особливо не регламентувалися.

Вітчизняні архіви радянського періоду можна визначити як джерельно-бюрократичні. Вони були жорстко вбудовані в систему, орієнтовані на першочергове задоволення інтересів державних і партійних органів. Архівна справа була формалізована та регламентована до дрібниць. Бюрократична складова підпорядковує собі інформаційну й джерельну, що проявляється в партійному підході до визначення джерел комплектування та відбору документів, а також у використанні документів згідно з прийнятими ідеологічними установками.

Нині більшість вітчизняних архівів зберігає джерельно-бюрократичну конфігурацію, незважаючи на численні зміни архівного законодавства, структури та підпорядкованості державної архівної служби.

Водночас завдяки стрімкому розвитку технологій інформаційний простір в останні десятиліття стає значно ширшим та різноманітнішим. Незмінно зростає роль мережі Інтернет та електронних комунікацій. У результаті архіви втрачають своє привілейоване становище монопольних зберігачів інформації та стають одним із безлічі гравців на інформаційному полі. При цьому вони значно програють електронним ресурсам за зручністю та оперативністю пошуку необхідних відомостей.

У результаті архіви поступово витісняються на периферію інформаційного простору. Водночас вони мають величезний потенціал, аби стати драйверами розвитку інформаційного суспільства. Ефективна реалізація зазначеного потенціалу за сучасних умов потребує підвищення ролі інформаційної складової вітчизняних архівів. Насправді це означає зміну підходів до організації роботи архівів та управління ними, а не просто поверхове впровадження інформаційних технологій (ІТ).

Основним напрямом діяльності інформаційного архіву стає використання архівних документів із застосуванням сучасних ІТ. Сайт із допоміжного інструменту стає основним та невід'ємним атрибутом архіву. Усі документи архіву (описи, справи, довідкові матеріали) переводяться в електронний формат та розміщуються на сайті для відкритого й вільного доступу всіх зацікавлених осіб. При цьому документи скануються з розпізнаванням тексту та розміщуються в Мережі як текст із гіперпосиланнями, що дозволяє забезпечити можливість наскрізного

повнотекстового пошуку та переходу з тексту документа до пов'язаних матеріалів за всіма фондами архіву.

Таким чином, актуалізація цих питань на сучасному етапі зумовлюється інтенсивним розвитком процесів інформатизації, які ставлять перед архівами нові завдання і виклики, змушують архівістів переосмислити свою місію та роль у суспільстві. Особливу увагу сучасних науковців привертає місце архівів в інформаційному просторі й суспільстві, що постійно змінюється.

А. Попова

ІСТОРІЯ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

А. Попова

HISTORY AND MAIN ACTIVITIES OF THE SCIENTIFIC LIBRARY OF THE "KYIV-MOHYLA ACADEMY" NATIONAL UNIVERSITY

Одним з освітніх, інформаційних, науково-дослідних, культурно-освітніх та просвітницьких підрозділів Національного університету «Києво-Могилянської академії» є Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Наукова бібліотека НаУКМА починає свою історію з 1992 р. і є спадкоємицею книгозбірні Києво-Могилянської академії. Але дату створення бібліотеки точно не можна назвати. Є припущення, що вона почала працювати ще з 1615 р. за епохи Київської братської школи. Основоположник Київської колегії Петро Могила в 1647 р. заповів бібліотеці особисту книжкову колекцію (2131 видання), коли ввів звичай дарування книг бібліотекам.

У XVII–XVIII ст. завдяки допомозі меценатів у вигляді внесків створювалися фонди бібліотеки. Там, де зараз знаходиться Музей НаУКМА, раніше була церква святих Бориса і Гліба, згодом перейменована на Святодухівську.

Наприкінці XVII ст. у бібліотеці було до 3,5 тис. книг; а на кінець XVIII ст. — 12 тис. томів вітчизняних і зарубіжних видань із різних галузей знань.

У 1768 р. випускник Академії Микола Бантиш-Каменський створив відокремлену Малу, або, інакше кажучи, бурсацьку бібліотеку для небагатих студентів, віддавши даром 145 книжок, у першу чергу дублетів підручників. Поміч друкованих видань у т. зв. Великій бібліотеці була певна кількість рукописів, лекційних курсів, хронік, літописів, спудейських конспектів і наукових праць, а також надцінних стародруків XVI–XVII ст., рукописів та інкунабул. На жаль, протягом цих двох століть трапилося три пожежі: 1658, 1775 та 1780 р., і під час останньої було втрачено 8632 томи, а залишилося менше 2 тисяч.

У XIX ст. бібліотека Київської духовної академії, до якої приєдналася книгозбірня Києво-Могилянської академії, мала на своєму рахунку вже 150 тис. томів і більш ніж 800 рукописів. Припинення діяльності Академії на початку 1920 р. та соціально-політична ситуація стали причиною ледве не цілковитого руйнування книгозбірні. Під час існування СРСР переважна кількість книг була остаточно втрачена або передана до інших установ.

У відтворенні бібліотеки після відновлення Києво-Могилянської академії 1991 р. фігурували благодійні фонди й товариства, фонди інших бібліотек, добровичинці з України та деякі інші країни світу.

У 1993 р. у фонді бібліотеки зберігалось 38 тис. томів, а саме приміщення книгозбірні вмещувало два читальних зали, кімнату абонементу, розташовану в першому корпусі НаУКМА. Згодом через два роки було додано відділ періодики, а кількість томів вже досягла 89 тис.

У 1996 р. стали розроблятися електронний каталог й автоматизація обробки замовлень і обліку книг, за допомогою об'єднаної автоматизованої бібліотечної системи "ALERN 500". Вона гарантує швидке отримання будь-якої інформації в базі даних. З'явилася можливість купувати книжки онлайн на сайті бібліотеки замість звичайної карткової системи.

Протягом 1997–1998 рр. ще відбувалося збільшення бібліотечного дозвілля.

У 1999 р. в Академії було придбано для своїх користувачів перші журнальні колекції компанії "Springer", що є електронними ресурсами.

У 2001 р. відбулося формування Наукового архіву, де було на збереженні більш ніж 13 тис. справ, 1 фонд закладу, документи відомих українських дослідників, викладачів Академії, представників української діаспори та документи навчальних установ.

Унаслідок одержання науково-мистецької колекції Омеляна Прицака через підтримку Києво-Могилянського фонду в Америці, у 2007 р. було створено Меморіальний кабінет, у якому об'єдналися великий книжковий фонд та мистецька й архівна колекції.

Завдяки Науковій бібліотеці НаУКМА у 2009 р. почав діяти міжнародний проєкт «ЕЛІБУКР: Електронна Бібліотека України: створення центрів знань в університетах України». У ньому беруть участь 35 українських університетів. Цією програмою спрогнозовано відкритий доступ до наукової інформації світу для українських науковців та здобувачів освіти й правильну демонстрацію своїх наукових праць для вчених зі всього світу, їх співробітництво у сфері освіти та академічної доброчесності для забезпечення якісної освіти, дотримання правил публікацій праць. Також просування програми вищої освіти України на міжнародному рівні, прозорий та відкритий доступ до науки, вміння створювати і користуватися електронними ресурсами, світовими практиками та спостереження за регулярним аналізом результатів роботи закладів вищої освіти у всьому вищеперахованому.

Упродовж 2016–2017 рр. планувався ремонт Староакадемічного корпусу, тому що йому було потрібно відновлення, оскільки він є архітектурною пам'яткою XVIII ст. Незабаром влітку 2017 р. було розпочато реконструкцію. Тоді ж почав функціонувати новий відділ Наукової бібліотеки НаУКМА, а саме Бібліотека Ресурсного центру вивчення англійської мови.

Серед діяльності Могилянської бібліотеки є публікація науково-бібліографічних праць та покажчиків.

У бібліотеки є вихід у мережу Інтернет, також за допомогою Wi-Fi. Доступна можливість ксероксу та цифровізації.

У цій бібліотеці містяться безліч друківаних та електронних матеріалів, наприклад, навчальні посібники, наукова література, різні довідники, періодичні

видання та ін. Надзвичайно велика частка джерел, що містяться в бібліотеці, — це публікації іншими мовами, здебільшого англійською.

До структури бібліотеки відноситься адміністрація — це директор та два заступники.

Також структуру становлять загальнобібліотечні відділи:

1. Відділ комплектування документів. Він виконує каталогізацію, комплектування, предметизацію друкованих та інформаційних ресурсів, наукову обробку видань, облік, списання документів, обмін книгами.
2. Інформаційно-бібліографічний відділ. Цей відділ полягає в започаткуванні та керуванні повнотекстовими та бібліографічними ресурсами: базами даних за певними тематиками, такими як: «Видання та публікації про НаУКМА», «Праці викладачів НаУКМА» тощо, формування тематичних бібліографічних покажчиків та біобібліографічних покажчиків категорії «Вчені НаУКМА». Довідково-бібліографічні послуги: довідкова служба (в т.ч. віртуальна), виставки, демонстрації, дні інформації тощо.
3. Відділ зберігання бібліотечно-інформаційних ресурсів. Управління книгосховищами, керування станом збереженості фонду, переобліки.
4. Відділ рідкісних книг та рукописів. Робота з фондами унікальних та важливих видань, фондами колекцій й науковим архівом.
5. Відділ інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення. Виконання обов'язків, пов'язаних з технікою, мережами, сервісами й електронними базами даних. Користуються засобами інтегрованої бібліотечної системи ALEPH 500, DSpace, Omeka, Wordpress.
6. Відділ обслуговування науковою літературою. Робота полягає в наданні послуг електронними ресурсами клієнтам. Проводження тренінгів для осіб, пов'язаних з наукою, задля знаходження нової інформації, здійснення статистичних та бібліометричних досліджень. Також сприяння проектам «Цифрова колекція НаУКМА», Інституційний репозитарій eKMAIR, Віртуальний музей НаУКМА, оформленню офіційного сайту бібліотеки, послуги «Матеріали до курсів» та рекомендація бібліотеки в соцмережах.
7. Відділ обслуговування навчальною літературою. Видача відвідувачам друкованих публікацій та надання змоги користуватися певними сервісами.

Головними напрямками роботи наукової бібліотеки є керування закладом, застосування технічних бібліотечних засобів, створення наукової бібліографії, нововведення сервісу для клієнтів, а також робота над раритетними і важливими фондами.

Призначенням бібліотеки вважається формування, зростання та захищення наукової інформації, первинних документів, які стосуються університету та є інтелектуальною цінністю. Також виконується функція забезпечення доступу до отримання інформації всім діячам освітнього процесу шляхом відкритості та легкої доступності.

Наукова бібліотека кооперується з іншими підрозділами цього університету та світовими і вітчизняними, забезпечуючи послуги сприяння дослідженням та академічним програмам.

Наразі бібліотека НаУКМА містить 14 читальних залів, що є 612 робочих місць, 31 комп'ютерних робочих станцій у 6 підрозділах: Бакалаврська бібліотека

Тетяни та Омеляна Антоновичів, Філологічна бібліотека, Бібліотека рідкісних та цінних видань, Американська бібліотека імені Віктора Китастого (документи з історії, науки, культури, літератури США), Меморіальні бібліотеки О. Прицака та Дж. Мейса.

Серед фондів, які зберігаються в бібліотеці, є 72 колекції книжкових зібрань популярних постатей науки і культури України та іноземних країн світу (В. Брюховецького, С. Білокося, В. Вовк, О. Зуєвського, Дж. Мейса, В. Моренця, П. Одарченка, Д. Павличка, Ю. Паславського, О. Прицака, В. Старицького, Ф. Сарани та ін.). Також у фонді рідкісних та цінних видань міститься більше ніж 20 тисяч примірників, включаючи друковані публікації XVII ст. — початку XX ст. та унікальні видання діаспори. Якщо перелічити авторів фонду, то це праці В. Аскоченського, Ф. Вовка, С. Голубева, Ф. Титова про історію Києво-Могилянської академії, прижиттєві видання М. Грушевського, М. Драгоманова, Д. Чижевського, С. Єфремова, М. Туган-Барановського, В. Липинського, С. Сірополка тощо.

Серед сервісів, доступних клієнтам, є електронний каталог, яким можна користуватися через Інтернет, завжди, коли виникає необхідність. Працює інтегрована бібліотечна система «ALEPH 500», за допомогою якої можна отримати доступ до будь-якої інформації. Зручним є те, що функціонує електронне придбання літератури, послуги електронної доставки документів, формування навчальних ресурсів під назвою «Матеріали до курсів». Також кожен може подивитися дослідження науковців Академії в інституційному репозитарії eKMAIR.

Електронний архів Національного університету «Києво-Могилянська академія» (eKMAIR) зберігає та надає доступ до наукових доробок співробітників, студентів, аспірантів, докторантів НаУКМА.

Отже, Наукова бібліотека подолала довгий та складний шлях формування та розбудови, пройшовши через неодноразові пожежі, майже цілковиту втрату своїх книжкових видань. Завдяки пожертвам та підтримці благодійних фондів й доброчинцям бібліотека змогла розвинути і мати у своєї колекції більше ніж 1 млн томів.

І. Даценко

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

I. Datsenko

PUBLIC ADMINISTRATION IN THE INFORMATION SPHERE

У листопаді 2011 року Україна створила Національну комісію з державного регулювання у сфері зв'язку та інформатизації (НКРЗІ) шляхом указу Президента. НКРЗІ — це державний орган, підпорядкований Президентові та відповідальний перед Верховною Радою України. Її функції включають державне регулювання сфери телекомунікацій, інформатизації, користування радіочастотним ресурсом та надання послуг поштового зв'язку. НКРЗІ виконує завдання, пов'язані з ліцензуванням, дозвільними процедурами, регулюванням та наглядом у цих сферах.

У сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) діяльність законодавчого забезпечення покривається Комітетом з цифрової трансформації Верховної Ради України. Комітет складається з десяти народних депутатів і відповідає за законодавче забезпечення цифрової трансформації та інших

аспектів ІКТ у сферах цифрового розвитку, електронного урядування, електронної демократії, кібербезпеки, електронної комерції та багатьох інших сферах.

Центральним органом виконавчої влади, який відповідає за розвиток сфери цифрової трансформації та інформаційних технологій в Україні, є Міністерство цифрової трансформації України (Мінцифри), створене у 2019 році. Мінцифри координує формування та реалізацію державної політики у цих сферах, а також розвиток електронного урядування, впровадження електронних послуг та цифрову грамотність громадян.

Зокрема для прискорення цифрової трансформації в Україні Мінцифри запровадило нову посаду — Спеціаліста з цифрової трансформації (СЦТ), які працюють у різних міністерствах та поступово з'являються в регіональних та місцевих органах влади.

У складі міністерств функціонують директорати цифрової трансформації. На прикладі цього директорату в складі Міністерства освіти і науки України до комплексу основних завдань входить:

1. Забезпечення розробки державної політики шляхом постійного аналізу стану справ у галузі цифрової трансформації і цифрового розвитку освіти і науки та розробки альтернативних рішень для вирішення наявних проблем.
2. Проведення моніторингу та оцінки результатів впровадження державної політики у сфері цифрової трансформації й цифрового розвитку освіти і науки.
3. Встановлення нормативно-правових актів у сфері цифрової трансформації і цифрового розвитку освіти і науки.
4. Забезпечення виконання завдань, пов'язаних із реалізацією державної політики у галузі цифрової трансформації і цифрового розвитку освіти і науки.

У грудні 2020 року були внесені зміни до «Рекомендаційних переліків структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій», включивши до них підрозділ, який відповідає за цифровий розвиток, цифрові трансформації та цифровізацію. Це свідчить про продовження розвитку в напрямку цифрового суспільства.

Зазначені реформи спрямовані на побудову системи державних інституцій, відповідальних за функціонально-галузеве управління інформаційною сферою, впровадження електронного урядування на центральному рівні й на рівні області та району.

Світовий досвід демонструє, що оптимальним для вирішення питань ефективного управління в інформаційній сфері є відповідна реформа у напрямі створення єдиного центрального органу виконавчої влади, відповідального за розроблення та реалізацію державної політики розвитку інформаційної сфери. До сфери відання цього органу має бути віднесений увесь комплекс галузевих питань, зокрема розвиток сфери телекомунікацій, виробництво програмного забезпечення, дотримання мережевої та кібернетичної безпеки, впровадження технологій електронного урядування, електронного документообігу, електронного підпису, розвитку онлайн-сервісів тощо. Також цей орган доцільно забезпечити адміністративно-правовими механізмами впливу на вітчизняну систему профільної ІКТ-освіти.

На жаль, сьогодні Україна значно відстає від загального ритму інформаційних тенденцій, адже в Україні відсутній Інформаційний кодекс, Концепція державної інформаційної політики. Слід також констатувати і недостатню ефективність

діяльності відповідних державних органів та низький рівень усвідомлення важливості розвитку інформаційного сектору. З цієї причини дуже важливо глибоко досліджувати та розвивати сферу інформації в Україні. Нам потрібно реалізовувати конкретні заходи, спрямовані на створення національного інформаційного середовища, регулювання діяльності державних органів, які відповідають за інформаційну сферу, гармонізацію національного законодавства зі світовими стандартами та розробку державної інформаційної політики.

Нині інформаційний простір України характеризується різноманітністю учасників, які взаємодіють між собою, але часто конкурують або навіть вступають в протистояння. Іноді спостерігається неузгодженість дій і нездатність контролювати засоби поширення інформації. Також відбувається зміна пріоритетів в інформаційних та комунікативних процесах, існує недостатнє технічне забезпечення для об'єктів інформаційної інфраструктури. Помітна відсутність комплексності в цій сфері і невідповідність міжнародним зобов'язанням України щодо інформаційних питань. Надто часто використовуються техніки та технології, які не завжди відповідають вимогам і стандартам, які визначають інформаційну та комунікативну взаємодію. Потребує уваги також значне накопичення неструктурованого інформаційного ресурсу.

Тому важлива подальша оптимізація національного інформаційного законодавства, яка відповідала б європейським стандартам. Ця оптимізація спрямована на спрощення нормативних процедур для підприємств, які працюють на телекомунікаційному ринку, створення ефективних механізмів захисту прав споживачів телекомунікаційних послуг та громадського контролю над можливими зловживаннями та порушеннями прав людини при перехопленні інформації силовими структурами.

Д. Погрібний

АВТОМАТИЗОВАНІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

D. Pohribnyi

AUTOMATED MANAGEMENT SYSTEMS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS: IMPORTANCE FOR THE EFFICIENT ACTIVITIES OF MODERN UNIVERSITIES

Автоматизовані системи управління закладом вищої освіти (ЗВО) стали не лише показником технологічного прогресу, але й ключовим фактором для забезпечення безперервного та високоефективного функціонування освітніх установ у сучасному світі. У цьому сучасному контексті, коли навчальні заклади стикаються зі зростаючою складністю управління, масштабами даних та швидкими змінами у вимогах ринку праці, автоматизація адміністративних процесів виявляється надзвичайно важливою. Ця еволюція освіти потребує систем, які можуть ефективно керувати реєстрацією студентів, навчальними програмами, фінансами та ресурсами. Автоматизовані системи управління ЗВО вирішують ці виклики, забезпечуючи точність, швидкість та доступність даних. Вони створюють можливість відслідковувати академічний прогрес студентів, оптимізувати розклад занять, ефективно взаємодіяти зі студентськими документами та спрощувати процеси навчання і оцінювання.

Наприклад, автоматизована система (АС) «Деканат» на платформі АСУ «ВНЗ» [vuz.osvita.net] виступає як сучасна альтернатива для ЗВО, які прагнуть оптимізувати та модернізувати свої адміністративні процеси. Ця система вирізняється низкою ключових особливостей, що роблять її вельми привабливою для навчальних установ. Однією з головних переваг АС «Деканат» є можливість ефективного контролю над навчальними планами. Система дозволяє автоматизувати процеси планування курсів, розподілу навчальних годин, а також моніторингу виконання навчальних планів. Це допомагає навчальним закладам ефективно реагувати на зміни в навчальних програмах та підтримувати актуальність навчальних курсів. Крім того, ведення електронних журналів стає простішим завдяки АС «Деканат». Система дозволяє викладачам та адміністрації вести детальні записи про академічний прогрес студентів, що забезпечує точність і надійність даних. Електронні журнали також полегшують спілкування між викладачами та студентами, забезпечуючи швидкий обмін інформацією про навчальні досягнення та питання стосовно навчання. Одним із ключових аспектів АС «Деканат» є її можливість взаємодії з державними структурами. Система надає зручний і надійний інтерфейс для обміну даними з офіційними установами, що регулюють освітні стандарти та надають академічні ліцензії. Це сприяє відповідності навчальних закладів законодавству та забезпечує їхню легальність у сфері вищої освіти.

Інша система, «Сократ» — це сучасна електронна система (ЕС) управління ЗВО. Ця система виступає як ключовий інструмент для університетів і коледжів, які бажать забезпечити високий ступінь автоматизації та ефективності у своєму навчальному процесі. Однією з її важливих особливостей є можливість впровадження електронного навчання. Система надає навчальним закладам зручний інструментарій для створення електронних курсів, включаючи завдання, матеріали для читання, відеолекції та тести. Це дозволяє викладачам розширити свої можливості в навчанні й створювати більш інтерактивний навчальний досвід для студентів. Крім того, ЕС «Сократ» допомагає веденню курсів та керуванню ними. Викладачі можуть легко завантажувати навчальні матеріали, виставляти завдання, відстежувати академічний прогрес студентів та надавати коментарі й інші зворотні зв'язок. Студенти, зі свого боку, мають зручний доступ до всієї необхідної інформації та можуть спілкуватися з викладачами та однодумцями через систему. Важливою складовою ЕС «Сократ» є його інструменти для аналізу даних та звітності. Система дозволяє навчальним закладам відстежувати статистику з навчання, аналізувати результати й забезпечувати документацію для аудиторських і державних організацій.

Однак вибір правильної АС є складним завданням. Різні системи можуть мати різний функціонал, ступінь відповідності конкретним потребам навчального закладу та різний рівень інтеграції з іншими інформаційними системами. Отже, дослідження та аналіз різних підходів до автоматизації стають ключовими для керівництва університету чи коледжу у виборі оптимального рішення. Правильно вибрана автоматизована система може значно полегшити навантаження на адміністративний персонал, знизити ймовірність помилок та покращити загальну продуктивність навчального закладу.

О. Гончаров

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА ВЗАЄМОДІЯ БІБЛІОТЕК В УКРАЇНІ

O. Honcharov

INFORMATION AND COMMUNICATION INTERACTION OF LIBRARIES IN UKRAINE

Інформаційно-комунікаційна взаємодія бібліотек являє собою процес обміну інформацією й комунікації між бібліотеками, їх користувачами та іншими стейкхолдерами, з метою забезпечення доступу до інформаційних ресурсів, підтримки навчання, досліджень і культурної спадщини. Ця взаємодія охоплює різні аспекти, включаючи організацію бібліотечних послуг, обмін інформацією, доступ до друкованих та електронних документів, а також сприяє розвитку інформаційної грамотності серед користувачів.

Це визначення враховує ключову роль бібліотек у забезпеченні доступу до інформації й сприянні комунікації між різними сторонами з метою покращення освіти, науки, культури та інших аспектів суспільства.

Актуальність дослідження інформаційно-комунікаційної взаємодії бібліотек полягає в тому, що відбувається значна цифрова трансформація бібліотек, яка впливає на всі аспекти традиційної діяльності бібліотек, створюючи нові форми роботи бібліотеки — цифрову каталогізацію, надання доступу до електронних ресурсів та інтернет-послуги для користувачів. У зв'язку з цифровізацією відбувається зміна ролі бібліотек — вони вдосконалюють свою роль у сучасному світі, стаючи не лише місцями зберігання книг, а й інформаційними центрами, які надають доступ до різноманітних джерел інформації.

Інформаційно-комунікаційна взаємодія бібліотек в Україні визначається діяльністю бібліотек та їх зусиллями щодо забезпечення доступу громадян до інформаційних ресурсів, сприяння розвитку інформаційної грамотності, підтримки культурної спадщини та активної участі в процесах комунікації.

Становлення та розвиток інформаційно-комунікаційної взаємодії бібліотек в Україні відбувалися відповідно до загальних тенденцій розвитку інформаційного суспільства та технологічних інновацій. Основними етапами в цьому процесі були:

- впровадження перших інформаційних технологій у бібліотеках у 1990-х роках стало поштовхом для впровадження комп'ютеризованих каталогів та автоматизації бібліотечних процесів;
- поширення доступу до Інтернету в Україні зробило бібліотеки більш доступними для користувачів і покращило можливості пошуку та отримання інформації онлайн;
- з появою електронних ресурсів, таких як електронні журнали, бази даних та електронні книги, бібліотеки почали активно розвивати свої колекції електронних ресурсів та надавати користувачам доступ до них;
- створення цифрової бібліотеки України, яка об'єднує велику кількість цифрових ресурсів України.

Інформаційно-комунікаційна взаємодія бібліотек в Україні відбувається через різні напрями та форми, спрямовані на забезпечення доступу до інформації та сприяння комунікації між бібліотеками й користувачами. Найпопулярнішими

серед них є: електронні бази даних бібліотек, електронні книги, цифрові бібліотеки, інтернет-ресурси та вебсайти, створювані бібліотеками, електронні каталоги, соціальні медіа тощо.

Різні напрями та форми інформаційно-комунікаційної взаємодії допомагають бібліотекам в Україні надавати різнобічні послуги та забезпечувати доступ до інформації для різних верств суспільства.

Таким чином, можна відзначити, що в контексті сучасного інформаційного суспільства і швидкого розвитку технологій особливо гостро постає питання дослідження інформаційно-комунікаційної взаємодії в Україні, її історії та еволюції форм та напрямів взаємодії.

А. Андреев

ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМ КОНТРОЛЮ ВЕРСІЙ ДЛЯ КОЛЕКТИВНОЇ РОБОТИ НАД ДОКУМЕНТАЦІЄЮ

A. Andrieiev

EXPEDIENCY OF USING VERSION CONTROL SYSTEMS FOR COLLECTIVE WORK ON DOCUMENTATION

Сучасні програмні продукти є складними системами, що потребують ґрунтовної мультимедійної документації, розробка якої, як і самих продуктів, є ітеративним колективним процесом. Ефективна спільна робота над документацією потребує побудови процесів для взаємодії співавторів і кінцевих споживачів, своєчасного внесення змін та отримання зворотного зв'язку, а також використання спеціальних технічних рішень для перегляду, порівняння, редагування й узгодження змін у документах. Одним із таких рішень є системи контролю версій, зокрема Git та GitHub, які набули широкого поширення останнім часом.

Факт існування будь-якого документа означає існування багатьох його версій. Версія документа — це документ, який відповідає певній стадії (етапу) розробки документа. Створення документів — це поступовий, ітеративний процес. Між першим варіантом і останнім (готовим до публікації) будь-який документ проходить етапи, і на кожному з них вміст документа поступово змінюється. Якщо недоцільно зберігати проміжні результати, створені таким чином неявні версії документів існують короткий час як ефемерні сутності.

Існування множинних версій документів є невід'ємною складовою різноманітних сфер людської діяльності: у науковій сфері фіксація проміжних результатів досліджень уможливує ретроспективний аналіз еволюції знань; у художній творчості створення альтернативних інтерпретацій сприяє новаторству та експериментам; у юриспруденції наявність версій законодавчих актів забезпечує правильне правозастосування; у сфері перекладу наявність кількох мовних версій робить можливим подолання комунікативних бар'єрів; в індустріальній сфері оновлення стандартів та програмного забезпечення сприяє підвищенню безпеки, ефективності та сумісності. Таким чином, створення версій документів є критично важливим чинником науково-технічного прогресу та культурної еволюції.

Важливість колективної роботи очевидна для виробничих галузей, адже група людей фізично може зробити більше, ніж одна людина. Також очевидно, що

не всі види діяльності масштабуються ідеально, адже тисяча школярів не здатні виконувати функцію одного викладача.

У всіх основних галузях науки та техніки, суспільних наук, мистецтва, гуманітарних наук і патентів спостерігається стійка тенденція переходу від індивідуальних до колективних досліджень. У природничих науках відсоток статей, опублікованих індивідуальними авторами, знизився з 85% у 1950-х роках до 45% у 2000 році. Подібні тенденції спостерігалися в мистецтві, суспільних та гуманітарних науках.

Зростання масштабів, складність та вартість сучасних досліджень пояснюють збільшення кількості колективних робіт у лабораторних дослідженнях. Але подібне зростання кількості колективних робіт у математиці, економіці тощо свідчить про такі додаткові фактори, як збільшення кількості дослідників, спеціалізація та зниження витрат на комунікацію.

Ефективна колективна робота над документацією, як технічною, так і нетехнічною, потребує комбінації процесів, практик та інструментів, розроблених для сприяння комунікації, координації й обміну інформацією між членами команди. Наведемо нижче основні складові успішних стратегій.

Стандарти. Встановлення стандартів документації є важливим для ефективної колективної роботи. Детальний стандарт забезпечує узгодженість та чіткість у всіх документах, визначає вимоги до створення і підтримки документації, а також враховує фактори, актуальні для ефективної роботи над документацією. Наприклад, міжнародний стандарт ISO/IEC/IEEE 26511:2018 містить такі аспекти системного та програмного інжинірингу, як вимоги для замовників та постачальників користувачької документації.

Взаємні ревію. Регулярний обопільний перегляд документів колегами, співавторами та рецензентами і надання зворотного зв'язку забезпечують високу якість документації. Мета взаємного рецензування — надати можливість іншому співавторові або рецензентові переглянути документ та визначити сфери для його вдосконалення. Взаємне ревію допомагає покращити якість документа шляхом отримання об'єктивного погляду від сторонньої особи, залучення іншої точки зору. Цей процес конструктивний, коли співавтори мають спільну мету — створити якісний документ — і надають один одному регулярний зворотний зв'язок для покращення загальної якості документів.

Платформи для спільної роботи над документами. Такі інструменти, як Wiki, Google Docs, Microsoft Office Online або Confluence дозволяють багатьом користувачам разом працювати над документами, відстежувати зміни та залишати коментарі. Залежно від того, як організовано робочий процес, спільна робота над документом може бути одночасною або повністю асинхронною. Кожен варіант має свої переваги і недоліки.

Системи контролю версій. Системи, такі як Perforce, Subversion, Mercurial, Git, дозволяють командам керувати змінами та зберігати всі версії документів, що особливо корисно для технічної документації. Розрізняють такі види систем контролю версій:

- *локальні* системи працюють на одному комп'ютері та відстежують зміни в локальних файлах. Приклад: RCS (Revision Control System);

- *централізовані* використовують один централізований сервер, на якому зберігаються всі версії файлів, і клієнти, які отримують копії файлів з цього сервера. Приклади: SVN (Subversion), CVS (Concurrent Versions System), Perforce;
- *розподілені*: у таких системах кожен користувач має повну копію репозиторію, тобто він має всю історію змін. Приклади: Git, Mercurial, Bazaar, Darcs.

Будь-яка система контролю версій дозволяє відслідковувати і контролювати зміни, а також надає суттєві переваги в роботі порівняно з випадком, коли контролю версій немає взагалі. Але через недоліки локальних і централізованих систем у сучасній практиці переважно використовують розподілені системи контролю версій.

Крім колективу, що безпосередньо працює над документацією, на якість документів також впливає і цільова аудиторія. Ефективний процес підтримки належної якості документації має охоплювати тестування документації, своєчасні оновлення документації, інтеграцію з іншими системами, отримання зворотного зв'язку.

Використання таких розподілених систем контролю версій, як Git та продуктів GitHub, дозволяє залучати спільноту користувачів до процесу створення та вдосконалення документації. За допомогою механізму пул-реквестів користувачі можуть пропонувати виправлення, а за допомогою функцій опису проблем (Issues) — повідомляти про проблеми або обговорювати нові функції.

Використання розподілених систем контролю версій є важливим чинником підвищення ефективності та якості колективної роботи над документацією в сучасних умовах. Перспективним для подальшого вивчення може бути напрям DevOps та методика, які сучасні спільноти запозичують із кращих практик у розробці програмного забезпечення. Наприклад, підхід «документація як код» (Docs as Code), що означає дотримання однакових робочих процесів для авторів документації і команд розробників, заохочує створення інтегрованих команд.

Я. Бидльовська

ПРОБЛЕМА ВИКРИВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ В СУЧАСНИХ ЗМІ В ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Ya. Bydlovska

THE PROBLEM OF MISREPRESENTATION OF INFORMATION IN THE MODERN MEDIA DURING THE WAR IN UKRAINE

У XXI ст. намічається значна різниця в ролі засобів масової інформації (ЗМІ) між демократичними та авторитарними державами. У демократичних системах сучасні незалежні медіа інтерпретуються як четверта гілка влади, у той час як в авторитарних або тоталітарних режимах ЗМІ використовуються головним чином для пропаганди певного режиму.

За думкою члена керівної ради Британської корпорації “BBC”, незалежність ЗМІ залежить від трьох факторів: законодавчого регулювання, наявності компетентних керівників та здатності функціонувати в конкурентному ринковому середовищі, а також від рівня професіоналізму й відповідальності.

У демократичних суспільствах журналісти завжди готові відповідати перед громадськістю за якість своєї роботи. Вирішення соціальних та творчих завдань у

журналістиці є вираженням свободи і, отже, демократії в суспільстві. Зрозумівши різницю між творчістю та бездушною масовістю, журналіст має дотримувати законів і моральних етичних норм, що визначають поведінку у сфері медіа. Ці принципи слід застосовувати в сучасних ЗМІ.

Віртуалізація ЗМІ сприяє посиленню їх впливу на сучасне суспільство. Враховуючи важливий контекст військової та інформаційної агресії Росії проти України, вивчення впливу медіа на громадську думку, настрої різних груп громадян, етнічних спільнот, а також їх прояви та погляди щодо політичних змін стає важливим і актуальним завданням. Дослідження ролі ЗМІ в цьому процесі та ставлення громадськості до них є ключовими факторами для аналізу інформаційного контенту, визначення громадських настроїв, рівня медіаграмотності, а також здатності розрізнати правдиву інформацію від фейкової.

Сучасні ЗМІ мають значний вплив на свідомість і дії людей. З одного боку, вони публікують інформацію, яка привертає увагу аудиторії, а з іншого, вони поширюють різні ціннісні погляди, стереотипи та формують громадську думку, ставши основними засобами впливу на загальну свідомість. Цей вплив здійснюється не через безпосередній контакт, а через масові засоби інформації, які створюють враження об'єктивності та, відповідно, є вкрай переконливими.

Інформаційну війну правомірно розглядати як складник інформаційної боротьби, де діяльність ЗМІ під час війни зазнала кардинальних змін.

Росія почала створювати хибну інформацію як інструмент у боротьбі проти України і всього світу. Росії на перших етапах агресії вдавалося суттєво дезорієнтувати українське населення. Щоправда, деякі західні ЗМІ вважали росіян жертвами пропаганди і закликали не вдаватися до маніпулювання.

Необхідно наголосити, що неправдиву інформацію можна надавати цілеспрямовано (як це робить росія та її цех пропагандистів), але можна висвітлювати інформаційні події через нерозуміння і неволодіння об'єктивною ситуацією, у якій, наприклад, західні ЗМІ могли б розібратися глибше.

Російські медіа — це частина кремлівської машини, а західні медіа все ж вважають за необхідне перевіряти інформацію, яку поширюють росіяни.

Україна виграє в частині інформаційної війни, коли йдеться про представлення її контексту в західних ЗМІ. Дослідження, які здійснюють іноземні медіааналітики, акцентують на питаннях, яка роль може належати ЗМІ під час війни в державі і чи можуть вони сприяти настанню миру. Журналісти мають здатність впливати на завершення конфлікту, розголошуючи факти насильства та гуманітарних криз, та залучати увагу міжнародної спільноти. Але також можна використовувати журналістів для подальшої ескалації конфлікту, і часто в цьому процесі відсутні чіткі норми або моральні обмеження.

М. Сняданко

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ТА ОСОБИСТА БЕЗПЕКА В МЕРЕЖІ

М. Sniadanko

INFORMATION WARFARE AND PERSONAL SECURITY ON THE INTERNET

Головними інформаційними носіями для людини нині є цифрові пристрої, електронні книги — віртуальні площини. Основними типовими прикладами

інформаційних війн цього періоду можна вважати цифрові віртуальні конфлікти та реальні інформаційно-психологічні операції (ІПСО). Вони супроводжують військові конфлікти, політичні й економічні процеси.

Базовими сферами застосування сучасної інформаційної війни є: політична, дипломатична, військова, фінансово-економічна. Інформаційні протистояння в цих сферах, за структурою, виглядають як обмін інформацією, яка може/має завдати певної шкоди. Саме в цьому і полягає сутність сучасної інформаційної війни.

Базовою методологічною основою сучасних інформаційних протистоянь є маніпуляція як засіб психологічного впливу, що застосовується задля прихованого проникнення в психіку жертв із метою занесення цілей, бажань, намірів, відносин або установок маніпулятора. Фактично — це приховане управління людьми та їхньою поведінкою.

У сучасному світі інформація є одним із видів потужної зброї. Із вторгненням в Україну агресорка-росія почала її активно використовувати для поширення неправдивої інформації, створення різних компроматів, послаблення моральних сил супротивника та посилення власних здатностей, маніпулювання свідомістю людей з метою посіяння розбрату в суспільстві і розпалювання ще більшої війни. Така війна набула глобального масштабу, впливаючи на міжнародні відносини, де політичні союзники та опоненти почали використовувати інформаційні технології у своїх іграх.

Російська інформаційна війна — це частина ідеологічної боротьби. У такій війні інформація є засобом впливу та потенційною зброєю. Її основні методи: бокування або спотворення інформаційних потоків та процесів прийняття рішень супротивника, її зброя — сукупність методів і засобів для виведення з ладу функцій інформаційної інфраструктури; її дія — бокування або викривлення інформаційних потоків. Росія активно веде підлогу інформаційну війну проти України через провокаційні заяви та дезінформацію; інформаційні впливи мають чималі негативні наслідки на суспільну психіку та відносини між національностями.

Мережа Інтернет є найпоширенішим сучасним засобом комунікації, його об'єкти — медіасервіси, блоги, агрегатори новин, соціальні мережі, а суб'єкти — співучасники. Нинішні онлайніві соціальні мережі є найрезультативнішими інструментами серед тих, що можуть бути використані сучасними фахівцями із інформаційних війн.

У разі правильного використання ці технології надають максимальний комунікаційний ефект. Їхніми базовими якісними перевагами є: оперативність та гнучкість (інформаційні повідомлення доходять дуже швидко, зберігається можливість у будь-який момент вносити зміни (виходячи з реакції отримувача); персональне таргетування — трансляція інформаційного повідомлення на конкретного представника цільової групи, при цьому враховуються особисті моменти та вподобання; мала витратна складова — вартість прямої промоції в соцмережах складає невеличкий відсоток порівняно із класичними інструментами (ТБ, радіо, преса, зовнішня реклама), а промоція з майданчика акаунта приватної особи взагалі офіційно не тарифікується.

Безпека в Інтернеті — це ілюзія, і бути захищеним у Мережі зараз неможливо. Учасники-користувачі віртуальних платформ або онлайн-сервісів для соціальних взаємовідносин повинні усвідомлювати, що за позначкою геолокації та відео

може ховатися небезпека, тому не варто передавати приватну інформацію, навіть віртуальним друзям, оскільки профілі можуть бути фейковими або ж зламаними. У час війни категорично забороняється фотографувати розміщення військової техніки та об'єктів, місця вибухів та потрапляння снарядів, щоб не надавати окупантам можливості коригувати обстріли (на жаль, маємо безліч трагічних випадків через роботу таких «навідників»). Слід уникати переходу за невідомими посиланнями, які можуть бути хакерськими атаками; перевіряти новини в офіційних джерелах та каналах комунікації, щоб упевнитись у їх правдивості; бути обережним, якщо дитину автоматично додають до невідомих груп у мережі, а відтак — негайно повідомити про це дорослим. Бажано в соціальних мережах зробити свій профіль закритим, щоб обмежити доступ. Необхідно усвідомлювати, що інформація, яку ми публікуємо в мережі, залишається назавжди, тому потрібно думати про наслідки в інформаційному просторі.

Чи є щось, що можна зробити, аби бути більш захищеним, крім того, що не показувати свої паролі або не надавати забагато особистої інформації? Потрібно пам'ятати про безпеку в Інтернеті (вебсайти збирають конфіденційну інформацію тонко і непомітно); невпевненість у безпеці — додаткова мотивація для збереження приватності та уникнення витоку особистих даних в Мережі: оновлення програмного забезпечення є ефективним захистом від вірусів, оскільки розробники активно реагують на потенційні загрози; не вводити особисті дані на неперевірених сайтах, а виключно на довірених ресурсах із захищеним підключенням; віддавати перевагу сайтам із символом «замочка» в адресному рядку для введення інформації з платіжних карток; фішингові атаки найчастіше приходять через електронну пошту та спонукають до негайних дій; перевіряти підозрілі повідомлення та не натискати на непідтверджені оголошення або листи від невідомих джерел; створити складний пароль із літер, цифр та символів; урізноманітнити паролі для різних ресурсів та регулярно змінювати їх; використовувати програми для зберігання паролів, такі як KeePass, або записувати паролі в безпечному місці; використовувати двофакторну автентифікацію для додаткового рівня безпеки.

M. Zameta

SOCIAL NETWORKS AS AN INTEGRAL PART OF OUR MODERN LIFE

M. Zameta

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА НАШОГО СУЧАСНОГО ЖИТТЯ

Human speech and writing were the first information and communication technologies that appeared probably several millennia ago. In the course of time our society faced the need of transferring information over long distances. It used to be realized by different means of sending letters (carrier pigeons, delivery men), and nowadays we have the Internet at our disposal.

A wide range of network services and platforms such as e-mail, messengers, video conferencing and even virtual reality provide people with the opportunity to communicate and exchange information across the world. But the most popular and widespread information and communication technology is social networking. Internet users can share

text, images, audio and video information, as well as publish their materials and make them available to all users.

At present time, the most popular social network is Facebook, with over 2.9 billion registered users. It gained its popularity due to significant advantages over other online communication services. There is a simple explanation for this. A social network is a mix of several services that we use on the Internet. The basic set includes a messenger, news, mailings, online shopping, and reminders. It is the easiest way to share information. Anyone can post interesting facts of their personal daily life, work or art, express their opinions, share knowledge and exchange information with other users.

It should be noted that there is a vast amount of social media that differ in their purpose. For example, Instagram.com is based on publishing photos and videos of a user, presenting products or news, rather than just a text blog. And LinkedIn.com is used to create a CV profile to find a job or employees. Amino.com web application is of great popularity among young people who are interested in games, films and anime, quizzes and publishing fan art with their favourite characters. TikTok.com, that is also very popular now, is aimed creating and watching short videos on various topics.

Due to the algorithmic nature of each of these social media, users are shown only those topics that are of interest for them. That is why the popularity of such Internet services is constantly growing.

But, on the other hand, even such “ideal” means of communication and sharing information has its weaknesses:

1. Profile security. Unfortunately, due to the presence of hackers, user privacy may be at risk. Therefore, when registering, create a strong password. Also, do not provide personal information while communicating via the built-in messenger.
2. Disinformation. Since every user can publish any information, it is recommended not to trust every post. There is a problem of deceptive advertising among online stores on social networks.
3. Lack of live communication. Nowadays, people are becoming more and more dependent on constant using different network services and resources, and messengers have already substituted face-to-face communication.

Like any Internet service, social media has both positive and negative sides. However, if you are a careful and skillful user and follow the rules of “cyber hygiene”, quite a number of problems can be avoided. Nevertheless, social networks have already become an integral part of our modern life, thus becoming the most widespread information and communication technology.

Я. Марильченко

**СУЧАСНИЙ СТАН ЦИФРОВІЗАЦІЇ
ЗБЕРЕЖЕННЯ АРХІВНИХ ДЖЕРЕЛ В УКРАЇНІ**

Ya. Marylchenko

**CURRENT STATE OF DIGITIZATION
OF ARCHIVED SOURCES PRESERVATION IN UKRAINE**

Розвиток інформаційних технологій наприкінці ХХ — на початку ХХІ століття сприяв появі нових способів документування інформації за допомогою сучасних технічних пристроїв, які набули поширення в усіх сферах людської діяльності.

Архівна справа також не є винятком, адже сучасні технологічні досягнення використовуються в процесі роботи з документами (формування, облік, збереження, використання тощо).

В Україні процес збереження цифрової спадщини було започатковано прийняттям певних нормативно-правових документів, а саме: Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» (2003 р., № 851-IV), Закону України «Про електронний цифровий підпис» (2003 р., № 852-IV), «Порядку зберігання електронних документів в архівних установах» (Наказ Державного комітету архівів України, Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» (2003, № 851-IV), Закону України «Про електронний цифровий підпис» (2003, № 852-IV), «Порядок зберігання електронних документів в архівних установах» (Наказ Державного комітету архівів України, 2005, № 49, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 2005, № 627/10907), Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» (2007, № 537-V).

У визначенні основних чинників інформатизації галузі активно брали участь науковці УДНДІАСД, НБУВ, ГАУ, ІУА, кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки Київського національного університету імені Тараса Шевченка та інші. Серед цих розробок чільне місце посідає праця колективу науковців під керівництвом Л. А. Дубровіної — «Основні визначення концепції інформатизації архівної галузі в Україні», у якій враховано та проаналізовано багатогранний світовий і вітчизняний досвід інформатизації архівної галузі.

У цифровому суспільстві поряд із традиційними галузями знань виникають нові, у яких відображаються інновації суспільного розвитку, зокрема й в архівній справі, де нині вже функціонують електронні архіви, щороку зростає кількість документів на електронних носіях та існує електронна система архівної інформації, комунікації й електронних послуг. Оцифрування вплинуло на всі сфери архівної справи і призвело до того, що її складові, насамперед документні інформаційні ресурси, стали доступними в цифровій формі. Це створило нові можливості зберігання та використання електронних джерел. Оцифрування є одним із ключових пріоритетів Державної архівної служби України, оскільки покликане не лише задовольнити інформаційні потреби суспільства, а й сприяти підвищенню якості роботи та конкурентоспроможності всієї архівної системи.

На сучасному етапі розвитку архівознавства велике значення має використання інформаційних ресурсів архівних збірань. Вимогою сьогодення є не лише забезпечення доступу користувачів до інформаційних баз даних та читальних залів, а й надання максимально повної та об'єктивної інформації про склад і зміст архівних фондів через всесвітню мережу Інтернет.

На 2023 рік важливими завданнями діяльності, які встановила Державна архівна служба України для багатьох вітчизняних архівних установ, є:

1. Забезпечення збереженості та формування Національного архівного фонду як підвалин захисту національного надбання в умовах воєнного стану.
2. Забезпечення відкритого та універсального доступу до національної архівної спадщини, прозорої й ефективної комунікації з партнерами та стейкхолдерами задля зміцнення соціальної згуртованості.

3. Забезпечення ефективного функціонування державної системи страхового фонду документації.
4. Здійснення цифрової трансформації архівів та установ страхового фонду документації в умовах війни тощо.

Отже, оцифрування музеїв і бібліотек є одним із глобальних викликів для всієї архівної галузі в найближчому майбутньому. Щоб оцифрувати тисячі, а іноді й мільйони документів (як це зробила Бібліотека Конгресу США), необхідно поєднувати використання сучасних технологій з детальним управлінням проектом. Проект оцифрування складається з кількох частин: визначення об'єктів для оцифрування, визначення пріоритетів, забезпечення самого процесу оцифрування, контролю якості, створення колекцій даних, завантаження даних до сховища та надання доступу до оцифрованих копій.

М. Панасюк

ЗНАЧЕННЯ ТА СТРУКТУРА WEB-САЙТУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

M. Panasiuk

IMPORTANCE AND STRUCTURE OF THE WEBSITE OF A GENERAL EDUCATION INSTITUTION

У наш час освітні вебпортали є невід'ємною частиною навчального процесу, важливим інформаційним та комунікаційним інструментом для учнів, батьків та вчителів і вважаються одним з ключових елементів інформаційно-освітнього середовища. Web-сайти створюються для полегшення спілкування, швидкого доступу до необхідної інформації, впровадження нових технологій та інновацій в освітній процес.

Створення вебсайтів є важливим кроком на шляху до підвищення прозорості та доступності освітнього процесу школи, привернення уваги батьків і громадськості до питання формування та реалізації освітньої політики школи.

Освітні портали — це ефективний інструмент для розширення можливостей дистанційної освіти, організації дистанційного навчання, презентації діяльності учнів та вчителів зовнішнім відвідувачам через Інтернет, інформаційної підтримки учнів та вчителів, організації дистанційних батьківських зборів, семінарів і конкурсів.

Розглянемо основні функції вебсайту навчального закладу:

- інформативна — відкритий доступ до інформації (розклади, навчальні програми, контактні дані та ін.) й інформаційний обмін;
- інтеграційна — для реалізації внутрішніх зв'язків (події, зміни в розкладі та ін.);
- комунікаційна — зв'язки із зовнішнім інформаційним простором (оголошення, новини, реклама);
- координуюча — контент, адресований різним суб'єктам (навчальні матеріали, відеоуроки та тести, підручники);
- культуроформуюча — формування інформаційної культури.

Сторінки вебсайтів загальноосвітніх закладів складаються з однакових основних компонентів та блоків і включають в себе різні функції та типи інформації. Серед них визначають такі.

1. Головна сторінка. Містить короткий огляд про навчальний заклад, останні новини та посилання на ключові розділи.
2. Про нас. Інформація про історію закладу, цінності, досягнення закладу, фотографії та відео, педагогічний колектив.
3. Новини та оголошення. Актуальні новини, оголошення та події, які відбуваються в школі.
4. Адміністрація та викладачі. Контактні дані та короткі біографічні відомості про вчителів та адміністрацію закладу.
5. Для учнів. Інформація для здобувачів освіти: розклад уроків, позашкільних занять та канікул, домашні завдання, рекомендації та корисні ресурси.
6. Для батьків. Інформація з порадами для батьків, родинні заходи, зв'язок з адміністрацією та корисні ресурси.
7. Календар подій. Календар з відміченими шкільними та громадськими подіями (свята, збори, спортивні змагання та ін.).
8. Освітні ресурси. Посилання на навчальні матеріали, відеоуроки, онлайн-ресурси та бібліотеку.
9. Контакти. Інформація для зв'язку із школою: адреса, телефони, поштова скринька та форма зворотного зв'язку.
10. Фото та відеогалереї. Зображення та відеоролики, які показують події, досягнення та життя навчального закладу.
11. Служба підтримки. Інформація та контакти для користувачів, які потребують допомоги або мають якісь запитання.
12. Важливі документи. Правила та положення навчального закладу, форми, заяви, реєстраційні матеріали.

Це загальні розділи та компоненти, які містяться на порталах загальноосвітніх закладів України. Структура може змінюватися залежно від потреб школи та її специфіки. Але важливо, щоб вебсайт був легким для розуміння та швидкої навігації по сайту.

Отже, вебсайт загальноосвітнього навчального закладу має важливе значення, оскільки виконує ряд важливих функцій та має позитивний вплив для всіх учасників навчального процесу (учні, батьки, вчителі та адміністрація) та є важливим інструментом для швидкого доступу до важливої інформації, комунікації між учнями, батьками та вчителями, для розвитку навчального закладу та приверненню нових учнів і впровадження нових технологій та інновацій в освітній процес.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ:

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА МЕДІАКОМУНІКАЦІЙ

В. Шейко (V. Sheiko) ПСИХОАНАЛІЗ ЯК СКЛАДОВА ОСНОВ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ЯК НАУКИ (PSYCHOANALYSIS AS A COMPONENT OF THE FOUNDATIONS OF THE FORMATION OF CULTURAL STUDIES AS A SCIENCE).....	3
Е. Сардаров (E. Sardarov) MODERN PROBLEMS OF CULTURAL STUDIES AND MEDIA COMMUNICATION ON THE EXAMPLE OF AZERBAIJAN (СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА МЕДІАКОМУНІКАЦІЇ НА ПРИКЛАДІ АЗЕРБАЙДЖАНУ).....	4
М. Шарпило (M. Sharpylo) КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС ГОЛОКОСТУ В СОЦІАЛЬНІЙ МЕРЕЖІ «ТІКТОК» (CULTUROLOGICAL DISCOURSE OF THE HOLOCAUST IN THE TIKTOK SOCIAL NETWORK).....	7
Н. Максимовська (N. Maksymovska) ПОДІЄВІСТЬ У КУЛЬТУРОТВОРЧОМУ ПРОЦЕСІ (EVENT IN THE CULTURAL CREATIVE PROCESS).....	8
В. Маркова (V. Markova) НЕЙМІНГ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 061 ЖУРНАЛІСТИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВР У ЗВО УКРАЇНИ: МІЖ УНІВЕРСАЛІЗМОМ І СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ (NAMING OF EDUCATIONAL PROGRAMS IN THE SPECIALTY 061 JOURNALISM OF THE BACHELOR'S DEGREE IN THE HEIS OF UKRAINE: BETWEEN UNIVERSALISM AND SPECIALIZATION).....	10
Т. Булах (T. Bulakh) ДО ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ ПОДКАСТІВ (TO THE PROBLEM OF CLASSIFICATION OF PODCASTS).....	13
О. Демчук, А. Фурдичко (O. Demchuk, A. Furdychko) КУЛЬТУРНИЙ ВПЛИВ РЕПЕРТУАРУ КОБЗАРІВ НА ЛІВОБЕРЕЖЖІ УКРАЇНИ XVII СТОЛІТТЯ (CULTURAL INFLUENCE OF KOBZARS' REPERTOIRE ON THE LEFT BANK OF UKRAINE IN THE XVII CENTURY).....	16
Г. Панков (G. Pankov) СПОВІДАЛЬНИЙ ДИСКУРС У СЕМІОТИЧНОМУ ГОРИЗОНТІ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ (CONFESSIONAL DISCOURSE IN THE SEMIOTIC HORIZON OF A CULTURAL STUDY).....	18
І. Гурова (I. Hurova) ФАНДОМ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ FAN STUDIES (FANDOM IN THE SCIENTIFIC DISCOURSE OF FAN STUDIES).....	20
Є. Ворожейкін (Ye. Vorozheikin) ФЛАНЕРСТВО ЯК ВІЗУАЛЬНА ПРАТИКА: СУТНІСТЬ ТА ВАРІАЦІЇ (FLÂNERIE AS A VISUAL PRACTICE: ESSENCE AND VARIATIONS).....	22
Х. Плецан (Kh. Pletsan) ФЕНОМЕН ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СЕРЕДОВИЩІ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ (THE PHENOMENON OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE ENVIRONMENT OF CREATIVE INDUSTRIES: CULTURAL CHALLENGES).....	23
Л. Пономаренко, С. Супрун (L. Ponomarenko, S. Suprun) ОСОБЛИВОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ СІЛЬСЬКИХ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ І ДОЗВІЛЛЯ (FEATURES OF THE MANAGEMENT OF RURAL CULTURAL AND LEISURE INSTITUTIONS).....	25
М. Александрова (M. Aleksandrova) ТРАВМАТИЧНИЙ ДОСВІД УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В МЕДІЙНИХ РЕПРЕЗЕНТАЦІЯХ: ГЕОПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ (TRAUMATIC EXPERIENCE OF UKRANIAN CULTURE IN MEDIA REPRESENTATIONS: GEOPOLITICAL ASPECT).....	27

О. Куликова (O. Kulykova) ЗАСОБИ КОМП'ЮТЕРНОЇ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ У ВИКЛАДАННІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ВСТУП ДО ФАХУ» (COMPUTER VISUALIZATION TOOLS IN TEACHING THE COURSE "INTRODUCTION TO THE PROFESSION")	28
М. Жигайло (M. Zhyhailo) РОЛЬ СИМВОЛЬНОЇ МОВИ У ФОРМУВАННІ КОНТЕНТУ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ (ROLE OF SYMBOLIC LANGUAGE IN FORMATION OF CONTENT IN SOCIAL NETWORKS)	30
М. Демиденко (M. Demydenko) ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ІГРОВОГО КІНЕМАТОГРАФУ УКРАЇНИ (GENERAL PROBLEMS OF MODERN UKRAINIAN FICTION CINEMATOGRAPHY)	31
П. Голотенко (P. Holotenko) МІФОЛОГІЧНА СВІДОМІСТЬ ПРАУКРАЇНЦІВ ЯК ПІДҐРУНТЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ (MYTHOLOGICAL CONSCIOUSNESS OF ANCIENT UKRAINIANS AS A BASIS OF UKRAINIAN SCIENTIFIC CULTUROLOGY)	33
Н. Ігнат'єва (N. Ihnatieva) ПЛАСТИЧНА КУЛЬТУРА АКТОРА: АНТРОПОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ВИМІРИ (PLASTIC CULTURE OF AN ACTOR: ANTHROPOLOGICAL AND SOCIAL DIMENSIONS)	36
О. Козоріз (O. Kozoriz) МАСОВІ БАГАТООСІБНІ ОНЛАЙНОВІ РОЛЬОВІ ІГРИ ЯК ПРОЯВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ОЗНАК СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ (MASS MULTIPLAYER ONLINE ROLE-PLAYING GAMES AS A MANIFESTATION OF GLOBALIZATION FEATURES OF MODERN CULTURE)	37
О. Мухін (O. Mukhin) СЕМІОТИЧНИЙ РЯД У ВІЗУАЛЬНИХ РІШЕННЯХ ФІЛЬМУ Р. СКОТТА «МАРСІАНИН» (2015) (SEMIOTIC RANGE IN THE VISUAL ASPECTS OF RIDDLEY SCOTT'S "THE MARTIAN" (2015))	39
О. Проскурайкова (O. Proskuriakova) ГРИМ ЯК СКЛАДОВА КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА УКРАЇНСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ: САКРАЛЬНЕ КОРИННЯ Й АКСІОЛОГІЧНА ФУНКЦІЯ (MAKE-UP AS A COMPONENT OF UKRAINIAN CULTURAL AND ARTISTIC TRADITION: SACRAL ROOTS AND AXIOLOGICAL FUNCTION)	41
М. Столяр (M. Stoliar) SWOT-АНАЛІЗ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ (SWOT ANALYSIS AND RECOMMENDATIONS FOR THE IMPROVEMENT OF SOCIO-CULTURAL MANAGEMENT IN RIVNE REGION)	43
І. Галушко (I. Halushko) ОБРАЗИ ОТАКУ В ЯПОНСЬКІЙ ВІЗУАЛЬНІЙ КУЛЬТУРІ 1990-Х–2020-Х РР. (OTAKU IMAGES IN JAPANESE VISUAL CULTURE OF THE 1990S–2020s)	45
А. Авершина (A. Avershyina) ВІЗУАЛЬНИЙ ОБРАЗ УКРАЇНИ В МИСТЕЦЬКИХ ПРАКТИКАХ 2000-Х РОКІВ (VISUAL IMAGE OF UKRAINE IN ARTISTIC PRACTICES OF THE 2000s)	46
А. Біленька (A. Bilenka) ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛЬНОГО МАЛЮНКУ АРХЕТИПУ «ЖІНКА» В УКРАЇНСЬКОМУ ТЕАТРІ (THE FEATURES OF THE VERBAL PICTURE OF THE "WOMAN" ARCHETYPE IN THE UKRAINIAN THEATER)	47
П. Хлебніков (P. Khliebnikov) ОСНОВНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЧЕРКАЩИНИ (THE MAIN METHODS OF RESEARCHING THE MUSICAL CULTURE OF CHERKASY REGION)	49
Г. Боришполь (H. Boryshpol) ФЕНОМЕН СУСПІЛЬНОГО ІДЕАЛУ В ХРОНОТОПІ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ ХХІ СТОЛІТТЯ (THE PHENOMENON OF THE PUBLIC IDEAL IN THE UKRAINE'S CULTURAL CHRONOTOPE OF THE FIRST QUARTER OF THE XXI CENTURY)	50

С. Гончар, О. Гончар (S. Honchar, O. Honchar)

ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕДІАКОМУНІКАЦІЙ НА СТОРІНКАХ ГАЛИЦЬКОЇ

ПРОФСІЛКОВОЇ ПРЕСИ ХІХ СТОЛІТТЯ (GENERAL PROBLEMS

OF MEDIA COMMUNICATIONS ON THE PAGES

OF THE GALICIAN TRADE UNION PRESS OF THE XIX CENTURY)..... 52

СЕКЦІЯ:

**ФІЛОСОФСЬКІ, СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ, ПРАВОВІ ТА УПРАВЛІНСЬКІ
АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ**

В. Лисенкова (V. Lysenkova)

ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ СПОСОБУ ЖИТТЯ ОСОБИСТОСТІ

(IDENTITY AS A FACTOR IN THE FORMATION OF A PERSON'S LIFESTYLE)..... 53

К. Горбачов, М. Замета (K. Horbachov, M. Zameta)

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ

(PHILOSOPHICAL ASPECTS OF MODERN DEVELOPMENT) 54

В. Васенкова, Т. Ярмак (V. Vasenkova, T. Yarmak)

ПРОБЛЕМА ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СТАНУ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

(THE PROBLEM OF THE SPIRITUAL AND MORAL BEHAVIOR

OF A MODERN PERSON)..... 56

О. Сук, А. Глухов (O. Suk, A. Hlukhov)

ДІАЛОГ КУЛЬТУР ЯК ЗАСІБ ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ ТА ПІЗНАННЯ СВІТУ

(DIALOGUE OF CULTURES AS A MEANS OF MUTUAL UNDERSTANDING

AND COGNITION OF THE WORLD) 57

І. Ушно (I. Ushno)

ЛЕГЕНДА ПРО ІКАРА ТА ДЕДАЛА: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ

(THE LEGEND ABOUT ICARUS AND DAEDALUS:

SOCIAL AND PHILOSOPHICAL COMPREHENSION)..... 59

В. Мірошніченко (V. Miroshnychenko)

LA LANGUE MATERNELLE: ВИБІР, ДИСКРИМІНАЦІЯ

(LA LANGUE MATERNELLE: CHOICE, DISCRIMINATION) 60

С. Криворученко (S. Kryvorutchenko)

КОНСЕРВАТИЗМ VERSUS НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ В МОДІ:

СУТНІСТЬ ТА НАСЛІДКИ ПРОТИСТОЯННЯ

(CONSERVATISM VERSUS THE LATEST FASHION TRENDS:

ESSENCE AND CONSEQUENCES OF CONFRONTATION) 62

Н. Цигановська, Даріуш В. Скальські (N. Tsyhanovska, Dariusz V. Skalski)

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ДОПІНГУ

(SOCIAL AND LEGAL ASPECTS OF THE DOPING PROBLEM)..... 64

К. Попова-Коряк (K. Popova-Koriak)

ВПЛИВ РЕЛІГІЇ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ФЕНОМЕНУ НА СУЧАСНЕ ПРАВО

(THE INFLUENCE OF RELIGION AS A SOCIO-CULTURAL PHENOMENON

ON MODERN LAW)..... 66

З. Остропольська (Z. Ostropolska)

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

В БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ УКРАЇНИ (PROBLEMS OF IMPLEMENTATION

OF SOCIAL RESPONSIBILITY INTO UKRAINIAN BUSINESS SPHERE) 68

В. Мацука (V. Matsuka)

МЕНЕДЖМЕНТ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ

(MANAGEMENT OF CORPORATE CULTURE)..... 70

І. Ахновська, В. Кирик (I. Akhnovska, V. Kyryk)

КУЛЬТУРА ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ЕКОНОМІКИ ЗНАТЬ

(CULTURE OF ENTREPRENEURSHIP IN THE CONDITIONS OF THE KNOWLEDGE ECONOMY) 72

СЕКЦІЯ:
ДОСЛІДНИЦЬКІ ПАРАДИГМИ МУЗЕЄЗНАВСТВА
ТА ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВА

А. Шербань (A. Shcherban) ЖОРНО З НАДМОГИЛЬНОГО КАМЕНЯ (С. ДИКАНЬКА) ЯК СВДЧЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ ТРАВМИ (MILLSTONE FROM A TOMBSTONE (DIKANKA VILLAGE) AS AN EVIDENCE OF CULTURAL TRAUMA)	74
С. Гаврилук (S. Havryliuk) ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВІДНОВЛЕННЯ ПАМ'ЯТОК АРХІТЕКТУРИ В МІЖВОЄННІЙ ПОЛЬЩІ (THEORETICAL ASPECTS OF THE RESTORATION OF ARCHITECTURAL MONUMENTS IN INTERWAR POLAND)	76
М. Тортіка (M. Tortika) ОСОБЛИВОСТІ КОМПЛЕКТУВАННЯ ТА ЕКСПОНУВАННЯ ПРОТОБОЛГАРСЬКИХ КОЛЕКЦІЙ У МУЗЕЯХ ІСТОРИЧНОГО ПРОФІЛЮ (НА ПРИКЛАДІ ХАРКІВСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ В ХАРКОВІ І НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ В СОФІЇ) (PECULIARITIES OF ACQUISITION AND EXHIBITION OF PROTO-BULGARIAN COLLECTIONS IN HISTORICAL MUSEUMS (ON THE EXAMPLE OF THE KHARKIV HISTORICAL MUSEUM AND THE SOFIA NATIONAL HISTORICAL MUSEUM))	78
В. Надольська (V. Nadolska) ЕКОНОМУЗЕЙ: НОВІТНІ ПРАКТИКИ В МУЗЕЙНИЦТВІ УКРАЇНИ (ECONOMUSEUM: THE LATEST PRACTICES IN THE MUSEUM INDUSTRY OF UKRAINE).....	80
А. Сошніков (A. Soshnikov) ЦИФРОВІЗАЦІЯ МУЗЕЇВ І НЕОБХІДНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МУЗЕЙНИКІВ (DIGITALIZATION OF MUSEUMS AND THE NEED FOR THE FORMATION OF THE INFORMATION CULTURE OF MUSEOLOGISTS)	82
F. Anderton (Ф. Ендертон) AUSTRALIAN MUSEUMS, CULTURAL COMMUNITIES AND NATIONAL PARKS THAT REFLECT THE HISTORY OF A UNIQUE CONTINENT (АВСТРАЛІЙСЬКІ МУЗЕЇ, КУЛЬТУРНІ ОБ'ЄДНАННЯ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПАРКИ, ЯКІ ВІДОБРАЖАЮТЬ ІСТОРІЮ УНІКАЛЬНОГО КОНТИНЕНТУ)	84
О. Дацюк (O. Datsiuk) ДО ПИТАННЯ ВИПУСКУ ЛИСТІВОК З ВИДАМИ КИЄВА (ON THE ISSUE OF THE RELEASE OF POSTCARDS WITH THE VIEWS OF KYIV)	86
Л. Висоцька (L. Vysotska) З ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ ПЕРШОЇ НА ЧЕРКАЩИНІ СТАЦІОНАРНОЇ МУЗЕЙНОЇ ЕКСПОЗИЦІЇ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ХОЛОДНОЯРСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ (1918–1922 РР.) (FROM THE HISTORY OF THE CREATION OF THE FIRST STATIONARY MUSEUM EXHIBITION ON THE ACTIVITIES OF THE KHOLODNYI YAR REBELLION ORGANIZATION IN CHERKASHCHYNA (1918–1922)).....	88
О. Біррова (O. Birova) VR У МУЗЕЙНОМУ ПРОСТОРИ (VR IN THE MUSEUM SPACE).....	90
Д. Білавич (D. Bilavych) ДО ПИТАННЯ СТВОРЕННЯ ЛІТОПІСУ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ СОЛОМІЇ КРУШЕЛЬНИЦЬКОЇ (ON THE QUESTION OF CREATING A CHRONICLE OF THE LIFE AND CREATIVITY OF SOLOMIIA KRUSHELNYTSKA).....	91
І. Медведєв (I. Medvediev) СТВОРЕННЯ МУЗЕЙНО-ІСТОРИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА НА РІВНІ ГРОМАДИ: ДОСВІД МІСТА ТРОСТЯНЕЦЬ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ (CREATION OF A MUSEUM AND HISTORICAL ENVIRONMENT AT THE COMMUNITY LEVEL: THE EXPERIENCE OF TROSTIANETS, SUMY REGION)	93

І. Споденець (I. Spodenets) ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ФОТОДЖЕРЕЛ У МУЗЕЙНІЙ СФЕРІ (НА ПРЯКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ ВІДОМЧОГО НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО МУЗЕЮ ННЦ ХФТІ) (PHOTO SOURCES INTERPRETATION IN THE MUSEUM SPHERE (ON THE EXAMPLE OF THE ACTIVITIES OF THE SCIENTIFIC AND TECHNICAL MUSEUM OF THE NATIONAL SCIENTIFIC CENTER OF KHARKIV INSTITUTE FOR PHYSICS AND TECHNOLOGY))	96
М. Міщенко (M. Mishchenko) ОБЛІК ВТРАТ У СИСТЕМІ ОХОРОНИ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ПЕРІОДУ ВОЄННОГО СТАНУ (ACCOUNTING FOR LOSSES IN THE SYSTEM OF PROTECTION OF OBJECTS OF CULTURAL HERITAGE DURING THE MARTIAL LAW PERIOD)	98
В. Парацій (V. Paratsiy) БЕРЕЖАНСЬКІ «КОРЕСПОНДЕНТИ» ЗНАНОГО УКРАЇНСЬКОГО МУЗЕЙНИКА ТА ІСТОРИКА КОЗАЦТВА (BEREZHANY "CORRESPONDENTS" OF THE FAMOUS UKRAINIAN MUSEOLOGIST AND HISTORIAN OF COSSACK PERIOD)	100
Я. Ліхолетов (Ya. Likholyetov) ОСОБЛИВОСТІ АКТИВІЗАЦІЇ ПАМ'ЯТКООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ХАРКІВЩИНІ (1953–1965 РР.) (FEATURES OF THE ACTIVATION OF MONUMENT PROTECTION ACTIVITIES IN KHARKIV REGION (1953–1965))	103
А. Марків (A. Markiv) АРХІТЕКТУРНІ ЗМІНИ КОСТЕЛУ СВЯТИХ АПОСТОЛІВ ПЕТРА І ПАВЛА В ЛУЦЬКУ (ARCHITECTURAL CHANGES OF THE CHURCH OF THE ST. APOSTLES PETER AND PAUL IN LUTSK)	105
А. Лузан (A. Luzan) МУЗЕЙНИЙ КВЕСТ: ІНТЕРПРЕТАЦІЇ В УМОВАХ КРИЗИ (З ДОСВІДУ РОБОТИ ХАРКІВСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ ІМЕНІ М. Ф. СУМЦОВА) (MUSEUM QUEST: INTERPRETATIONS IN CRISIS CONDITIONS (FROM THE WORK EXPERIENCE OF THE M. F. SUMTSOV KHARKIV HISTORICAL MUSEUM))	106
К. Калюжна (K. Kaliuzhna) РОБОТА ПАВЛОГРАДСЬКОГО ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ (WORK OF THE PAVLOHRAD HISTORICAL AND LOCAL LORE MUSEUM DURING THE MARTIAL LAW)	108
О. Шапорда (O. Shaporda) КОРотКА ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ АРХЕОДРОМІВ У ЄВРОПІ Й ПЕРСПЕКТИВИ ТАКОГО ЗАКЛАДУ НА БІЛЬСЬКОМУ ГОРОДИЩІ (A BRIEF HISTORY OF THE CREATION OF ARCHAEODROMES IN EUROPE AND THE PROSPECTS FOR SUCH INSTITUTION AT THE BILSK SETTLEMENT)	110
А. Гузенко (A. Huzenko) З ДОСВІДУ ОЦИФРУВАННЯ ЗРУЙНОВАНИХ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ (FROM THE EXPERIENCE OF DIGITIZATION OF DESTROYED OBJECTS OF CULTURAL HERITAGE)	112
А. Євсюков (A. Yevsiukov) ПРОЕКТ МУЗЕЙНОЇ ВИСТАВКИ «ДВА КОЛЕСА, ЩО РУХАЮТЬ СВІТ» (THE PROJECT OF THE MUSEUM EXHIBITION "TWO WHEELS THAT MOVE THE WORLD")	113
І. Сошніков (I. Soshnikov) ПРОЕКТ «MEMORY SAVERS» У КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ МУЗЕЙНИХ ФАХІВЦІВ З ОЦИФРУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ (“MEMORY SAVERS” PROJECT IN THE CONTEXT OF TRAINING OF MUSEUM SPECIALISTS IN CULTURAL HERITAGE DIGITIZATION)	114
В. Кашеева (V. Kashcheieva) МУЗЕАЛІЗАЦІЯ ТКАЦТВА БОЙКІВЩИНИ В УКРАЇНІ (MUSEUMIZATION OF BOYKIVSHCHYNA WEAVING IN UKRAINE)	116

Т. Буніна (T. Bunina)

КАРИНСЬКА ЕПОХА В МИСТЕЦТВІ ДИЗАЙНУ КОСТЮМА
(KARINSKA ERA IN THE ART OF COSTUME DESIGN)..... 117

СЕКЦІЯ:

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВИМІРИ ТУРИЗМУ

V. Stepanov (B. Степанов)

THE CONCEPT OF "TOURISM SECTOR" IN THE PUBLIC SYSTEM
(ПОНЯТТЯ «СФЕРА ТУРИЗМУ» У ГРОМАДСЬКІЙ СИСТЕМІ) 118

B. Осієвський (V. Osievsky)

ТУРИСТИЧНИЙ НАРАТИВ, ІНКУЛЬТУРАЦІЯ ТА ТУРИСТИЧНИЙ ДОСВІД
(TOURISTIC NARRATIVE, ENCULTURATION AND TOURISTIC EXPERIENCE) 120

A. Аніщенко (A. Anishchenko)

УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ТУРИСТИЧНОЇ ОСВИТИ В КОНТЕКСТІ
СВІТОВИХ ТЕНДЕНЦІЙ (UKRAINIAN EXPERIENCE OF TOURISM EDUCATION
IN THE CONTEXT OF GLOBAL TRENDS) 121

A. Єфремов, І. Варнавська (A. Yefremov, I. Varnavska)

ВПЛИВ ТУРИЗМУ НА ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
МІСЦЕВОГО НАСЕЛЕННЯ (THE INFLUENCE OF TOURISM ON THE FORMATION
OF THE SOCIO-CULTURAL IDENTITY OF THE LOCAL POPULATION) 124

M. Яріко (M. Yariko)

ІНКЛЮЗІЯ В ЕКСКУРСІЙНІ ДІЯЛЬНОСТІ: ВІД ГЕТТО ДО УНІВЕРСАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ
(INCLUSION IN EXCURSION ACTIVITIES: FROM GHETTO TO UNIVERSAL DESIGN) 125

M. Зайцева (M. Zaitseva)

ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОСУВАННЯ ПОСЛУГ
У ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ (EXHIBITIONS AS A MARKETING TOOL
IN TOURISM INTERNET MARKETING
AS A TOOL FOR PROMOTING SERVICES IN THE HOTEL BUSINESS) 128

G. Аfenченко, Н. Шумлянська (H. Afenchenko, N. Shumlyanska)

ВИКОРИСТАННЯ ТАРГЕТИНГУ В ПРОЦЕСІ ПРОСУВАННЯ
ТУРИСТИЧНИХ ПРОДУКТІВ ТА ПОСЛУГ
(USE OF TARGETING IN THE PROCESS OF PROMOTING
TOURIST PRODUCTS AND SERVICES) 129

I. Мартищенко (I. Martyshchenko)

МІЖНАРОДНА АРТРЕЗИДЕНЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ
ТУРИСТИЧНОЇ ДЕСТИНАЦІЇ
(INTERNATIONAL ARTRESIDENCE AS A TOURIST DESTINATION DEVELOPMENT TOOL) 130

S. Чебелюк (S. Chebeliuk)

ОКОЛЬНИЙ ЗАМОК У ЛУЦЬКУ ЯК ПРИВАБЛИВИЙ ОБ'ЄКТ
КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ (OKOLNYI CASTLE IN LUTSK
AS AN ATTRACTIVE OBJECT OF CULTURAL TOURISM) 132

СЕКЦІЯ:

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ І ФІЛОЛОГІЇ В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ

ПІДСЕКЦІЯ:

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ ТА УМОВИ ПСИХІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ЛЮДИНИ

R. Білоус, Л. Кременчуцька (R. Bilous, L. Kremenchutska)

ОСОБЛИВОСТІ ЧАСОВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ СТУДЕНТІВ
(PECULIARITIES OF STUDENTS' TIME PERSPECTIVE) 134

А. Большакова, Д. Дубінін (A. Bolshakova, D. Dubinin) КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ФЕНОМЕНУ АКСІОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (CONCEPTUALIZATION OF THE PHENOMENON OF AXIOLOGICAL COMPETENCY).....	135
І. Віденєєв (I. Videnieiev) ОСОБЛИВОСТІ ПОДОЛАННЯ ВАЖКИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЙ ОСОБАМИ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ (PECULIARITIES OF OVERCOMING DIFFICULT LIFE SITUATIONS BY ADOLESCENTS).....	137
Dariusz V. Skalski, Paulina Kreft (Даріуш В. Скальські, Пауліна Крефт) SPORTS IN THE PROCESS OF UNDER-AGE PERSONS' REHABILITATION WITH HEALTH EDUCATION (СПОРТ У ПРОЦЕСІ РЕАБІЛІТАЦІЇ З ОЗДОРОВЧИМ ВИХОВАННЯМ НЕПОВНОЛІТНІХ).....	138
Т. Кетлер-Митницька (T. Ketler-Mytynska) СМИСЛОЖИТТЄВІ ОРІЄНТАЦІЇ СТУДЕНТІВ СОЦІОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЯК ЧИННИК ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ В УМОВАХ ВІЙНИ (MEANINGFUL LIFE ORIENTATIONS OF SOCIONOMIC SPECIALTIES STUDENTS AS A FACTOR OF PSYCHOLOGICAL WELL-BEING IN THE CONDITIONS OF WAR).....	140
А. Кіріллова, К. Лафа (A. Kirillova, K. Lafa) ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТВОРЧОСТІ (PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF CREATIVITY).....	142
А. Куруч (A. Kuruch) КУЛЬТУРА ЯК ЗАСІБ ІНТЕГРАЦІЇ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ: ДОСВІД ГО «ДРУЖИНИ ВЕТЕРАНІВ» (CULTURE AS A MEANS OF INTEGRATION OF COMBATANTS: THE EXPERIENCE OF THE NGO "WIVES OF VETERANS").....	144
Д. Приходько, А. Путько (D. Prykhodko, A. Putko) РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ (RESILIENCE OF STUDENTS IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW).....	146
О. Радько (O. Radko) МЕТОДИ РЕЛАКСАЦІЇ ЯК ЕФЕКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПОДОЛАННІ КРИЗОВИХ СТАНІВ (RELAXATION METHODS AS EFFECTIVE TECHNOLOGIES IN OVERCOMING OF CRISIS STATES).....	148
Л. Ткач, С. Бабух (L. Tkach, S. Babukh) ВІЙНА-КОНФЛІКТ-ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ (WAR-CONFLICT — PSYCHOLOGICAL CONSEQUENCES).....	150
Л. Туріщева, І. Дорожко, О. Малихіна (L. Turishcheva, I. Dorozhko, O. Malykhina) БІБЛІОТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ (BIBLIOTHERAPY AS A MEANS OF DEVELOPING SOCIAL INTELLIGENCE IN STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS).....	152
D. Filipkowska, Dariusz V. Skalski (Д. Філіпковська, Даріуш В. Скальські) ASSESSMENT OF SWIMMING TECHNIQUE AND SOMATIC STRUCTURE (ОЦІНКА ТЕХНІКИ ПЛАВАННЯ ТА СОМАТИЧНОЇ БУДОВИ).....	153
О. Шукалова (O. Shukalova) ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ ДО УМОВ ЖИТТЯ ЗА КОРДОНОМ (FEATURES OF THE ADAPTATION OF UKRAINIAN REFUGEES TO LIVING CONDITIONS ABROAD).....	155

ПІДСЕКЦІЯ

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЇ

О. Білик, А. Борусова, А. Журане-Бремане (O. Bilik, A. Borisova, A. Zhurane-Bremane) SHORT-TERM PROGRAM OF INTERNATIONAL ACADEMIC MOBILITY: ORGANIZATION AND PARTICIPATION EXPERIENCE (КОРОТКОСТРОКОВА ПРОГРАМА МІЖНАРОДНОЇ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ: ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТА УЧАСТІ).....	157
О. Олійник (O. Oliinik) THE IMPACT OF AI ON ENGLISH LANGUAGE LEARNING: BENEFITS, CHALLENGES, AND FURTHER STEPS (ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: ПЕРЕВАГИ, ВИКЛИКИ ТА ПОДАЛЬШІ КРОКИ).....	159

P. Nasirova (П. Насірова) THE IMPACT OF GLOBALIZATION IN LANGUAGE TEACHING (ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ВИКЛАДАННЯ МОВ)	161
I. Дерев'янюк (I. Derevianko) КОНЦЕПТ «ПІЗНАВАЛЬНИЙ ІНТЕРЕС»: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ (“COGNITIVE INTEREST” CONCEPT: RETROSPECTIVE ANALYSIS)	163
I. Фесенко (I. Fesenko) ТВОРЧИСТЬ О. П. ЧУГУЙ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ПАРАДИГМИ (O.P. CHUHUY'S CREATIVITY IN THE CONTEXT OF THE MODERN LITERARY PARADIGM)	164

СЕКЦІЯ:
ДОКУМЕНТНО-КОМУНІКАЦІЙНІ СТРУКТУРИ СУСПІЛЬСТВА:
ТЕОРІЇ, СТРАТЕГІЇ, ІННОВАЦІЇ

I. Давидова (I. Davydova) ІНФОРМАЦІЙНО-КОГНІТИВНА ДИНАМІКА РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕК У ЦИФРОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ (INFORMATION AND COGNITIVE DYNAMICS OF THE DEVELOPMENT OF LIBRARIES IN THE DIGITAL SOCIETY)	165
G. Колоскова (G. Koloskova) ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ КОМУНІКАЦІЇ БІБЛІОТЕК (FEATURES OF MODERN LIBRARY COMMUNICATION)	166
L. Прокопенко (L. Prokopenko) НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА ЯК НАЦІОНАЛЬНЕ БІБЛІОГРАФІЧНЕ АГЕНТСТВО: ЄВРОПЕЙСЬКА ПРАКТИКА (NATIONAL LIBRARY AS A NATIONAL BIBLIOGRAPHIC AGENCY: EUROPEAN PRACTICE)	167
I. Павленко (I. Pavlenko) БІБЛІОГРАФІЧНІ ІНФОЛОГЕМИ В СИСТЕМАХ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНИМИ ОБ'ЄКТАМИ (BIBLIOGRAPHICAL INFOLOGEMES IN INFORMATION OBJECTS MANAGEMENT SYSTEMS)	170
O. Зіменко (O. Zimenko) БІБЛІОТЕКИ, АРХІВИ ТА БАЗИ ЗНАТЬ ЯК ОСЕРЕДКИ ПРОТИДІЇ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ (LIBRARIES, ARCHIVES, AND KNOWLEDGE DATABASES AS CENTERS OF RESISTANCE IN THE CONDITIONS OF INFORMATION WARFARE)	171
I. Лісова (I. Lisova) «КНИГА – ЦЕ ЗБРОЯ»: ПОТУЖНИЙ КРОК У СПРАВІ ПРОМОЦІЇ ЧИТАННЯ В УКРАЇНІ (“A BOOK IS A WEAPON”: A POWERFUL STEP IN READING PROMOTION IN UKRAINE)	173
N. Kushnarenko, A. Solianyk (N. Kushnarenko, A. Solianyk) ОСОБЛИВОСТІ СИГНАТИВНОЇ СКЛАДОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВИШИВКИ ЯК ВИДУ ДОКУМЕНТА (FEATURES OF SIGNATIVE COMPONENT OF UKRAINIAN EMBROIDERY AS A TYPE OF DOCUMENT)	176
A. Humenchuk (A. Humenchuk) МІЖДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ ЯК ПАРАДИГМА РОЗВИТКУ ВИЩОЇ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ОСВІТИ (INTERDISCIPLINARITY AS A PARADIGM FOR THE DEVELOPMENT OF HIGHER LIBRARY AND INFORMATION EDUCATION)	178
K. Fomychova (K. Fomychova) СТВОРЕННЯ БІБЛІОТЕКАМИ ЗВО ВЛАСНИХ ОНЛАЙН-КУРСІВ (CREATION OF ONLINE COURSES BY UNIVERSITY LIBRARIES)	179
R. Velychko (R. Velychko) ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ (PROJECT ACTIVITIES OF LIBRARIES OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE)	181
N. Tiurkedzhy (N. Tiurkedzhy) АСИСТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ РОЗШИРЕННЯ ДОСТУПНОСТІ БІБЛІОТЕЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ (ASSISTIVE TECHNOLOGIES FOR EXPANDING LIBRARY SERVICES ACCESSIBILITY)	182

С. Толочко (S. Tolochko) ПРЕДСТАВНИК ПОКОЛІННЯ «ЗУМЕРІВ» — НОВИЙ КОРИСТУВАЧ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ (A REPRESENTATIVE OF “ZOOMERS” GENERATION AS A NEW USER OF THE UNIVERSITY LIBRARY)	184
О. Борисов (O. Borysov) ІНТЕРНЕТ РЕЧЕЙ У БІБЛІОТЕКАХ: АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КООПЕРАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВ (INTERNET OF THINGS IN LIBRARIES: AN ANALYTICAL REVIEW OF INTERNATIONAL SCIENTIFIC COOPERATION AND PROSPECTS)	186
Я. Мартиненко (Y. Martynenko) ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНИХ БІБЛІОТЕКАХ (USE OF CLOUD TECHNOLOGIES IN MODERN LIBRARIES)	189
Ван Шуайтянь (Wan Shuaitian) ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ КНИГОРОЗПОВСЮДЖЕННЯ (CLOUD TECHNOLOGIES IN THE BOOK DISTRIBUTION SYSTEM)	191
Го Чжилян (Guo Zhiliang) РЕГІОНАЛЬНА СКЛАДОВА СИСТЕМИ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ КНР (REGIONAL COMPONENT OF SCIENTIFIC AND TECHNICAL INFORMATION SYSTEM OF CHINA)	194
Сі Сінвень (Xi Xinwen) БІБЛІОТЕКА ЯК СКЛАДОВА КИТАЙСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЗНАНЬ (LIBRARY AS A COMPONENT OF CHINA'S NATIONAL KNOWLEDGE INFRASTRUCTURE)	195
В. Мамон (V. Mamon) ВІД КОНЦЕПЦІЇ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ: ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ФІЛІАЛІВ ХАРКІВСЬКОЇ ГРОМАДСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ (FROM CONCEPT TO IMPLEMENTATION: THE HISTORY OF BRANCHES OF THE KHARKIV PUBLIC LIBRARY)	196
В. Сєдих (V. Siedykh) ЖИТТЯ І ДОЛЯ Б. О. БОРОВИЧА: ДО 140-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВИДАТНОГО УКРАЇНСЬКОГО БІБЛІОТЕКОЗНАВЦЯ (LIFE AND FATE OF B. O. BOROVYCH: TO THE 140TH ANNIVERSARY OF THE BIRTHDAY OF AN OUTSTANDING UKRAINIAN LIBRARIAN)	198
Н. Бабкова (N. Babkova) ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ БІБЛІОТЕЧНОГО ПРОФІЛЮ НА БАЗІ ФАКУЛЬТЕТУ ПОЛІТИЧНОЇ ОСВІТИ ХАРКІВСЬКОГО ІНСТИТУТУ НАРОДНОЇ ОСВІТИ ІМЕНІ О. ПОТЕБНИ (THE TRAINING OF LIBRARY PROFILE SPECIALISTS AT THE FACULTY OF POLITICAL EDUCATION OF THE O. POTEBNIA KHARKIV INSTITUTE OF PUBLIC EDUCATION)	200
О. Осєвська (O. Osievska) КЛАСИФІКАЦІЯ ДОКУМЕНТІВ КИЇВСЬКОЇ МИТРОПОЛІЇ СИНОДАЛЬНОГО ПЕРІОДУ (CLASSIFICATION OF DOCUMENTS OF THE KYIV METROPOLE OF THE SYNODAL PERIOD)	202

СЕКЦІЯ:
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ГЛОБАЛЬНОГО
СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

Л. Філіпова (L. Filipova) ОСОБЛИВОСТІ МАГІСТЕРСЬКИХ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОФІЛЮ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ LIS В УНІВЕРСИТЕТАХ США (FEATURES OF THE MASTER'S EDUCATIONAL PROGRAMS OF THE INFORMATION PROFILE THE LIS SPECIALTY IN THE UNIVERSITIES OF THE USA)	204
М. Пасічник, К. Прокопенко (M. Pasichnyk, K. Prokopenko) ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ ЯК КАТЕГОРІЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ (ELECTRONIC PUBLICATION AS A CATEGORY OF ELECTRONIC RESOURCES)	206

I. Берест (I. Berest) ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СИТУАЦІЮ В УКРАЇНІ (INFORMATION WARS AND THEIR IMPACT ON THE SITUATION IN UKRAINE).....	207
О. Федотова, А. Андйбор (O. Fedotova, A. Andybor) СПЕЦИФІКА ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У КОРПОРАТИВНІЙ КУЛЬТУРІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ (SPECIFICS OF APPLICATION OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE CORPORATE CULTURE OF ENTERPRISE MANAGEMENT).....	210
О. Романюк, І. Коваленко (O. Romaniuk, I. Kovalenko) ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ СПЕЦІАЛЬНІ ОПЕРАЦІЇ ЯК ЗНАРЯДДЯ ПБРИДНОЇ ВІЙНИ (SPECIAL INFORMATIONAL AND PSYCHOLOGICAL OPERATIONS AS A TOOL OF HYBRID WARFARE).....	212
I. Берест, В. Патрицький (I. Berest, V. Patrytskyi) МІСЦЕ ДОКУМЕНТНИХ КОМУНІКАЦІЙ У ПРОЦЕСАХ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (THE ROLE OF DOCUMENT COMMUNICATIONS IN THE INSURANCE ACTIVITY PROCESSES).....	213
М. Олійник, О. Федоров (M. Oliinyk, O. Fedorov) ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА ОКТАВІАНА ТА АНТОНІЯ ЯК НАСТУПНИКІВ ЦЕЗАРЯ (INFORMATION POLICY OF OCTAVIAN AND MARK ANTONY AS CAESAR'S SUCCESSORS)	216
І. Захарова, Г. Поздняк (I. Zakharova, H. Pozdniak) ТИПИ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ СФЕРИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ (TYPES OF SOCIAL INSTITUTIONS IN THE INFORMATION SERVICES SPHERE)	218
В. Кудлай, Я. Левченко (V. Kudlai, Ya. Levchenko) ІНФОРМАЦІЙНІ ПРОДУКТИ ТА ПОСЛУГИ СУЧАСНИХ БІБЛІОТЕЧНИХ УСТАНОВ (INFORMATION PRODUCTS AND SERVICES OF MODERN LIBRARY INSTITUTIONS)	220
К. Прокоф'єва, О. Решетілова (K. Prokofieva, O. Reshetilova) ЄВРОПЕЙСЬКЕ МАЙБУТНЄ УКРАЇНСЬКИХ БІБЛІОТЕК, АРХІВІВ ТА МУЗЕІВ (EUROPEAN FUTURE OF UKRAINIAN LIBRARIES, ARCHIVES AND MUSEUMS)	222
Л. Ткач, А. Мазепа (L. Tkach, A. Mazepa) ДІЄВНІ МЕТОДИ СУЧАСНИХ КОМУНІКАЦІЙ У НАВЧАННІ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ ЗА МЕЖАМИ КРАЇНИ В ЧАС ВІЙНИ. СИТУАТИВНІ ФАКТОРИ ВИБОРУ (EFFECTIVE METHODS OF MODERN COMMUNICATIONS IN TEACHING UKRAINIAN STUDENTS OUTSIDE THE COUNTRY DURING THE WAR. SITUATIONAL FACTORS OF CHOICE)	224
С. Савченко, Є. Подоляк (S. Savchenko, Ye. Podoliak) ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНА ІНФРАСТРУКТУРА СУСПІЛЬСТВА ЯК ОБ'ЄКТ ПІЗНАННЯ: МІСІЯ ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ (DOCUMENT AND INFORMATION INFRASTRUCTURE OF SOCIETY AS AN OBJECT OF COGNITION: THE MISSION OF DOCUMENTARY SCIENTISTS).....	226
І. Захарова, А. Телепчук (I. Zakharova, A. Telepchuk) ВИЗНАННЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ В МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ АКТАХ (RECOGNITION OF THE INFORMATION ACCESS RIGHT IN INTERNATIONAL LEGAL ACTS)	228
А. Карпюк (A. Karpiuk) ЦИФРОВИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ (DIGITAL DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES OF THE VOLYN REGION)	231
О. Вдовіна (O. Vdovina) ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ (DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL SPACE DURING WARTIME)	233
В. Брусенцев (V. Brusentsev) ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА НЕЙРОМЕРЕЖІ (ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND NEURAL NETWORKS).....	235

І. Побіженко (I. Pobizhenko) ВИКОРИСТАННЯ CHAT GPT ДЛЯ ПІДТРИМКИ ВИКЛАДАЧІВ У ЗВО: ЗАСТОСУВАННЯ ТА ПЕРЕВАГИ (USING CHAT GPT FOR TEACHER SUPPORT IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS: APPLICATION AND BENEFITS).....	237
О. Шемаєв (O. Shemaiev) ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ГРОМАДСЬКОМУ ЗДОРОВ'І (INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN PUBLIC HEALTH).....	238
A. Shelestova (A. Шелестова) AI CAPABILITIES FOR VIDEO CONTENT CREATING: ELAI.IO (МОЖЛИВОСТІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ (ШІ) ДЛЯ СТВОРЕННЯ ВІДЕОКОНТЕНТУ: РІШЕННЯ ELAI.IO).....	239
О. Novikov, D. Nienova (O. Новіков, Д. Нєнова) ADVANTAGES OF USING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES FOR LEARNING FOREIGN LANGUAGES FOR PROFESSIONAL PURPOSES IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN UKRAINE (ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ).....	242
Н. Думанський (N. Dumanskyi) ПОШУК НАУКОВИХ СТАТЕЙ У БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДАХ (SEARCH FOR SCIENTIFIC ARTICLES IN LIBRARY COLLECTIONS).....	244
В. Гришин (V. Hryshyn) ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОГРАМИ «ЕЛЕКТРОННА УКРАЇНА» (INFORMATION AND COMMUNICATION SUPPORT OF THE “ELECTRONIC UKRAINE” PROGRAM).....	246
Л. Пугач (L. Puhach) ВЕБСАЙТ — ІНСТРУМЕНТ ДИСТАНЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА КОМУНІКАЦІЇ (WEBSITE — REMOTE SERVICE AND COMMUNICATION TOOL).....	248
О. Татарчук (O. Tatarchuk) РОЗВИТОК АРХІВУ ЯК СУБ'ЄКТА ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА (ARCHIVE DEVELOPMENT AS A SUBJECT OF THE INFORMATION SOCIETY).....	250
A. Попова (A. Popova) ІСТОРІЯ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ» (HISTORY AND MAIN ACTIVITIES OF THE SCIENTIFIC LIBRARY OF THE “KYIV-MOHYLA ACADEMY” NATIONAL UNIVERSITY).....	252
І. Даценко (I. Datsenko) ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ (PUBLIC ADMINISTRATION IN THE INFORMATION SPHERE).....	255
Д. Погрібний (D. Pohribnyi) АВТОМАТИЗОВАНІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ (AUTOMATED MANAGEMENT SYSTEMS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS: IMPORTANCE FOR THE EFFICIENT ACTIVITIES OF MODERN UNIVERSITIES).....	257
О. Гончаров (O. Honcharov) ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА ВЗАЄМОДІЯ БІБЛІОТЕК В УКРАЇНІ (INFORMATION AND COMMUNICATION INTERACTION OF LIBRARIES IN UKRAINE).....	259
A. Андрєєв (A. Andrieiev) ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМ КОНТРОЛЮ ВЕРСІЙ ДЛЯ КОЛЕКТИВНОЇ РОБОТИ НАД ДОКУМЕНТАЦІЄЮ (EXPEDIENCY OF USING VERSION CONTROL SYSTEMS FOR COLLECTIVE WORK ON DOCUMENTATION).....	260
Я. Бидльовська (Ya. Bydlovska) ПРОБЛЕМА ВИКРИВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ В СУЧАСНИХ ЗМІ В ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ (THE PROBLEM OF MISREPRESENTATION OF INFORMATION IN THE MODERN MEDIA DURING THE WAR IN UKRAINE).....	262

М. Сняданко (M. Sniadanko)	
ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ТА ОСОБИСТА БЕЗПЕКА В МЕРЕЖІ (INFORMATION WARFARE AND PERSONAL SECURITY ON THE INTERNET).....	263
М. Zameta (M. Замера)	
SOCIAL NETWORKS AS AN INTEGRAL PART OF OUR MODERN LIFE (СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК НЕВІД’ЄМНА СКЛАДОВА НАШОГО СУЧАСНОГО ЖИТТЯ).....	265
Я. Марильченко (Ya. Marylchenko)	
СУЧАСНИЙ СТАН ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ АРХІВНИХ ДЖЕРЕЛ В УКРАЇНІ (CURRENT STATE OF DIGITIZATION OF ARCHIVED SOURCES PRESERVATION IN UKRAINE).....	266
М. Панасюк (M. Panasiuk)	
ЗНАЧЕННЯ ТА СТРУКТУРА WEB-САЙТУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ (IMPORTANCE AND STRUCTURE OF THE WEBSITE OF A GENERAL EDUCATION INSTITUTION).....	268

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове видання

Відповідальність за редагування та достовірність інформації
несе автор роботи

**Культурологія та соціальні комунікації:
інноваційні стратегії розвитку**

Матеріали міжнародної наукової конференції
(22–23 листопада 2023 року)

Cultural Studies and Social Communications:
Innovation Strategies of Development

Proceedings of the International Scientific Conference
(November 22–23, 2023)

У 2 частинах

Частина 1

Відповідальна за випуск

Н. О. Рябуха

Редактори:

А. А. Троян

Г. С. Положий

Комп'ютерна верстка:

І. Г. Колесник

Підписано до друку 20.11.2023. Формат 60x84/16.

Гарнітура «Times». Папір для мн. ап.

Ум. друк. арк. 16,5. Обл.-вид. арк. 26,8.

Наклад 300 пр. Зам. №

Адреса редакції і видавця:

ХДАК, Україна, 61057, м. Харків, Бурсацький узвіз, 4

тел. (057) 731-27-83. e-mail: rvv2000k@ukr.net.

Свідоцтво про держреєстрацію ДК №3274 від 04.09.2008 р.

Віддруковано в ПП Озеров Г. В.

м. Харків, вул. Університетська, 3, кв. 9.

Свідоцтво про реєстрацію: № 818604 від 02.03.2000.